

ประวัติ และผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา

สารนิพนธ์

ของ

นายยุกุทธ ลีมสกุลเศรษฐ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม 2545

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๑๒๓.๗
ม.๓๑๑๒
ร.๓

ประวัติและผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา
๔

บทคัดย่อ
ของ
นายยงยุทธ ลีเมสกลเศรษฐ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม ๒๕๔๕

๒๑๔๑๖๒๘

๑๓ ส.ค. ๒๕๔๕

ยงยุทธ ลิ้มสกลเศรษฐ์. (2545). ประวัติ และผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์.

การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติ แนวคิด และผลงานด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี

วิธีการที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่การศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง และบุคคลร่วมสมัย

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติชีวิตของพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นชีวิตที่ต่อสู้กับอุปสรรค และความยากลำบากนานัปการ แต่ปัญหาอุปสรรคไม่ทำให้ท้อถอย จนในที่สุดก็ประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัว ชีวิตรับราชการทหาร นักการเมือง และนักบริหารการศึกษา

ส่วนแนวคิดของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา พบว่าได้รับอิทธิพลที่สำคัญจากการศึกษาแผนใหม่จากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยนักการศึกษาของประเทศไทยในสมัยนั้นที่ได้รับการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา มีส่วนเสนอแนวคิดและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาแผนใหม่ในประเทศไทย

จากอิทธิพลของแนวคิดดังกล่าว ส่งผลให้การศึกษาของประเทศไทยมีการพัฒนาทุกระดับทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ

ผลงานสำคัญ คือได้จัดตั้งกองการต่างประเทศ ขยายการฝึกหัดครู กรมวิชาการ กรมการฝึกหัดครู ศูนย์อบรมการศึกษาผู้ใหญ่ วิทยาลัยบางแสน ชลบุรี วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ และสร้างโรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว

LIFE AND WORK OF GENERAL MANGKORN PROMYOTHI IN EDUCATION

AN ABSTRACT

BY

MR.YONGYUT LIMSAKOLSET

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Educational Administration
at Srinakarinwirot University

May 2002

Yongyut Limsakonset. (2002). *General Mangkorn Promyothi's History and Work in Education*. Master Project , M.Ed. (Educational Administration).
Bangkok : Graduate School , Srinakharinwirot University.
Advisor : Prof. Dr. Sermsak Wisalaporn.

The purpose of the research is to study General Mangkorn Promyothi's educational aspects ; history , concept and work.

The research methodologies are document analysis and interviews ; additional data are collected from existing local and official documents as well as formal and non-formal individual and focus group interviews. The key informants are related persons and contemporary people.

The results of this study indicate the followings :

From his biography indicated that he encountered troubles and obstacles but he wasn't discouraged. At last he met with success as a soldier , a politician , an educational administrator ; including his family life.

His concept of educational aspect has been inspired and influenced by modern education from the United States of America. Like most Thai educator at that period were educated in the United States of America and they were the leaders who reformed the educational system in Thailand.

Both quantity and quality of educational system in Thailand have been developed by these concept and influences ; especially Teachers Training (Teacher College)

His main works are setting up the Foreign Bureau , extending the Teacher Training Affairs , Academic Department , Teacher Training Department , Adult Education Training Center , College of Education at Bangsaen , Bangsaen College in Chonburi , Muban Chombung College in Ratchaburi , Bangkok Technical College and setting up the Teacher Council Press in Lad Prao.

อาจารย์ที่ปรึกษา ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ ได้
พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอก การบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุธา ทักษสุวรรณ)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนา แสงศักดิ์)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานี)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอก การบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. คมเพชร ฉัตรสุภากุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2545

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วย ได้รับความเมตตา ดูแลเอาใจใส่ ตลอดจนคำแนะนำ และการตรวจแก้ไขอย่างละเอียดจาก ศาสตราจารย์ดร.เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ผู้จัดทำสารนิพนธ์ซาบซึ่งในพระคุณของท่านเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ผู้จัดทำสารนิพนธ์ ยังได้รับความเมตตาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดา ทัพสุวรรณ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ กรรมการสอบโครงการสารนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศาสตร์ แสงศักดิ์ และ อาจารย์ ดร.มารศรี สุธานี กรรมการสอบสารนิพนธ์ จึงขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

ขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.พนัส หันนาคินทร์ และศาสตราจารย์ ดร.ธำรง บัวศรี ที่ได้ให้ความเมตตาแนะนำให้สัมภาษณ์ และให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ขอขอบพระคุณ ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ดร.สายหยุด จำปาทอง อาจารย์จรรยา มิรินทร์ อาจารย์ไมตรี ฐมชัย อาจารย์วิเชียร เกาทอง อาจารย์สุรินทร์ เหลือลัมย์ พ.ท.ชม มุสิกานนท์ และคุณเจตกำจร พรหมโยธี ที่กรุณาให้เกียรติ และสละเวลาให้สัมภาษณ์

ผู้จัดทำสารนิพนธ์ขอขอบพระคุณ ผู้อยู่เบื้องหลังในการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ ที่ไม่ได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้ ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้การจัดทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำสารนิพนธ์ ผู้จัดทำขอมอบให้แก่ผู้สนใจทุกท่าน

ยงยุทธ ลีมสกลเศรษฐ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ที่มาของปัญหา	3
ความสำคัญของปัญหา	4
วัตถุประสงค์	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
ข้อจำกัดของการศึกษา	6
การนำเสนอ	7
2 ภูมิหลังของพลเอกมังกร พรหมโยธี	8
ชาติกำเนิด	8
การศึกษา	8
ชีวิตการทำงาน	9
งานราชการพิเศษ	10
ชีวิตครอบครัว	11
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญ	12
ถาวรวัตถุ สิ่งก่อสร้าง มูลนิธิ และประกาศเกียรติคุณ เพื่อเป็นเกียรติประวัติ	12
3 วิธีการและแนวทางในการศึกษา	26
วิธีการศึกษา	27
แนวทางในการศึกษา	29
อิทธิพลที่มีต่อแนวคิด	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 แนวคิด อิทธิพลที่มีต่อแนวคิด และหลักการบริหารงาน ของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา	31
แนวความคิด	31
การศึกษาพัฒนาคน ประชาชนพัฒนาชาติ	31
การกระจายการศึกษาสู่ภูมิภาค	32
มูลสารศึกษา	34
โครงการฝึกหัดครูชนบท	35
การศึกษาด้านอาชีพ	36
แบบเรียน ตำราเรียน	36
การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา	37
หลักการทำงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี	38
ความละเอียดรอบคอบ	38
มองกว้าง คิดไกล	38
หลักการบริหารงานแบบทหาร	39
หลักการสร้างแรงจูงใจและสร้างขวัญ กำลังใจ	40
หลักการใช้คนให้ตรงกับงาน	40
อิทธิพลที่มีต่อแนวคิด	41
อิทธิพลจากชีวิตในเยาว์วัย	41
อิทธิพลจากการเป็นทหาร	42
อิทธิพลจากการศึกษาดูงานต่างประเทศ.....	43
อิทธิพล แนวคิดของบุคคลที่ร่วมงาน	45
อิทธิพลจากกฎหมายการศึกษา และนโยบายการศึกษาของ รัฐบาล	46
สภาพสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ.....	47
5 ผลงานด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี.....	51
ผลงานด้านการศึกษา ช่วงแรก	51
ผลงานด้านการศึกษา ช่วงที่ 2	53

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6 สรุปผล และข้อเสนอแนะ	104
วิธีการศึกษา	104
ข้อค้นพบ	105
ข้อเสนอแนะ	106
 บรรณานุกรม	 108
 ภาคผนวก	 113
 ภาคผนวก ก.....	 114
 ภาคผนวก ข	 132
 ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์	 156

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ประชากรอายุ 25 ปี ขึ้นไป จำแนกตามชั้นการศึกษาที่สำเร็จ	49
2 แสดงจำนวนผู้เข้าอบรม ศ.อ.ศ.อ. (พ.ศ. 2491 - 2505)	59

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 พลเอกมังกร พรหมโยธี	14
2 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ของไทย ที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับพระราชทาน.....	15
3 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ของต่างประเทศที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับพระราชทาน	16
4 ขณะปฏิบัติราชการทหาร	17
5 พลเอกมังกร พรหมโยธี ตรวจราชการ ขณะที่ตั้งดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	18
6 พลเอกมังกร พรหมโยธี ขณะรับราชการทหาร	19
7 พลเอกมังกร พรหมโยธี ปฏิบัติหน้าที่นายกเทศมนตรีเทศบาลกรุงเทพ ฯ	20
8 พลเอกมังกร พรหมโยธี ขณะพักผ่อนกับครอบครัว ณ บ้านพักชายทะเล บางแสน	21
9 ถ่ายภาพร่วมกับครอบครัว และงานสวดพระอภิธรรมศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี	22
10 ตราสัญลักษณ์มูลนิธิ พลเอกมังกร พรหมโยธี	23
11 รูปหล่อ พลเอกมังกร พรหมโยธี และนายกำจร พรหมโยธี (ทายาท)	24
12 ห้องบรรยายพรหมโยธี มหาวิทยาลัยบูรพา	25
13 รับพระราชทานปริญญาบัตรรัฐศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และ ศึกษาดูงานต่างประเทศ	44
14 ศูนย์กลางการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี	60
15 สถาบันฝึกหัดครูที่เกิดจากแนวคิด วิทยาลัยหมู่บ้าน จากประเทศตุรกี	67
16 สถาบันการศึกษาด้านอาชีวศึกษา เทคนิคกรุงเทพฯ หุ่นมหาเมฆ	87
17 บุคคลสำคัญที่จัดการศึกษาของไทย ยุคขยายงาน : ก้าวที่สอง ของการศึกษาไทย	98

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาค้นคว้าถึงชีวิต และผลงานของบุคคลสำคัญด้านต่าง ๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เป็นการนำเสนอเรื่องราวชีวิตความเป็นมาของบุคคลที่สร้างความเจริญ และทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมโดยส่วนรวม โดยมุ่งหวังการบันทึกบทเรียน ชีวิต ความคิด และงานของผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งมีใช้ผู้ร่ำรวย หรือมีชื่อเสียงโด่งดัง หากแต่หมายถึงผู้ทำประโยชน์แก่สังคม มีประสบการณ์ และหลักการดำเนินชีวิต อันมีคุณค่าแก่การศึกษา

แน่นอน ปัญจพรรค์ (2539 : 6) กล่าวว่า ชีวิตคนเปรียบเสมือนห้องสมุดขนาดใหญ่ที่เก็บเรื่องราวต่าง ๆ ไว้มากมาย แต่ละคนได้พบประสบสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน บางคนต้องดิ้นรน ต่อสู้ กับอุปสรรคขวากหนามนานับประการ บางคราวประสบความสำเร็จ บางคราวอาจล้มเหลว จนถึงกับเอาชีวิตแทบไม่รอด การ “อ่านชีวิต” ของผู้อื่นจากงานเขียน แนวอัตชีวประวัติ หรือชีวประวัติจึงมีคุณค่า เพราะจะได้รับแรงบันดาลใจ และทัศนคติใหม่ ๆ ที่อาจนำมาใช้กับชีวิตของตนเองและบางครั้งผู้ศึกษาได้รับความรู้ แนวคิดที่ยังไม่เคยพบที่ไหนมาก่อน

ในขณะเดียวกันเมื่อเยาวชนและประชาชนได้อ่านอาจจะเกิดแรงบันดาลใจ และส่งผลสู่แนวคิด แนวปฏิบัติที่แสดงออกมาในเชิงสร้างสรรค์ เพราะเรื่องราวของบุคคลที่นำเสนอล้วนแต่เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ และน่าศึกษา

ในการศึกษาชีวิตและผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้ต่อสู้ฝ่าดงพหุนามมาถึง 69 ปีเศษ ม.ล. ปิ่น มาลากุล. (2509 : 112) กล่าวว่า “ชีวิตของพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นชีวิตที่ต่อสู้มาแต่วัยเด็ก ตะเกียกตะกายก่อร่างตั้งตัว ในวัยหนุ่มก็ต่อสู้เพื่อหาความรู้ใส่ตัว ในวัยผู้ใหญ่ก็ต่อสู้กับข้าศึกศัตรู ต่อสู้กับความทุกข์ยากล้มลุกคลุกคลานมาตามโชคชะตาที่เป็นไป”

พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่ได้สร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง และประเทศชาติมากมาย เช่น ด้านการทหาร ได้รับการแต่งตั้งเป็นแม่ทัพบูรพาเมื่อครั้งสงครามอินโดจีน และขณะมียศร้อยเอกได้เข้าร่วมกับ “คณะราษฎร” ทำการยึดอำนาจ (พ.ศ. 2475) การปกครองของประเทศ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศ (ปรีดี พนมยงค์. 2525 : 41)

ด้านการเมือง ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (พ.ศ. 2484) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย 2 สมัย (พ.ศ. 2485 และ พ.ศ. 2492) เป็นรัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ 2 สมัย (พ.ศ. 2491 - 2492 และ พ.ศ. 2494 - 2500) และเป็นผู้แทนราษฎร จังหวัดพระนคร ประภาส จารุเสถียร. (2509 : 2) กล่าวว่า “พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ผ่านราชการและประสบการณ์มามากจนเกือบจะเรียกได้ว่า น้อยคนนักที่จะผ่านได้ครบ”

ในแง่ของการดำเนินชีวิต การครองตน ได้ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างกับบุคคลอื่น เป็นบุคคลที่รักศักดิ์ศรีของตน และเป็นผู้ยึดมั่นในหลักการที่ดี พลเอกมังกร พรหมโยธี (ม.ล.ปิ่น มาลากุล. 2509 : 106 ; อ้างจากมังกร พรหมโยธี. 2496. ประวัติครู) ได้กล่าวให้โอวาทแก่พนักงานเทศบาล ความว่า “ผลงานที่ดีคนอาจจะรู้จักช้า แต่เมื่อรู้จักแล้วเขาจะไม่ลืม และเกียรติของเราอย่าให้ใครซื้อได้ด้วยเงิน”

จากการสัมภาษณ์อาจารย์วิเชียร เกาทอง (ยังยุทธ ลิมสกลเศรษฐ์. สัมภาษณ์. 2545) สรุปความได้ว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่เคร่งครัดในระเบียบวินัยสูง รักความสะอาดและกล่าวว่า ห้องน้ำในเรือนรับรองต้องนอนได้ ได้สั่งให้สร้างเรือนรับรองให้กลมกลืนกับบ้านชาวบ้าน โดยให้เหตุผลว่าถ้าทำตนแปลกแยกกับชาวบ้านจะไม่ได้รับความร่วมมือ และในที่สุดงานจะพบกับอุปสรรค

ส่วนงานด้านการศึกษา พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้สร้างสรรค์ผลงานไว้มากมาย และตลอดระยะเวลาที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รวม 6 ปี 2 เดือน ได้พัฒนาการศึกษาของชาติไทยให้เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วทั้งด้านปริมาณ และด้านคุณภาพ ดังจะเห็นได้จากหนังสือ “68 ปี กระทรวงศึกษาธิการ” (2533 : 185) ความว่า “ในปี พ.ศ. 2494 นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่เป็นผลส่งเสริมให้การศึกษาไทยเจริญก้าวหน้าทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ และเป็นผลดีที่สืบเนื่องต่อการจัดการศึกษาไทยในปัจจุบันอีกด้วยเหมาะสมกับที่เรียกว่า “เป็นยุคแห่งการขยายงานการศึกษา หรือก้าวที่สองของการศึกษาไทยอย่างแท้จริง”

ในการปฏิบัติงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาและได้รับความร่วมมือจากผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ บุคคลที่ใกล้ชิดที่ได้ร่วมทำงานกับพลเอกมังกร พรหมโยธี มักจะกล่าวยกย่องชื่นชมตลอดระยะเวลาทั้งในช่วงที่มีชีวิตอยู่และขณะที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เช่น

วิลลิส พี. พอตเตอร์ (1966 : 72) ได้กล่าวไว้ในคำไว้อาลัยถึง พลเอกมังกร พรหมโยธี ว่า “ข้าพเจ้ายอมรับนับถือ และชื่นชมในตัวสามีคุณ ไม่เพียงแต่คุณสมบัติส่วนตัวเท่านั้น แต่รวมทั้งการสนับสนุนด้านการศึกษาในประเทศไทย และสิ่งที่จะเป็นอนุสรณ์อันยิ่งใหญ่ที่จะทำให้ระลึกถึงตัวท่านก็คือ เรื่องการปรับปรุงระบบการจัดการศึกษาในประเทศไทย”

บุญถิ่น อัตถากร. (2526 : 18) กล่าวว่า “การทำงานของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่าคนที่ท่านใช้ทำงาน แบ่งสองประเภท คือ ฝ่ายที่ปรึกษา และฝ่ายปฏิบัติ ท่านได้แต่งตั้งเพื่อน และบุคคลที่ไว้วางใจไปดำรงตำแหน่ง เช่น พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นฝ่ายปฏิบัติ”

บุญถิ่น อัตถากร. (2537 : 54) ได้กล่าวไว้ในบทความในวาระครบ 25 ปี ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ถึงเจตนารมณ์ของพลเอกมังกร พรหมโยธี ที่แสดง

ให้เห็นถึงความเป็นนักปฏิบัติไม่ใช่เป็นนักคิดเป็นอย่างเดียว ความว่า “การจะให้การศึกษาไทยเจริญก้าวหน้านั้น จะต้องกระจายการศึกษาไปสู่ภูมิภาค พลเอกมังกร พรหมโยธี มิใช่เพียงแต่คิด และพูดเท่านั้น แต่ได้ลงมือทำอย่างจริงจัง เช่น ก่อตั้งวิทยาลัยบางแสน สร้างวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี และวิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช”

ในการปฏิบัติงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี นั้น บุญถิ่น อัตถากร (2537 : 81) กล่าวว่า “หลักการทำงานมีแผนเป็นขั้น ๆ แบบทหาร จึงได้เรียนรู้หลักการทำงานแบบทหารของคุณหลวงพรหม และได้นำมาใช้ในขณะเป็นผู้บริหารระดับสูง ทั้งในตำแหน่งอธิบดีกรมการฝึกหัดครู และตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ”

นอกจากเป็นนักปฏิบัติแล้ว พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนักวางแผน ในการทำงานทุกครั้งจะต้องไตร่ตรอง คิดละเอียดรอบคอบ มีหลักเป็นขั้นตอน บุญถิ่น อัตถากร (2537 : 39) กล่าวว่า “คุณหลวงพรหม เป็นนักวางแผน และต้องการสร้างสมองกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ตั้งกรมวิชาการขึ้นใหม่”

เนื้อหาสาระที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลควรค่า แห่งการยกย่อง และศึกษา เพราะผลงานที่ได้สร้างสรรค์ไว้ล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม และเป็นประโยชน์แก่ชนรุ่นต่อมาให้สืบกับคำกล่าวถึงในคำปรารภของเจตกำจร พรหมโยธี (2544 : คำปรารภ) ที่กล่าวว่า “พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนักการทหาร นักการเมือง นักการศึกษา ผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลซึ่งหาได้ไม่ง่ายนักในยุคสมัยนั้น”

ที่มาของปัญหา

พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่มีบทบาทในการริเริ่ม และสร้างสรรค์ผลงานทางการศึกษาของประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2491 - 2492 และ พ.ศ. 2494 - 2500 ให้เจริญรุดหน้ามากยิ่งขึ้นในยุคสมัยหนึ่งทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นนักการศึกษาและนักวิชาการ พื้นฐานทางการศึกษาเดิม คือเป็นนักการทหารที่โดดเด่นในการได้รับการแต่งตั้งเป็นแม่ทัพบูรพา

แต่เมื่อได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ควบคุมดูแลการศึกษาของประเทศไทยทั้งประเทศ พลเอกมังกร พรหมโยธี ก็ทำหน้าที่ได้อย่างโดดเด่นไม่ด้อยไปกว่าหน้าที่ด้านการทหาร และอาจจะกล่าวได้ว่ามีผลงานที่เด่นชัดกว่าการเป็นทหารเสียอีก จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่ง

โดยที่คนส่วนใหญ่ได้มีความคิด และมองภาพของพลเอกมังกร พรหมโยธี ว่าเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการที่มาจากรัฐบาลทหาร โดยมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี อำนาจที่ใช้ในการปกครองประเทศแบบเผด็จการโดยทหาร จึงใช้ฐานอำนาจจากการบังคับ หรือการลงโทษ (Coercive Power) เกิดจากความสามารถของผู้บริหารที่สามารถ

ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชายอมปฏิบัติตาม เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษ โดยอำนาจที่เขาถืออยู่ ความเข้มของอำนาจจากการบังคับ หรือการลงโทษนี้จะมากขึ้น เมื่อบุคคลรับรู้ว่าผู้ใช้อำนาจ มีอำนาจที่จะบังคับ หรือลงโทษเขาได้จริง และโดยตรง (นพดล เจนอักษร. 2538 : 14 ; French & aven. 1959 : 150 - 167) จึงทำให้ผู้ร่วมงาน และผู้ได้บังคับบัญชายอมจำนนต่ออำนาจ และปฏิบัติหน้าที่อย่างปราศจากเงื่อนไข ส่งผลให้งานดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ประกอบกับสถานการณ์ของประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตกอยู่ในสภาพทรุดโทรมในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งด้านการศึกษาต้องหยุดชะงักในช่วงสงคราม ฉะนั้นหลังสงครามรัฐบาลพยายามฟื้นฟูประเทศอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาในช่วงที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศในการปรับปรุงการศึกษา (98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ “เหลียวหลังมองหน้าอนาคต,” 2533 : 163)

การศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนักการทหารที่มีแนวความคิดทางการศึกษาแบบใด มีบทบาท หรือการกระทำทางการศึกษาอย่างไร แต่เนื่องจากการสรุปเช่นนี้ไม่ใช่สิ่งที่จะทำได้ง่ายจากการศึกษาประวัติของบุคคลผู้นั้นบางส่วน เพราะจะทำให้ได้ข้อสรุปที่ผิดพลาด จึงจำเป็นต้องศึกษาเรื่องราวของบุคคลนั้นตลอดชีวิตของเขา แล้วจึงสรุปแนวความคิด และบทบาทหรือการกระทำของบุคคลนั้น ซึ่งก็จะทำให้ได้ข้อสรุปที่ยุติธรรม และเชื่อถือได้

นอกจากนี้ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ รักเกียรติ และศักดิ์ศรีของตนเอง และเป็นบุคคลที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางการศึกษาให้กับประเทศไทย ในยุคสมัยนั้น จนเป็นที่ยอมรับของนักการศึกษา และเป็นที่ยกย่องว่าถึงในยุคนั้นอย่างกว้างขวาง แต่ในยุคปัจจุบันนักการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาของไทยกลับไม่มีใครกล่าวถึง และน้อยคนนักที่รู้จัก ดังนั้นการศึกษาเรื่องนี้จึงมุ่งตอบสภาพปัญหานี้ด้วย

ความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนักบริหาร นักการทหาร และนักการเมือง (ธำรง บัวศรี. สัมภาษณ์. 2545) ประสบการณ์ในการทำงานได้ผ่านงานมาหลายกระทรวง มีบุคคลมากมายหลายระดับทั้งระดับสูง และระดับปฏิบัติงานที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้คลุกคลีมา ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้บริหารงานในกระทรวงศึกษาธิการนับได้ 6 ปี 2 เดือน ซึ่งนับว่าเป็นระยะเวลาในการทำงานที่ต่อเนื่องไม่น้อย คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 - 2492 และปี พ.ศ. 2494 - 2500 จึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาของประเทศไทย ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มี จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมี ม.ล.ปิ่น มาลากุล

ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือเหตุใดจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงให้ความไว้วางใจพลเอกมังกร พรหมโยธี ให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เช่น รองผู้บัญชาการทหารบก แม่ทัพบูรพา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

แม้กระทั่งขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ยังทำหน้าที่เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนครอีกด้วย

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะขยายความกระจ่างต่อประเด็นดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งมีความตั้งใจที่จะแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทหรือการกระทำที่เป็นความสำคัญและประเด็นที่เป็นอุปสรรค รวมไปถึงผลงานอันสำคัญของนักการทหารที่เป็นนักบริหารการศึกษาท่านนี้ ตลอดจนศึกษาให้เห็นว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนักการทหารที่เห็นความสำคัญของการศึกษาที่หาพบได้ยากยิ่งในยุคสมัยนั้น

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แนวความคิดตลอดจนบทบาทหรือการกระทำด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี ย่อมสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของไทยขณะนั้นแน่นอน จึงกล่าวได้ว่าท่านเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งก่อให้เกิดประวัติศาสตร์การศึกษาของไทยในช่วงเวลานั้น การศึกษาครั้งนี้มุ่งให้เห็นภาพวิวัฒนาการของการศึกษาไทยในช่วง 50 - 60 ปี ที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงจนถึงยุคปัจจุบัน และอาจจะเห็นภาพต่าง ๆ ในอนาคต

ในการศึกษา แนวคิดและผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษาจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรก พ.ศ. 2491 - 2492 และช่วงที่สอง พ.ศ. 2494 - 2500 จะพบว่าแนวคิดและการกระทำในช่วงแรกกับช่วงที่สองจะแตกต่างกัน กล่าวคือช่วงแรกระยะเวลาค่อนข้างน้อยเพียง 1 ปี 2 เดือน แต่ช่วงที่สองต่อเนื่องถึง 5 ปี จึงทำให้ผลงานในช่วงแรกน้อยกว่าช่วงที่สอง

แนวคิด อิทธิพลของแนวคิด ก่อให้เกิดผลงานด้านการศึกษานั้น พบว่าส่วนหนึ่งคือ ประสบการณ์จากการเป็นนักการทหาร จากการได้ไปศึกษาดูงานในต่างประเทศหลายประเทศถึงแม้ว่าบางครั้งไม่ได้ดูงานด้านการศึกษาโดยตรง แต่ได้พบเห็นความเจริญก้าวหน้าด้านต่าง ๆ และบางครั้งไปดูงานด้านการศึกษาโดยเฉพาะ เมื่อกลับมาจึงเกิดประสบการณ์สั่งสมในสิ่งที่พบเห็น จึงได้นำมาปรับปรุงการศึกษาของไทยให้เจริญเท่าทันกับนานาอารยประเทศ

ผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ท่านทำสิ่งใดมักจะมองไกลถึง 50 ปีข้างหน้าเสมอ แนวคิด และผลงานที่ท่านริเริ่มในยุคสมัยนั้น ผู้คนบางกลุ่มคิดไม่ทัน มองว่าเป็นความเพ้อฝัน แต่กาลต่อมากลับปรากฏเพราะความคิดของท่าน (ปรีชา เจียมรวมวงศ์. สัมภาษณ์. 2545)

แต่เป็นที่น่าสนใจที่ผลงานของท่านที่ปรากฏเป็นงานเขียนค่อนข้างน้อย จะมีปรากฏอยู่บ้าง เช่น งานแปล เรื่องนโปเลียน โบนาปาร์ต จากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทย โดยท่านได้แปลและเรียบเรียงใหม่ เนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นด้านการทหาร การเมือง การปกครอง และได้แทรกแง่คิดด้านชีวิต และความรักชาติ งานแปลจากภาษาต่างประเทศ เรื่องวิทยาศาสตร์ สังเคราะห์นิกส์ และเรื่องวิธีหัดสุนัข (เกียรติกพร พรหมโยธี. 2509) ส่วนแนวคิดที่เป็นงานเขียนด้านการศึกษาก็ปรากฏค่อนข้างน้อย ประกอบกับท่านเป็นนักปฏิบัติจึงไม่มีเวลาและโอกาสที่จะสร้างงานเขียน

วัตถุประสงค์

การศึกษาประวัติ และผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาภูมิหลัง ชาติกำเนิด การศึกษา ประวัติการทำงาน ประวัติการรับราชการและชีวิตครอบครัว
2. เพื่อศึกษาผลงานด้านการศึกษา แนวคิดสำคัญด้านการศึกษา และอิทธิพลของแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะเป็นประโยชน์ดังนี้

1. ทำให้ทราบและเข้าใจแนวทางในการจัดการศึกษาของไทยตั้งแต่ในอดีต เชื่อมโยง มาถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น
2. ทำให้ทราบถึงผลงานและแนวคิดสำคัญของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา
3. บุคคลที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่วงการการศึกษาไทย ได้รับการยกย่อง
4. สามารถใช้เป็นแนวทางในการนำเสนอทั้งในวิธีการ รูปแบบ และเนื้อหาสาระต่อผู้ที่สนใจที่จะศึกษาชีวิต ผลงานด้านการศึกษาและผลงานด้านอื่น ๆ ของพลเอกมังกร พรหมโยธี และบุคคลอื่น

ข้อจำกัดของการศึกษา

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ข้อมูลที่ศึกษาได้จากเอกสารเกือบทั้งหมด ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นเป็นการเพิ่มความสมบูรณ์ของข้อมูลเอกสาร จึงทำให้ได้ข้อสรุปที่ไม่สมบูรณ์นัก

การนำเสนอ

สารนิพนธ์แบ่งออกเป็น 6 บทดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

ประกอบด้วยภูมิหลัง ที่มาของปัญหา สภาพปัญหา ความสำคัญ วัตถุประสงค์ และประโยชน์คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ภูมิหลังของพลเอกมังกร พรหมโยธี

ชาติกำเนิด การศึกษา ชีวิตการทำงาน งานราชการพิเศษ ชีวิตครอบครัว เกียรติคุณ และที่ระลึกที่เป็นถาวรวัตถุ สิ่งก่อสร้าง และมูลนิธิ

บทที่ 3 วิธีการ และแนวทางในการศึกษา

โดยใช้แนวทางในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเด็นที่ใช้ในการศึกษา วิธีการศึกษา ประกอบด้วย การพรรณนา และวิเคราะห์ การรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสาร การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 แนวคิด อิทธิพลที่มีต่อแนวคิด และหลักการบริหารงานของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา

บทที่ 5 ผลงานด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี

ในช่วงแรก ปี พ.ศ. 2491 - 2492 ในช่วงที่สอง ปี พ.ศ. 2494 - 2500

บทที่ 6 สรุปผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

ภูมิหลังของพลเอกมังกร พรหมโยธี

ชาติกำเนิด

ม.ล. ปิ่น มาลากุล (2515 : 57) ได้กล่าวว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี บรรดาศักดิ์เดิม คือ หลวงพรหมโยธี ได้กราบถวายบังคมลาออกจากบรรดาศักดิ์เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2484 และได้ใช้ชื่อสกุล พรหมโยธี แทน ผลโยธิน สำหรับนามสกุลเดิมนั้นได้รับพระราชทานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “ผลโยธิน”

พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุตรหมื่นสาธิตพิทักษ์ (เทียน ผลโยธิน) และนางอรุณ ผลโยธิน เกิดเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2439 ตรงกับวันจันทร์ ขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12 ปีวอก ร.ศ. 115 จุลศักราช 1258 ณ บ้านบางขุนเทียน หมู่ 5 ตำบลบางขุนเทียน อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกัน คือ นายเพชร ผลโยธิน นายหอม ผลโยธิน นายมังกร ผลโยธิน (พลเอกมังกร พรหมโยธี) และนายภู ผลโยธิน รวม 4 คน แต่บรรดาพี่น้องได้ถึงแก่กรรมหมดแล้วคงเหลือแต่ พลเอกมังกร พรหมโยธี (ถึงแก่กรรม 24 มีนาคม 2509) เท่านั้น ท่านกำพร้ามารดาตั้งแต่อายุยังเยาว์วัย (ม.ล.ปิ่น มาลากุล. 2509 : 57)

การศึกษา

จากสูจิบัตรพิธีเปิดรูปหล่อจำลอง พลเอกมังกร พรหมโยธี ของสถาบันราชภัฏ นครศรีธรรมราช (2540 : 1) อธิบายว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เริ่มการศึกษาเบื้องต้นในโรงเรียนทวีธาภิเศก จบการศึกษาในระดับชั้นมูลด้วยการเรียนหนังสือ 6 เล่ม คือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิณิกร อักษรประโยค สังคโยควิธาน ไวยพจน์พิวิจารณ์ และพิศาลการ์ณต์ ขณะที่ศึกษาอยู่นั้นได้อาศัยอยู่กับหลวงอาอยู่ ซึ่งเป็นภิกษุที่วัดบางปุ่น ด้วยความอุตสาหะวิริยะ มานะอดทนและประกอบด้วยบุคลิกลักษณะของท่าน ทำให้แตกฉานหนังสือดังกล่าว

ต่อจากนั้นก็ได้ย้ายไปเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนบพิตรพิมุขจนจบชั้นมัธยมปีที่ 6 แล้วย้ายไปเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จนจบชั้นมัธยมสูงปีที่ 2 (มัธยมปีที่ 8)

ต่อมา พ.ศ. 2455 ได้สมัครเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก ณ โรงเรียนนายร้อยทหารบก (ปัจจุบัน โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ) ในที่สุดสำเร็จการศึกษาชั้นสูงของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ออกรับราชการเป็นนายทหารสัญญาบัตร ได้รับยศ “นักเรียนทำการนายร้อย” เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2458 ต่อมาอีก 6 เดือน ได้รับ

แต่งตั้งยศเป็นว่าที่ร้อยตรี และได้รับพระราชทานยศเป็นร้อยตรี เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2459 (ประกาศ จารุเสถียร. 2509 : 5)

เมื่อได้เป็นนายทหารแล้ว พลเอกมังกร พรหมโยธี ก็มีความมานะพากเพียรต่อหน้าที่ราชการ ได้พยายาม ศึกษาหาความรู้ก้าวหน้าอยู่เสมอ อย่างไม่หยุดยั้ง เป็นที่พอใจ และไว้วางใจของผู้บังคับบัญชาในสมัยนั้นเป็นอย่างมาก จนกระทั่งได้เข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

ชีวิตการทำงาน

เมื่อได้รับราชการมียศเป็นว่าที่ร้อยตรี แล้ว พ.ศ. 2475 ได้มีส่วนร่วมด้วยคณะผู้ก่อการด้วยคนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 3 (กองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ หรือกองพันทหารเสือ ซึ่งได้สร้างเกียรติประวัติในกรณีพิพาทอินโดจีน - ฝรั่งเศส) ได้รับพระราชทานยศเป็นพันตรี และปฏิบัติราชการที่สำคัญในการรักษาความสงบของประเทศ ใน พ.ศ. 2477 ได้รับพระราชทานยศเป็นพันโท ในปีนี้เองได้มีโอกาสไปศึกษา และดูกิจการทหารในประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ และบางประเทศในยุโรป เป็นเวลาประมาณ 2 ปีเศษ กลับมาได้ดำรงตำแหน่งเป็นรองจเรทหารบก พ.ศ. 2481 ได้รับพระราชทานยศเป็นพันเอก ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และใน พ.ศ. 2482 ได้รับพระราชทานยศเป็นนาวาเอก และนาวาอากาศเอก (ประกาศ จารุเสถียร. 2509 : 6)

ได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอุปนายก ผู้อำนวยการสภาภาษาไทย จนถึง พ.ศ. 2486 ได้ทำความเจริญให้แก่สภาภาษาไทยทั้งทางปกครอง และการเงิน มีผู้ศรัทธาบริจาคเงินให้ก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นสถานที่ทำการ และเป็นประโยชน์แก่สภาภาษาไทยมาจนถึงปัจจุบัน ขณะเดียวกันได้ช่วยเหลือหาเงินบำรุงสภาภาษาไทยมาเป็นจำนวนมาก โดยได้บริจาคเงินสภาภาษาร่วมกับลูก ๆ โดยตั้งเป็นกองทุน “พรหมโยธี”

ในหนังสือ “กรวด หิน ดิน ทราย แมกไม้ และขุนเขา” ของสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง (2540 : 23) ความว่า “ในปี พ.ศ. 2483 ได้มีเหตุการณ์กรณีพิพาทอินโดจีน - ฝรั่งเศส และเรียกร้องดินแดนที่เรียกว่า “มณฑลบูรพา” อันเป็นของไทยแต่เดิมคืนจากฝรั่งเศส กองทัพไทยได้ส่งกำลังปฏิบัติการเพื่อรักษาสถานการณ์ตามชายแดน ท่านก็ได้ได้รับพระบรมราชโองการให้ดำรงตำแหน่งเป็นรอง ผบ.ทหารสูงสุด , รองแม่ทัพบก และแม่ทัพภาคบูรพา รับผิดชอบในการปฏิบัติการทางทหารที่เผชิญหน้าในขณะนั้น ได้สร้างเกียรติประวัติให้แก่กองทัพบกในการปฏิบัติการต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2483 - 2484 และได้รับ

พระราชทานเลื่อนยศเป็นพลตรี ต่อมาก็ได้รับพระราชทานราชโองการให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม”

เนื่องจากความผันผวนทางการเมือง และสถานการณ์ตลอดจนสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ จึงพัวพันที่ทางราชการทหารไปรับราชการทางด้านพลเรือน และมีตำแหน่งหน้าที่ทางด้านการเมืองเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองถูกออกจากราชการ เมื่อ พ.ศ. 2488 และถูกกล่าวหาว่าเป็นอาชญากรสงคราม แต่ด้วยผลบุญกุศลแห่งความซื่อสัตย์ สุจริตต่อประเทศชาติอย่างแท้จริง จึงได้พ้นจากการถูกกล่าวหา

เอกสารพิธีเปิดห้องบรรยายพรหมโยธี ของมหาวิทยาลัยบูรพา (2543 : 5) สรุปว่า ในปี พ.ศ. 2491 ได้ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นนายทหารพิเศษประจำกองทัพบก ต่อมา พ.ศ. 2492 ได้พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แต่เพียงไม่กี่วันก็กลับมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอีก (เป็นครั้งที่ 2) พ.ศ. 2494 ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (อีกเป็นครั้งที่ 2) ต่อมาในปี พ.ศ. 2493 ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นพลเอก ในปี พ.ศ. 2495 ได้รับพระราชทานยศเป็นพลเรือเอก และพลอากาศเอก

ในหนังสือ “100 ปี รัฐมนตรีศึกษา” (2535 : 88) สรุปได้ว่า “ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนั้น ท่านได้รับคำขอร้องให้รับตำแหน่งนายกเทศมนตรีนครกรุงเทพฯ อีกตำแหน่งหนึ่งด้วยเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2496 และได้ลาออกเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2501 ”

หลังจากสิ้นสุดแห่งการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ท่านได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร แต่ก็ต้องออกไปโดยการปฏิบัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

งานราชการพิเศษ

จากสูจิบัตรพิธีเปิดห้องบรรยายพรหมโยธี ของมหาวิทยาลัยบูรพา (2543 : 5) สรุปได้ว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ไปราชการพิเศษเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ กับเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนรัฐบาลไทยไปในงานราชาภิเษกพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ 2 แห่งราชอาณาจักรอังกฤษ ได้ไปประชุมนายกเทศมนตรีระหว่างประเทศที่อิตาลี

ในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเอกมังกร พรหมโยธี (2509 : 9 - 13) ระบุไว้ดังนี้

เป็นรองผู้ตรวจการลูกเสือ สังกัดแผนกอุปนายก สภากรรมการกลางจัดการลูกเสือ

แห่งสยาม เป็นสมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎร เป็นกรรมการศาลพิเศษ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 เป็นราชองครักษ์เวร เป็นผู้อำนวยการป้องกันภัยทางอากาศแห่งราชอาณาจักร ดำรงตำแหน่งอุปนายกผู้อำนวยการสภาอากาศไทย เป็นประธานกรรมการจัดงานฉลองรัฐธรรมนูญ เป็นอุปนายกสันนิบาตช่วยป้องกันและบรรเทาภัยทางอากาศ เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนรัฐบาลไทยไปเยี่ยมประเทศอินโดนีเซีย และญี่ปุ่น เป็นประธานกรรมการในองค์การช่วยเหลือราชการทหาร เป็นประธานกรรมการประสานงานทหารกับพลเรือน เป็นประธานกรรมการจัดสร้างนครหลวง เป็นกรรมการข้าราชการพลเรือนผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้สั่งราชการแทนนายกรัฐมนตรี และตำแหน่งที่นายกรัฐมนตรีดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรี เป็น ผู้บัญชาการรถไฟทหาร และทำหน้าที่อำนวยการรถไฟแทนผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นประธานกรรมการพิจารณาการจ่ายรถไฟบรรทุกสินค้าในภาวะสงคราม เป็นนายกสันนิบาตช่วยป้องกันและบรรเทาภัยทางอากาศ เป็นทหารพิเศษประจำกองทัพบก เป็นนายกสภามหาวิทยาลัย เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นประธานกรรมการสำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี เป็นสมาชิกวุฒิสภา เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นประธานสำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี ดำรงตำแหน่งอุปนายกกิตติมศักดิ์ในคณะลูกเสือแห่งชาติ เป็นประธานสำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี เป็นกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ สาขาฝ่ายบริหาร และได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดพระนคร

ชีวิตครอบครัว

ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 113) อธิบายว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี สมรสกับ คุณทองเจือ ศุภชลัสด์ (ภายหลังได้เป็นคุณหญิงทองเจือ พรหมโยธี เนื่องในวโรกาสที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดัตติยจุลจอมเกล้า) เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2462 มีบุตรธิดา คือ

1. พลโทกำจร พรหมโยธี
2. ด.ญ.นงโกช พรหมโยธี (ถึงแก่กรรม)
3. นางทินกร โปษยานนท์
4. น.ส.มณฑา พรหมโยธี
5. นายเกียรติกร พรหมโยธี
6. พลโทเจตกมล พรหมโยธี

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2485 ได้บุตรชายอีก 2 คน ซึ่งเกิดจาก ม.จ.หญิงบรรเจิดวรรณวรางค์ คือ

1. นายกำจรเดช พรหมโยธี
2. นายเจตกำจร พรหมโยธี

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญ

ในประเทศไทย

ในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี ของกระทรวงมหาดไทย (2509 : 14 - 15) ได้ระบุเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับดังนี้

เหรียญบรมราชาภิเษก (เงิน) รัชกาลที่ 6 เหรียญบรมราชาภิเษก (เงิน) รัชกาลที่ 7 เหรียญจักรมาลา เบญจมาภรณ์ช้างเผือก เหรียญที่ระลึกงานฉลองพระมหานคร เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ 2 รัชกาลที่ 8 ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก เหรียญช่วยราชการเขตภายใน (คราวสงครามมหาเอเชียบูรพา) มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาวิกรมมงกุฎ เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ 2 รัชกาลที่ 9 ทุดิยจุลจอมเกล้าวิเศษ และเหรียญราชการชายแดน

ต่างประเทศ

ในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเอกมังกร พรหมโยธี ของกระทรวงมหาดไทย (2509 : 15 - 16) ระบุไว้ดังนี้

เครื่องอิสริยาภรณ์ เลจิอง ดอนเนอร์ ชั้น 2 ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสมอบให้ เครื่องอิสริยาภรณ์ ซุยโฮ ชั้นที่ 1 สมเด็จพระจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่นพระราชทาน เครื่องอิสริยาภรณ์ แพรตินสต์ ออร์เดน ฟอมคอยด์เซ่น อาตเลอ์ ชั้น 2 ท่านพีร์เรอร์ และนายกรัฐมนตรีแห่งไรชเยอร์มันมอบให้ เหรียญที่ระลึกในงานบรมราชาภิเษก ซึ่งสมเด็จพระราชินีเอลิซาเบธที่ 2 แห่งประเทศอังกฤษพระราชทาน เมรีโต เดลลา เรปูบลิกา ชั้น 1 ซึ่งรัฐบาลอิตาลีมอบให้

ถาวรวัตถุ สิ่งก่อสร้าง มุลนิธิ และประกาศเกียรติคุณ เพื่อเป็นเกียรติประวัติ

พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติได้มากมายหลายด้าน จึงได้มีหน่วยงานต่าง ๆ ได้สร้างถาวรวัตถุ สิ่งก่อสร้าง มุลนิธิ และประกาศเกียรติคุณ เพื่อเป็นเกียรติประวัติและระลึกถึงความดีของท่าน ดังนี้

1. กองทัพบก กองทัพอากาศที่ 1

ค่าย “พรหมโยธี”

อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

2. กรมการฝึกหัดครู ได้จัดตั้ง

มูลนิธิมังกร พรหมโยธี

สำนักงานของมูลนิธิตั้งอยู่ที่เลขที่ 319

ถนนราชดำเนินนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

3. รูปหล่อจำลองพลเอกมังกร พรหมโยธี

ณ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และ

สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี

4. ห้องบรรยายพรหมโยธี

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

5. ชื่อโรงเรียน “พรหมานุสรณ์”

โรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี

6. ได้รับประกาศเกียรติคุณ

จาก Chief of Police , City of Paris

7. ได้รับปริญญาดุษฎีศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

8. ได้รับปริญญาดุษฎีศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

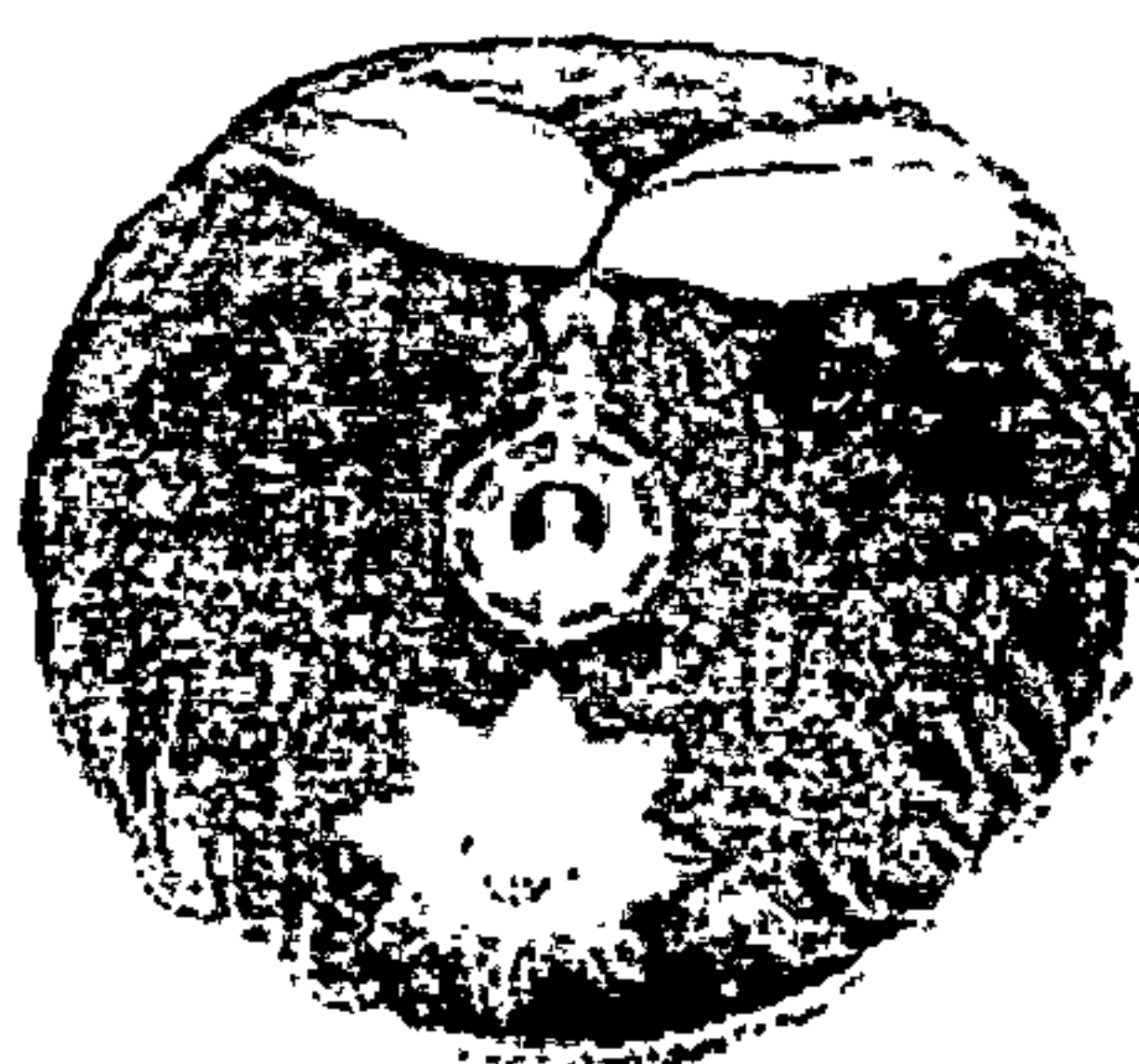
9. ได้รับเกียรติให้เป็น พลเมืองกิตติมศักดิ์ (Honorary Citizen)

จากมลรัฐ New Orleans และจากมลรัฐ Minnesota สหรัฐอเมริกา

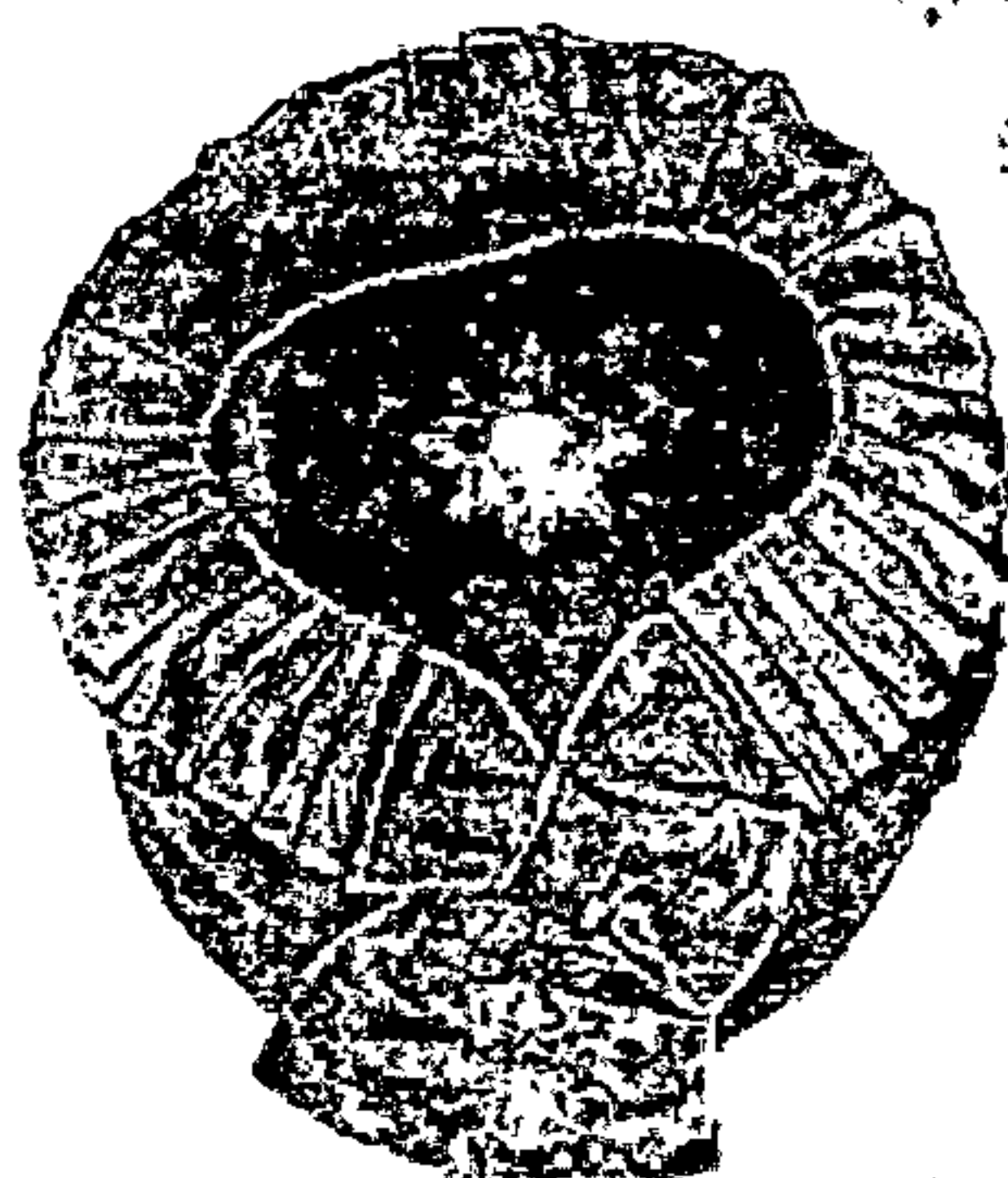
ภาพประกอบ 1 พลเอกมังกร พรหมโยธี

ที่มา : กระทรวงมหาดไทย. (2509). พระแสงราชศัสตรา. มปน.

เหรียญจตุรรมเกศวินเศวต

5 พ.ศ. 2496

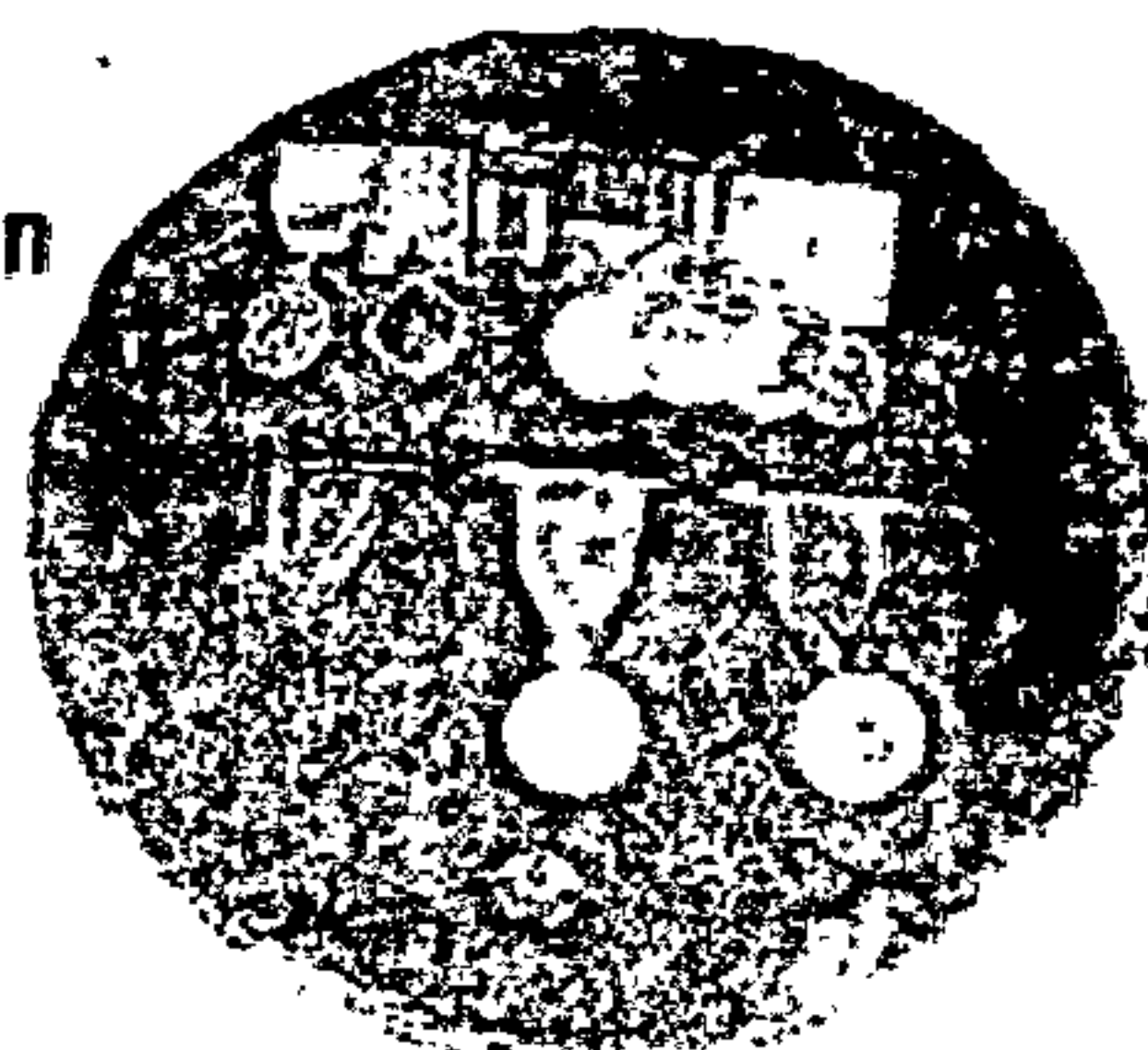
มณฑลปรมาภรณ์ช้างเผือก

19 ก.ย. 2486

มณฑลอิทธิมาภรณ์

7 ม.ค. 2495

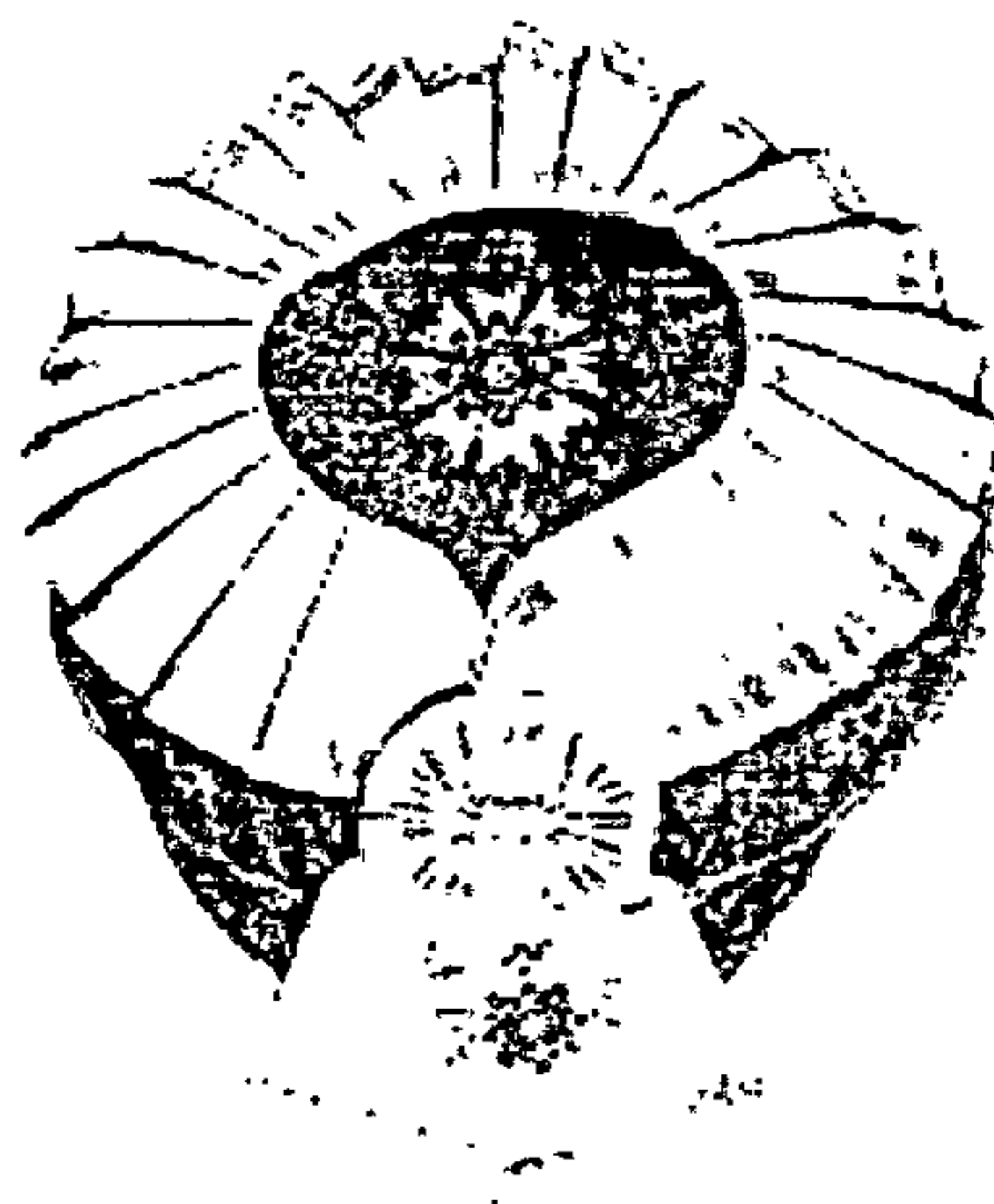
เครื่องราชอิสริยาภรณ์

ภาพประกอบ 2 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ของไทย
ที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับพระราชทาน

ที่มา : ครอบครัวพรหมโยธี. (2509). หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพพลเอกมังกร พรหมโยธี. มปน.

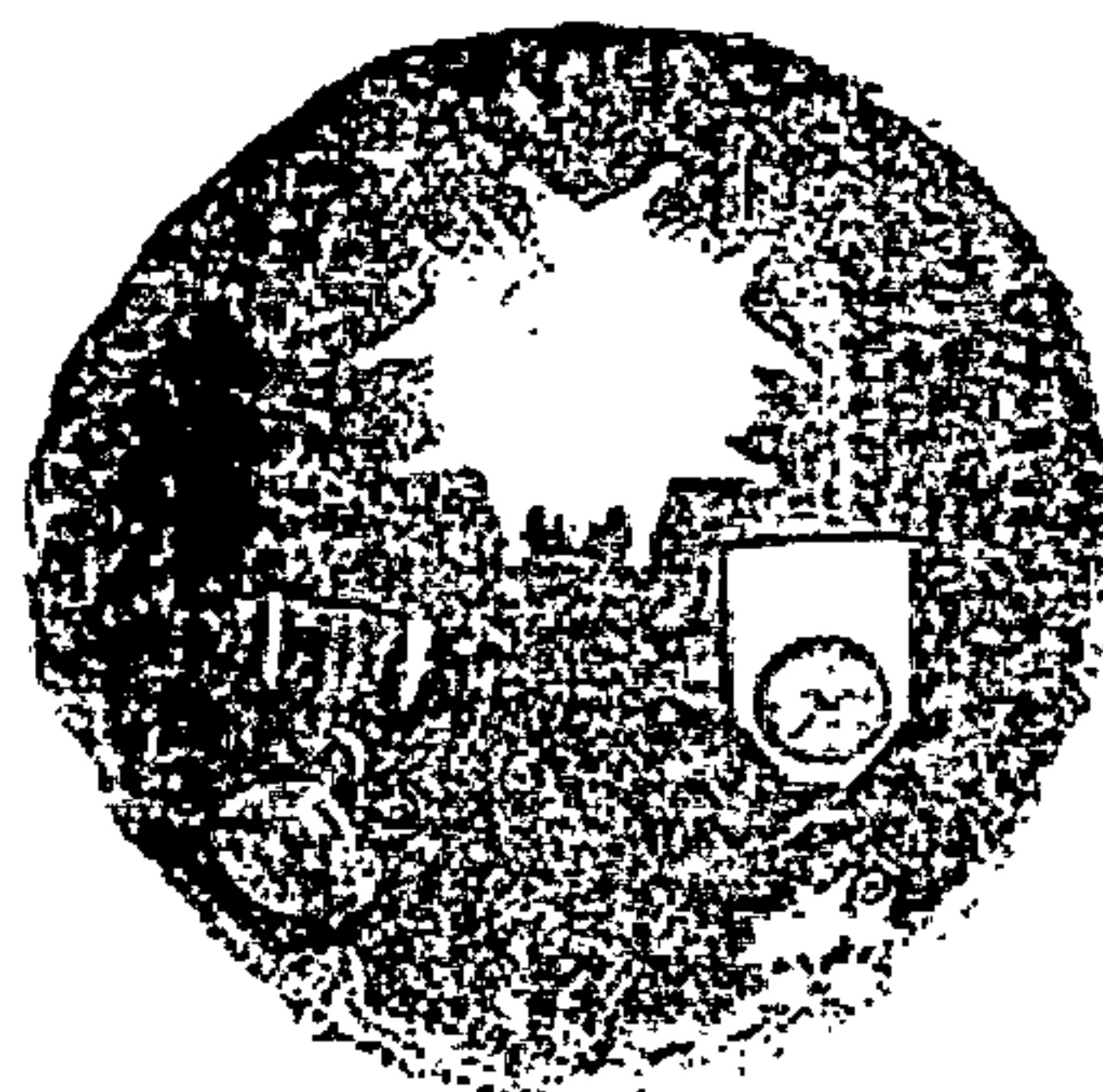
เครื่องอิสริยาภรณ์ แพนดินสั ออเดนมอนด์
คอปเจินฮาเกเลอว์
31 ก.ค. 2484

เครื่องอิสริยาภรณ์ จูบโจ ชั้นที่ 1
สมเด็จพระจักรพรรดิ แห่งประเทศญี่ปุ่น
พระราชทาน 14 พ.ค. 2483

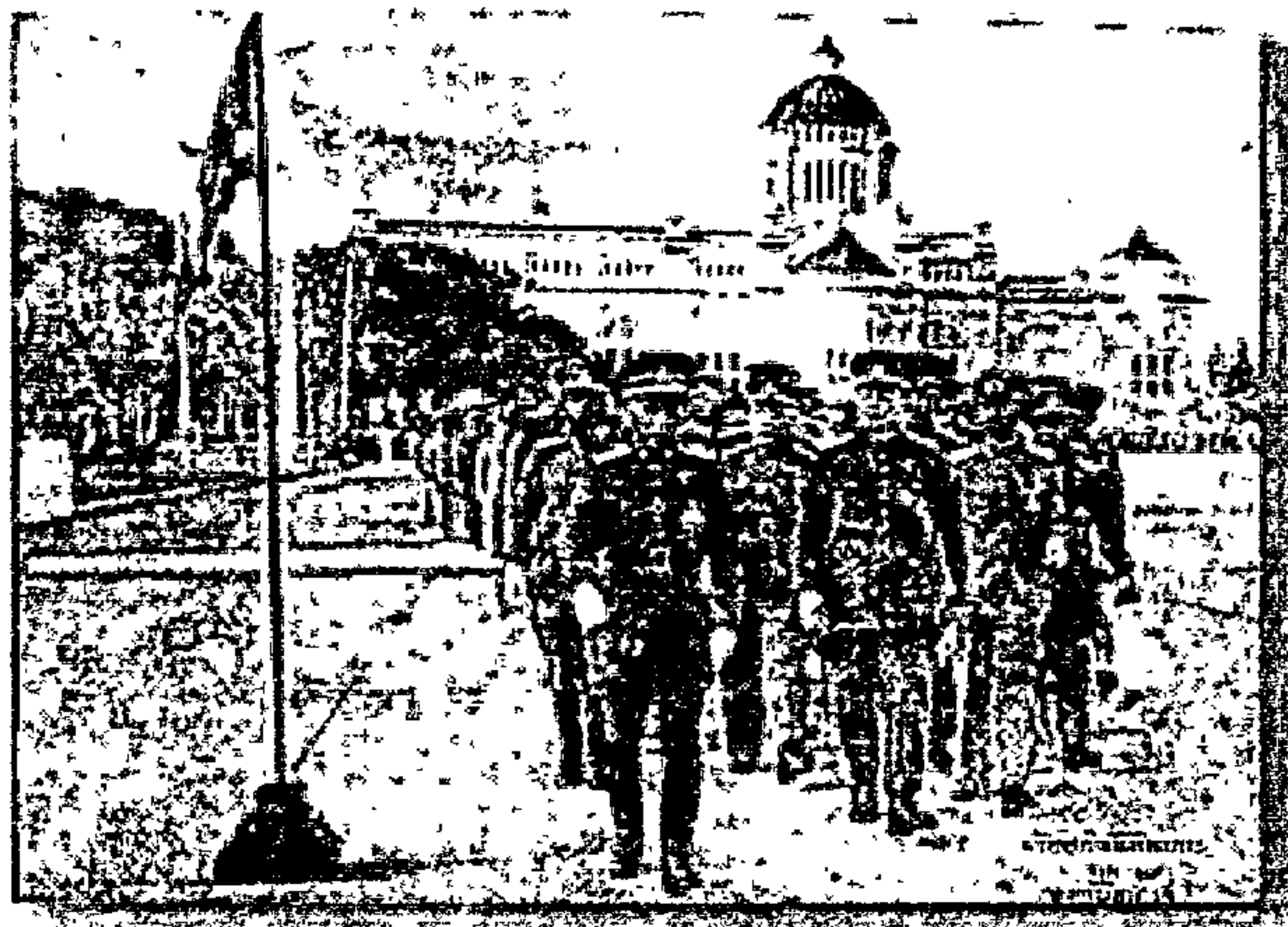
เครื่องอิสริยาภรณ์ เมริโต เดลลา
เวทบบริกา ชั้นที่ 1 รัฐบาลอิตาลี
22 ธ.ค. 2498

เครื่องอิสริยาภรณ์ เลจิออง ดอนเนอร์ ชั้น 2
รัฐบาลฝรั่งเศสให้ 2 ก.ค. 2483 และเหรียญที่ระลึก
ในงานมหามงคลมหก จึงสมเด็จพระราชินีเอลิซาเบ
ที่ 2 แห่งประเทศอังกฤษพระราชทาน
28 ส.ค. 2496

ภาพประกอบ 3 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ของต่างประเทศ ที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับพระราชทาน

ที่มา : ครอบครัวพรหมโยธี. (2509). หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพพลเอกมังกร พรหมโยธี. มปน.

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และ พลเอกมังกร พรหมโยธี
รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแม่ทัพบูรพา นำขบวนสวนสนาม
ประหน้าพระพุทธรณ์เมื่อรบชนะศึกอินโดจีน

พลเอกมังกร พรหมโยธี สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2
ขณะขึ้นไปศึกษาดูงานทหาร ณ ประเทศอิตาลีกับพระยาอภัยสงคราม

ภาพประกอบ 4 ขณะปฏิบัติราชการทหาร

ที่มา : ประเกียบ คล่องตรวจโรค. (2499). หนังสือที่ระลึกในวาระครบวันเกิด
ปีที่ 60. หน้า 6,14.

ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ภาพประกอบ 5 พลเอกมังกร พรหมโยธี

ตรวจราชการในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการ

ที่มา : สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี. (2540). *กรวด หิน
ดิน ทราย แมกไม้ และขุนเขา*. หน้า 25,30,31.

ได้รับการประดับเหรียญสมรภูมิ
ที่แนวรบชายแดนอรัญประเทศ
โดยพลตรีหลวงพิบูลสงคราม พ.ศ. 2483

พลตรี หลวงพรหมโยธี

คณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองสายทหารบก

ภาพประกอบ 6 พลเอกมังกร พรหมโยธี ขณะรับราชการทหาร

ที่มา : สถาบันรัชฎาภมูบ้านจอมบึง ราชบุรี. (2540). *กรวด หิน ดิน ทลาย
แมกไม้ และขุนเขา*. หน้า 23,26.

พลเอกมังกร พรหมโยธี
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
และนายกเทศมนตรีเทศบาลนคร
กรุงเทพ ฯ

พลเอกมังกร พรหมโยธี
นายกเทศมนตรีนครกรุงเทพ ฯ
แสดงสุนทรพจน์ ณ ประเทศอิตาลี
พ.ศ. 2498

**ภาพประกอบ 7 พลเอกมังกร พรหมโยธี
ปฏิบัติหน้าที่นายกเทศมนตรีนครกรุงเทพ**

ที่มา : ประเก็บ คล่องตรวจโรค. (2499). หนังสือที่ระลึกในวาระครบ
วันเกิดปีที่ 60 .หน้า 2,20.

ณ บ้านพักชายทะเล
เขาสามมุข บางแสน
วิลลาโบลีวาจ เจ็ดขีดขเล

ม.จ. บรรเจิด วรณวรงค์
ภริยาพลเอกมังกร พรหมโยธี
กับคุณเจตกำจร และคุณกำจรเดช

ภาพประกอบ 8 พลเอกมังกร พรหมโยธี

ขณะพักผ่อนกับครอบครัว ณ บ้านพักชายทะเล บางแสน

ที่มา : ประเกิบ คล่องตรวจโรค. (2499). หนังสือที่ระลึกในวาระครบ
วันเกิดปีที่ 60 .หน้า 26.

ถ่ายภาพร่วมกับครอบครัว
งานสวดพระอภิธรรม
พลเอกมังกร พรหมโยธี
ณ “บ้านสวนงามดี”

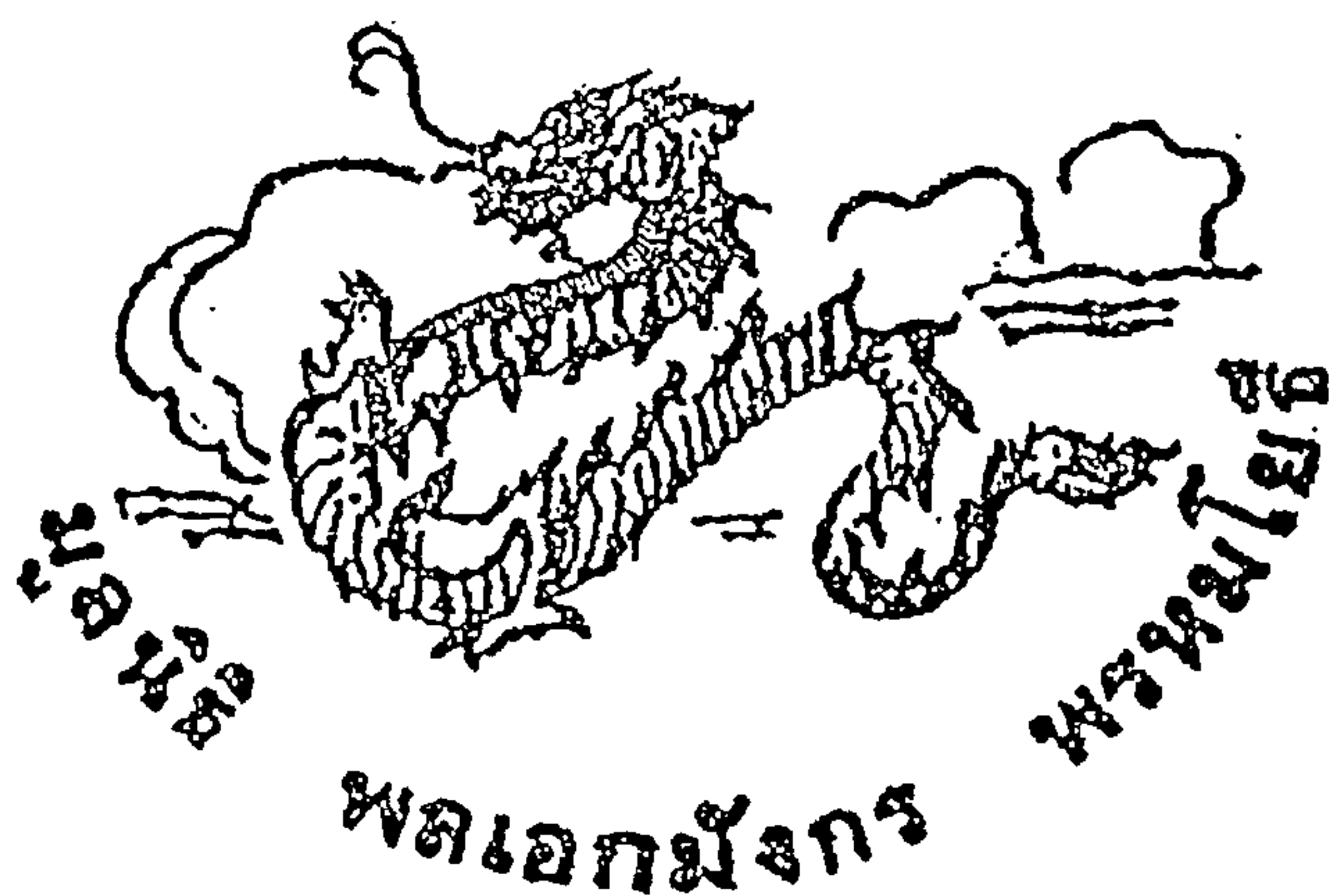
ภาพถ่ายครั้งสุดท้าย
ร่วมกับบุตร, เขย, สะใภ้
16 พ.ย. 2507

ภาพถ่ายครั้งสุดท้าย
ร่วมกับหลาน ๆ เมื่อวันเด็ก
16 พ.ย. 2507

ภาพประกอบ 9 ถ่ายภาพร่วมกับครอบครัว และงานสวดอภิธรรมศพ
ของพลเอกมังกร พรหมโยธี

ที่มา : ครอบครัวพรหมโยธี. (2509). หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพพลเอกมังกร พรหมโยธี. มปน.

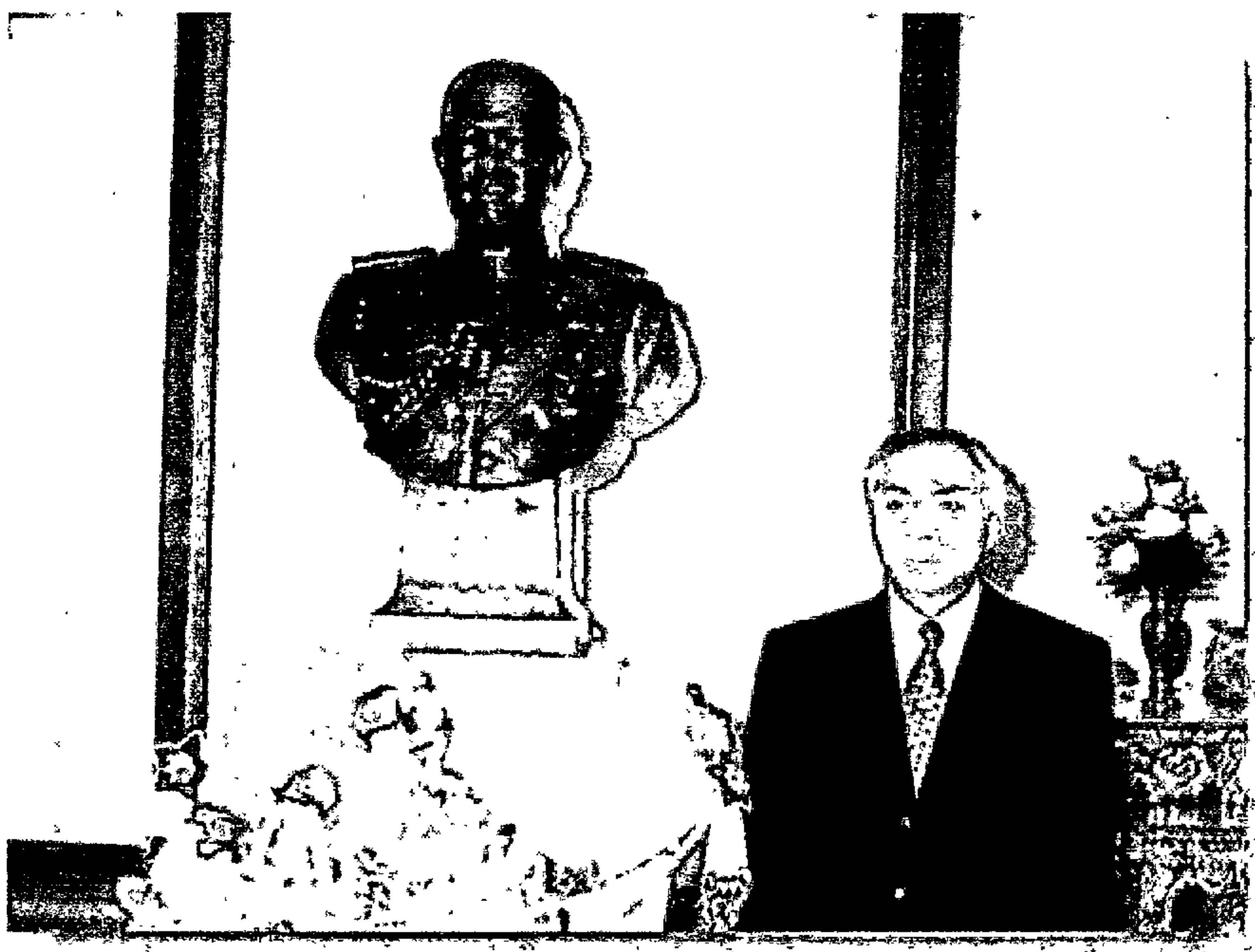
มูลนิธิ พลเอกมังกร พรหมโยธี

GENERAL MANGKORN PHROMYOTHI FOUNDATION

ภาพประกอบ 10 ตราสัญลักษณ์มูลนิธิ

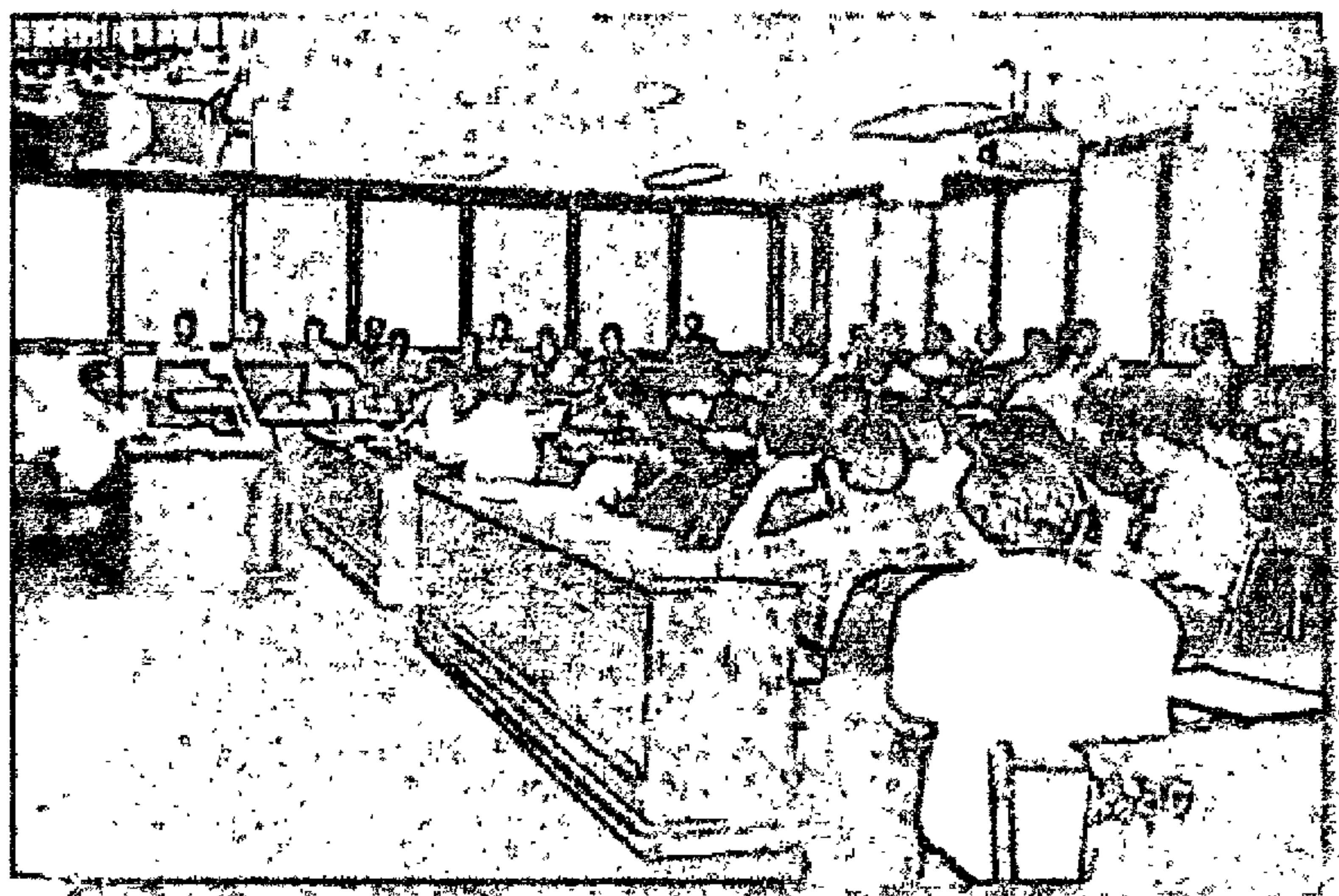
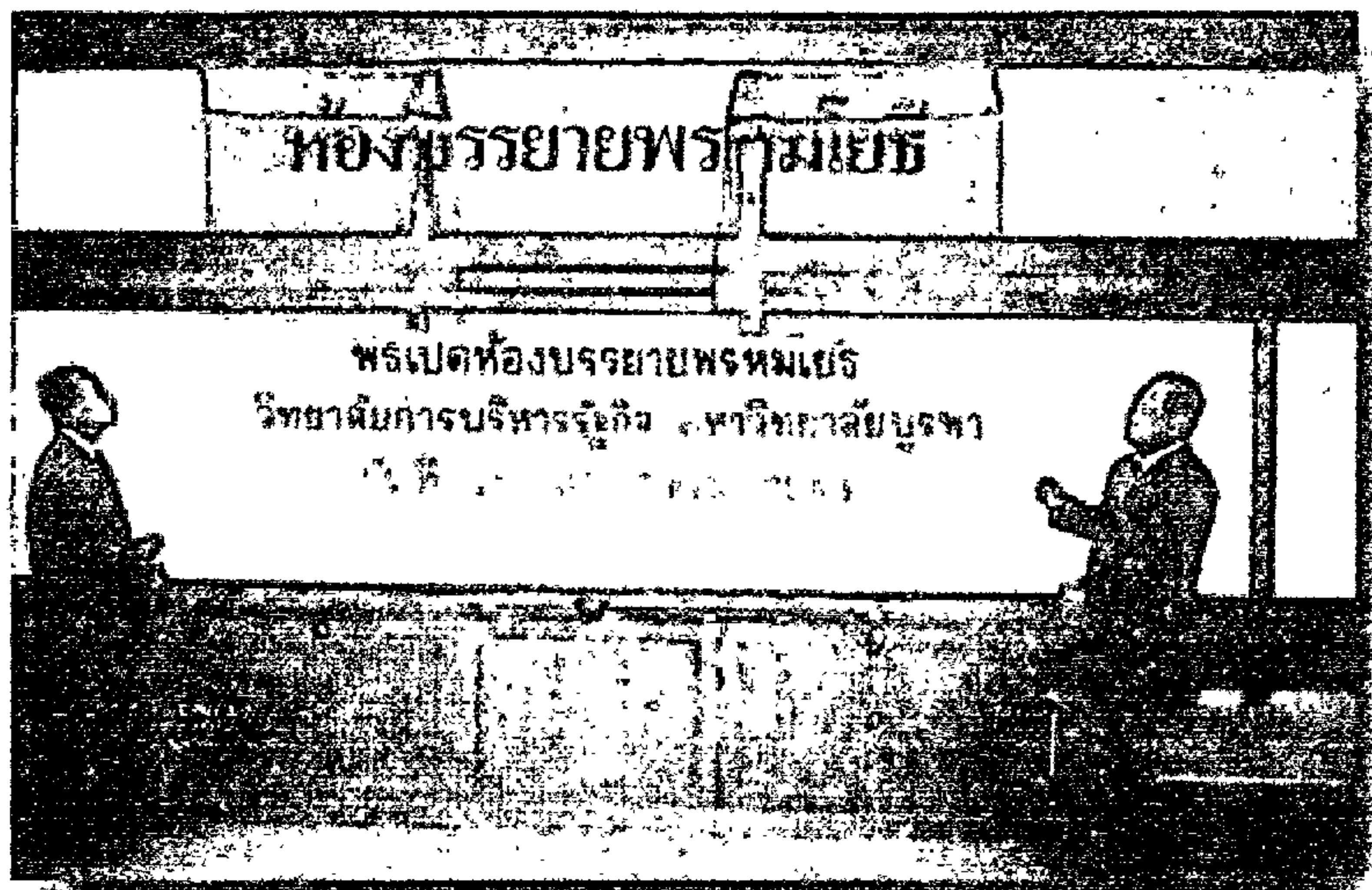
พลเอกมังกร พรหมโยธี

ที่มา : สภาราชภัฏ. (2534) มูลนิธิพลเอกมังกร พรหมโยธี.

**ภาพประกอบ 11 รูปหล่อพลเอกมังกร พรหมโยธี
และนายเจตกำจร พรหมโยธี (ทายาท)**

ที่มา : ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี

ภาพประกอบ 12 ห้องบรรยายพรหมโยธี มหาวิทยาลัยบูรพา

ที่มา : มหาวิทยาลัยบูรพา. (2543). สุจิตร์พิธีเปิดห้องบรรยายพรหมโยธี. มปน.

บทที่ 3

วิธีการและแนวทางในการศึกษา

ตั้งแต่สมัยที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ยังมีชีวิตอยู่ และถึงแก่กรรม เหตุการณ์เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต และการทำงานได้ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงระยะเวลาผ่านมาประมาณ 105 ปี ประวัติ และผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ที่ได้สร้างสรรค์ไว้บางแง่มุมยากต่อการศึกษา ค้นคว้า ได้อย่างชัดเจน เพราะยังไม่ปรากฏว่าบุคคลใดได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมประวัติ และผลงานในเชิงวิชาการ ซึ่งเป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพมาก่อน

ฉะนั้นในการศึกษาชีวิต และผลงานของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยประเภทที่สนใจศึกษาคุณลักษณะ และความหมายของปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีลักษณะสำคัญ ได้แก่ การมองจากหลายมิติ การเห็นภาพรวม การเฝ้าสังเกต เป็นระยะเวลานาน และการไม่ใช้เกณฑ์ของผู้วิจัยเพื่อตัดสินหรือให้ความหมายแก่พฤติกรรมของผู้ถูกวิจัย หรือกรณีศึกษาแต่เพียงอย่างเดียว ส่วนใหญ่จะเป็นการวิจัยซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อมูลทางสังคมวัฒนธรรมบางประการ และข้อมูลที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งไม่อาจจัดทำในรูปปริมาณได้ ข้อมูลเหล่านี้มี อาทิ ความรู้สึกนึกคิด โลกทัศน์ ประวัติ ชีวิต ค่านิยม และประสบการณ์ หรือปัญหาในการดำเนินชีวิตบางประการ รวมทั้งอุดมการณ์ต่าง ๆ ด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพจะศึกษาเรื่องราวตลอดจนสภาพแวดล้อมของเรื่องราวที่ศึกษาอย่างละเอียด และเป็นชนิดติดตามระยะยาว ทำให้เกิดตัวแปรเป็นจำนวนมากในการวิจัย ด้วยเหตุนี้ การวิจัยลักษณะนี้จึงต้องทำกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก รวมทั้งยังเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เลือกตามกรอบแนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาครั้งนั้น ๆ อีกด้วย โดยส่วนใหญ่แล้วกลุ่มตัวอย่าง จึงมักเป็นกรณีศึกษาซึ่งอาจมีจำนวนเพียงคนเดียวก็ได้ (นพดล เจนอักษร. 2538 : 12 ; Bogdam & Biklen. 1982 : 47 - 58)

วิธีการศึกษา

1. **วิธีการในการศึกษา** การศึกษาในครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะการพรรณนา และการวิเคราะห์ (Descriptive and Analytical) โดยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการหลาย ๆ แบบ จากหลาย ๆ แหล่ง เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดคุรุสภา หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยบูรพา หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร หอสมุดกลางสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี หอสมุดกลางสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช หอสมุดศูนย์ ศ.อ.ศ.อ. จังหวัดอุบลราชธานี หอสมุดรัฐสภา กองคลัง กระทรวงการคลัง เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด แล้วจึงนำมาคัดเลือก แยกแยะจัดหมวดหมู่เพื่อทำการวิเคราะห์ในลักษณะการวิเคราะห์เนื้อหา สาระ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งตามแหล่งที่มาได้ดังนี้

2.1 หนังสือและเอกสาร (Document)

2.1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่ สุนทรพจน์ แถลงการณ์ นโยบายของรัฐบาล จากราชกิจจานุเบกษา และรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ในช่วง ปีที่ศึกษา (พ.ศ. 2491 - 2500)

2.1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ บทความ และงานเขียนของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องตลอดจนวิจารณ์จากหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสารต่าง ๆ

2.1.3 เอกสารที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ

2.1.3.1 เอกสารที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพ

พลเอกมังกร พรหมโยธี ประกอบด้วย

- ก) หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพของกระทรวงมหาดไทย
- ข) หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพขององค์การคำคุณุสภา (นโปเลียน)
- ค) หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพของกระทรวงศึกษาธิการ

2.1.3.2 เอกสารของกระทรวงศึกษาธิการในวาระต่าง ๆ ประกอบด้วย

- ก) ในวาระครบ 60 ปี กระทรวงศึกษาธิการ
- ข) ในวาระครบ 92 ปี กระทรวงศึกษาธิการ
- ค) ในวาระครบ 96 ปี กระทรวงศึกษาธิการ
- ง) ในวาระครบ 98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ
- จ) ในวาระครบ 100 ปี กระทรวงศึกษาธิการ
- ฉ) หนังสือ 100 ปี รัฐมนตรีศึกษา

2.1.3.3 เอกสารจากสถาบัน องค์การที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มีส่วนร่วมก่อตั้ง ประกอบด้วย

- ก) หนังสือ “กรวด หิน ดิน ทราย แมกไม้ และขุนเขา” สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
- ข) เอกสารที่ระลึกในพิธีเปิดห้องบรรยายพรหมโยธี ของมหาวิทยาลัยบูรพา
- ค) เอกสารสุจิตต์ ในพิธีเปิดรูปหล่อจำลองพลเอกมังกร พรหมโยธี ของสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
- ง) หนังสือ 38 ปี สถาปนามหาวิทยาลัยบูรพา
- จ) เอกสารจากศูนย์ ศ.อ.ศ.อ. จังหวัดอุบลราชธานี

2.1.3.4 เอกสารอื่น ๆ ประกอบด้วย

- ก) ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์
- ข) งาน และชีวิตของนายอภัย จันทวิมล
- ค) หนังสือประวัติครู
- ง) พลเอกมังกร พรหมโยธี ที่ข้าพเจ้ารู้จัก
- จ) หนังสือที่ระลึกในวาระครบวันเกิดปีที่ 60 ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- ฉ) หนังสือ “มล. ปิ่น มาลากุล บุคคลที่ทำประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง”
- ช) หนังสือที่ระลึกงานวันครู
- ซ) สารคดีชีวประวัติอาจินต์ ปัญจพรรค์
- ฌ) แนวคิด และผลงานศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร
- ญ) หนังสือ “มล.ปิ่น มาลากุล ครูปูชนียบุคคล”

2.2 สัมภาษณ์(Interview)สัมภาษณ์บุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ดังนี้

- ก) สัมภาษณ์โดยตรงกับผู้ให้สัมภาษณ์
- ข) โดยส่งแบบคำถามให้กรอกทางไปรษณีย์
- ง) การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์

บุคคลที่สัมภาษณ์ ได้แก่

2.2.1 ผู้ร่วมงาน

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี / ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ / ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ / ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ / ดร.สายหยุด จำปาทอง / อาจารย์วิเชียร เกาทอง / อาจารย์จรูญ มลิินทร์ / อาจารย์ไมตรี ทุมชัย

2.2.2 เลขานุการส่วนตัว พลเอกมังกร พรหมโยธี

พ.ท.ชม มุสิกานนท์

2.2.3 นักเรียนวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี นายสุรินทร์ เหลือลมัย

3. วิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา และอื่น ๆ
จากการบรรยายเพื่อหาถ้อยคำ

4. สรุปผลการศึกษา

แนวทางในการศึกษา

ในการศึกษาแนวความคิด หลักการบริหารงาน และอิทธิพลที่มีต่อแนวคิดของพลเอก
มังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา ในครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบแนวความคิดจากการวิเคราะห์
เอกสาร สรุปได้ดังประเด็นดังต่อไปนี้

แนวความคิด

ในการดำเนินงานด้านการศึกษา พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มีแนวความคิดดังนี้

1. การศึกษาพัฒนาคน ประชาชนได้รับการศึกษามาพัฒนาประเทศ
2. การขยายการศึกษาให้กระจายไปสู่ส่วนภูมิภาค
3. มูลสารศึกษา
4. โครงการฝึกหัดครูชนบท
5. การศึกษาด้านอาชีพ
6. แบบเรียน และตำราเรียน
7. การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา

หลักการบริหารงานทางการศึกษา

ในการดำเนินงานด้านการศึกษา พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มีการบริหารดังนี้

1. มองกว้าง คิดไกล
2. ความละเอียดรอบคอบ
3. ใช้หลักการบริหารแบบทหาร
4. หลักการสร้างแรงจูงใจ
5. หลักการใช้คนให้ตรงกับงาน

อิทธิพลที่มีต่อแนวคิด

จากการศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถวิเคราะห์ได้ว่า
พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับอิทธิพลที่มีต่อแนวคิดในการทำงานด้านการศึกษา สรุปได้
ดังประเด็นต่อไปนี้

1. อิทธิพลจากชีวิตในวัยเยาว์
2. อิทธิพลจากการได้รับการฝึกฝน และปลูกฝังแบบทหาร
3. จากการศึกษาดูงานจากต่างประเทศ
4. แนวคิดจากบุคคลผู้ร่วมงาน
5. อิทธิพลจากกฎหมายการศึกษา นโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล
6. สภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และการจัดการศึกษา

จากการรอบแนวคิด และอิทธิพลที่มีต่อแนวคิดของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา ที่ได้วิเคราะห์และสรุปเป็นประเด็นดังกล่าวข้างต้นจะส่งผลให้เกิดกระทำโดยได้สร้างสรรค์ผลงานทางการศึกษา ซึ่งรายละเอียดทั้งหมดจะนำเสนอในบทที่ 4 และบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 4

แนวคิด และอิทธิพลที่มีต่อแนวคิด และหลักการบริหารงาน ของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา

แนวความคิด

พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มีแนวคิดในการดำเนินงานด้านการศึกษา ดังนี้

1. การศึกษาพัฒนาคน ประชาชนพัฒนาชาติ

พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่เห็นความสำคัญของการศึกษา และมีแนวคิดที่ว่า ถ้าประเทศให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงทั้งปริมาณ และคุณภาพ ประชาชนที่ได้รับการศึกษาจะกลับมาเป็นพลังในการพัฒนาชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้ และยังมีแนวคิดว่าการศึกษาคือเครื่องมือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชาติ ซึ่งแนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับสัมพันธกับนโยบายของรัฐบาล มล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 78) ได้กล่าวถึงนโยบายที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ใน พ.ศ. 2494 (ช่วงที่ 2) ซึ่งเป็นรัฐมนตรีร่วมกับคณะรัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎรมีทั้งหมด 9 ข้อ ซึ่งให้ความสำคัญข้อที่ 9 ว่ามีความสำคัญมาก เพราะได้ยกการศึกษาขึ้นเป็นเหตุที่จะได้มาซึ่ง “ผลทั้งหมด” กล่าวคือนโยบายข้อ 1 - 8 โดยสรุป เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ระบอบการปกครองประชาธิปไตย การส่งเสริมวัฒนธรรม ส่งเสริมไม่ตรีกับนานาประเทศ ความมั่นคงของชาติ การเคารพต่อหลักการเสรีภาพ ภารดรภาพ ส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ โดยอาศัยหลักการ สหกรณ์เป็นหลักสำคัญ และข้อสุดท้ายของนโยบาย คือ “เพื่อให้ได้ผลทั้งหมดที่กล่าวมานี้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลนี้จะให้การศึกษา และอบรมศีลธรรมอันดีแก่ราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาชีวศึกษา การพลศึกษา จะได้ขยายโรงเรียนเพิ่มครูผู้สอนให้มากยิ่งขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาประชาชน”

จากนโยบาย ข้อที่ 9 ที่รัฐบาลได้แถลงต่อรัฐสภาด้านการศึกษา ซึ่งตรงกับแนวคิดของพลเอกมังกร พรหมโยธี ที่จะมุ่งมั่นนโยบายด้านการศึกษาไปสู่การปฏิบัติและเกิดเป็นรูปธรรมให้ชัดเจน เพราะรัฐบาล และพลเอกมังกร พรหมโยธี มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า “ประเทศที่ประชากรมีการศึกษาสูง ก็จะสามารถช่วยกันทะนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และสังคมได้ ถ้าประเทศยังอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรแล้ว ก็ยิ่งเจริญ และมั่งคั่งสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ตรงกันข้ามกับประเทศที่พลเมืองมีระดับการศึกษาต่ำ แม้จะมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ก็ไม่อาจพัฒนาได้เต็มที่ ฐานะทางเศรษฐกิจก็จะมีไม่สู้ดีและมักก่อปัญหาความยุ่งยากภายในประเทศขึ้นด้วย” (บุญถิ่น อัตถากร , 2535 : 87)

จากนโยบายข้อที่ 9 พลเอกมังกร พรหมโยธี มองว่าการจัดการศึกษาไม่เน้นด้านความรู้ด้านเดียวแต่จะจัดการศึกษาอบรมด้านคุณธรรมให้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะด้านอาชีวศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนด้านอาชีพ ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (2542 : 12) กล่าวว่า ประเทศไทยได้ลงนามในข้อตกลงร่วมมือแลกเปลี่ยนทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเริ่มตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกอบกับขณะนั้นประชาชนคนไทยส่วนใหญ่มีฐานะยากจน รายได้เฉลี่ยต่อหัวประมาณ 2,000 บาท และมีสัดส่วนของคนจนอยู่กว่าครึ่งหนึ่งของประชากรทั่วประเทศ จึงเห็นควรให้จัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

นอกจากนี้นโยบายข้อ 9 ด้านการศึกษา ยังเน้นการส่งเสริมให้คนไทยมีสุขภาพที่แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่ปรากฏว่าคนไทยในขณะนั้น ยังมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย มีโรคภัยไข้เจ็บสูง โดยเฉพาะไข้ป่า และอหิวาตกโรค (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. 2512 : 14)

จากปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนชาวไทยที่เกิดขึ้นขณะนั้น พลเอกมังกร พรหมโยธี มีแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้คือการส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาเท่านั้นจะเห็นได้ว่าการมองด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี มิได้มองการศึกษาเป็นอิสระโดด ๆ เพียงด้านเดียว แต่มองความสัมพันธ์กับระบบอื่น ๆ ด้วย เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญถิ่น อัตถากร (2537 : 87) สรุปได้ว่าการศึกษาเป็นกระบวนการของสังคมในอันที่จะให้การศึกษอบรมแก่พลเมืองให้เป็นคนดี มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนเป็นพลเมืองดี มีวัฒนธรรม และเป็นกำลังคนที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สนองความต้องการของบ้านเมืองอย่างเต็มที่

2. การกระจายการศึกษาสู่ภูมิภาค

มังกร พรหมโยธี (บุญถิ่น อัตถากร. 2537 : 154 ; อ้างอิงจาก มังกร พรหมโยธี : คำปรารภ) กล่าวว่า “ตราบใดที่ไทยเป็นประเทศที่มีเพียงนครเดียว คือกรุงเทพฯ ประเทศไทยก็จะเจริญไปไม่ได้ ประเทศไทยจะต้องอาศัยการศึกษาเพื่อสร้างกำลังคนไปพัฒนาหมู่บ้านต่าง ๆ ให้เจริญขึ้น กลายเป็นเมืองเป็นนครที่ประชากรมีความรู้ ความสามารถ มีความอยู่ดีกินดีให้ได้”

จากคำปรารภดังกล่าว พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มุ่งมั่นขยายการศึกษาสู่ส่วนภูมิภาคอย่างกว้างขวางทุกระดับ ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการฝึกหัดครู ท้องที่ใดห่างไกลขาดครู ขาดโรงเรียน ท่านก็บุกบันไปสร้างขึ้น เช่น สร้างวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ซึ่งในไม่ช้าก็ทำให้หมู่บ้านนั้นเจริญขึ้นทั้งทางการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม และแผ่ความเจริญกว้างขวางออกไปโดยรอบ บุญถิ่น อัตถากร (2537 : 154) กล่าวว่า “พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นผู้ขยายการศึกษาระดับปริญญาสู่ส่วนภูมิภาคเป็นครั้งแรกที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน และท่านมุ่งหวังจะให้ป็นศูนย์กลางการศึกษา และ

เป็นมหาวิทยาลัยของภาคตะวันออก" (ปัจจุบันวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสนเป็นมหาวิทยาลัยบูรพา)

สิ่งที่พลเอกมังกร พรหมโยธี มีความมุ่งมั่นเพื่อกระจายการศึกษาไปสู่ภูมิภาค กล่าวคือในช่วงที่พลเอกมังกร พรหมโยธี เข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในช่วงระยะที่สอง (พ.ศ. 2494 - 2500) ได้รับรู้ถึงปัญหาของกระทรวงศึกษาธิการอย่างดี เพราะเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมาช่วงแรกเป็นระยะเวลา 1 ปี 2 เดือน (พ.ศ. 2491 - 2492) รู้ว่ากระทรวงศึกษาธิการ ขาดโรงเรียน ขาดเงิน และขาดครู ซึ่งปัญหาเหล่านี้กระทรวงศึกษาธิการต้องแก้ไข ต้องอาศัยงบประมาณจากกระทรวงการคลัง อย่างเดียว โอกาสที่จะแก้ปัญหาลำบาก ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 37) กล่าวว่า "การที่คณะรัฐมนตรีได้ทราบถึงความเดือดร้อนที่ขาดสถานที่เรียนนั้น เป็นส่วนสำคัญยิ่ง จึงทำให้เกิดระบบปิดแสดตมปีเพื่อการกุศลและสาธารณสุข เรียกติดปากว่าเงิน ก.ศ.ส." รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (2498 : 394) สรุปได้ว่า เงิน ก.ศ.ส. เป็นเงินที่นำมาใช้โดยการลงมติของคณะรัฐมนตรีโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร

จึงเท่ากับว่าเงินที่ได้จากรัฐบาล มี 2 ทางคือ จากงบประมาณและเงินจาก ก.ศ.ส. จึงทำให้ได้เงิน 2 ยอด สามารถสร้างโรงเรียน และอาคารเรียนทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ส่วนกลางเช่น โรงเรียนเขมาภิรตาราม โรงเรียนพระศรีมหาธาตุ และโรงเรียนพิบูลอุปถัมภ์ สำหรับส่วนภูมิภาค เช่น ที่ลพบุรี และโคกกระเทียม ที่ชลบุรี วิทยาลัยบางแสน และพิบูลบำเพ็ญ

ส่วนระดับประถมศึกษา ได้สร้างโรงเรียนเพิ่มขึ้นหลายแห่ง โดยเฉพาะเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2500 ครุสภา ได้จัดให้มีงานวันครูเป็นครั้งแรก พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นประธานกรรมการอำนวยการครุสภา ในงานวันครูในครั้งแรกนี้ ในที่ประชุมได้ตกลงสร้างสิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุ เพื่อเป็นอนุสรณ์งานวันครู จึงเชิญข้าราชการ พนักงาน และครูบริจาคเงินคนละ 1 วัน รวมทั้งประชาชนบริจาคตามแต่ศรัทธา ได้เงินส่วนหนึ่งไปสร้างโรงเรียนประจำบาล 9 หลัง ให้ชื่อว่า "โรงเรียนวันครู 2500" (ปิ่น มาลากุล , 2509 : 25) การสร้างโรงเรียนเป็นอนุสรณ์งานวันครูได้ดำเนินการต่อมาจนถึงงานวันครูปี 2504 ครุสภาสามารถสร้างโรงเรียนอนุสรณ์งานวันครูได้ครบทุกจังหวัด จำนวน 71 แห่ง (หนังสือที่ระลึกงานวันครู , 2542 : 25)

ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 42) กล่าวว่า "พลเอกมังกร พรหมโยธี มิได้สนใจที่จะสร้างโรงเรียนแต่ในกรุงเทพฯ และเมืองหน้าด่าน เช่น ลพบุรี และบางแสน เท่านั้น มีพยานหลักฐานว่าท่านเป็นห่วงเด็กเล็กในชนบทและพยายามช่วยเหลืออยู่เป็นนิจ โดยให้กรมสามัญศึกษา ได้เปิดโรงเรียนประเภทศึกษาสงเคราะห์ขึ้นเป็นแห่งแรกที่บ้านอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เป็นโรงเรียนมาอยู่กินนอน โดยรัฐบาลออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งสิ้น" ปัจจุบันการศึกษาสงเคราะห์ได้ขยายทั่วทุกภาคของประเทศ จำนวน 42 แห่ง

นอกจากนี้ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ส่งเสริมการศึกษาของชาวไทยมุสลิมใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้จัดประชุม ซึ่งมีตัวแทนมุสลิมจาก 4 จังหวัดเข้าประชุม หลังจากการประชุมได้ผ่านเรื่องจัดตั้งโรงเรียนอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย เป็นโรงเรียน กิโนน (ม.ล.ปิ่น มาลากุล. 2509 : 73)

สรุปการจัดการศึกษาโดยแนวคิดของพลเอกมังกร พรหมโยธี จะต้องกระจาย การศึกษาสู่ภูมิภาคให้ทั่วถึงทุกระดับการศึกษา ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดม ศึกษา นอกจากนี้ได้จัดการศึกษาพิเศษ เช่น การศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาของชาวมุสลิม จะต้องจัดกระจายให้ทั่วถึง และเป็นธรรม จนทำให้จำนวนโรงเรียน และนักเรียนเพิ่มขึ้น

จากหนังสือ “98 ปี การจัดการศึกษาไทย (2533 : 171) ได้กล่าวถึงจำนวนโรงเรียน ประชาบาลจาก พ.ศ. 2475 - 2478 รวม 3 ปี เพิ่มขึ้น 2171 โรงเรียน และ พ.ศ. 2478 - 2503 รวม 25 ปี โรงเรียนประชาบาลเพิ่มขึ้น 14,233 โรงเรียน

จำนวนนักเรียนระดับประถม จาก พ.ศ. 2475 - 2478 รวม 3 ปี จำนวน 378,239 คน และ พ.ศ. 2478 - 2503 รวม 25 ปี จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นจำนวน 2,298,666 คน

3. มุสสารศึกษา

พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2494 - 2500) ได้สนใจเรื่องราวของ “มุสสารศึกษา” จึงมอบหมายให้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้สรุปเรื่องราวมาให้ เพราะต้องการอ่านศึกษา ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 23) กล่าวถึงหลักมุสสารศึกษาว่า “การศึกษาเท่านั้นที่จะแก้ไขสภาพเศรษฐกิจ และสังคมชนบท ให้ดียิ่งขึ้นได้ จะต้องส่งครูไปปะปนกับชาวบ้านในชนบท เพื่อสอนผู้ใหญ่ในหมู่บ้านทั้งโดยทาง ตรง และทางอ้อม ให้มีความรู้ที่เป็นสาระเบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษา สังคม เกษตร อนามัย และการเรียน”

จากหลักการของ “มุสสารศึกษา” จึงทำให้มีการจัดตั้งศูนย์อบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี ชื่อย่อ ศ.อ.ศ.อ. ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 76) กล่าวว่า “พิธีเปิดอาคาร อำนวยการ และกิจการ ศ.อ.ศ.อ. เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2497 ยิ่งศักดิ์กว่าวัน วางศิลาฤกษ์ พลเอกมังกร พรหมโยธี เดินทางโดยรถไฟไปเป็นประธานในพิธี มีทั้งข้าราชการ จากส่วนกลาง ในจังหวัด และชาวต่างประเทศ เป็นคณะเจ้าหน้าที่ร่วมพิธี” ศูนย์ ศ.อ.ศ.อ. จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดอบรมฝึกครู และเจ้าหน้าที่ กิจกรรมนี้ได้ผลดีมาก เพราะเป็นการจัดการศึกษา โดยครูจะเข้าไปคลุกคลีกับประชาชน รู้ความต้องการของชาวบ้าน ประสิทธิ์ สุนทโรทก (2536 : 113) ได้กล่าวถึงหลักมุสสารศึกษาความว่า “จะต้องสอนให้ชาวบ้านรู้จักคิดแก้ไขปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับตน พยายามช่วยตนเองให้มากที่สุด และในเวลาเดียวกัน จะต้องพยายาม ร่วมมือกันปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย”

จากแนวคิดและหลักการของมุสสารศึกษาจะสอดคล้องกับการวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคม ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เน้นการมีส่วนร่วมของทุก ๆ ฝ่าย ตั้งแต่

ต่างประเทศ ภาครัฐการ ภาคเอกชน จนถึงภาคประชาชน เปลี่ยนเป้าหมายของการพัฒนาที่เคยมุ่งเน้นแต่การพัฒนาขยายอัตราความเจริญแก้ปัญหาเศรษฐกิจเป็นหลักมาเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นไปสู่ความอยู่ดี มีสุขของประชาชน จากการยึดเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มาเป็นการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. 2542 : 72) หลักการของมูลสารศึกษาเกิดขึ้นโดยการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติ ซึ่งขณะนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) ยังไม่ได้เกิดขึ้น

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ปฏิวัติรัฐประหารครองอำนาจ ภาพของการพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจ ได้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น โดยจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) กระบวนการพัฒนาประเทศ จึงเป็นกระบวนการบริหารจัดการแบบจากข้างบนมาข้างล่าง (Top down) ประชาชนขาดการมีส่วนร่วม โครงการต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นไม่สนองความต้องการและไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริง ปัญหาต่าง ๆ เริ่มก่อตัวโดยเฉพาะปัญหาสังคม และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. 2542 : 19 - 46) จึงนำไปสู่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยได้ปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่เน้นทุกภาคมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน และที่สำคัญคือเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ “มูลสารศึกษา” ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยประชาชนจะต้องคิดเป็น ทำเป็นและแก้ไขปัญหาของตนเองได้ โดยบทบาทของ “สารนิเทศก์” เป็นผู้คอยแนะนำ สนับสนุน ประสิทธิ สุนทรโรทก (2536 : 111) สรุปความได้ว่า “สารนิเทศก์” จะต้องเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านคลุกคลีกับราษฎรฉันท์มิตรที่ดี ศึกษาภาระของสังคม และเศรษฐกิจของหมู่บ้าน ใช้ปฏิภาณกับความรู้ที่ได้เรียนในด้านอนามัย เกษตร การศึกษา การเรือน การช่าง และสวัสดิภาพสังคม” (สารนิเทศก์ คือ บุคคลที่เป็นข้าราชการมาฝึกอบรมมูลสารศึกษาที่ศูนย์ ศ.อ.ศ.อ. เมื่อจบหลักสูตรแล้วไปพัฒนาท้องถิ่น ต่อมาเรียกว่า “พัฒนากร”)

4. โครงการฝึกหัดครูชนบท

จากหลักการของมูลสารศึกษาที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ให้ความสนใจ โดยได้ปรึกษารื้อกับ ม.ล.ปิ่น มาลากุล และในที่สุดได้นำหลักการและแนวคิดเรื่อง “มูลสารศึกษา” สู่อำนาจปฏิบัติโดยได้ประสานความร่วมมือ จากองค์การสหประชาชาติ จนนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์ ศ.อ.ศ.อ. ดังได้กล่าวไปข้างแล้วในเบื้องต้น

ประสิทธิ์ สุนทรโรทก (2536 : 108) ได้กล่าวถึงมูลสารศึกษาที่ได้ดำเนินการโดยพิจารณาเห็นว่าการดำเนินการส่งคนไปดำเนินการในท้องที่ โดยให้ไปคลุกคลีกับชาวบ้าน เพื่อให้การศึกษาชั้นมูลฐานนั้น อาจไม่เป็นวิธีที่ดีที่สุด หรือวิธีเดียวกันพึงกระทำได้ ประสิทธิ์ สุนทรโรทก (2536 : 108) กล่าวว่า “อีกวิธีหนึ่ง คือใช้หลักการเดียวกัน แต่ให้เข้าทางโรงเรียน คือให้ผ่านจากครูไปยังนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ก็คือ ชาวบ้านนั่นเอง”

ซึ่งตามหลักการดังกล่าว ทาง UNESCO มีความคิดว่าจะดำเนินการเป็นการทดลองดูสักแห่งหนึ่ง และวางเงื่อนไขว่าจะต้องจัดที่โรงเรียนฝึกหัดครู ประเทศใดประเทศหนึ่ง เพื่อจะพึงพาอาศัยกันได้ในเรื่องครู อาจารย์ และอุปกรณ์

ในที่สุดประเทศไทยได้เสนอให้จัดที่โรงเรียนฝึกหัดครูอุปราชธานี ทางองค์การ UNESCO เห็นชอบตามที่เสนอโครงการฝึกหัดครูชนบทจึงเกิดขึ้นในโรงเรียนฝึกหัดครูอุปราชธานี และต่อมาได้ขยายไปยังจังหวัดมหาสารคาม ปรากฏได้ผลดีมาก เป็นเหตุให้การฝึกหัดครูขยายงานต่อไปอีกในภาคการศึกษาอื่น ๆ

5. การศึกษาด้านอาชีพ

พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มีความพยายามที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนหันมาสนใจ และเข้าศึกษาด้านอาชีพ เพราะในสมัยนั้นประชาชนไม่นิยมให้บุตรหลานเข้าศึกษาอาชีพ เพราะการจัดอาชีวศึกษาส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมในระยะสั้น เช่น พิมพ์ดีด การเรือน การบัญชี และประกอบกับค่านิยมเกี่ยวกับ “เจ้าคนนายคน” ได้หยั่งรากลึกในสังคมไทย ทำให้เกิดโรคอยากเป็นเสมียน (98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ 2533 : 180) จึงทำให้การจัดการศึกษาด้านอาชีพมักไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

แต่หลังจาก พ.ศ. 2494 ได้จัดการศึกษาด้านอาชีพใหม่ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้มุ่งส่งเสริมการอาชีวศึกษาเป็นพิเศษ และแยกเป็นระดับชัดเจน ตั้งแต่อาชีวศึกษาระยะสั้น อาชีวศึกษาตอนต้น อาชีวศึกษาตอนปลาย และอาชีวศึกษาชั้นสูง

หลังจากพลเอกมังกร พรหมโยธี (ปิ่น มาลากุล. 2509 : 87 อ้างอิงจาก มังกร พรหมโยธี. ประวัติครู) กล่าวว่า “ถ้าไม่ได้ตั้งวิทยาลัยเทคนิคแล้วจะขายหน้าเขามากทีเดียว” จึงได้ก่อตั้งวิทยาลัยเทคนิค กรุงเทพฯ เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว มีอาคารมากมายหลายห้อง เปิดสอนวิชาอาชีพเกือบ 20 สาขา จึงได้รับความนิยมจากประชาชนทันที และเป็นแบบอย่างสำหรับขยายต่อไปในส่วนภูมิภาค (ปิ่น มาลากุล. 2509 : 87)

ม.ล.ปิ่น มาลากุล. (2509 : 86) กล่าวว่า “ในบรรดาสถาบันการศึกษาทั้งหลายที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้จัดสร้างขึ้น ท่านรัฐมนตรีรู้สึกภูมิใจไม่เท่ากับวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ”

6. แบบเรียน - ตำราเรียน

แบบเรียน และตำราเรียนในช่วง พ.ศ. 2494 เป็นแบบเรียนที่มีคุณภาพอยู่ในระดับต่ำ เพราะยี่ด้นโยบาย ประหยัด ราคาต้องต่ำ เพื่อลดค่าครองชีพ และแบบเรียนของเอกชนมีต้อยน้อยเล่ม (ม.ล.ปิ่น มาลากุล. 2509 : 61)

พลเอกมังกร พรหมโยธี จึงมีแนวคิดที่กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมวิชาการควรผลิต แบบเรียนที่มีคุณภาพขึ้น จนในที่สุด เจ้าหน้าที่ในกรมวิชาการได้เขียนแบบเรียนสำหรับภาษาไทย เรียกว่า “แบบเรียนเบสิก” เป็นแบบเรียนที่เริ่มสอนเป็นคำและเป็นประโยค ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจ ป้องกันความเบื่อหน่าย แล้วจึงสอนเป็นพยางค์ และสระ

แต่ในขณะนั้นประชาชนไม่เห็นด้วย โดยแสดงความคิดเห็นผ่านหนังสือพิมพ์ จึงเกิดการคัดค้านอย่างรุนแรง รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ ครั้งที่ 10 เล่ม 3 (2498 : มปน) โดยนายถวิล วัฏฏานนท์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี ได้อภิปรายถึงแบบเรียนเบสิก สรุปได้ดังนี้

“เบสิกที่เอามาใช้นี้ก็เกี่ยวกับหลักสูตร เกี่ยวกับแบบเรียน โดยกรมวิชาการร่างขึ้น โดยมีอธิบดีเป็นผู้นำ แล้วไปหารือชั้นผู้น้อย เสร็จแล้วส่งไปยังกรมสามัญศึกษา แต่กรมสามัญศึกษาไม่เห็นด้วย แต่อธิบดีกรมวิชาการกลับไปเสนอท่านรัฐมนตรีเพื่อเอามาใช้ จึงยัง”

แต่สำหรับพลเอกมังกร พรหมโยธี เห็นด้วยกับแบบเรียนเบสิก เพราะเคยเห็นฉบับตัวจริงมาแล้ว ปิ่น มาลากุล (2509 : 62) กล่าวว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้เคยเห็นว่าตัวพิมพ์ดี เนื้อเรื่องสนุก และมีภาพสีประกอบมากมาย แต่ประชาชน และนักข่าวหนังสือพิมพ์ยังไม่เคยเห็นตัวจริง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูจำนวนมากยังสมัครใจที่จะสอนเริ่มด้วยพยัญชนะและสระอยู่อย่างเดิม

ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 63) กล่าวถึง เรื่อง “แบบเรียนเบสิก” นี้ อันที่จริงแบบเรียนนั้นดี ขอบกพร่องอยู่ที่การจะนำแบบเรียนไปใช้ หรือให้เลือกใช้ตามความสมัครใจ หรือจะทดลองใช้ในวงจำกัดเสียก่อน จะอบรมครูให้รู้วิธีสอนอย่างไร และยังมีเรื่องการเงินอีกจนในที่สุดคณะรัฐมนตรีมีมติให้ใช้ได้แต่ไม่บังคับ ทำให้ความคิดของพลเอกมังกร พรหมโยธีที่จะสร้างแบบเรียนที่มีคุณภาพและให้เด็กไทยได้เรียนอย่างสนุก ไม่เบื่อ และน่าสนใจ เพราะมีภาพประกอบต้องหยุดชะงักลง

7. การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา

ในสมัยที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นช่วงที่มีการขยายงานด้านการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาระดับประถมศึกษา จึงทำให้มีนักเรียน และจำนวนโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดแคลน จึงทำให้มีการผลิตครูเพิ่มขึ้น โดยได้จัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูขึ้นหลายแห่ง

ขณะเดียวกันได้ขอทุนรัฐบาลเพื่อจัดส่งบุคลากรไปศึกษาต่อต่างประเทศ ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 71) ได้กล่าวว่า การส่งครูและนักเรียนไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศนั้นขณะประวัติดำเนินการ คือได้ถึง 100 ทุน และเพราะทุน 100 ทุนนี้ กระทรวงศึกษาธิการจึงมีคนทำงานสำคัญ ๆ ความสำเร็จเรื่องทุนนี้เป็นของพลโทมังกร พรหมโยธี คนเดียว บุคลากรที่ได้รับทุนไปศึกษาต่างประเทศในยุคสมัยนั้น ได้แก่ ศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร , ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ , ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เป็นต้น ซึ่งบุคคลดังกล่าวต่อมาภายหลังได้สร้างความเจริญให้กับวงการศึกษาไทยอย่างยิ่ง

แต่อย่างไรก็ตามการผลิตบุคลากรทางการศึกษายังไม่เพียงพอต่อความต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์และศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัย (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. 2491 : 173)

หลักการทำงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี

ในการทำงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ทุกครั้งจะต้องมีการวางแผนเป็นขั้นเป็นตอน ประกอบกับมีคุณลักษณะส่วนตัวที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี จึงทำให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ความละเอียดรอบครอบ

ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 35) ได้กล่าวว่า เมื่อพลเอกมังกร พรหมโยธี มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ครั้งหลังนี้ รู้สึกว่าบรรยากาศของการทำงาน และการประชุมอธิบดีเปลี่ยนไป ท่านรัฐมนตรีสนใจการศึกษาหลายด้าน และต้องการให้ทำงานกันอย่างละเอียดถี่ถ้วน และรวดเร็ว

ในช่วงที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับการแต่งตั้งโดยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการครั้งแรกนั้น ได้เชิญ ม.ล.ปิ่น มาลากุล มาซักถามเรื่องงานต่าง ๆ อย่างละเอียด เช่น เรื่องโรงเรียนราษฎรที่จัดสอนภาษาจีน ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 6) ได้กล่าวว่า“รู้สึกที่ท่านรัฐมนตรีผู้นี้คงจะทำงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน ไม่ปล่อยให้ผู้อื่นสั่งอะไรง่าย ๆ”

2. มองกว้าง คิดไกล

จากการสัมภาษณ์ ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ (ยังยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์. สัมภาษณ์. 2545) สรุปได้ว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่มีสายตายาวไกล

โดยดูจากผลงานต่าง ๆ ที่ได้ริเริ่มไว้ เช่น การฝึกหัดครู ได้เห็นความสำคัญโดยได้ยกฐานะกองฝึกหัดครูเป็นกรมการฝึกหัดครู ได้ขยายสถาบันการฝึกหัดครูไปยังส่วนภูมิภาคจนครอบคลุมทุกภาค วิทยาลัยครูได้ผลิตบุคลากรเพื่อออกไปเป็นครูทั้งนี้เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาที่กำลังขยายตัวอย่างกว้างขวางในสมัยนั้น และวิทยาลัยครูได้พัฒนาจนเป็นสถาบันราชภัฏเปิดสอนสาขาวิชาต่าง ๆ หลายสาขาวิชาที่นอกเหนือจากสาขาผลิตครู จนปัจจุบันสถาบันราชภัฏเปิดสอนระดับปริญญาตรี และปริญญาโท และในระยะเวลาอันใกล้สถาบันราชภัฏอาจจะพัฒนาศักยภาพและยกฐานะในระดับที่สูงขึ้น สิ่งที่กำลังข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการมองกว้าง คิดไกล และเป็นบุคคลผู้มีวิสัยทัศน์ของ พลเอกมังกร พรหมโยธี

จากการสัมภาษณ์ ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ (ยังยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์. สัมภาษณ์. 2545) สรุปได้ว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล กล่าวคือท่านได้มีส่วนสำคัญในการก่อตั้งวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี ท่านมีโครงการที่จะ

ชุดบึงที่อยู่หลังวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึงให้มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการเป็นแหล่งเก็บน้ำขนาดใหญ่ เพราะกึ่งอำเภอจอมบึง มีปัญหาขาดแคลนน้ำเมื่อถึงหน้าแล้ง น้ำที่ใช้ในการอุปโภค และบริโภค ไม่ค่อยเพียงพอ และสิ่งที่เป็นประโยชน์ตามมาเป็นแหล่งพักผ่อน หย่อนใจ ของประชาชน และท่านยังมีโครงการท่อน้ำจากลำพาศี โดยการขุดคลองส่งน้ำ เพื่อส่งน้ำไปยังบึงน้ำขนาดใหญ่ที่มีโครงการที่จะขุดเตรียมไว้ ถึงแม้ว่าโครงการดังกล่าวไม่ได้ดำเนินการ แต่ก็เป็นการสร้างแนวความคิดให้คนจอมบึงรุ่นต่อ ๆ มาถึงโครงการนี้

เรื่องทีกล่าวข้างต้น ถึงแม้จะไม่ค่อยเกี่ยวกับการศึกษามากนักแต่ก็แสดงให้เห็นถึงบุคคลที่มีสายตายันยาวไกลที่หาได้ยากยิ่งในยุคสมัยนั้น

3. หลักการบริหารงานแบบทหาร

พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่สำเร็จมาทางสายทหาร โดยจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก (ปัจจุบันคือ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ) หลังจากนั้นก็รับราชการเป็นทหารมีความก้าวหน้าเรื่อยมา และต่อมาได้เข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ท่านได้ศึกษาดูงานกิจการด้านทหารในต่างประเทศหลายประเทศ ทั้งในฝรั่งเศส อังกฤษ และบางประเทศในยุโรป ท่านจึงได้รับการอบรมปลูกฝังวิธีการทำงาน แบบทหาร กล่าวคือ มีหลักการทำงาน มีแผนเป็นขั้น ๆ

จากหนังสือ “แนวคิด และผลงานของบุญถิ่น อัตถากร” (2535 : 81) สรุปได้ว่าผู้บังคับบัญชาที่อาจารย์บุญถิ่น อัตถากร เคารพยกย่อง และชื่นชมท่านหนึ่ง คือ พลเอกมังกร พรหมโยธี ท่านได้เรียนรู้หลักการทำงานแบบทหารของคุณหลวงพรหม และได้นำมาใช้ในขณะเป็นผู้บริหารระดับสูงทั้งในตำแหน่งอธิบดีการฝึกหัดครู และตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หลักการทำงานแบบทหาร โดยเริ่มจากการวางนโยบายเป็นขั้นแรก ขั้นที่สองกำหนดยุทธศาสตร์ ขั้นที่สามวางแผน และขั้นสุดท้ายปฏิบัติตามแผน (Policy - Strategy - Planning - Implementation)

จากหนังสือ “อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี” ดวง อภัยวงศ์. (2509 : คำไว้อาลัย) ได้กล่าวถึงหลักการทำงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี สรุปได้ว่า “แม้จะเป็นนายทหาร คุณหลวงพรหมก็ปฏิบัติหน้าที่ทางพลเรือนได้เป็นอย่างดี เช่น เมื่อดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะคุณหลวงพรหมไม่ได้ใช้อำนาจทหารในการบริหาร หากแต่บริหารด้วยความละมุนละไม สมแก่ตำแหน่งนั้น ๆ จึงได้รับความนิยมตลอดมา”

ซึ่งหลักการทำงานแบบทหารดังที่กล่าวมาแล้วนี้ พลเอกมังกร พรหมโยธี นำมาใช้ในการทำงานทุกครั้ง โดยเฉพาะนำมาใช้กับการบริหารการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการ จากหลักการทำงานดังกล่าวทำให้กระทรวงศึกษาธิการเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว บังเกิดผลดีเป็นที่ประจักษ์และเกิดประโยชน์แก่วงการการศึกษาไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันเหลือคณานับ

4. หลักการสร้างแรงจูงใจ และสร้างขวัญ กำลังใจ

จากการสัมภาษณ์อาจารย์วิเชียร เกาทอง (ยังยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์. สัมภาษณ์. 2545) สรุปได้ว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ และมีหลักในการสร้างแรงจูงใจกับบุคคลผู้ร่วมงาน กล่าวคือ เมื่อครั้งที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ติดตามการก่อสร้างวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี บางครั้งท่านจะพักค้างคืนที่เรือนรับรองที่วิทยาลัยจัดเตรียมไว้ให้ ในช่วงเช้าและช่วงพักตอนกลางวัน ท่านจะเรียกผู้ร่วมงานทุกคนมานั่งโต๊ะรับประทานอาหารร่วมกับท่าน และก่อนที่ทุกคนจะแยกย้ายไปทำงานตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ท่านจะถามทุกข์สุข ของผู้ร่วมงานทุกคน ถ้าพบปัญหาเดือดร้อน ท่านจะสั่งการช่วยเหลือทันที และหลังจากนั้นท่านจะกล่าวถึงเรื่องงาน

จากการสัมภาษณ์ ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ (ยังยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์. สัมภาษณ์. 2545) กล่าวว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มาติดตามการดำเนินงานในการก่อสร้างวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี หลายครั้ง บางครั้งก็พักค้างคืน มีอยู่ครั้งหนึ่งก่อนท่านจะเดินทางกลับกรุงเทพฯ ท่านได้กล่าวว่า “ครู - อาจารย์ที่วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงทุกคนได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น และบังเกิดผลดีต่อราชการ สมควรได้สองชั้นทุกคน” ปรากฏว่าในปีนั้น ครู - อาจารย์ ทุกคนได้สองชั้นกันถ้วนหน้า

จากหลักการการทำงานดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้ผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชามีขวัญและกำลังใจในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ ศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร (2537 : 79) ได้กล่าวว่า “งานนั้นไม่ได้สำเร็จที่โต๊ะทำงาน แต่จะสำเร็จได้ที่โต๊ะอาหาร”

5. หลักการใช้คนให้ตรงกับงาน

ตลอดระยะเวลาที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับผิดชอบงานบริหารการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการ ได้เลือกคน เพื่อมาร่วมทีมทำงานด้านการศึกษา โดยมีแนวคิดและความเชื่อว่า “คนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดในการทำงาน” ดังนั้นการเลือกคนที่มาทำหน้าที่ผู้นำหรือหัวหน้างานด้านการจัดการศึกษา จะต้องมองคนให้ออก ถ้าผิดพลาด งานที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งคุณสมบัติเช่นนี้ พลเอกมังกร พรหมโยธี ทำได้ดีเสมอ

จากการสัมภาษณ์ ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ (ยังยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์. สัมภาษณ์. 2545) สรุปความได้ว่า เมื่อปี พ.ศ. 2497 พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ สภาพการจัดการศึกษาของไทยขณะนั้นมีการขยายการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับประถมศึกษา จำนวนนักเรียนและโรงเรียนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครูขาดแคลน พลเอกมังกร พรหมโยธี จึงมีความคิดว่าจะต้องเร่งผลิตครู เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการ จึงได้ขยายการฝึกหัดครูโดยยกฐานะกองการฝึกหัดครู สังกัดกรมวิสามัญศึกษาเป็นกรมการฝึกหัดครูขึ้น ทั้งนี้เพื่อสอดคล้องกับการขยายตัวของสถานฝึกหัดครู ระยะแรกได้แต่งตั้งให้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นอธิบดีกรมการฝึกหัดครูก่อน ต่อมาได้เล็งเห็นว่าบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะพัฒนาการฝึกหัดครูให้เจริญรุ่งเรืองไปได้คือศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร

แต่ในขณะนั้นบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการ บางท่านคัดค้าน ไม่เห็นด้วย เพราะขณะนั้นอายุ และประสบการณ์การทำงานของศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร ยังน้อยอยู่ แต่พลเอกมังกร พรหมโยธี มีความเชื่อมั่นว่า มองคนไม่ผิด จึงไม่ฟังเสียงคัดค้านดังกล่าว และได้แต่งตั้งศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร เป็นอธิบดีกรมการฝึกหัดครู

สำหรับเรื่องนี้ ศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร (2537 : 263) ได้กล่าวไว้ว่า “สำหรับส่วนตัวผมถือว่าคุณหลวงพรหม เป็นผู้ที่ผมมีพระเดชพระคุณต่อชีวิตผมอย่างที่สุด การที่ผมกระโดดจากกอง (กองการสัมพันธ์ต่างประเทศ) มาอยู่กรม (กรมการฝึกหัดครู) ผมต้องขอบพระคุณอย่างสูงที่ท่านให้ความไว้วางใจผม ท่านคงจะมองเห็นว่า ผมจะรับผิดชอบได้ จึงตั้งผมเป็นอธิบดี ผมก็ไปกราบขอบพระคุณท่านในครั้งนั้น และบอกกับท่านว่า ผมยินดีทำงานตามคำสั่งที่ท่านไว้วางใจให้ทำ แต่ผมขอเพียง 3 - 4 ปี ด้วยผมอยากเป็นครูอยู่มาก ท่านบอกผมว่า ไม่ได้ ต้องอยู่ทำงานให้เสร็จ”

กาลต่อมาปรากฏว่า ศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร อยู่ในตำแหน่งถึง 14 ปี ได้สร้างความเจริญให้กับกรมการฝึกหัดครูเป็นอย่างมาก จนได้รับการยกย่องจากบุคคลในวงการศึกษาว่า “เป็นบิดาแห่งกรมการฝึกหัดครู” บางท่านกล่าวว่า “เป็นยุคทองแห่งกรมการฝึกหัดครู” ซึ่งคำยกย่องดังกล่าวไม่ได้เกินความเป็นจริงเลย

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้น พอเป็นเครื่องแสดงยืนยันได้ว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนักบริหารการศึกษาที่มีคุณสมบัติการคัดเลือกคนมาทำงานได้อย่างดีเยี่ยม เราจึงไม่แปลกใจเลยว่าเหตุใด พลเอกมังกร พรหมโยธี มักจะทำงานประสบผลสำเร็จอยู่เสมอ คำตอบ ก็คือสามารถใช้คนให้ตรงกับงาน ซึ่งคุณสมบัติเช่นนี้จำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับนักบริหาร

อิทธิพลที่มีต่อแนวคิด

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่าง ๆ และการสัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัยกับ พลเอกมังกร พรหมโยธี สามารถอธิบาย และวิเคราะห์ได้ว่า สิ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดต่อการจัดการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี นั้นมีหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อ แนวคิด โดยสรุปได้ในประเด็นต่อไปนี้

1. อิทธิพลจากชีวิตในวัยเยาว์

พลเอกมังกร พรหมโยธี เมื่อครั้งยังเยาว์วัยอายุประมาณ 3 - 4 ขวบ ต้องกำพร้ามารดา ได้รับการเลี้ยงดูจากย่า และยายบ้าง พอจำความได้ก็รู้แต่ว่ามีบิดาคนเดียว บิดาของพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นผู้ใหญ่บ้านบางขุนเทียน เป็นคนมีใจกว้างขวาง เมื่อพลเอกมังกร พรหมโยธี อายุ 5 - 6 ขวบ บิดาได้นำไปฝากอยู่กับวัดเพื่อให้เล่าเรียนหนังสือ ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 59) ได้กล่าวว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี มีนิสัยช่างคิดมาแต่เด็ก ท่านเล่าว่าได้เกิดมาเป็นชาวสวนบางขุนเทียน ใช้ชีวิตชาวสวนตลอดเวลา ได้รู้เห็นชีวิตที่ไม่มี

อะไรก้าวหน้า ทำสวน ขายของสวนไปวันหนึ่ง ๆ เสร็จงานการแล้วก็นั่งคุยกัน ร่วมวงดื่มสุรากัน เล่นการพนันกัน ท่านรู้สึกไม่พอใจการใช้ชีวิตเช่นนั้นเป็นที่สุด ประกอบกับบิดาเป็นคนชอบให้คนอ่านหนังสือให้ฟัง ตามธรรมดาต้องไปหาเช่าหนังสือต่าง ๆ มาให้บุตรอ่านให้ฟังอยู่เป็นประจำ พลเอกมังกร พรหมโยธี มีหน้าที่อ่าน ไม่ว่าจะย้ายไปอยู่ที่ไหน วันเสาร์ - อาทิตย์ ต้องกลับไปอยู่กับบิดาที่สวน และอ่านหนังสือให้บิดาฟังอยู่เป็นนิจ หนังสือต่าง ๆ เช่น พงศาวดาร หรือความรู้ต่าง ๆ รามเกียรติ์ สามก๊ก อิเหนา ไม่ว่าจะอ่านอะไรก็พลอยรู้ไปด้วย จึงได้รู้เรื่องราวต่าง ๆ นอกจากที่ได้เรียนในโรงเรียนมากมาย

ท่านเล่าว่า ได้ตรึกรตรองไว้ในใจมาแต่เด็ก วาดอนาคตของตัวเองมาแต่เด็กว่าจะไม่ยอมอยู่เป็นชาวสวนต่อไป จะตั้งหน้าเรียนหนังสือหาหนทางก้าวหน้าให้แก่ตนเอง มุ่งมั่นอยู่เช่นนี้ตลอดมา

จากเรื่องราวเหตุการณ์ของ พลเอกมังกร พรหมโยธี เมื่อครั้งยังเยาว์วัย บุคคลที่มีส่วนที่ทำให้ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ มากมาย คือ บิดา โดยได้อ่านหนังสือ ความรู้ในหนังสือจึงมีอิทธิพลต่อความรู้สึก นึกคิด สิ่งเหล่านี้ได้ซึมซับ โดยไม่รู้ตัว ทำให้ พลเอกมังกร พรหมโยธี ในช่วงวัยเด็กที่ประพฤติกฎปฏิบัติผิดแผกจากเด็กในละแวกนั้น มีความมุ่งมั่น สร้างความเจริญก้าวหน้ากับตนเอง ใฝ่เรียนรู้ จนในที่สุด ก็ได้เป็นไปตามแนวทางที่วาดหวังไว้ทุกประการ กล่าวคือได้จบจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก รับราชการทหาร เป็นรัฐมนตรีหลายกระทรวง รวมทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่ดูแลการศึกษาทั่วประเทศ โดยได้นำความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน มาบริหารกระทรวงที่รับผิดชอบ

ฉะนั้นชีวิตของ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นชีวิตที่ต่อสู้ตลอดมา เริ่มตั้งแต่วัยเด็กที่ต่อสู้ ตะเกียกตะกายก่อร่างตั้งตัว ในวัยหนุ่มก็ต่อสู้เพื่อหาความรู้ใส่ตัว ท่านได้กล่าวไว้ในหนังสือโน้ปเลียน ที่แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทย รวม 3 เล่ม กรมวิชาการในสมัยนั้นได้นำมาเป็นแบบเรียนประกอบสำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย และเตรียมอุดมศึกษา ซึ่งเนื้อหาสาระบางส่วนที่สะท้อนความคิดของ พลเอกมังกร พรหมโยธี เช่น ท่านได้กล่าวไว้ว่า

“เด็กที่เกิดในประเทศที่ประกอบไปด้วยสันติสุข ในเวลาที่บ้านเมืองมีความสุข หรือ บิดามารดา มีความสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ น้อยนักที่จะเป็นคนใหญ่คนโต ผู้ที่จะสามารถเอาชนะโชคชะตาของตนได้มักเป็นผู้ที่เคยล้มรวิบากกรรมมาก่อน บุคคลใดที่เกิดมาในความยากแค้น ในเวลาบ้านเมืองยุคเข็ญ ในท่ามกลางประเทศที่มีโอรสอยู่ด้วยความเคียดแค้น ย่อมฝึกอุปนิสัยให้กล้าแข็งโดยง่าย หากบุคคลนั้นมีความเข้มแข็งพอ”

2. อิทธิพลจากการเป็นทหาร

อิทธิพลจากการได้รับการฝึกฝนและปลูกฝังแบบทหารได้กล่าวไว้บ้างแล้วในบทที่สอง เกี่ยวกับชีวิตของ พลเอกมังกร พรหมโยธี กับชีวิตรับราชการทหารของท่านได้รุ่งเรืองตลอดเวลาที่รับราชการทหารอยู่ในกระทรวงกลาโหม เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2459 - พ.ศ. 2488

รวมเวลา 29 ปี ได้รับพระราชทานยศทหารตามลำดับตั้งแต่ร้อยตรี จนถึง พลเอก พลเรือเอก และพลอากาศเอก ฉะนั้นบุคลิกภาพของท่านเป็นแบบฉบับของทหาร คือ มีบุคลิกภาพ น่าเกรงขามมีระเบียบวินัยสูง เด็ดขาด และการทำงานเป็นระบบ มีแผนการเป็นลำดับขั้น

จากการสัมภาษณ์ อาจารย์วิเชียร เกาทอง (ยังยุทธ ลิมสกลเศรษฐ์. สัมภาษณ์. 2545) สรุปความได้ว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นผู้มีระเบียบวินัย รักษาความสะอาด รักษาดี ท่านได้บอกกับคณะอาจารย์ที่วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงว่า ในการดูแลนักเรียน ในวิทยาลัยจะต้องดูแลให้นักเรียนมีระเบียบวินัยเหมือนทหาร เสาธงต้องสง่างาม ธงชาติสีต้อง สดใสเสมอ เพราะสิ่งเหล่านี้บ่งบอกถึงความเป็นชาติ

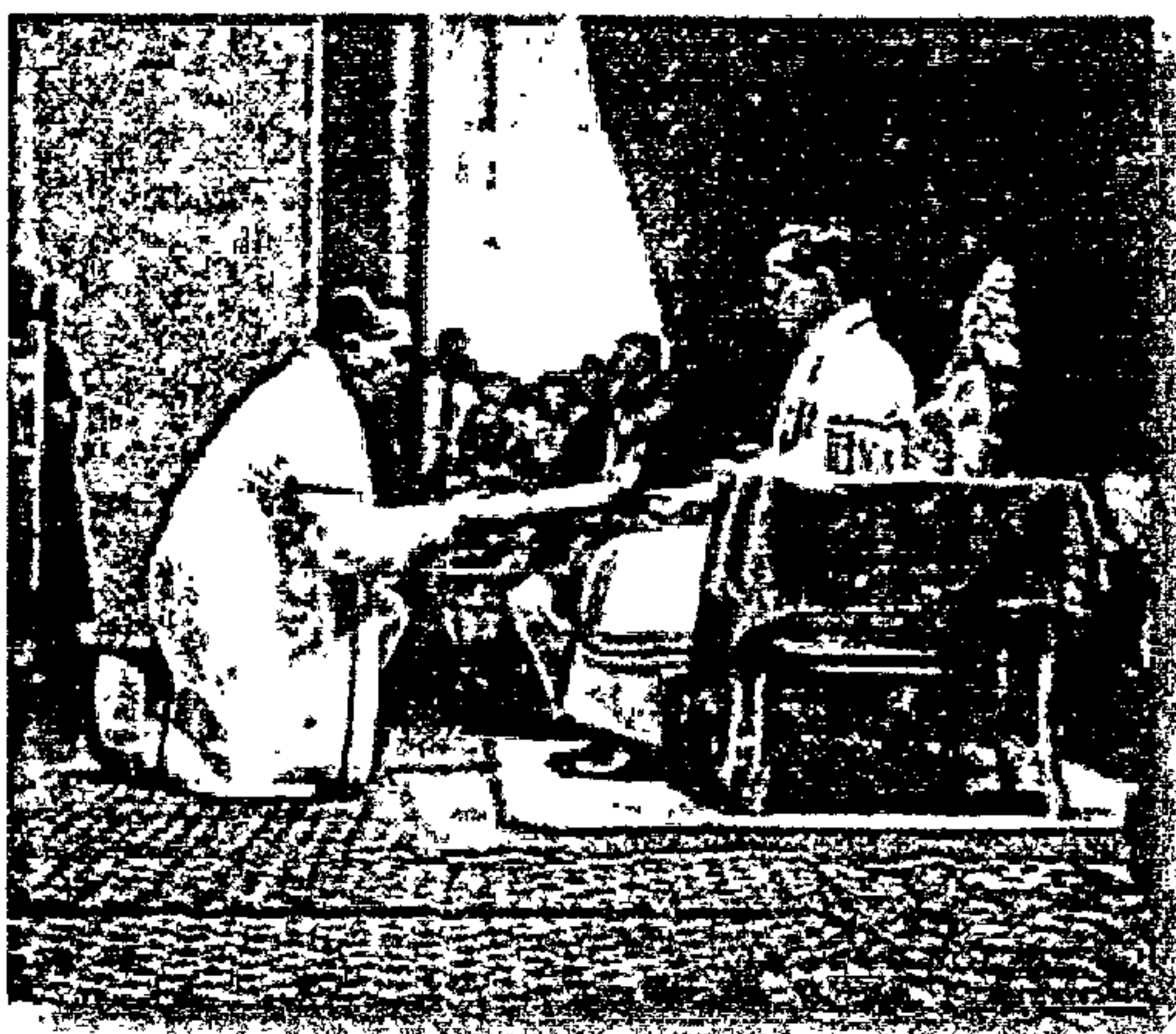
แนวคิดและสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวได้นำไปใช้กับการจัดการเรียนการสอนในวิทยาลัย หมู่บ้านจอมบึงอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นคุณลักษณะของนักเรียนที่จบวิทยาลัย ซึ่งเป็นผลผลิต ของวิทยาลัยจะเป็นลักษณะสูงงาน มีระเบียบวินัย ทำงานได้ทุกอย่างทั้งการเกษตร งานช่าง นักเรียนเหล่านี้เมื่อจบจากวิทยาลัยจะกลายเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาโรงเรียน และหมู่บ้าน ของตน

จากหนังสือ “อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี” ทวี บุญยเกตุ (2509 : คำไว้อาลัย) ได้กล่าวถึงลักษณะนิสัยแบบทหารของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ไว้ดังนี้ “ในความรู้สึกของข้าพเจ้าท่านเป็นคนมีวินัยดีมาก ค่อนข้าง เจ้าระเบียบสักหน่อย แต่ขณะเดียวกันสุขภาพ เรียบร้อย และอ่อนโยน โอกาสใดที่ควรเข้มแข็ง เด็ดขาด ท่านก็เข้มแข็งเด็ดขาด”

จากหลักการทำงานแบบทหารนี้ บุญถิ่น อัตถากร (2537 : 82) ได้กล่าวว่า “พูดถึง เรื่องนี้ ทำให้ผมรำลึกถึง ฯพณฯ อดีตรัฐมนตรีผู้ให้กำเนิดกรมการฝึกหัดครู ท่านได้เริ่มมาทาง ทหาร ทางทหารนั้นมีหลักวิธีการปฏิบัติงาน และดำเนินงานดี ๆ หลายอย่างมานมนานแล้ว และปัจจุบันนี้นักการศึกษาได้อาหลักการและวิธีการบางประการของทหารมาใช้”

3. อิทธิพลจากการศึกษาดูงานต่างประเทศ

พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับราชการมายาวนานถึง 29 ปี เป็นนักการเมืองคุมงาน กระทรวงมหาดไทยหลายกระทรวง รวม 8 ปี ตลอดระยะเวลาที่ได้รับผิดชอบงานในหน้าที่มักจะมี โอกาสไปต่างประเทศอยู่เสมอ บางครั้งไปปฏิบัติราชการ บางครั้งไปศึกษาดูงานเฉพาะด้าน ที่รับผิดชอบ ทุกครั้งที่ได้เดินทางไปต่างประเทศ ได้พบเห็นความเจริญของประเทศต่าง ๆ เหล่านั้น เช่น ด้านการทหาร ด้านการเมืองการปกครอง และด้านการจัดการศึกษา ท่านจะ จดจำเมื่อกลับสู่ประเทศท่านได้นำสิ่งที่ได้พบเห็นมาปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญเท่าเทียมกับ นานาอารยประเทศ เช่น การจัดทำแบบเรียนเบสิก แบบประเทศญี่ปุ่น การก่อตั้งวิทยาลัย หมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี จากแนวคิดของประเทศตุรกี และการจัดการศึกษา ด้านอาชีวศึกษา โดยได้ก่อตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ท่ามมหาเมฆ หลังกลับจากดูงานที่ ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานปริญญาบัตรรัฐศาสตร์
ดุขฎิบัณตติกิตติมศักดิ์ แก่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดูงานการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2499

**ภาพประกอบ 13 รับพระราชทานปริญญาบัตรดุขฎิบัณตติกิตติมศักดิ์
และศึกษาดูงานต่างประเทศ**

ที่มา : ประเก็บ คล่องตรวจโรค. (2499). หนังสือที่ระลึกในวาระครบ
วันเกิดปีที่ 60 .หน้า 3,22.

4. อิทธิพลแนวคิดของบุคคลที่ร่วมงาน

ตลอดระยะเวลาที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ทำงานดูแลการศึกษาของประเทศ เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นจุดที่การศึกษาไทยเจริญรุดหน้าเป็นอันมาก เรียกได้ว่าเป็นยุคที่วางรากฐานการศึกษาไทยให้เจริญก้าวหน้าจนถึงปัจจุบันนี้ ผลงานเหล่านี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าหากว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี ทำงานเพียงลำพังคนเดียว แต่ท่านทำงานโดยได้รับการส่งเสริมจากผู้บังคับบัญชา คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่สนับสนุนทุก ๆ ด้าน เช่นงบประมาณ ไม่มียุคใดที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลและความเห็นจากรัฐสภามากกว่ากระทรวงกลาโหม

ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นบุคคลอีกท่านหนึ่งที่วงการการศึกษาไทย ทั้งในอดีต และปัจจุบัน และวงการการศึกษาของโลกได้ยอมรับว่า เป็นบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้กับการศึกษา จนองค์การสหประชาชาติยกย่องเป็นบุคคลดีเด่นด้านทำคุณประโยชน์แก่วงการศึกษา โดย ม.ล.ปิ่น มาลากุล ทำหน้าที่ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ก่อนที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี จะมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และหลังจาก พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. 2500 ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแทน

ตลอดระยะเวลาที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ ใกล้ชิดมาตลอด เป็นบุคคลหนึ่งที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ไว้ใจมากที่สุดในแนวคิดการจัดการศึกษาหลายเรื่อง ที่ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้เสนอความคิดเห็น มักจะได้รับนำไปดำเนินการ เช่น การจัดตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี การก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา ถนนประสานมิตร การเสนอขอความร่วมมือและรับความช่วยเหลือการจัดการศึกษาจากต่างประเทศ

นายอภัย จันทวิมล เป็นบุคคลที่ได้ร่วมงานกับ พลเอกมังกร พรหมโยธี โดยได้รับมอบหมายให้ดูแลศูนย์ ศ.อ.ศ.อ. ที่จังหวัดอุบลราชธานี เป็นบุคคลที่ได้ทุ่มเทกำลังความคิด กำลังกาย ด้วยการพัฒนางานด้านการศึกษาในสมัยที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการศูนย์ ศ.อ.ศ.อ. สมัย พ.ศ. 2497 - 2504 ซึ่งเป็นศูนย์กลางการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ โดยองค์การศึกษาฯ สหประชาชาติ ถือได้ว่า โครงการ ศ.อ.ศ.อ. ได้รับความสำเร็จอย่างงดงาม เป็นโครงการพัฒนาท้องถิ่นแห่งชาติ และได้จัดตั้งกรมพัฒนาชุมชนขึ้นมารับงาน

ปัจจุบันศูนย์ ศ.อ.ศ.อ. ยังคงดำเนินกิจการอยู่ ซึ่งขึ้นอยู่กับกรมการศึกษานอกโรงเรียน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

บุคคลหนึ่งที่จะต้องกล่าวถึง ณ ที่นี้ เป็นบุคคลที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ส่งเสริมสนับสนุนมา เพราะมองเห็นความสามารถบุคคลผู้นั้น คือ ศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร

แนวคิดหลักในการพัฒนาด้านการศึกษาของไทย พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มีแนวคิดที่ประเทศชาติจะพัฒนาได้นั้น ประชาชนต้องได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง จึงได้ขยายการศึกษาไปอย่างกว้างขวาง ปัญหาตามมาก็คือ โรงเรียนขาดแคลนครู พลเอกมังกร พรหมโยธี จึงได้ยกฐานะกองการฝึกหัดครูเป็นกรมการฝึกหัดครูขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2497 และได้แต่งตั้งศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร เป็นอธิบดีการฝึกหัดครู ศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร จึงได้พัฒนาการฝึกหัดครูให้เจริญก้าวหน้าจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งรายละเอียดได้กล่าวไปข้างแล้ว แนวคิดในการพัฒนาและขยายการฝึกหัดครูเพื่อผลิตครูให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นและโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับการฝึกหัดครูได้เกิดขึ้นจากแนวคิดของศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร เกือบทั้งสิ้น เช่น โครงการฝึกหัดครูชนบท โครงการฝึกหัดครูที่จะเชิงเทรา และเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้สร้างบุคลากรให้กับสถาบันการฝึกหัดครู เช่น จัดหาทุนให้อาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครูไปศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ

5. อิทธิพลจากกฎหมายการศึกษา และนโยบายการศึกษาของรัฐบาล

พ.ศ. 2494 - 2503 เป็นช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์การศึกษาไทย เพราะเป็นช่วงที่มีการปรับปรุง และพัฒนาการศึกษาในทุก ๆ ด้าน ทุกระดับ สิ่งสำคัญที่ปรากฏให้เห็นถึงแนวนโยบายและจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาอย่างชัดเจนก็คือ “แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ” ที่นำแนวทางการศึกษาไว้เป็น 4 ส่วน ล้วนพอเหมาะกัน คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา โดยได้รับแนวคิดในการจัดการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา พร้อมทั้งกำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐในการจัดการศึกษาไว้ด้วยว่า “รัฐพึงถือว่าการศึกษามีความสำคัญเป็นลำดับแรกแห่งกิจการของรัฐ” และ “รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษา” นับว่าแตกต่างจากแผนการศึกษาชาติฉบับก่อน ๆ

ในส่วนนโยบายของรัฐบาล ปรากฏว่าจาก พ.ศ. 2494 - 2503 มีรัฐบาลบริหารราชการแผ่นดิน 7 ชุด (ชุดที่ 24 - 30) ที่สำคัญก็คือ ระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2500 พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการโดยตลอด ทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องกันมากยิ่งขึ้น ดังคำแถลงนโยบายของรัฐบาล (ได้กล่าวไปแล้วในต้นบทที่ 4)

เพื่อให้เห็นภาพแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2494 ให้ชัดเจนขึ้น จึงได้เสนอสาระสำคัญไว้ดังนี้

จากหนังสือที่ระลึก 98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ (2533 : 141) .สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาในสมัยที่รัฐบาลที่มี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พลเมืองได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่สภาพ เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดี มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ มีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ และมีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย

ส่วนองค์ประกอบได้เพิ่มเติมจากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 คือ หัตถศึกษา (องค์ประกอบเดิม จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา) เป็นองค์สี่ของการศึกษา ประกอบด้วย จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา และหัตถศึกษา

ระบบการศึกษา แบ่งการศึกษาเป็น 5 ชั้น คือ ชั้นอนุบาล ประถมศึกษา (ป.1 - ป.4) มัธยมศึกษา (มัธยมศึกษาสามัญ มัธยมวิสามัญศึกษา และมัธยมศึกษาอาชีวศึกษา) เตรียมอุดมศึกษา และชั้นอุดมศึกษา

การศึกษาภาคบังคับเป็นการศึกษาที่มีกฎหมายบังคับให้กุลบุตร กุลธิดา ทุกคน เรียนอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์ภาคบังคับ

จะพบว่าแผนการศึกษาชาติ 2494 กำหนดให้มีองค์สี่แห่งการจัดการศึกษา โดยเพิ่ม “หัตถศึกษา” ขึ้นมาอีกประการหนึ่ง ทั้งนี้เพราะกระบวนการวางแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 เห็นว่า “หัตถศึกษา” มีความสำคัญ และจำเป็นต่อการพัฒนาชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง โดยได้แนวคิด หรือวิธีการจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นสำคัญ ความพยายามที่จะขยายการศึกษา ภาคบังคับให้สูงขึ้นเป็น 7 ปี และได้กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐ ในการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจนว่า “รัฐพึง ถือว่าการศึกษาที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในกิจการของรัฐ” และรัฐพึง ส่งเสริมและบำรุงการศึกษา” อันแสดงให้เห็นว่ารัฐได้ให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษามากขึ้น

กล่าวโดยสรุป นโยบายในการจัดการศึกษาของรัฐในระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2500 จะเน้นการขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปให้กว้างขวาง พร้อมทั้งผลิตครูให้เพียงพอ ก่อนหน้านั้น ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้ภาวะสงคราม นโยบายในการจัดการศึกษาจึงไม่ค่อยชัดเจนนัก ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐมีแนวนโยบายที่จะปรับปรุงการศึกษาในทุกด้าน และทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาที่เป็นการศึกษาภาคบังคับ

6. สภาพสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

ธรรมรักษ์ การพิธิษฐ (2542 : 11) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ทั้งภายในและภายนอกเป็นปัจจัย ที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อกระบวนการวางแผนพัฒนาประเทศ ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งคำกล่าวนี้นักศึกษามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า สภาพเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ทั้งภายใน และภายนอกก็เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการจัดการศึกษาเช่นเดียวกัน

สภาพแวดล้อม ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2503 ซึ่งเน้นสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองก่อนและหลัง ยุคสมัยที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำเนินงาน ด้านการศึกษา ซึ่งมีผลกระทบต่อแนวคิดการจัดการศึกษาของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ด้วย

นับตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา โครงสร้างอำนาจของโลกเปลี่ยนไป โลกได้ก้าวสู่ยุคสงครามเย็นที่มีการต่อสู้กันระหว่างฝ่ายโลกเสรีนำโดยสหรัฐอเมริกาและฝ่ายคอมมิวนิสต์ นำโดยสหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นมหาอำนาจทางทหาร

และเศรษฐกิจ เป็นผู้นำในโลกฝ่ายเสรี ตามแนวคิดกระแสทุนนิยม เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังแผ่อิทธิพลเข้าไปในประเทศด้อยพัฒนาที่ยากจน

สำหรับประเทศไทยเรานั้น ตั้งอยู่ในจุดที่มีความสำคัญในภูมิภาคที่สามารถยับยั้งการขยายตัวแผ่อิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน โดยสหรัฐอเมริกาถือเอาประเทศไทยเป็นปราการด่านหน้าที่สำคัญ สหรัฐอเมริกาได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และทางทหารกับไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการลงนามในความตกลงร่วมมือ และแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ การทหาร และวัฒนธรรม พร้อมกันทั้ง 3 ฉบับ ในปี พ.ศ. 2493 และได้นำมาซึ่งการเปิดศักราชใหม่แห่งการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม หมดอำนาจลงพร้อมกับการปฏิวัติรัฐประหาร ปี 2501 โดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ครองอำนาจแทน กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยังมีพลังมหาศาลยิ่งขึ้น ภายใต้นโยบายรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง การปกครองของรัฐบาลใหม่ที่มุ่งหวังให้เกิดการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

แม้ว่าประเทศไทยขณะนั้นจะยังเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ปราศจากมลพิษ แต่คนไทยส่วนใหญ่ยังยากไร้ทางวัตถุ มีฐานะยากจน รายได้เฉลี่ยต่อหัวในปี พ.ศ. 2502 อยู่ประมาณ 2,150 บาท และมีสัดส่วนของคนจนอยู่กว่าครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งประเทศ (ร้อยละ 52)

ความยากจนของคนไทยขณะนั้นอาจอธิบายได้ว่า เป็นเพราะการที่ประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราสูงถึงกว่าร้อยละ 3 ต่อปี ทำให้มีภาระการเลี้ยงดูสูง โดยในปี 2503 ประชากรวัยทำงานจำนวน 100 คน ต้องรับภาระในการเลี้ยงดูทั้งเด็กและผู้สูงอายุสูงถึง 92 คน แต่ถ้ามพิจารณาเฉพาะภาระในการเลี้ยงดูเด็กแล้วพบว่า ประชากรวัยทำงาน จำนวน 100 คน ต้องรับภาระในการเลี้ยงดูเด็กถึง 83 คน ในขณะที่ภาระในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุเพียง 9 คน เท่านั้น ซึ่งโครงสร้างประชากรของไทยขณะนั้นประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 43.2 ในขณะที่ประชากรผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 4.6 เท่านั้น ส่วนอีกร้อยละ 52.2 เป็นประชากรวัยทำงาน (อายุ 15 - 59 ปี) ประชากรส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 80 เป็นแรงงานที่ด้อยฝีมือ ทำการเพาะปลูกอยู่ในภาคเกษตร ซึ่งมีผลผลิตต่ำ มีการว่างงานแฝงตามฤดูกาล ผลผลิตขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้า อากาศ ราคาพืชผลถูกกำหนดโดยตลาดโลก สินค้าเกษตรในขณะนั้น สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ถึงร้อยละ 40 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ คนไทยสมัยนั้นยังไม่ค่อยได้รับการศึกษาที่เพียงพอ จึงมีระดับการศึกษาดำ โดยในปี 2503 ประชากรที่อายุ 25 ปีขึ้นไป มีจำนวนประมาณ 10 ล้านคน มีผู้ที่ไม่เคยได้รับการศึกษาเลย ถึงร้อยละ 47.5 ส่วนผู้ที่ได้ผ่านการศึกษานั้นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 87.1) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. 2543 : 12 - 15)

คนไทยมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัยมีโรคภัยไข้เจ็บสูง โดยเฉพาะไข้ป่า และ อหิวาตกโรค สังคมในชนบทจะมีปัญหาขาดแคลนเส้นทางคมนาคม ซึ่งขณะนั้นมีเพียงทาง รถไฟเท่านั้นที่พอจะใช้ประโยชน์ได้ นอกจากศูนย์รวมของศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนา และ การศึกษาอยู่ที่วัดส่วนใหญ่ กล่าวคือ วัดเป็นทั้งโรงเรียนและที่พบปะสังสรรค์ของผู้คนในชนบท คนไทยในขณะนั้นมีการพึ่งพาอาศัยกัน มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน สถาบันครอบครัว มีความอบอุ่น ชุมชน มีความเข้มแข็ง ปัญหาสังคมขณะนั้นจึงไม่ค่อยมี แต่อย่างไรก็ตาม สังคมไทยขณะนั้นคนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน

ตาราง 1 ประชากรอายุ 25 ปีขึ้นไป จำแนกตามชั้นการศึกษาที่สำเร็จ

ชั้นการศึกษาที่สำเร็จ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประชากรอายุ 25 ปีขึ้นไป	10,023,007	100.0
# สำเร็จการศึกษาสูงสุด	5,264,722	52.5
- ประถมศึกษา	4,586,683	87.1
- มัธยมศึกษา	432,285	8.2
- เตรียมอุดมศึกษาหรือเทียบเท่า	53,088	1.0
- อุดมศึกษา	58,149	1.1
- การศึกษาอื่น ๆ	134,522	2.6
# ไม่เคยรับการศึกษา	4,758,349	47.5

ที่มา : รายงานสำมะโนประชากร พ.ศ. 2502 สำนักงานสถิติกลาง สำนักงาน
สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

ในด้านสถานการณ์การเมืองของไทย ตลอดช่วงระยะเวลาประมาณ 10 ปี ก่อนประเทศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้การปกครองในระบอบเผด็จการทางทหารตลอดมา ในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้อุดมการณ์ชาตินิยมเพิ่มความสามัคคี และใช้ระบบราชการเป็นฐานอำนาจในการบริหารประเทศ ในภาวะเดียวกันก็มีนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และยึดมั่นต่อประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ แต่เสรีภาพของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และบทบาทของสื่อมวลชนในการวิพากวิจารณ์ทางการเมืองกลับถูกจำกัด รัฐบาลคือกลุ่มที่มีอำนาจและมีบทบาทในการบริหารประเทศสูงสุด แต่เพียงผู้เดียว ในยุคสมัยนี้จะมีการจัดตั้งธนาคารหลายแห่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการประสานประโยชน์ระหว่างพ่อค้าชาวจีน กับกลุ่มนักการเมือง ดังนั้นกลุ่มนายทหาร นักการเมือง และนักธุรกิจชาวจีน จึงเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในสภาพเศรษฐกิจในยุคสมัยนั้น

โดยบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลมีหุ้นสำคัญในธุรกิจการค้า และการธนาคารเป็นจำนวนมาก และเป็นยุคที่ทรัพยากรทางการเมืองประเภทอำนาจทางเศรษฐกิจเริ่มมีบทบาท และอิทธิพลอย่างแท้จริงต่อวิถีการเมืองไทย

จากการได้กล่าวถึง สภาพเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมภายใต้สภาพการณ์ก่อน และหลัง ที่พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นภาพ สถานการณ์ที่ส่งผลถึงแนวคิดในการที่พลเอกมังกร พรหมโยธี จัดการศึกษาภายใต้สภาพการณ์ที่รุ่มร่าด้วยปัญหาารอบด้าน

ซึ่งภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าว พลเอกมังกร พรหมโยธี ภายใต้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก้ไขปัญหาทั้งหมด โดยได้ให้ความสำคัญของการศึกษาเป็นอันดับแรก ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนที่ 4

จากกรอบแนวคิด และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดส่งผลต่อการกระทำต่อ พลเอกมังกร พรหมโยธี โดยได้สร้างสรรค์ผลงานด้านการจัดการศึกษาขึ้น ดังจะกล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 5

ผลงานด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี

ผลงานด้านการศึกษาโดยภาพรวม

ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2515 : 58 - 113) ได้กล่าวถึงผลงานด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี กับการศึกษา ปี พ.ศ. 2491 - 2492 และปี พ.ศ. 2494 - 2500 สำคัญโดยสรุปดังนี้

พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสองครั้ง ครั้งแรก พ.ศ. 2491 - 2492 และครั้งที่สอง พ.ศ. 2494 - 2500 ตลอดระยะเวลาที่ได้ดำรงตำแหน่งนี้ ได้พัฒนาการศึกษาให้ก้าวหน้าไปมาก ดังจะได้กล่าวถึงผลงานดังต่อไปนี้

1. ผลงานด้านการศึกษา ช่วงแรก (พ.ศ. 2491 - 2492)

ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 10 - 12) ได้กล่าวไว้ในหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี สรุปได้ดังนี้

1.1 จัดตั้งกองการต่างประเทศ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ได้เปิดรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศอย่างเต็มที่ จึงได้ก่อตั้งกองการต่างประเทศขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวง ซึ่งต่อมาภายหลังได้กลายมาเป็นกองการสัมพันธ์ต่างประเทศ ได้มอบหมายให้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และข้าราชการอีกสองคนไปดูงาน และสังเกตการณ์เพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมของสหประชาชาติประชุมใหญ่ที่เมืองเบรุต ในประเทศเลบานอน พ.ศ. 2491 ทั้งนี้เพื่อเรียนรู้งานขององค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่อง มูลสารศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องงานแผนใหม่อยู่ในขณะนั้น หลักการของมูลสารศึกษา ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2514 : 79) สรุปความได้ว่า “การศึกษาเท่านั้นที่จะแก้ไขสภาพเศรษฐกิจ และสังคมในชนบทให้ดียิ่งขึ้นได้ จะต้องส่งครูไปอยู่ปะปนกับชาวบ้านในชนบท เพื่อสอนผู้ใหญ่ในหมู่บ้านทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ให้มีความรู้ที่เป็นสาระเบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษา สังคม การเกษตร อนามัย และการเรือน”

พอถึงช่วงระยะที่สองที่พลเอกมังกร พรหมโยธี เข้ามาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งศูนย์อบรมครู และเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการมูลสารศึกษาโดยเฉพาะ

พ.ศ. 2492 องค์การสหประชาชาติได้รับประเทศไทยเป็นสมาชิก หลังจากนั้นได้ส่ง ดร.โกยู่ซุ ที่ปรึกษาองค์การศึกษาสหประชาชาติ มาเยี่ยมประเทศไทยสองครั้ง เพื่อติดต่oprasannagan

ต่อมาองค์การศึกษาสหประชาชาติ ส่งเซอร์จอห์น ชาเจนท์ กับนายพลโรที. โอราต้า เป็นคณะมาสำรวจการศึกษาในประเทศไทย เมื่อสำรวจแล้วจึงได้ดำเนินการช่วยเหลือ โดย

ได้ส่ง ดร. เลาบัก ผู้เชี่ยวชาญการสอนให้ผู้ใหญ่อ่านออกเขียนได้มาทดลองวิธีสอนภาษาไทยให้แก่ผู้ใหญ่ในชนบท ซึ่งท่านผู้นี้มีความชำนาญมาก ได้ทดลองสอนภาษาต่าง ๆ ในประเทศต่าง ๆ มาแล้วหลายสิบประเทศ และได้ผลดี เมื่อมาประเทศไทยได้จัดให้ไปทดลองสอนที่ตำบลจอหอ จังหวัดนครราชสีมา มีการอบรมครูให้รู้วิธีสอนแบบ “เลาบัก” และเมื่อจบการอบรมมีประกาศนียบัตรให้ครูไว้เป็นหลักฐาน โดยพลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มอบหมายให้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ไปมอบประกาศนียบัตรแทน (ปิ่น มาลากุล. 2509 : 12)

นอกจากนี้พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้แต่งตั้งให้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นหัวหน้าคณะ เป็นตัวแทนประเทศไทยที่มีบทบาทสำคัญ เป็นรองประธานโดยตำแหน่งของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยยูเนสโก ในฐานะปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นตัวแทนถึง 5 ปี คือระหว่างปี พ.ศ. 2495 - 2499

อัมพร มีสุข (2530 : 131) กล่าวว่า “เป็นสมัยทองของความสัมพันธ์ระหว่างยูเนสโกกับประเทศไทย”

1.2 ขยายการฝึกหัดครู โดยเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร

ในปี พ.ศ. 2492 จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้ารัฐบาล พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ชม ภูมิภาค (2530 : 48) สรุปความไว้ว่า ประกาศเปิดโรงเรียน เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2492 การบริหารโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกองฝึกหัดครู แต่ขึ้นตรงต่อกรมสามัญศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียนคนแรก คือ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นอธิบดีกรมสามัญศึกษา มีคณะกรรมการโรงเรียน มีหน้าที่ควบคุม ดูแลจัดการโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน มีหน้าที่ควบคุมการเรียน การสอน ดูแลสถานที่ การเงิน และพัสดุ

หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร 3 ปีแรกใช้หลักสูตรครูประถม ผู้สำเร็จ 3 ปี ได้วุฒิ ป.ป. การสอบไล่ชั้นปีที่ 3 นี้สอบรวมกับของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วน 2 ปีหลัง คือปีที่ 4 และ 5 นั้น โรงเรียนกำหนดหลักสูตรเอง สอบไล่เอง สำเร็จปีที่ 5 ได้วุฒิ ป.ม. หลักสูตรปีที่ 4 และ 5 ของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงได้ทดลองเป็นรายวิชา (Course) สำหรับวิชาการศึกษาภายหลังโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร เปลี่ยนรูปมาเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ดังนั้นผู้ที่สำเร็จประโยคครูประถมเท่านั้น ที่ได้วุฒิ ป.ป. จากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ผู้สำเร็จ ป.ม. ในปีการศึกษา 2496 จึงเป็นผู้สำเร็จ ป.ม. จากวิทยาลัยวิชาการศึกษา (ชม ภูมิภาค. 2530 : 54)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 ได้มีพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2517 จึงถือเอาวันที่ 29 มิถุนายน เป็นวันยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยและเลือกเอาวันที่ 28 เมษายนของทุกปี เป็นวันเกิดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เพราะเป็นวันก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร (ชม ภูมิภาค. 2530 : 50)

ชื่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นชื่อพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน (ชม ภูมิภาค. 2530 : 50)

บุคคลที่มีส่วนผลักดันในการก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร ตั้งแต่เริ่มแรกจนเปลี่ยนมาเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา คือ ม.ล.ปิ่น มาลากุล โดยความเห็นชอบของ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 13) กล่าวว่า “งานการศึกษาขยายไปมากพอใช้ กระทรวงศึกษาธิการ ได้เตรียมการจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูที่ถาวร ที่ถนนประสานมิตร พลเอกมังกร พรหมโยธี ให้ความสนับสนุนอย่างเต็มที่ และเป็นผู้ลงนามสั่งให้เปิด”

2. ผลงานด้านการศึกษา ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2494 - 2500)

ม.ล.ปิ่น มาลากุล. (2509 : 10 - 12) ได้กล่าวไว้ในหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี ถึงผลงานด้านการศึกษา สรุปได้ดังนี้

2.1 เปลี่ยนกรมประชาศึกษาเป็นกรมสามัญศึกษา และเปลี่ยนกรมสามัญศึกษาเป็นกรมวิสามัญศึกษา

ก่อนที่จะกล่าวถึงกรมประชาศึกษาเปลี่ยนเป็นกรมสามัญศึกษาเพื่อความเข้าใจการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาตั้งแต่ในระยะเริ่มแรก ในหนังสือ 96 ปี กระทรวงศึกษาธิการ (2531 : 23 - 24) สรุปความได้ว่า ในปี พ.ศ. 2441 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดัดสินพระทัยให้ขยายการศึกษาออกไปยังหัวเมือง ได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเป็นผู้ดำเนินการ เหตุทั้งนี้เพราะกระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถที่จะขยายการศึกษาออกไปถึงชนบทหัวเมืองได้ เนื่องจากขาดแคลนทั้งงบประมาณและกำลังคน ส่วนกระทรวงมหาดไทยนั้นมีคนอยู่แล้ว การตั้งโรงเรียน และจัดหาครูผู้สอนก็ไม่ต้องใช้งบประมาณแผ่นดิน กล่าวคือ ให้วัดเป็นโรงเรียน และพระภิกษุเป็นผู้สอน

อย่างไรก็ตาม 2 ปี ผ่านมา ใน พ.ศ. 2442 การประถมศึกษาก็โอนกลับมาอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ

ด้วยความที่ขาดแคลนครู ทำให้ฐานะของครูประชาบาลอยู่ในภาวะตกต่ำในสายตาสังคม ใครก็มาเป็นครูได้แม้จบประถม 4 ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2488 จึงมีกฎหมายครู ให้มีครูสภาพปกครองครู และยังได้มีหน้าที่ ให้คำปรึกษาแก่กระทรวงศึกษาธิการ ควบคุม จรรยาบรรณของครู ทำให้ฐานะของครูประชาบาลดีขึ้น

ในปีเดียวกันนั้นเองครูประชาบาลก็ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นข้าราชการ ครูประชาบาลเริ่มลืมตาอ้าปากได้ คุณภาพกระเตื้องขึ้น จวบจน ปี พ.ศ. 2494 ในช่วงที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยที่สอง กระทรวงศึกษาธิการก็ตั้งกรมประชาศึกษา

ปี พ.ศ. 2497 เปลี่ยนชื่อเป็นกรมสามัญศึกษาซึ่งเป็นชื่อข้าราชการรับผิดชอบงานมัธยมศึกษาอยู่ขณะนั้น ด้วยเหตุนี้กรมสามัญศึกษาเดิมจึงเปลี่ยนชื่อเป็นกรมวิสามัญศึกษา รับผิดชอบการมัธยมศึกษาต่อไป

กรมสามัญศึกษา (กรมประชาศึกษาเดิม) เจริญรุ่งเรืองถึง 8 ปี จาก พ.ศ. 2494 - 2502 ความผันผวนเพื่อรวบรัดอำนาจทางการเมืองรุนแรงขึ้นด้วยเหตุที่ครูเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชนทั่วไป คือจะเห็นวาระยุบนั้นหากมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ครูประชาบาลมีมากมาย มหาศาล และกระจายอยู่ทุกหนแห่งในประเทศ ไม่ว่าจะชนบทห่างไกลแค่ไหน ดังนั้นครูประชาบาลจึงเป็นฐานการเมืองได้เป็นอย่างดี

เพื่อความเข้าใจถึงการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงเนื้อหาสาระเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ขึ้น (หนังสือ 96 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. 2531 : 137 - 152) สรุปความได้ว่า พ.ศ. 2502 (ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ) เป็นช่วงที่รัฐบาลมาจากการปฏิวัติ (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ) ไม่มีสภาผู้แทนราษฎร มติคณะรัฐมนตรีก็โอนการศึกษาประชาบาลไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งอันที่จริงก็อยู่ในความดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ซึ่งเป็นข้าราชการกระทรวงมหาดไทยนั่นเอง

ได้อโอนโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเทศบาลไปสังกัดเทศบาล จะเหลืออยู่จำนวนหนึ่งสำหรับกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปรับปรุงงานวิชาการประมาณ 800 โรงเรียน

การศึกษาประชาบาลในช่วงนี้ โดยเฉพาะด้านวิชาการจะอ่อน และถอยหลัง

16 ตุลาคม พ.ศ. 2516 รัฐบาลที่มีได้มาจากการเลือกตั้งเลิกไป ความตื่นตัวในระบอบประชาธิปไตยมีมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่นักศึกษา และแวดวงการศึกษา

1 ตุลาคม พ.ศ. 2523 ก็โอนการศึกษาประชาบาลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาขึ้นกับสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานใหม่มีฐานะเทียบเท่ากรม ขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ ปกติอำนาจสั่งการก็ขึ้นอยู่กับรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง แต่ของสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้มีอำนาจสั่งการเป็นคณะกรรมการระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชาติ จังหวัด อำเภอ จนถึงกลุ่มโรงเรียน

2.2 ตั้งกรมวิชาการ

ประวัติความเป็นมา และหน้าที่ความรับผิดชอบของกรมวิชาการ ในหนังสือ 98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. (2533 : 58 - 60) สรุปความได้ว่า ความคิดที่จะจัดตั้งกรมวิชาการขึ้นในกระทรวงศึกษาธิการ มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2491 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้ด้วยพิจารณาเห็นว่า ควรจะรวบรวมงานต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะงานเป็นกลุ่มเดียวกัน เช่น การจัดทำหลักสูตร การจัดทำสื่อการเรียน การจัดการสอบไล่ การวางแผนและวิจัย เข้าไว้ในส่วนราชการเดียวกัน โดยมีจุดมุ่งหมาย

สำคัญเพื่อให้กรมวิชาการเป็นส่วนราชการที่มีอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบด้านการศึกษา และทำหน้าที่เสมือนเสนาธิการของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งให้ความรับผิดชอบงานวางแผน และจัดโครงการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ

ในปี พ.ศ. 2494 ทางกรมได้ยกฐานะกองโรงเรียนประชาบาลในกรมสามัญศึกษา และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นกรมสามัญศึกษาอันเป็นเหตุให้กรมสามัญศึกษาต้องมาเปลี่ยนชื่อเป็น กรมวิสามัญศึกษา และทั้งสามกรมคือ กรมอาชีวศึกษา กรมสามัญศึกษา และกรมวิสามัญศึกษา ต่างก็มีกองวิชาการ หรือกองซึ่งทำหน้าที่ทางวิชาการของตนเอง ความจำเป็นที่จะต้องมีหน่วยงานทางวิชาการที่มีเอกภาพของกระทรวงศึกษาธิการ

พลเอกมังกร พรหมโยธี มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในช่วง สมัยที่สอง(พ.ศ. 2494-2500) เป็นผู้มีอิทธิพลในคณะรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นอันมากจึงบันดาลให้ตั้งกรมวิชาการได้สำเร็จ โดยรวมงานด้านวิชาการของกรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

รัฐบาลได้อนุมัติให้จัดตั้งกรมวิชาการ และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2495 เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2495 ตั้งกรมวิชาการขึ้น แบ่งส่วนราชการออกเป็น 5 กอง คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองวิจัย กองอุปกรณ์การศึกษา กองเผยแพร่การศึกษา และกองตำรา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2497 ได้ย้ายกองเผยแพร่การศึกษาไปสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง จึงมีกองในกรมวิชาการ 4 กอง

ปี พ.ศ. 2515 รัฐบาลคณะปฏิวัติได้ปรับปรุงระเบียบราชการบริหารของประเทศใหม่ เป็นผลให้มีการโอนอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ในกรมอื่นของกระทรวงศึกษาธิการ มาเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมวิชาการ นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่เดิม ตามประกาศ คณะปฏิวัติ ฉบับที่ 270 ได้แบ่งส่วนราชการในกรมวิชาการใหม่เป็น 8 กอง คือ

1. สำนักงานเลขานุการกรม
2. กองแนะแนวการศึกษา และอาชีพ
3. กองพิพิธภัณฑการศึกษา
4. กองพัฒนาหลักสูตร
5. กองตำรา
6. ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา
7. กองวิจัยทางการศึกษา
8. สำนักงานทดสอบ

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้เสนอพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการของกรมวิชาการ ใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเป็นการเตรียมรับงานสำคัญในอนาคต และได้มี พระบรมราชโองการประกาศพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมวิชาการ เมื่อเดือนเมษายน 2519 แบ่งส่วนราชการกรมวิชาการ ดังนี้

1. สำนักงานเลขาธิการกรม
2. กองวิจัยทางการศึกษา
3. ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา
4. ศูนย์แนะแนวทางการศึกษา และอาชีพ
5. ศูนย์บริการเพื่อการศึกษา
6. ศูนย์พัฒนาหลักสูตร
7. ศูนย์พัฒนาหนังสือ
8. สำนักงานทดสอบทางการศึกษา

ต่อมาได้มีการโอนกิจการบริหารบางส่วนของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการไปเป็นของกรมการศึกษานอกโรงเรียน คือศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา และศูนย์บริการเพื่อการศึกษา ดังมีพระราชกฤษฎีกา แบ่งส่วนราชการกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2522 ซึ่งประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 96 ตอนที่ 76 ลงวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 ดังนี้

1. สำนักงานเลขาธิการกรม
2. กองวิจัยทางการศึกษา
3. ศูนย์แนะแนวการศึกษา และอาชีพ
4. ศูนย์พัฒนาหนังสือ
5. ศูนย์พัฒนาหลักสูตร
6. สำนักงานทดสอบทางการศึกษา

ปัจจุบัน กรมวิชาการมีหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร คู่มือครู สื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์การศึกษา ประเภทต่าง ๆ การวัดผลและประเมินผลการศึกษา การวิจัยการศึกษา และการแนะแนวการศึกษา และอาชีพในทุกระดับการศึกษาในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการตลอดจน ควบคุมมาตรฐาน การศึกษา การส่งเสริมคุณภาพการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน

2.3 จัดตั้งศูนย์อบรมการศึกษาผู้ใหญ่ (ศ.อ.ศ.อ.)

จากหลักการมูลสารศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาแผนใหม่ (ดังได้กล่าวไว้แล้วในช่วงระยะแรก) พอถึงช่วงระยะที่สองที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้เข้ามาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสนใจ โดยได้ให้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้บันทึกเรื่องราวให้ท่านได้ศึกษาอีกครั้งหนึ่ง

ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 76 - 77) ได้กล่าวไว้ในหนังสือประวัติครู สรุปได้ว่าการเตรียมการในเรื่องนี้ต้องเสียเวลามากเพราะเป็นเรื่องใหม่ โดยเฉพาะการเลือกที่ตั้งศูนย์อบรม ครั้งแรกเลือกที่จังหวัดชลบุรี แต่เจ้าหน้าที่องค์การสหประชาชาติไม่เห็นด้วย โดยให้

เหตุผลว่าสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของชาวบ้านดีขึ้น ไม่มีปัญหาที่จะต้องแก้มากนัก จึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้นศูนย์อบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีชื่อเรียกโดยอักษรย่อว่า ศ.อ.ศ.อ. เป็นศูนย์อบรมแห่งที่สามของโลกต่อจากเม็กซิโก และ อียิปต์ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ไปวางศิลาฤกษ์ตึกอำนวยการ เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2496

วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2497 พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้เดินทางโดยรถไฟ ไปเป็นประธานในพิธีเปิดอาคารอำนวยการและกิจการ ศ.อ.ศ.อ.

ประสิทธิ์ สุนทรโรก. (2536 : 114) ได้กล่าวถึง ศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี (ศ.อ.ศ.อ.) สรุปได้ว่า ศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี หรือ ศ.อ.ศ.อ. เรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า TUFEC ซึ่งย่อมาจากคำว่า Thailand Unesco Fundamental Education Centre ด้วยความร่วมมือระหว่างองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และ วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือเรียกโดยย่อว่า องค์การศึกษาสหประชาชาติ และกระทรวง ศึกษาธิการ แห่งประเทศไทย มีกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ในขณะนั้นเป็นฝ่าย ดำเนินงาน ศูนย์กลางการศึกษาแห่งนี้ จัดตั้งขึ้นที่อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ

1. ศึกษาภาวะสังคม และเศรษฐกิจ อันอาจแก้ไขด้วยมูลสารศึกษา
2. อบรมมูลสารศึกษา เพื่อผลิต “สารนิเทศ” ออกไปช่วยชนบทปรับปรุงตนเอง
3. ผลิตอุปกรณ์การศึกษา เพื่อใช้ในกิจการของมูลสารศึกษา

คำว่า มูลสารศึกษา ได้แก่ การศึกษาเบื้องต้นอันจำเป็นสำหรับประชาชนที่ล้าหลัง เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ในชีวิตที่สมบูรณ์ขึ้นตามสมควรแก่สภาพ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Fundamental Education กล่าวได้ว่ามูลสารศึกษา คือเครื่องมือที่จะช่วยประชาชนให้เข้าใจ ภาวะของกลุ่มชน หรือหมู่บ้าน ซึ่งมีมาตรฐานการครองชีพต่ำ แล้วสร้างทักษะ และความรู้ เพียงเล็กน้อยเท่าที่เขาต้องการเพื่อนำไปแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เขาเผชิญอยู่ และปรับปรุงภาวะ เหล่านั้นให้ดีขึ้น โดยให้ประชาชนช่วยตนเอง

เพื่อให้การเป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น หลักสูตรและแนวการศึกษาและ อบรมของ ศ.อ.ศ.อ. จึงมุ่งไปในทางที่เกี่ยวกับเรื่องราวของชนบท หรือชุมชนที่ล้าหลัง ได้แก่ สภาพทั่วไปของชนบท ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท อุปสรรค และปัญหาสำคัญ ของประชาชนในชนบทที่ล้าหลังสี่อย่าง ได้แก่ ความโง่เขลา เพราะไร้การศึกษา ความยากจน การขาดอาหาร และโรคภัยไข้เจ็บ การช่วยให้ประชาชนในชนบทที่ล้าหลัง รู้จักแก้ไขอุปสรรค และปัญหาเหล่านี้ เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชีวิตให้ดีขึ้นได้ นับว่าเป็นจุดหมายปลายทางของ การดำเนินงาน

หลักสูตรการศึกษาอบรมใช้เวลา 2 ปี วิชาการสำคัญแบ่งออกเป็น 7 หมวด คือ

1. การเกษตร

2. การเรือน
3. การศึกษา
4. สวัสดิภาพสังคม
5. การอนามัย
6. การอุตสาหกรรม
7. การผลิตอุปกรณ์การศึกษา

ผู้เข้ารับการศึกษามอบรม ได้แก่ ข้าราชการชาย หญิง ซึ่งมีคุณสมบัติตามวิชาการแต่ละหมวดตามที่กล่าวถึงข้างต้น แต่หมวดที่ 1 ถึงหมวดที่ 6 มีการคัดเลือกตัวบุคคลจากภาคต่าง ๆ ภาคละ 1 ชุด จำนวน 6 คน ตามหมวดวิชาการ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการครูจาก 9 ภาค 54 คน และจากจังหวัดอุบลราชธานี อีก 6 คน รวมเป็น 60 คน เริ่มเข้ารับการศึกษามอบรม ในปี พ.ศ. 2497 เป็นนักศึกษา ศ.อ.ศ.อ. รุ่นแรก รุ่นขึ้นปีใหม่ ก็มีการคัดเลือกบุคคลเข้ารับการศึกษามอบรมอีก 60 คน เป็นนักศึกษาปีที่ 1 ส่วนนักศึกษารุ่นก่อนเลื่อนขึ้นไปเป็นนักศึกษาปีที่ 2 และสำเร็จการศึกษามอบรมในปลายปีนั้น อนึ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2499 ถึง พ.ศ. 2503 ประเทศลาว ได้ส่งนักศึกษาเข้ารับการศึกษามอบรมร่วมด้วย 4 รุ่น เป็นนักศึกษา 5 ชุด จำนวน 30 คน

เจ้าหน้าที่ผู้ให้การอบรมเป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งที่เป็นชาวไทย และชาวต่างประเทศที่เป็นชาวไทย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจากกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น และที่เป็นชาวต่างประเทศ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์การการศึกษา สหประชาชาติ และองค์การอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การ WHO , UNTAA และ ILO เป็นต้น

การศึกษามอบรมแบ่งออกเป็นภาคบรรยาย และภาคปฏิบัติ ภาคบรรยายทำในบริเวณ ศ.อ.ศ.อ. ส่วนภาคปฏิบัติ ส่วนหนึ่งทำในบริเวณ ศ.อ.ศ.อ. มีโรงฝึกงานและบริเวณฝึกงาน ส่วนหนึ่งทำในชนบท โดยกำหนดเอาหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี และอำเภอใกล้เคียง เป็นหน่วยส่งเสริมมูลสารศึกษา สำหรับนักศึกษาออกไปปฏิบัติการพัฒนาชุมชน ตามหลักการของมูลสารศึกษา หน่วยส่งเสริมมูลสารศึกษาเหล่านี้ ได้แก่ หน่วย

- บ้านหนองมะนาว
- บ้านขามใหญ่
- บ้านหัวเรือ
- บ้านทุ่งขุ่นใหญ่
- บ้านหนองไหล
- บ้านหนองขอน
- บ้านปะอาว
- บ้านยางสักกะโพหลุ่ม
- บ้านป่งมะแลง

บ้านแพง

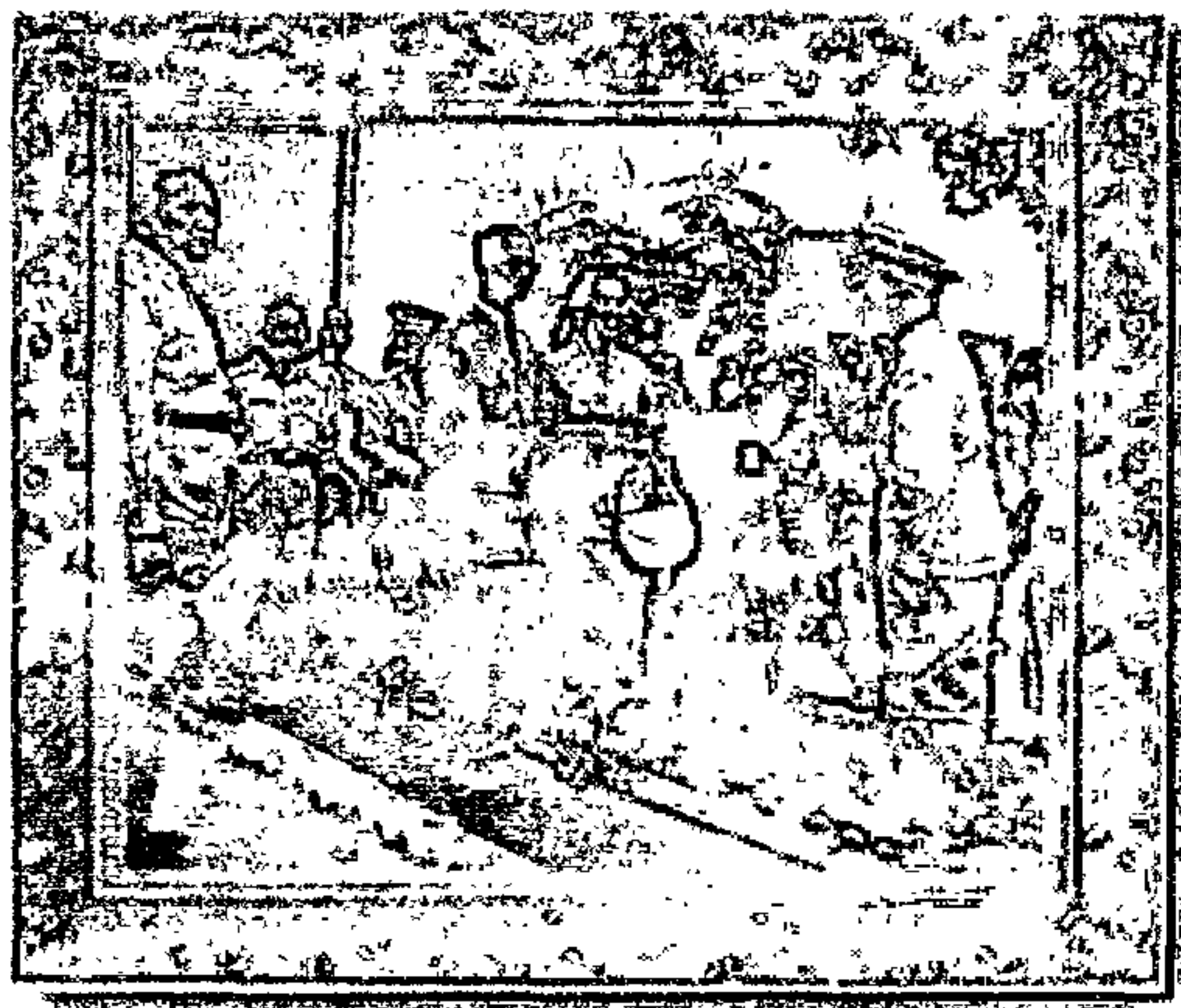
การศึกษาอบรมของ ศ.อ.ศ.อ. ได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ด้วยความร่วมมือของหน่วยงานและองค์การที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและต่างประเทศผู้เข้ารับการศึกษอบรมมีจำนวนดังต่อไปนี้

ตาราง 2 แสดงจำนวนผู้เข้ารับการอบรม ศ.อ.ศ.อ. (พ.ศ. 2497 - 2505)

รุ่นที่	พ.ศ.	เข้าศึกษา	สำเร็จ	หมายเหตุ
1	2497	60	60	
2	2498	60	59	
3	2499	66	64	มีนักศึกษาลาวร่วมด้วย 1 ชุด 6 คน
4	2500	66	64	" " 1 ชุด 6 คน
5	2501	66	63	" " 1 ชุด 6 คน
6	2502	72	70	" " 2 ชุด 12 คน
7	2503	60	52	
8	2504			2 รุ่นนี้กระทรวงมหาดไทย
9	2505	107	107	ส่งเข้ารับการอบรม
รวม		557	539	

ที่มา เสริมศรี เกษมศรี. (2536). "นายอภัย จันทวิมล ผู้อำนวยการ ศ.อ.ศ.อ.," ใน งานและชีวิตอภัย จันทวิมล. หน้า 123 - 124. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช

รวมทั้งสิ้นมีผู้สำเร็จการศึกษอบรมจาก ศ.อ.ศ.อ. 539 คน เป็นนักศึกษารุ่นที่ 1 ถึงรุ่นที่ 7 ซึ่งมีการศึกษาอบรมตามหลักสูตรและวิธีการของ ศ.อ.ศ.อ. จำนวน 432 คน ในจำนวนนี้เป็นนักศึกษาของประเทศลาว 30 คน ส่วนรุ่นที่ 8 และ 9 เป็นนักศึกษาที่กระทรวงมหาดไทยส่งเข้ารับการ อบรม มีการศึกษาอบรมตามหลักสูตร และวิธีการอนุโลมตามความต้องการของคณะกรรมการฝึกอบรมพัฒนาการท้องถิ่นแห่งชาติ หลังจากเสร็จสิ้นการอบรมรุ่นที่ 9 แล้วกิจการของ ศ.อ.ศ.อ. ก็ยุติลง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี
เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมศูนย์ ศ.อ.ศ.อ. วันที่ 18 พฤศจิกายน 2498

ตึก ศ.อ.ศ.อ. จ.อุบลราชธานี

**ภาพประกอบ 14 ศูนย์กลางการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่
จังหวัดอุบลราชธานี**

ที่มา : กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2544). ศ.อ.ศ.อ. รำลึก หน้า 35.

2.4 จัดตั้งวิทยาลัยบางแสน และวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน

จากสุจิตร์พีธีเปิดห้องบรรยายพรหมโยธี มหาวิทยาลัยบูรพา (2543) บทบาทของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ที่เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาที่ จังหวัดชลบุรี คือ การตั้งวิทยาลัยบางแสน และวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน ซึ่งต่อมายกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยบูรพา

ตั้งวิทยาลัยบางแสน ในปี พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมกินนอนแห่งแรกของกรมวิสามัญศึกษา คณะรัฐบาล ซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีมติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งโรงเรียนประจำสำหรับนักเรียนชายขึ้น ด้วยเหตุผลที่ว่าโรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญในชีวิตการศึกษาและสังคมที่แท้จริงของเด็กเป็นเสมือนโลกใหม่อีกโลกหนึ่งที่มีขอบเขตกว้างกว่าเดิม ซึ่งจำกัดอยู่เพียงบุคคลในครอบครัว และเพื่อนบ้านใกล้เคียงไม่กี่คน เป็นโลกใหม่เด็กได้เรียนรู้ ได้รับความประทับใจ ทั้งทางวิชาการ ระเบียบ แบบวินัยธรรม รวมทั้งการสร้างอนาคตของเยาวชนและประเทศชาติ

พลเอกมังกร พรหมโยธี จึงมีบัญชาการให้อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา (หลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ) ไปดำเนินการสำรวจหาสถานที่ ซื่อที่ดิน บุกเบิกวางผังก่อสร้างดำเนินการก่อสร้างให้แล้วเสร็จ และรับนักเรียนเข้าเรียนได้ในปี พ.ศ. 2497

หลังจากสำรวจหาสถานที่ เพื่อจัดตั้งโรงเรียนในสถานที่ต่าง ๆ แล้วปรากฏว่าตำบลบางแสน (ตำบลแสนสุขในปัจจุบัน) อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เป็นสถานที่เหมาะสมที่สุดในการจัดตั้งโรงเรียนประจำเพราะเป็นสถานที่ที่อยู่ไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก มีอากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดี เหมาะจะเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของภาคตะวันออกในอนาคต ด้วย กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศจัดตั้งวิทยาลัยบางแสน เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2497 นอกจากนั้น พลเอกมังกร พรหมโยธี ยังดำริที่จะให้การปรับปรุงการศึกษา ได้ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว จึงได้ตั้งโครงการปรับปรุง ส่งเสริมการศึกษา จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2497 โดยมอบให้หลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา เป็นประธานอำนวยการโครงการนี้ มีชื่อว่า ส.ศ.ช. วิทยาลัยบางแสน วิทยาลัยบางแสน ได้เข้ามาอยู่ในโครงการนี้ตั้งแต่วันแรก และเริ่มเปิดรับนักเรียนเข้าเรียนในปีการศึกษา 2497 เป็นต้นไป

ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน ตามนโยบายปรับปรุงการศึกษาทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพของรัฐบาล ทำให้เกิดความต้องการครูในระดับปริญญาตรี เป็นจำนวนมาก พลเอกมังกร พรหมโยธี มีความเห็นว่า วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ซึ่งได้รับการยกฐานะขึ้นจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงเมื่อปี พ.ศ. 2497 ได้ทำหน้าที่ผลิตครูระดับปริญญาแล้ว และตั้งอยู่ในส่วนกลาง (กรุงเทพฯ) ถ้าได้ขยายวิทยาเขตออกไปสู่ส่วนภูมิภาค จะทำให้สามารถตอบสนองต่อนโยบายการกระจายการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกจากส่วนกลาง

ได้ ด้วยดำริดังกล่าว วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสนจึงได้รับการก่อตั้งขึ้น ที่ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ซึ่งต่อมาเป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย ที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค

เจตกำจร พรหมโยธี (2544 : คำปรารภ) ได้กล่าวไว้ในคำปรารภถึงเรื่องการจัดตั้ง วิทยาลัยบางแสนและวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสนว่า วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสนสอนถึงระดับปริญญาตรี และเป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทยที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค ส่วนโรงเรียนประจำสำหรับนักเรียนชายมีชื่อว่าวิทยาลัยบางแสน เปิดสอนตั้งแต่มัธยมต้นถึงมัธยมปลาย ข้าพเจ้าเองได้มีโอกาสเข้าไปเรียนที่วิทยาลัยบางแสน รุ่นที่สอง และเรียนอยู่ 2 ปี ก่อนที่จะไปเรียนต่อต่างประเทศ

หลังจากได้มีพิธีวางศิลาฤกษ์ เปิดป้ายนามสถาบัน และเริ่มการเรียนการสอนเป็นปกติแล้ว พลเอกมังกร พรหมโยธี ยังได้มาเยี่ยมบรรดาอาจารย์ และนิสิตเป็นการส่วนตัว อยู่เสมอ โดยเฉพาะในวันหยุดสุดสัปดาห์ ท่านเคยปรารภกับบรรดานิสิตว่า ท่านจะเนรมิตบางแสนให้เป็นเมืองมหาวิทยาลัย เพราะเป็นทำเลที่เหมาะสมอย่างยิ่ง โดยจะซื้อที่ดินให้เป็นของวิทยาลัยติดต่อกันไปจรดตำบลบางพระ แต่วิสัยทัศน์อันกว้างไกลของท่านต้องล่มไป เพราะความเปลี่ยนแปลงของวิถีทางการเมือง แต่วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสนก็ได้เติบโตและพัฒนาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน และมหาวิทยาลัยบูรพา ที่มีคณะวิชา ถึง 9 คณะ 4 สถาบัน และ 2 วิทยาลัย ซึ่งบัณฑิตวิทยาลัยเปิดสอนระดับปริญญาโท และปริญญาเอก อีกหลายสาขาวิชา

2.5 ขยายการฝึกหัดครู

การฝึกหัดครูส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะตอบสนองความต้องการครูของหน่วยงานทางการศึกษาในระดับอื่นหรือไม่ก็เป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐในการขยายการศึกษาออกไปอย่างรวดเร็ว ภาวะการขาดแคลนครูก็เกิดขึ้น รัฐก็จำเป็นต้องขยายการฝึกหัดครูควบคู่ไปด้วย เพราะในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลตั้งโรงเรียนขึ้นเป็นจำนวนมาก เกณฑ์เด็กเข้าเล่าเรียนมากขึ้น ความต้องการครูก็เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ภาวะการขาดแคลนครูก็เกิดขึ้น รัฐบาลแก้ปัญหาโดยการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตร จังหวัดขึ้น โดยรับนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 2 หรือชั้นประถมปีที่ 6 เข้าเรียนโดยใช้เวลาเรียน 2 ปี (ภายหลังต่อมาปรับผู้จบ ม.3)

ซึ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2478 จำนวน 19 โรง และจัดตั้งเพิ่มขึ้นทุกปี จนมีโรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตร 84 โรง ในปี พ.ศ. 2480

กิจการฝึกหัดครูได้เจริญก้าวหน้า และขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะเมื่อสมัยที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ก่อตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้นใน พ.ศ. 2497 เพื่อทำหน้าที่ผลิตครูโดยตรง และมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการฝึกหัดครูที่มีอยู่เดิมทั้งหมด เป็นระยะ 2 : 2 : 2 (ป.กศ. 2 ปี ป.กศ.สูง หรือ อนุปริญญาการศึกษา 2 ปี

และปริญญาการศึกษาอีก 2 ปี) หลังจากนั้นงานการฝึกหัดครูก็เป็นระบบสากล และขยายตัวเพิ่มขึ้นจนเพียงพอแก่ความต้องการของทางราชการ ปัญหาการขาดแคลนครูก็เริ่มลดลง

ในที่นี้จะกล่าวถึงผลงานที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ก่อตั้งสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการฝึกหัดครูโดยตรงมา 2 สถาบัน ดังต่อไปนี้

1) วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

จากสุจิตร์ พิธิเบศร์หล่อจำลอง (2540 : 15 - 16) สรุปประวัติการก่อตั้งวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ได้ว่า ณ พื้นที่ ประมาณ 30 ไร่ บริเวณเชิงเขามหาชัย หมู่ 4 ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ห่างจากตัวเมืองนครศรีธรรมราช ไปทางทิศตะวันตกตามเส้นทางนครศรีธรรมราช - นบพิตำ (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4016) เป็นระยะทาง 13 กิโลเมตร เป็นสถานที่ที่รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น คือ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มาสำรวจและตกลงใจที่จะจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นใหม่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ดังนั้น เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศจัดตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช” สืบแทนโรงเรียนฝึกหัดครูตรัง ซึ่งดูเล็กลงไปเพราะมีผู้สนใจเรียนน้อย ประกอบกับเวลานั้นจังหวัดในภาค 8 ยังไม่มีสถานศึกษาฝึกหัดครูเลย ในขณะที่ภาค 9 มีอยู่ 3 โรง ภายหลังการประกาศตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราชแล้วก็ย้ายครูอาจารย์ และทรัพย์สินจากโรงเรียนฝึกหัดครูตรังมา และให้เปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษา (ป.กศ.) ในวันที่ 1 มิถุนายน 2500 แต่เนื่องจากก่อสร้างอาคารเรียนไม่ทัน จึงทำการสอนชั่วคราวที่อาคารห้องสมุดประชาชน สนามหน้าเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่ออาคารเรียน และหอนอนก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2502 จึงเปิดสอนเป็นการถาวร ณ บริเวณเชิงเขามหาชัยนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

จากวันนั้นจวบจนถึงวันนี้ 9 มกราคม 2540 โรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช ได้รับการพัฒนามาเป็นสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช สำนึกในช่วงครบรอบ 4 ทศวรรษ การระลึกถึง ชพณฯ พลเอกมังกร พรหมโยธี ในฐานะ “แม่ทัพ” และนักการศึกษา ผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลได้สร้างทางเดินให้แก่ผู้ด้อยโอกาสในชนบทไทย เพื่อพัฒนาฐาน พัฒนาสังคม และพัฒนาชาติบ้านเมืองมาถึงวันนี้ สถาบันแห่งนี้จะไม่มีวันลืมท่านผู้มีคุณูปการสำคัญท่านนี้ตลอดไป

2) วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี

สุชิน ประพันธ์พจน์ (2540 : 7 - 19) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “กรวด หิน ดินทราย แมกไม้ และขุนเขา” สรุปได้ว่า สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ตั้งอยู่เลขที่ 46 หมู่ 3 ตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี เนื้อที่บริเวณ 300 ไร่ ห่างจากตัวจังหวัดราชบุรี เป็นระยะทาง ประมาณ 30 กิโลเมตร

14 ธันวาคม 2491 ม.ล.ปิ่น มาลากุล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และ นายอภัย จันทวิมล อธิบดีกรมสามัญศึกษา ซึ่งอยู่ในระหว่างการเยือนกระทรวงศึกษาธิการ ประเทศตุรกี ขอดู “Village Institute” ซึ่ง ม.ล.ปิ่น มาลากุล ให้ชื่อเป็นภาษาไทยในภายหลัง ว่า “วิทยาลัยหมู่บ้าน” นำสิ่งที่พบเห็นเกี่ยวกับ Village Institute มาเผยแพร่อยู่หลายปี นับเป็น ก้าวสำคัญก้าวแรกของวิทยาลัยหมู่บ้าน หรือวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึงในปัจจุบัน

27 มีนาคม 2496 พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมด้วย ม.ล.ปิ่น มาลากุล นายเชื้อ สริมาน นายสำเนียง กिरวณิช ออกสำรวจสถานที่ กิ่งอำเภอจอมบึง

3 กรกฎาคม 2491 จอมพลผิน ชุณหะวัณ รองนายกรัฐมนตรี เสนอในการประชุม คณะรัฐมนตรีว่าควรจัดตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงขึ้นที่กิ่งอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

15 พฤศจิกายน 2496 กระทรวงศึกษาธิการ นายจินต์ รัตนสิน ครูใหญ่โรงเรียน ราชสีมาวิทยาลัย ไปศึกษาการดำเนินการวิทยาลัยหมู่บ้านในประเทศตุรกี

26 กุมภาพันธ์ 2497 คณะของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ สำรวจสถานที่ ตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านอีกครั้ง และตกลงให้เลือกบริเวณกิ่งอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี เป็นที่ตั้ง วิทยาลัยหมู่บ้านแห่งแรกของประเทศไทย

วัตถุประสงค์

1. ปลูกฝังนักเรียนครูให้รักอาชีพครู ให้เป็นผู้รักอาชีพ โดยได้ผ่านงานหลาย ๆ แบบในวิทยาลัย เพื่อนำความรู้ความชำนาญไปลงมือกระทำได้

2. ให้วิทยาลัยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในชนบทที่ต้องการพัฒนาคัดเลือกนักเรียน จากถิ่นที่อยู่ทั่วกันดารเป็นอันดับแรก เมื่อเรียนสำเร็จแล้วกลับไปพัฒนาท้องถิ่นของตน

3. ให้รู้จักปฏิบัติตนในการเข้าสังคม โดยอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตย คือเคารพ นับถือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีสติและใช้ปัญญา

4. ให้วิทยาลัยเป็นศูนย์กลางของการศึกษาในท้องถิ่นที่ใกล้เคียง

วันที่ 19 มีนาคม 2497 กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง “ด้วยกระทรวงศึกษาธิการ เห็นสมควรจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูสำหรับนักเรียนชายขึ้นที่กิ่งอำเภอ จอมบึง จังหวัดราชบุรี ให้ชื่อสถาบันนี้ว่า วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง และให้วิทยาลัยนี้สังกัด กองการฝึกหัดครู กรมวิสามัญศึกษา ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2497

1 กันยายน 2497 เปิดเรียนวันแรก นักเรียน 61 คน มาจากจังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีนักเรียนทุนที่เข้ามาเรียนจะได้รับทุนอุดหนุน เป็นค่าอาหาร ค่าเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องเรียน ทุนละ 2,500 บาทต่อปี รับนักเรียนที่จบชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) เข้าเรียนใช้เวลา 5 ปี จบแล้วให้วุฒิประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) โดยมีข้อผูกพันทุนอุดหนุนว่านักเรียนในบารุง เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะต้องเป็นครู ที่โรงเรียนในภูมิลำเนาของตน หรือที่ซึ่งทางราชการจะกำหนดให้ไม่น้อยกว่า 2 เท่าของเวลา

ที่ได้รับอุดหนุน ถ้าไม่รับราชการเป็นครูตามที่ราชการสั่งบรรจุจะต้องใช้เงินค้ำจำนวน 4 เท่า ของเงินที่ทางราชการอุดหนุน

ปีการศึกษา 2498 วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงได้ขยายการรับนักเรียนในชนบทที่กำลังพัฒนาในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยจำกัดจำนวนปีละ 60 คน ๆ ละ 2,500 บาท ต่อปี เท่าเดิม

ปีการศึกษา 2503 กรมการฝึกหัดครูออกประกาศเรื่องหลักเกณฑ์การรับนักเรียน วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงรับนักเรียนเข้าเรียนวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง จำนวน 60 คน จาก 28 จังหวัด ผู้สมัครจะต้องจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) ภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารของ จังหวัด มีบุคลิกลักษณะสมเป็นครู แข็งแรง ความประพฤติเรียบร้อย มีความสามารถพูด ภาษาไทยได้ถูกต้อง และชัดเจน โดยมีหลักเกณฑ์ว่าให้คัดเลือกบุคคลที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร เป็นอันดับแรก ถ้าสมควรให้สอบก็สอบ

ปีการศึกษา 2512 วิทยาลัยได้รับอนุมัติจากกรมฝึกหัดครูให้รับนักเรียนชาย หญิง ที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.ศ. 3) มาเรียน 2 ปี (ปี 4 - 5) ของหลักสูตร 5 ปี เป็นนักเรียน นอกบ้าน ใช้ทุนส่วนตัวมาเรียน จบแล้วได้วุฒิ ป.กศ.

ปีการศึกษา 2513 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้ส่งนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.ศ. 3) จากถิ่นทุรกันดารของจังหวัดต่าง ๆ มาเป็นนักเรียนทุนของวิทยาลัย หมู่บ้านจอมบึง จำนวน 60 คน ๆ ละ 2,500 บาท จบแล้วได้วุฒิ ป.กศ. โดยมีหลักเกณฑ์ และ ข้อผูกพันเช่นเดียวกัน นักเรียนทุนของกรมการฝึกหัดครู

1 ตุลาคม 2513 กระทรวงศึกษาธิการประกาศยกฐานะวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงขึ้น เป็นวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง

24 พฤษภาคม 2514 วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง รับนักศึกษาระดับ ป.กศ. ชั้นสูง เป็นรุ่นแรก และในปีการศึกษาเดียวกัน กรมสามัญศึกษาได้ส่งนักเรียนที่จบชั้นประถมปีที่ 7 จากโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เข้าเรียนในวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึงโดยเงินนักเรียนทุน ๆ ละ 2,500 บาท ต่อปี ตามหลักสูตร 5 ปี มีหลักเกณฑ์ และข้อผูกพันเช่นเดียวกับทุนของ กรมการฝึกหัดครู

ปีการศึกษา 2525 ไม่มีนักเรียนทุน เหลืออยู่อีกต่อไป วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ยังคงผลิตครูตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 เหมือนกับวิทยาลัยครูอื่น ๆ อีก 35 แห่ง ทั่วประเทศ เป็นการปิดฉากการผลิตครูที่มีความสามารถทั้งวิชาสามัญ การเกษตร ทัศนศึกษา และอุตสาหกรรมศิลป์ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นกันดารตามหลักการของวิทยาลัยครู หมู่บ้านลงโดยสิ้นเชิง

ปี พ.ศ. 2533 มีการดำเนินการเพื่อให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 เพื่อให้วิทยาลัยครูสามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาการศึกษา

พัฒนาประเทศไทยมากยิ่งขึ้น ให้มีความเป็นสากล เป็นที่ยอมรับ และเข้าใจกันทั่วไป ดังความที่ปรากฏในงานเขียนมหามงคลนามสถาบันราชภัฏของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏว่า

“วิทยาลัยครู” เป็นสถาบันการศึกษาที่พวกบัณฑิตในสาขาวิชาต่าง ๆ อันได้แก่ ครุศาสตร์ บัณฑิต วิทยาศาสตร์บัณฑิต และศิลปศาสตร์บัณฑิต แต่บุคคลทั่วไปยังเข้าใจกัน แต่เพียงว่าบัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูจะสอนเป็นผู้ประกอบแต่วิชาชีพครูเท่านั้น ซึ่งจุดนี้ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาอื่นขาดโอกาสในการหางานทำ

6 มีนาคม 2535 กรมการฝึกหัดครูได้ทำพิธีรับพระราชทานนาม โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม “สถาบันราชภัฏ” เป็นชื่อสถาบันการศึกษาในกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ แทนชื่อ “วิทยาลัยครู”

วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี

สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี

ภาพประกอบ 15 สถาบันฝึกหัดครูที่เกิดจากแนวคิด วิทยาลัยหมู่บ้าน
จากประเทศตุรกี

ที่มา : สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี. (2540). *กรวด หิน ดิน ทราย
แมกไม้ และขุนเขา*. หน้า 9,76.

2.6 ยกฐานะกองฝึกหัดครูในกรมวิสามัญศึกษาเป็นกรมการฝึกหัดครู ประวัติกรมการฝึกหัดครู

จากหนังสือ 98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ เหลียวมองอนาคต (2533 : 172) สรุปได้ว่า กองฝึกหัดครูได้เริ่มมาแต่ พ.ศ. 2435 ซึ่งเป็นปีเดียวกับปีที่ตั้งกรมศึกษาธิการ หรือ กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน แต่เดิมนั้นกองฝึกหัดครูมีหน้าที่ผลิตครูเพื่อไปประจำ ทำการสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นการผลิตครูสายสามัญ สอนทางด้านวิชาการ โรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรกตั้งขึ้นที่บริเวณโรงเลี้ยงเด็กสะพานดำ พระนครเรียกว่า “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์” สอนระดับประโยคครูประถม กำหนดเวลาเรียน 2 ปี เปิดสอนเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2435 ตามโครงการของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ที่ได้ร่างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2441 ภาค 1 หมวด 8 ข้อ 10 ว่าด้วยโรงเรียนพิเศษ ได้กล่าวไว้ดังนี้

“การศึกษาในกรุงสยามในปัจจุบัน และอนาคตก็ต้องมีครูเป็นที่ตั้ง ครูดีแล้วให้ การเล่าเรียนศึกษาดี การใหญ่สำคัญของกรมศึกษาธิการ ก็คือ ฝึกหัดครูให้ดีแล้ว เป็นทาง จริง ๆ ที่จะให้การศึกษาเล่าเรียนในบ้านเมืองดำเนินสู่ทางเจริญ เพราะฉะนั้นในการจะสร้าง และตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์นี้เป็นที่แรก และเป็นการสำคัญของกรมศึกษาธิการที่ทำการนี้”

ในปีแรกโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์นี้มีนักเรียน 3 คน ปีต่อมานักเรียนเพิ่มจำนวนขึ้น เรื่อย ๆ จนถึง พ.ศ. 2445 จึงได้ย้ายมาอยู่ที่ตึกแมนนฤมิตร วัดเทพศิรินทราวาส เรียกว่า “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์”

พ.ศ. 2446 ได้ขยายหลักสูตรได้สูงขึ้นถึงชั้นฝึกหัดครูมัธยม และในปีเดียวกันนี้ กระทรวงธรรมการก็ได้ตั้ง โรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยา เรียกว่า “โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก” สอนตามหลักสูตรครูมูล รับนักเรียนหัวเมืองเข้าศึกษา เพื่อมุ่งหมายให้ออกไปเป็นครูตามหัวเมือง

ปี พ.ศ. 2449 โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ รวมกับโรงเรียนฝึกหัดครู ฝั่งตะวันตก จัดเป็นโรงเรียนประจำ เรียกว่า “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ฝั่งตะวันตก”

พ.ศ. 2456 โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนฝึกหัดครู” และได้เข้า เป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2450 และย้ายนักเรียนไปเรียนที่วังใหม่ ตำบลปทุมวัน (เดี๋ยวนี้เป็นที่ทำการกรม พลศึกษา และกรีฑาสถานแห่งชาติแทน) ในปีนี้เองการฝึกหัดครูหญิงก็เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรก โดยได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูหญิงขึ้นที่ โรงเรียนเบญจมราชาลัยเป็นโรงเรียนประจำ รับนักเรียน หญิงจากหัวเมืองมาเข้าเรียนสอนตามหลักสูตรครูมูล และครูประถม

พ.ศ. 2460 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา กรมมหาวิทยาลัยขึ้น รวม โรงเรียนข้าราชการพลเรือนทุกแผนกมาขึ้นอยู่ในกรมนี้ ดังนั้น การฝึกหัดครูจึงเป็นส่วนหนึ่งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2460 กระทรวงธรรมการตั้ง โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม

พ.ศ. 2461 กระทรวงธรรมการได้ย้ายการฝึกหัดครูจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสังกัดกรมศึกษาธิการ และในปีนั้นเองได้เปิดการฝึกหัดครูหัตถกรรม วิชาจักสาน และครูวาดเขียนขึ้นที่โรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม ก็ได้ย้ายสถานที่ตั้งไปอยู่ที่พระประโทน จังหวัดนครปฐม ในปีเดียวกันนี้เช่นกัน

พ.ศ. 2462 ก็ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมนี้ ไปอยู่บางสะพานใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในปีนี้ก็ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษาขึ้นในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เรียกว่า “โรงเรียนพลศึกษากลาง”

พ.ศ. 2468 ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมไปอยู่ที่ทับทิม จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2471 กระทรวงธรรมการ ได้โอนการฝึกหัดครูมัธยม ไปให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดจึงได้เปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมขึ้นในคณะอักษรศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์

พ.ศ. 2475 โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ ได้ย้ายไปตั้งที่พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม และในปีนั้นเองการฝึกหัดครูหญิงที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย ก็ได้ย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ และโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมก็ย้ายไปอยู่โนนวัด จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. 2476 กระทรวงธรรมการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมพณิชยการขึ้นที่โรงเรียนพณิชยการพระนคร หลังจากการเปลี่ยนการปกครองแล้วไม่กี่ปีโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม และโรงเรียนฝึกหัดครูประถมพณิชยการก็เลิกกันไป

พ.ศ. 2477 โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศได้ย้ายกลับมาตั้งที่กองพันทหารราบที่ 6

พ.ศ. 2480 การฝึกหัดครูหญิงได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย และนอกจากนี้มีโรงเรียนราษฎรอีก 3 แห่ง ที่ได้จัดการฝึกหัดครูประถม คือ โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ และโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์

พ.ศ. 2482 กระทรวงธรรมการ ได้ยุบกรมศึกษาธิการ และตั้งกรมสามัญศึกษามีหน้าที่จัดการศึกษาสายสามัญศึกษา กรมวิชาการมีหน้าที่จัดการศึกษาสายอาชีวศึกษา การฝึกหัดครูเป็นหน้าที่ของกรมวิชาการ

พ.ศ. 2483 โอนการฝึกหัดครูไปสังกัดกรมสามัญศึกษา และตั้งเป็นกองฝึกหัดครูขึ้น แบ่งส่วนราชการออกเป็น 3 แผนก

1. แผนกฝึกหัดครูชั้นสูง จัดการฝึกหัดครูประถมและมัธยมศึกษาในส่วนกลาง
2. แผนกฝึกหัดครูชั้นต้น จัดการฝึกหัดครูมูล ครูประกาศนียบัตรจังหวัด และครูประชาบาล
3. แผนกตรวจ และอบรม มีหน้าที่ตรวจโรงเรียนในสังกัดกองฝึกหัดครู และทำการอบรมครู

พ.ศ. 2484 โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศได้ย้ายมาตั้งที่จันทระเกษม เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร” และในปีเดียวกันเปิดสอนประโยคฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียน เพชรบุรีวิทยาลัย และโรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ธนบุรี

พ.ศ. 2485 เปิดการฝึกหัดครูมัธยมที่วังจันทระเกษม

พ.ศ. 2487 ยุติการฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ และโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์

พ.ศ. 2490 เปิดแผนกฝึกหัดครูการเรือน และฝึกหัดครูอนุบาลขึ้นที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท และเปิดฝึกหัดครูมัธยมศึกษาช่วงพื้นที่โรงเรียนเพาะช่าง

พ.ศ. 2491 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมศึกษาทั้งชาย และหญิง ขึ้นที่โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายพญาไท และต่อมาก็ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมอาชีวศึกษาทั้งชาย และหญิงขึ้นในปีเดียวกัน

พ.ศ. 2492 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ขึ้นที่ถนนประสานมิตร

พ.ศ. 2493 เปิดแผนกฝึกหัดครูประถมประเภทเดินเรียนที่โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย และโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย รับนักเรียนที่สำเร็จประโยคเตรียมอุดมศึกษาเข้าเรียนตามหลักสูตรหนึ่งปี และได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนพลศึกษากลางเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษาจัดเป็นโรงเรียนประจำสอนเต็มวัน

พ.ศ. 2494 เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูประถมขึ้นที่โรงเรียนฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา

พ.ศ. 2495 เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมประเภทวิชาการงาน สังกัดในชั้นฝึกหัดครูปีที่สามที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนฝึกหัดครูเชียงใหม่ เปิดชั้นครูมูลหึ่งประเภทเดินเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดครูนครราชสีมา และเปิดชั้นฝึกหัดครูประถมหลักสูตรหนึ่งปีที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังได้เปิดสอนวิชาครูประถมในตอนบ่าย แก่นักเรียนที่กำลังเรียนชั้นเตรียมอุดมศึกษาปีที่สอง ที่สมัครเรียนวิชาชุดครูในตอนบ่ายในส่วนกลาง 6 แห่ง และส่วนภูมิภาค 5 แห่ง ทำอยู่ปีเดียวก็เลิก

พ.ศ. 2496 โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษาได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่เทเวศร์ และแผนกนักเรียนฝึกหัดครูประถม แผนกการช่างสตรีไปตั้งอยู่ที่ธนบุรี เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูสตรีอาชีวศึกษา เนื่องจากได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคขึ้นจึงได้โอนการฝึกหัดครูมัธยมศึกษาทุกแผนกไปให้วิทยาลัยเทคนิคเป็นผู้จัด คงเหลือแต่โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา และโรงเรียนฝึกหัดครูสตรีอาชีวศึกษาระดับฝึกหัดครูประถมประเภทเดียวอยู่ในสังกัดกรมการฝึกหัดครู

ในช่วงระยะเวลาดังแต่ปี 2435 - 2496 นี้ โรงเรียนฝึกหัดครูต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคในส่วนกลางนั้นเป็นการฝึกหัดครูชั้นสูง ประกอบด้วยการสร้างครูประถม และครูมัธยม ครูประถมและครูมัธยมมีหลักสูตรคล้ายคลึงกัน แต่ยากกว่ากันเท่านั้น ครูทั้ง 2 ประเภทสร้างขึ้นสำหรับสอนชั้นมัธยม (ให้ได้เงินเดือนเริ่มต้น 50 บาท และ 80 บาท

ตามลำดับ) ดังนั้น คำว่า “ครูประถม” จึงไม่ถูกต้องนักควรเป็นครูมัธยมทั้ง 2 ประเภท ครูประถมเหมาะสมสำหรับสอนชั้นมัธยมตอนต้น ครูมัธยมเหมาะสมสำหรับสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนที่เปิดสอนระดับ ป.ป. (หลักสูตรครูประถม) มีอยู่ 5 โรงด้วยกัน คือ โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โรงเรียนการเรือนพระนคร และโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ส่วนระดับ ป.ม. ก็มีที่โรงเรียนการเรือนพระนคร (2497) โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงและการเรียนระดับอนุปริญาที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น

การฝึกหัดครูชั้นต้นนั้น คือการฝึกหัดครูในส่วนภูมิภาคเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูเล็ก ๆ สอนระดับต่ำ ผลิตรูระดับประถม ป.ป. (ประถม 4 + 3 ปี)ครูประกาศนียบัตรจังหวัด ครู ว. (ม.3 หรือ ป.7 + 2 ปี) เป็นส่วนใหญ่มีบางโรงเรียนถึงครูมูล (คือ ครู ว. + 1 ปี หรือ ม. 6 + 1 ปี) หรือ ครู ป.ป. (ม 3 + 3 ปี) หลักสูตรการสอนฝึกหัดครูดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้เลิกสอนมาก่อนตั้งกรม

โรงเรียนฝึกหัดครูต่าง ๆ นั้น สังกัดอยู่กองฝึกหัดครูกรมสามัญศึกษา การฝึกหัดครูในระยะนั้นผลิตครูได้จำนวนน้อยมาก ไม่เพียงพอกับความต้องการของประเทศ ทางราชการจึงจัดตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้น

พ.ศ. 2497 ตั้งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม ฉบับ พ.ศ. 2497 ซึ่งให้ไว้ ณ วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2497 ประกาศเป็นพระราชกิจจานุเบกษา ฉบับวันที่ 28 กันยายน 2497 มีผลบังคับใช้เป็นกรมการฝึกหัดครู ในวันที่ 28 กันยายน 2497 ทั้งนี้ การตั้งกรมการฝึกหัดครูนี้ ก็เพื่อที่จะรวมการฝึกหัดครูที่จัดขึ้นในกรมอื่น ๆ เช่น กรมอาชีวศึกษา กรมพลศึกษา กรมมหาวิทยาลัยเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการประหยัด และมีประสิทธิภาพที่จะปรับปรุงครูให้มีปริมาณ และคุณภาพสูงขึ้น

เมื่อแรกเริ่มนั้น การผลิตครูซึ่งมอบให้กองโรงเรียนฝึกหัดครูรับผิดชอบโดยกำหนดให้มี

ก. แผนกฝึกหัดครูวิสามัญศึกษามีโรงเรียนฝึกหัดครูในส่วนกลาง เป็นผู้ผลิตครูให้กรมวิสามัญ (ในระดับมัธยมศึกษา)

ข. แผนกฝึกหัดครูสามัญศึกษามีโรงเรียนฝึกหัดครูในส่วนภูมิภาคผลิตครู ให้แก่กรมสามัญศึกษา (ในระดับประถมศึกษา)

ค. แผนกฝึกหัดครูอาชีวศึกษาผลิตรูระดับอาชีวศึกษา

ง. แผนกฝึกหัดครูพลานามัยผลิตรูพลศึกษา

จ. แผนกโรงเรียนสาธิต เพื่อให้โรงเรียนประถมและมัธยมมาสังกัดอยู่

พระราชบัญญัติตั้งกรมการฝึกหัดครูดังกล่าวนี้เกิดขึ้นพร้อมกับพระราชบัญญัติวิชาการศึกษา 2497 ทุกประการ กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ณ ที่แห่งเดียวกันตั้งชื่อเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยประกาศของกระทรวง

ศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2496 และประกาศรวมสถาบันทั้ง 2 แห่ง เข้าเป็นแห่งเดียวกัน ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2496 การตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาการออกพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา และการออกพระราชบัญญัติตั้งกรรมการฝึกหัดครูนั้น สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดย พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น

พ.ศ. 2497

- เปิดชั้นฝึกหัดครูมูลประเภทเดินเรียนที่โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา
- เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนฝึกหัดครูอุบลราชธานี
- เปิดชั้นฝึกหัดครูมัธยมศึกษาที่โรงเรียนการเรือนพระนคร
- ตั้งสถานฝึกหัดครูใหม่ คือ วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี เพื่อทดลองฝึกหัดครูที่เหมาะสมสำหรับสอนในชนบทโดยเฉพาะ

ในปีเดียวกันนี้ กระทรวงศึกษาธิการร่วมกันกับองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จัดตั้ง สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก (International Institute For Child Study) ขึ้นในบริเวณวิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการค้นคว้าเกี่ยวกับความเจริญของงานของเด็ก และให้วิทยาลัยวิชาการศึกษา ร่วมกันทำงานอย่างใกล้ชิดกับสถาบันนี้ และนอกจากนี้ยังทำสัญญาระหว่างประเทศกับมหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา สัญญานี้เรียกว่า "Indiana Contract" เป็นสัญญาต่อเนื่องกันเป็นเวลา 8 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 - 2505) เพื่อที่จะช่วยเหลือการผลิตครูระดับปริญญา

ในปี พ.ศ. 2497 มีโรงเรียนที่สังกัดกรรมการฝึกหัดครูดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม
2. โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร
3. โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
4. โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์
5. โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย
6. โรงเรียนการเรือนพระนคร
7. วิทยาลัยวิชาการศึกษา
8. โรงเรียนฝึกหัดครูจันทบุรี (ยุบเลิก พ.ศ. 2500)
9. โรงเรียนฝึกหัดครูชัยนาท (ยุบเลิก พ.ศ. 2499)
10. โรงเรียนฝึกหัดครูเชียงใหม่
11. โรงเรียนฝึกหัดครูตรัง (ยุบเลิก พ.ศ. 2500)
12. โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม
13. โรงเรียนฝึกหัดครูนครราชสีมา (รวมกับกิจการของ ร.ร. การเรือนนครราชสีมา พ.ศ. 2502)

14. โรงเรียนฝึกหัดครูนครสวรรค์
15. โรงเรียนฝึกหัดครูปราจีนบุรี
16. โรงเรียนฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา
17. โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรี
18. โรงเรียนฝึกหัดครูมหาสารคาม
19. โรงเรียนฝึกหัดครูยะลา
20. โรงเรียนฝึกหัดครูสงขลา
21. โรงเรียนฝึกหัดครูสมุทรสงคราม
22. โรงเรียนฝึกหัดครูอุดรธานี
23. โรงเรียนฝึกหัดครูอุดรดิตถ์
24. โรงเรียนฝึกหัดครูอุบลราชธานี
25. โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูจะเชิงเตรา
26. โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม
27. โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา
28. โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูสงขลา
29. โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูอุบลราชธานี
30. วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง
31. โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา (โอนมาอยู่กรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2498)
32. โรงเรียนฝึกหัดครูสตรีอาชีวศึกษา (โอนมาอยู่กรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2498)

ส่วนราชการกรมการฝึกหัดครูที่มีขึ้นในปี 2497 นั้น ก็เพื่อประโยชน์จะได้มีประสิทธิภาพแก่การปฏิบัติงานใหญ่ ๆ ก็มี 2 ลักษณะ คือ งานอบรมครู และงานการผลิตครู ส่วนราชการดังกล่าวนี้ไม่ได้ระบุวิทยาลัยวิชาการศึกษามาสังกัดแต่กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งที่ ป. 122/2498 โดยรับโรงเรียนจากสังกัดกรมอาชีวศึกษาเข้ามาสังกัดในกรมแผนกฝึกหัดครูอาชีวศึกษา และโรงเรียนฝึกหัดครูสตรีอาชีวศึกษา

พ.ศ. 2498 โอนอาคาร และสถานที่ของโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จังหวัดพิษณุโลก กรมวิสามัญศึกษา ไปสังกัดกรมการฝึกหัดครูเพื่อใช้ประโยชน์ในกิจการของ โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูพิษณุโลก ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2498 ในปีเดียวกันนี้วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เปิดสาขาขึ้น 2 แห่ง คือ วิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน พระนคร และวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน ชลบุรี

พ.ศ. 2499

- ยุบเลิกหลักสูตรการฝึกหัดครู ระดับ ป.ป. , ป.ว. , ป.ม. และเปิดหลักสูตร ป.กศ. แทนทั่วประเทศ ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าการผลิตครูในระดับตำนานกินเวลาทั้งสิ้น 64 ปี (พ.ศ. 2435 - 2499)

- เปลี่ยนชื่อโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูพิษณุโลกเป็น โรงเรียนฝึกหัดครูพิบูลสงครามพิษณุโลก ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2499

- อนุมัติให้โรงเรียนสตรีฝึกหัดครู ฉะเชิงเทรา จัดการสอนประเภทสหศึกษา ดังนั้นจึงเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา

- โอนโรงเรียนพิบูลบำเพ็ญ จังหวัดชลบุรี สังกัดกรมสามัญศึกษา ไปสังกัดวิทยาลัยวิชาการศึกษา กรมการฝึกหัดครู เพื่อจัดเป็นโรงเรียนสาธิต และให้ชื่อว่า โรงเรียนสาธิต “พิบูลบำเพ็ญ” วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2499

- ในปีนี้เอง องค์การยูเนสโก ให้ความช่วยเหลือในเรื่องการจัดโครงการฝึกหัดครูชนบท โดยให้โรงเรียนฝึกหัดครูอุบลราชธานี จัดทดลองเป็นแห่งแรก องค์การยูเนสโกส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วย 3 คน คือ Mr. Fevzi Ertem จากประเทศตุรกี Mr. Nicholas Gillet จากประเทศอังกฤษ Mrs. Mabel Jessee จากสหรัฐอเมริกา ต่อมางานฝึกหัดครูชนบทขยายไปจัดทำในสถานศึกษาฝึกหัดครูอื่น ๆ ทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2507 - 2509 องค์การยูเนสโกได้ให้ Mr. F. Fresnoza จากประเทศฟิลิปปินส์ มาช่วยและทำงานประจำอยู่ที่หน่วยศึกษานิเทศก์

พ.ศ. 2500 โอนอาคารสถานที่ และกิจกรรมของ

1. โรงเรียนการเรือนนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

2. โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ จังหวัดเชียงใหม่

ซึ่งสังกัด กรมวิสามัญ ไปสังกัดกรมการฝึกหัดครู ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน

ในปีนี้ กรมอาชีวศึกษาเปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรมที่วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ และเปิดแผนกฝึกหัดครูประถมช่างกลขึ้นที่โรงเรียนช่างกลปทุมวัน

พ.ศ. 2501

- ตั้งวิทยาลัยเกษตรกรรม ที่บางพระ ชลบุรี เพื่อให้เป็นศูนย์กลางฝึกหัดครูเกษตรกรรมเพียงแห่งเดียว

- กรมพลศึกษาได้แยกการพลศึกษาขึ้นตั้งเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูพลานามัย

- ให้โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูประเภทสหศึกษาตั้งแต่วันที่ 3 มิถุนายน 2501

ในปี พ.ศ. 2501 นี้กระทรวงศึกษาธิการเปิดการสอนถึงขั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง และประกาศนียบัตรครูมัธยม ดังนั้น เพื่อความเหมาะสมจึงยกฐานะของโรงเรียนฝึกหัดครูบางแห่งขึ้นเป็นวิทยาลัย ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนเทพสตรีวิทยาลายเป็นวิทยาลัยครูเทพสตรี

2. โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลายเป็นวิทยาลัยครูสวนสุนันทา

3. โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

4. โรงเรียนฝึกหัดครูนครราชสีมา เป็นวิทยาลัยครูนครราชสีมา

5. โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม เป็นวิทยาลัยครูจันทร์เกษม

พ.ศ. 2503 ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครู เป็นวิทยาลัยครู 4 โรงด้วยกัน คือ

1. โรงเรียนฝึกหัดครูเชียงใหม่ เป็นวิทยาลัยครูเชียงใหม่
2. โรงเรียนฝึกหัดครูอุดรธานี เป็นวิทยาลัยครูอุดรธานี
3. โรงเรียนฝึกหัดครูสงขลา เป็นวิทยาลัยครูสงขลา
4. โรงเรียนฝึกหัดครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก เป็นวิทยาลัยครูพิบูลสงครามพิษณุโลก

พ.ศ. 2504

- เปลี่ยนชื่อโรงเรียนฝึกหัดครูสตรีอาชีวศึกษา เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูธนบุรี
- กรมการฝึกหัดครู โอน โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษากลับไปสังกัดกรมอาชีวและยกฐานะเป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษา

- ยกฐานะโรงเรียนการเรือน พระนคร เป็นวิทยาลัยครูและมีชื่อว่าวิทยาลัยครูสวนดุสิต

- ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูมหาสารคาม เป็นวิทยาลัยครูมหาสารคาม

พ.ศ. 2503

- ได้ย้ายการฝึกหัดครูประถมเกษตรกรรมสุรินทร์ และक्रमมัธยมเกษตรกรรมเชียงใหม่ มาเปิดสอนที่วิทยาลัยเกษตรกรรมบางพระ

- ล้มเลิกแผนกฝึกหัดครูประถมช่างกล
- เปิดสอนสาธิตขึ้นที่วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก
- ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูยะลา เป็นวิทยาลัยครูยะลา

พ.ศ. 2507 ตั้งวิทยาลัยครูสกลนคร

- UNESCO ได้ให้ Mr. F. Fresnoza จากประเทศฟิลิปปินส์มาช่วยทำงานเกี่ยวกับโครงการฝึกหัดครูชนบทและประจำอยู่ที่หน่วยศึกษานิเทศก์ (2507 - 2509)

ในปี พ.ศ. 2508 นี้เอง ให้วิทยาลัยครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครู ซึ่งอยู่ในส่วนภูมิภาคนั้น ให้มาสังกัดส่วนกลางโดยตรง

พ.ศ. 2509 ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร เป็นวิทยาลัยครูพระนคร

พ.ศ. 2510

- รวมโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูสงขลาเข้ากับวิทยาลัยครูสงขลา
- ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา เป็นวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
- เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษา พิษณุโลก

พ.ศ. 2511

- เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษามหาสารคาม
- ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูนครสวรรค์ เป็นวิทยาลัยครูนครสวรรค์
- ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูอุดรดิตถ์ เป็นวิทยาลัยครูอุดรดิตถ์
- เปลี่ยนชื่อ “โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูนครปฐม” เป็น “โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม”

ในปี พ.ศ. 2511 นี้ กรมได้เปิดสอนนอกเวลาขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากว่าในปีการศึกษาหนึ่ง ๆ นั้นมีจำนวนนักเรียนที่สมัครเข้าเรียนในสถานศึกษาฝึกหัดครูทั่วประเทศเป็นจำนวนมากจนสถานศึกษารับไว้ได้ไม่หมดนักเรียนที่สนใจในอาชีพครูเหล่านี้มิใช่จะขาดความรู้ความสามารถทางการเรียนแต่ประการใด จึงควรที่จะมีโอกาสดูได้เรียนตามสถานฝึกหัดครูต่าง ๆ เป็นการนอกเวลา นอกจากนี้ก็ยังมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ไม่มีที่เรียนในมหาวิทยาลัยและวิชาชีพอีกจำนวนมาก และรวมทั้งมีผู้สนใจศึกษาเล่าเรียน และรวมทั้งมีผู้สนใจศึกษาเล่าเรียนนอกเวลาทำงานของตนอีกด้วย ดังนั้นกรมจึงเห็นสมควรเปิดโอกาสให้ได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างกว้างขวาง และเพื่อช่วยให้มีสถานที่เรียนมากขึ้น เพื่อสนองความต้องการของสังคม จึงได้เปิดสอนภาคนอกเวลาซึ่งทั้ง 2 ระดับ ได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกที่วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา โดยเปิดสอนหลักสูตรชั้น ป.กศ. ชั้นสูงก่อน และในปีต่อมา 2512 มีวิทยาลัยครู 11 แห่ง ที่เปิดสอนทั้ง ป.กศ. และ ป.กศ. ชั้นสูง และในปี 2513 การสอนนอกเวลานี้ได้เปิดขึ้นในสถานศึกษาฝึกหัดครูทั้งหมดขณะนั้น 24 แห่ง

พ.ศ. 2512

- เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาพระนคร
- ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรี เป็นวิทยาลัยครูเพชรบุรี
- ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช เป็นวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
- ให้โรงเรียนวัดพระศรีมหาธาตุเป็นส่วนหนึ่งของวิทยาลัยครูพระนคร

พ.ศ. 2513

- ยกฐานะโรงเรียนเป็นวิทยาลัยครูดังต่อไปนี้
 1. โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม เป็นวิทยาลัยครูนครปฐม
 2. โรงเรียนฝึกหัดครูสกลนคร เป็นวิทยาลัยครูสกลนคร
 3. โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ เป็นวิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์
 4. โรงเรียนฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา เป็นวิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา
 5. วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง เป็นวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี

พ.ศ. 2514 UNESCO ส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยทางด้านบริการการศึกษาอีก 2 นาย คือ Mr. N. Obiha ผู้เชี่ยวชาญทางด้านคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ และ Mr. G. Gustavi ผู้เชี่ยวชาญทางโสตทัศนศึกษา เนื่องจากในระยะตั้งกรมนั้น สภาพโรงเรียนฝึกหัดครูยังเป็นโรงเรียนเล็ก ๆ ไม่เหมาะที่จะจัดการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ยุบโรงเรียนเหล่านี้เสียหลายจังหวัด และแต่เดิมการจัดการฝึกหัดครูนั้นแยกเป็น โรงเรียนชาย และโรงเรียนหญิง มิได้จัดเป็นสหศึกษา จังหวัดเดียวกันมีทั้งโรงเรียนชาย และโรงเรียนหญิง กรมจึงได้รวมกำลังจะจัดเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูประเภทสหศึกษาที่ละแห่งสองแห่งจนปัจจุบันนี้ในภาคปกติเหลือเพียงแห่งเดียวเท่านั้น คือ วิทยาลัยครูสวนดุสิต ที่ยังไม่ได้เป็นสหศึกษา และเพื่อป้องกันที่จะไม่ให้นักเรียนฝึกหัดครูเข้ามาเรียนในส่วนกลาง กรมจึงพยายามจัดโรงเรียน

ฝึกหัดครูในภูมิภาคให้มีคุณภาพไม่ยิ่งหย่อนกว่าในส่วนกลาง โดยการสนับสนุนทั้งด้าน ครู อาจารย์ อุปกรณ์ และสถานที่ ทำให้โรงเรียนในส่วนภูมิกษณนั้นมืสภาพดีขึ้นเทียบเท่ากับ ส่วนกลาง กระทรวงศึกษาธิการ ได้ยกระดับการฝึกหัดครูเป็นหลักสูตร ป.กศ. ชั้นสูง ซึ่งเริ่ม ในปี 2501 โดยคำนึงถึงความพร้อมของสถานศึกษาเป็นหลัก การยกระดับนี้ยกทั้งใน ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค และ เปิดสอนถึง ป.กศ. ชั้นสูง ครอบทุกโรงในปี 2513 นอกจากนี้ แล้วยังได้ขยายโครงการเปิดสาขาของวิทยาลัยวิชาการศึกษา เพิ่มขึ้นจากที่มีอยู่เดิม 3 แห่ง เป็น 7 แห่ง ในการเปิดวิทยาลัยสาขาแต่ละแห่งนั้น กรมได้สนับสนุนอัตรากำลังตลอดจน งบประมาณด้วย

พ.ศ. 2515

- ตั้งวิทยาลัยครูลำปาง และเปิดทำการสอนในปีนั้นทั้งภาคปกติ และภาคนอกเวลา
- ตั้งวิทยาลัยครูภูเก็ต และเปิดสอนในระดับ ป.กศ. ทั้งภาคปกติ และภาคนอกเวลา
- ตั้งวิทยาลัยครูจันทบุรี และเปิดสอนทั้งภาคปกติในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา

2515

- ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ให้ยกฐานะของวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นกรม ประกาศ ณ วันที่ 29 กันยายน 2515 ซึ่งมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม เป็นต้นไป

พ.ศ. 2516 กรมการฝึกหัดครู ได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารโลก ในการให้ยืมเงิน มาใช้ในการก่อสร้างวิทยาลัยครูในส่วนภูมิภาค 7 แห่ง คือ วิทยาลัยครูจันทบุรี (ทำให้เต็มรูป) วิทยาลัยครูเลย วิทยาลัยครูกำแพงเพชร วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์ วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูเชียงราย และวิทยาลัยครูสุรินทร์ วิทยาลัยครูที่กล่าวมานี้จะมีโรงเรียนสาธิตของ ตนเองด้วย วิทยาลัยครูอีก 3 แห่ง ซึ่งได้เริ่มก่อสร้างไปบ้างแล้ว คือ วิทยาลัยครูภูเก็ต วิทยาลัยครูบุรีรัมย์และวิทยาลัยครูลำปาง ก็จะได้รับกาติดตั้งอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ นอกจากนี้ ธนาคารโลกจะได้ช่วยเหลือด้านผู้เชี่ยวชาญ และให้ทุนไปการศึกษาต่อต่างประเทศอีกด้วย

จำนวนเงินที่ธนาคารโลกให้ความช่วยเหลือแก่กรมการฝึกหัดครูนั้น รวมทั้งสิ้น 190,932,620 บาท เงินจำนวนนี้จะร่วมกับงบประมาณจากรัฐบาลไทยอีก 221,620,880 บาท เพื่อดำเนินงานตามที่กล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นจำนวนเงิน 412,553,500 บาท เงินยืมนี้จะใช้เวลา ผ่อนส่ง 50 ปี และไม่เสียดอกเบี้ย แต่เสียค่าบริการในการดำเนินงาน 3/4 ของ 1 %

ในปี พ.ศ. 2517 วิทยาลัยวิชาการศึกษาโอนไปสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และ เปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบันวิทยาลัยครูในสังกัดกรมฝึกหัดครูมี 36 แห่ง อยู่ในส่วนกลางในกรุงเทพมหานคร 6 แห่ง และตั้งในส่วนภูมิภาคกระจายกัน ทั่วประเทศ 30 แห่ง มีข้าราชการ และลูกจ้างสังกัดกรมการฝึกหัดครู ทั้งสิ้น 8,808 คน ในจำนวนนี้มีข้าราชการที่เป็นครูอาจารย์ 6,393 คน มีนักศึกษารวมทั้งสิ้น 70,246 คน

สภาพปัจจุบันของกรมการฝึกหัดครู

การฝึกหัดครูของไทยก็เหมือนกับการฝึกหัดครูของประเทศอื่น ๆ เช่น ในยุโรป และอเมริกา ที่จะต้องประสบปัญหาทำให้สถาบันการฝึกหัดครูต้องแปรสภาพไป บ้างก็ล้มเลิก บ้างกลายเป็นมหาวิทยาลัยสอนวิชาการอื่น ๆ ตามความเหมาะสม เพราะเมื่อถึงจุดหนึ่ง ความต้องการครูจะลดน้อยลงด้วยสาเหตุหลายประการ กรมการฝึกหัดครูตระหนักในปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ และได้ศึกษาปัญหาต่าง ๆ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 ทั้งปัญหาของประเทศไทย และต่างประเทศ โดยสรุปแล้วก็แน่ใจว่าการฝึกหัดครูจะต้องเปลี่ยนและปรับปรุงงานของการฝึกหัดครูอย่างแน่นอนแม้จะไม่ทำอะไรเลย แต่ความกดดันตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นก็ต้องบังคับให้เป็นไป นอกเหนือจากสถาบันผลิตครู ซึ่งเป็นของกรมการฝึกหัดครู 36 แห่ง ยังมีสถาบันอื่น ๆ ทั้งที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และมหาวิทยาลัยในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงอื่น ๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัยเปิดอย่างมหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งเปิดรับนักศึกษาโดยไม่จำกัดจำนวน รวมทั้งสิ้น มีสถาบันผลิตครู 106 แห่ง และประกอบกับยังมีได้มีกฎหมายใดบังคับว่าผู้ที่จะเป็นครูจะต้องเรียนวิชาชีพครูเท่านั้น ดังนั้น ผู้จบวิชาการอื่นก็สามารถสมัครเข้าเป็นครูได้ จึงทำให้ปัญหาครูล้นงานมีมาก และรุนแรงขึ้นทุกที และยิ่งนโยบายคุมกำเนิดดำเนินการได้ผล เด็กที่เกิดมาและเข้าเรียนในชั้นประถมลดน้อยลงมากก็ยิ่งทำให้สภาพของล้นงานย่ำแย่ลงอีก ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ตัวเลขลดลงอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ. 2523 และ 2524 สปช. รับครูใหม่ปีละ 25,000 คน พ.ศ. 2525 รับ 18,000 คน ปี พ.ศ. 2526 รับ 7,000 คน และปี พ.ศ. 2527 รับเพียง 3,000 คน เท่านั้น และแนวโน้มว่าในปี พ.ศ. 2528 และ 2529 จะรับครูเพื่อทดแทนครูที่เกษียณอายุ หรือตาย หรือออกไปเพียง 2,000 อัตรา เท่านั้น

แม้ในระดับมัธยมก็เช่นเดียวกัน ต่อไปข้างหน้าความต้องการครูก็จะลดน้อยลง เมื่อนักเรียนประถมรุ่นใหม่ขึ้นแทนที่ในโรงเรียนมัธยม

ปัญหาครูล้นงานจึงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง ทั้งด้านสื่อมวลชน การประชุมสัมมนา และในที่ประชุมระดับสำคัญ ๆ ทั้งในระดับกระทรวง และระดับชาติ กรมการฝึกหัดครูซึ่งอยู่ในปัญหานั้นเอง ก็ได้พยายามคิดและหาทางออก มิใช่ความอยู่รอดของกรมการฝึกหัดครูเท่านั้น แต่เพื่อแก้ปัญหาการใช้ทรัพยากรของฝึกหัดครูที่มีอยู่ทั้งหมด อันมีวิทยาลัยครู 36 แห่ง แต่ละแห่งมีพื้นที่โดยเฉลี่ยประมาณ 600 ไร่ อยู่ในวงตั้งแต่ 900 ไร่ ถึง 1,200 ไร่ มีอาจารย์ปริญญาเอกถึง 122 คน ปริญญาโทเกือบ 3,000 คน ที่เหลือนอกนั้นเป็นปริญญาตรี และพนักงานเจ้าหน้าที่ในระบบ พ.ศ. อีกมากมายว่าจะดำเนินการอย่างไรที่จะใช้ทรัพยากรเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติมากที่สุด

แนวทางในการพัฒนาวิทยาลัยครู

จากหนังสือ 32 ปี กรมการฝึกหัดครู (2529) สรุปได้ว่า เนื่องจากสภาพปัญหาของการฝึกหัดครู ดังกล่าว กรมการฝึกหัดครูจึงได้คิดแนวทางที่จะพัฒนาวิทยาลัยครูและนำออกเผยแพร่ดำเนินการเพื่อเป็นแนวปฏิบัติไว้ว่า

1. เร่งรัดพัฒนาให้วิทยาลัยครูได้กระทำหน้าที่ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ทั้ง 5 ประการ คือ การผลิตครู การอบรมครู และบุคลากรทางการศึกษา ประจำการการวิจัย การทำนุบำรุงวัฒนธรรม และการให้บริการชุมชนทางวิชาการให้เกิดความสมบูรณ์ มีคุณภาพ และมีระบบงานที่มีประสิทธิภาพ

2. เตรียมการ และดำเนินการขยายฐานงานหน้าที่ของวิทยาลัยครู เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาวิชาการอื่นนอกเหนือไปจากวิชาชีพครูแก่เยาวชน และประชาชนตามความต้องการ และความเหมาะสมของแต่ละชุมชน

เพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย กรมการฝึกหัดครูได้สร้างความเข้าใจแก่ข้าราชการ กรมการฝึกหัดครู และพัฒนาคุณภาพของงานในหน้าที่อย่างกว้างขวาง เตรียมครู อาจารย์ และระบบงานให้เข้ากับสถานการณ์ที่จะบังเกิดขึ้นตามนโยบายของกรม เช่น การขอแก้กฎหมาย วิทยาลัยครูให้สามารถสอนวิชาการอื่นได้ ดำเนินการวิจัยวิชาอื่นที่ควรจะต้องเปิดสอน ขีดความสามารถของครู อาจารย์ และทรัพยากร ทั้งบุคคล และเครื่องจักร เครื่องมือในท้องถิ่นว่ามีอะไรที่จะเริ่มดำเนินการตามนโยบายได้ และการจัดโครงสร้างของวิทยาลัยครูให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

ปรับวิทยาลัยครูเป็นวิทยาลัยชุมชน

จากหนังสือ 92 ปี กรมการฝึกหัดครู (2529) สรุปได้ว่า ความกดดันที่จำเป็นต้องลดนักศึกษาครูลง แต่ความต้องการศึกษาต่อในวิทยาลัยครูยังมีอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้เพราะวิทยาลัยครูนั้นตั้งอยู่ในชุมชนใกล้บ้านนักเรียนอยู่แล้ว และจำนวนปีที่ศึกษาเล่าเรียนเพียง 2 ปี ก็พอเหมาะกับเศรษฐกิจของตัวนักศึกษาเอง แรงกดดันการต้องการศึกษาอันนี้ กระทรวงศึกษาธิการโดยนายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศออกมาแนชัดว่า ให้ตั้งวิทยาลัยชุมชนขึ้นในวิทยาลัยครู โดยมีหลักการว่า

1. ควบคุมในเรื่องคุณภาพให้เป็นที่ศรัทธาของประชาชน และมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา

2. เริ่มงานในระยะแรกเพียงกลุ่มวิทยาลัยครูละ 1 แห่ง หรือทางเลือกอื่นที่เริ่มจากจุดเล็กก่อน เมื่อพร้อมจึงขยายออกไปโดยคำนึงถึงคุณภาพเป็นหลัก

3. การใช้ทรัพยากรร่วมกันในท้องถิ่น โดยเฉพาะทรัพยากรทางภาคเอกชนให้เอกชนได้มีส่วนร่วมให้มากที่สุด

4. พึงละเว้นการสร้างหลักสูตรซ้ำซ้อน กับวิทยาลัยเทคโนโลยี และอาชีวศึกษา และกรมอาชีวศึกษา

เพื่อให้การดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวงฯ เกี่ยวแก่เรื่องวิทยาลัยชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กรมจึงได้กำหนดหน้าที่ และขอบข่ายของงานเพื่อสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ว่า

1. เป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ดำเนินการจัดการศึกษาให้กับเยาวชน และประชาชน ตามความต้องการ และความเหมาะสมสอดคล้องกับบุคคล หน่วยงาน และชุมชนในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนและประชาชนสามารถพัฒนาชีวิต การอาชีพ และชุมชนให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เป็นสถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้เยาวชนและประชาชนทุกระดับ ทุกประเภท ทุกอาชีพ เข้ามาและรับการศึกษาตามความต้องการของเขาเหล่านั้น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาให้เป็นคนดี เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ มีทักษะและในท้องถิ่น และมีความสามารถที่จะสร้างงาน หรือประกอบอาชีพอิสระด้วยตนเองได้

3. เป็นสถานศึกษาที่จัดการให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนในรูปแบบวิธีการ หลักสูตร เนื้อหาสาระ หลากหลายทั้งในและนอกระบบโรงเรียนตามความเหมาะสม และความต้องการทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม รวมทั้งเพื่อสนองความต้องการของหน่วยงาน และชุมชนด้วย ทั้งหลักสูตรระยะสั้น และระยะยาวจนถึงระดับปริญญา (2 ปี ต่อจากมัธยมปลาย) และแม้ถึงระดับปริญญา

สรุปได้ว่า วิทยาลัยชุมชนมีหลักการในด้านจัดการศึกษาโดยยึดหลัก Opportunity และ Flexibility ให้กับผู้เรียน ตามความต้องการของผู้เรียน และชุมชน

อย่างไรก็ตาม ท่านศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพานิช ให้ข้อสังเกตไว้ในประวัติการฝึกหัดครูไทย ไม่มีสถาบันฝึกหัดครูแห่งใดที่เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรีแล้วจะคงสภาพอย่างเดิมอยู่ได้ จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไป สำหรับกรมการฝึกหัดครูนั้นในอนาคตหากสามารถแก้ พ.ร.บ. วิทยาลัยครูให้สามารถสอนวิชาการอื่นได้ วิทยาลัยชุมชน และวิทยาลัยครูก็จะหลอมรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ การกระทำเช่นนี้เป็นแนวคิดที่น่าจะเป็นไปได้มาก ส่วนจะเป็นไปได้เพียงไรย่อมขึ้นกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และความต้องการของท้องถิ่น และสภาพความพร้อมของกรมการฝึกหัดครู ซึ่งจะต้องเริ่มดำเนินการตั้งแต่บัดนี้

สุชิน ประพันธ์พจน์ (2540) ในหนังสือ กรวด หิน ดิน ทราย แมกไม้ และขุนเขา สรุปได้ว่า

“ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 สำนักพระราชเลขาธิการ พระบรมมหาราชวัง ได้มีหนังสือแจ้งถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม “สถาบันราชภัฏ” เป็นชื่อสถาบันการศึกษาในกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ แทนชื่อ “วิทยาลัยครู”

สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบ ร่างพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2538 โดย นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ มีผลบังคับใช้ในวันที่ 25 มกราคม 2538 ”

2.7 ขยายงานด้านอาชีวศึกษา

จากหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี (2509 : 46) สรุปได้ว่า ในระยะหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง การจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาไม่ค่อยบรรลุผลสำเร็จมากนัก เพราะการจัดอาชีวศึกษาในระดับสูงกว่าประถมศึกษาชั้นนั้น ส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมอาชีพในระยะสั้น เช่น วิชาพิมพ์ดีด การฝีมือ การเรือน การบัญชี แต่หลัง พ.ศ. 2494 คือหลังจากที่ประเทศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 แล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้มุ่งส่งเสริมการอาชีวศึกษาเป็นพิเศษ และแยกเป็นระดับได้อย่างชัดเจนคือด้านอาชีวศึกษาระยะสั้น อาชีวศึกษาตอนต้น อาชีวศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษาชั้นสูง วิชาชีพชั้นสูง และการเรือน ซึ่งปรากฏว่ามีความก้าวหน้า และขยายตัวพอสมควร ดังจะเห็นได้ว่าใน พ.ศ. 2497 นักเรียนอาชีวะทุกประเภท และทุกระดับ มี 38,100 คน เพิ่มขึ้นเป็น 65,901 คน ประวัติครู (2514) ความว่า “ในบรรดาสถานศึกษาทั้งหลายที่ได้จัดสร้างขึ้นในสมัย พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ท่านรู้สึกภูมิใจในการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ มากที่สุด”

พ.ศ. 2495 พลเอกมังกร พรหมโยธี หาที่ได้ที่ดินดินแดง แต่ไม่สู้พอใจ จึงหาที่ใหม่ที่ทุ่งมหาเมฆ การให้นักเรียนเรียนวิชาชีพนั้น เป็นหน้าที่ของกรมอาชีวศึกษา แต่มีอุปสรรคนานัปการ อาชีวศึกษาในระดับมัธยมศึกษาไปไม่ไกลนัก จึงจัดตั้งสถาบันการศึกษาวิชาชีพในระดับสูงขึ้น และเป็นจังหวะที่เหมาะสมเพราะประเทศไทยกำลังเร่งพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ด้วยความร่วมมือของ F.A.O. (USAID เดิม) วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ ทุ่งมหาเมฆก็เกิดขึ้น และเติบโตอย่างรวดเร็ว มีอาคารมากมายหลายหลัง เกือบเท่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดสอนวิชาอาชีพเกือบ 20 สาขา ได้รับความนิยมจากประชาชนโดยทันที และเป็นแบบอย่างสำหรับขยายต่อไปในส่วนภูมิภาคด้วย วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ ทุ่งมหาเมฆ เกิดจากการไปดูงานที่ประเทศฟิลิปปินส์ ของพลเอกมังกร พรหมโยธี

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงผลงานที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ก่อตั้งสถานศึกษาเกี่ยวกับด้านอาชีวศึกษา คือ เทคนิคกรุงเทพ (www.btc.rit.ac.th) โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ เป็นสถาบันการศึกษาวิชาชีพ สังกัดกรมอาชีวศึกษา สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมี พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

ศึกษาธิการ และ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้รับอนุมัติงบประมาณจากรัฐสภา เพื่อจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคขึ้นในจังหวัดพระนคร สถานที่ตั้งถาวรของวิทยาลัย ใช้ที่ราชพัสดุ ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงการคลัง ที่ตำบลทุ่งมหาเมฆ มีเนื้อที่ ประมาณ 108 ไร่ 5 มิถุนายน 2495 เปิดสอนปีแรก มีจำนวนนักเรียนดังนี้

- แผนกวิทยุ จำนวน 27 คน ฝากเรียนที่โรงเรียนช่างกลปทุมวัน
- แผนกฝึกหัดครูมัธยมศึกษา จำนวน 13 คน ฝากเรียนที่โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย
- แผนกช่างก่อสร้าง จำนวน 30 คน ฝากเรียนที่โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย
- แผนกพานิชยการ จำนวน 21 คน ฝากเรียนที่โรงเรียนพานิชยการพระนคร

14 กรกฎาคม 2495 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เป็นประธานประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ ตึกอำนวยการก่อสร้างอาคารของวิทยาลัย มีหลวงบุรกรรมโกวิท อธิบดีกรมโยธาเทศบาล เป็นประธานกรรมการ ในการก่อตั้งวิทยาลัยแห่งนี้ ได้รับการสนับสนุน และร่วมมือจากองค์การส่งเสริมความมั่นคงร่วมกัน (MSA : Mutual Security Agency)

พ.ศ. 2496 ผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกัน มาปฏิบัติ 4 คน และขยายการรับนักเรียนเข้าศึกษาอบรมในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้มากขึ้น ในปีเดียวกันรับนักเรียนในแผนกวิชาชีพต่าง ๆ ได้แก่ แผนกช่างวิทยุ แผนกช่างก่อสร้าง แผนกพานิชยการส่วนเลขานุการ แผนกช่างเครื่องยนต์ แผนกช่างโลหะ แผนกช่างไฟฟ้า แผนกช่างถ่ายรูป แผนกช่างพิมพ์ แผนกช่างไม้ แผนกฝึกหัดครูนอกจากนี้ยังมี ข้าราชการของวิทยาลัย ไปศึกษาเพิ่มเติมอยู่ในสหรัฐอเมริกา ด้วยทุนขององค์การส่งเสริมความมั่นคง 7 สาขาวิชา ได้แก่ ช่างก่อสร้าง เคหศาสตร์ ออกแบบและต่อเรือเล็ก ช่างพิมพ์ ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า และการบัญชี

พ.ศ. 2497 วิทยาลัยเปิดสอน แผนกผ้าและเครื่องแต่งกาย แผนกช่างตัดเสื้อ ปีนี้มีข้าราชการไปศึกษาเพิ่มเติมอีก 3 สาขา คือ เลขานุการ ก่อสร้าง และโลหะ

พ.ศ. 2498 เปิดสอนแผนกวิชาช่างสำรวจ

พ.ศ. 2499 มหาวิทยาลัยเวสเทท (Wayne State University) ร่วมกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และรัฐบาลไทยได้เซ็นสัญญาช่วยเหลือวิทยาลัยเทคนิค โดยส่งผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคมาช่วย 27 คน ระยะเวลาคนละ 1 ปี และรัฐบาลจะฝึกผู้ร่วมงานฝ่ายไทยจากวิทยาลัยเทคนิค 10 คน ต่อปี รวม 30 คน

ส่งไปฝึกที่สหรัฐอเมริกา สัญญานี้มีกำหนดเวลาช่วยเหลือ 3 ปี วันที่ 9 ธันวาคม 2499 มหาวิทยาลัยเวนสเดท ได้ส่งคณะที่ปรึกษาด้านเทคนิค ชาวอเมริกัน มาช่วยตามสัญญารุ่นแรกรวม 7 คน มี ดร.ดักลาส อาร์เทอร์แมน เป็นหัวหน้าคณะ ประกอบด้วยผู้ชำนาญด้านเทคนิค ด้านช่างโลหะ, เครื่องยนต์, ไฟฟ้า, อุตสาหกรรมศิลป์, เคหศาสตร์, บริหารธุรกิจ และภายหลังได้ส่ง ผู้เชี่ยวชาญด้านช่างพิมพ์เพิ่มอีก 1 คน จากการช่วยเหลือข้างต้น ครู-อาจารย์ ของวิทยาลัยได้รับทุนไปศึกษาต่อ ที่มหาวิทยาลัยเวนสเดท สหรัฐอเมริกา ในสาขาวิชาต่างๆ ช่วงนี้วิทยาลัย เทคนิคได้เปลี่ยนเป็น วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ หลังจากทีกระทรวง ศึกษาธิการได้จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคภาคใต้เรียบร้อยแล้ว วิทยาลัยเทคนิค กรุงเทพฯ ได้เปิดสอนแผนกวิชาต่างๆ และมีความก้าวหน้ามาเป็นลำดับ ดังนี้

- พ.ศ. 2501 เปิดสอนแผนกอุตสาหกรรมศิลป์ (ปัจจุบันคือ แผนกวิชาเทคนิค อุตสาหกรรม)
- พ.ศ. 2503 เปิดสอนแผนกการขาย (ปัจจุบันคือแผนกวิชาการตลาด)
- พ.ศ. 2506 เปิดสอนแผนกวิชาฝึกหัดครูคหกรรมศาสตร์ (ปัจจุบันคือ แผนกวิชา คหกรรมศาสตร์ทั่วไป)
- พ.ศ. 2507 รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะช่วยเหลือการอาชีวศึกษาโดย เน้นด้านการพัฒนา การขยาย และการปรับปรุงคุณภาพของอาชีวศึกษา ภายใต้โครงการ LIVE PROJECT (Loan for the Improve of Vocational Education) โครงการนี้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2505-2507) มีขอบข่ายการรับผิดชอบ วิทยาลัยในสังกัด กรมอาชีวศึกษา 25 สถาบัน เป็นโรงเรียนช่างอุตสาหกรรม 14 แห่ง รวมทั้ง วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ด้วย โดยเน้นความช่วยเหลือด้าน ฝึกหัดครูเทคนิคอุตสาหกรรม และด้านช่างอุตสาหกรรม โดยมุ่งเน้น ปรับปรุงหลักสูตรครู อาคารสถานที่ และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ฝึกใน 6 สาขาวิชา คือ ช่างเครื่องยนต์, ช่างโลหะ, ช่างกล, ช่างวิทยุโทรทัศน์ และอิเล็กทรอนิกส์, ช่างไฟฟ้า, ช่างก่อสร้าง
- พ.ศ. 2516 รัฐบาลไทยได้มีข้อตกลงเงินกู้ระหว่างรัฐบาลไทย และธนาคารพัฒนา แห่งเอเชีย (ADB : Asian Development Bank) ที่มนิลา โดย ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียได้พิจารณาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) เรื่องการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ ด้านเทคนิคระดับสูงและการจัดการอุตสาหกรรม โดยจัดการแก้ไข และ

- ปรับปรุงหลักสูตรให้ได้มาตรฐาน เพื่อฝึกบุคคลในระดับเทคนิคระหว่างช่างฝีมือ และวิศวกร
- พ.ศ. 2518 วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ เปลี่ยนชื่อเป็น วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ สังกัดวิทยาลัยเทคโนโลยี และอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา พุทธศักราช 2518 ได้โอนกิจการบางส่วนของกรมอาชีวศึกษามาสังกัดวิทยาลัยเทคโนโลยี และอาชีวศึกษา
- ปีแรก ของการจัดตั้งวิทยาลัยเทคโนโลยีและ อาชีวศึกษานั้น วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ ได้เปิดสอนระดับปริญญา คณะวิศวกรรมเทคโนโลยี ที่แผนกวิชาช่างยนต์ ต่อมาย้ายไปสอนที่วิทยาเขตเทเวศร์
- พ.ศ. 2523 รัฐบาลไทยมีข้อตกลงเงินกู้ระหว่างรัฐบาลไทย และธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียเพื่อปรับปรุงวิทยาเขตต่างๆ รวม 10 วิทยาเขต โดยเพิ่มสาขาวิชาใหม่ยึดแนวนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ ได้ดำเนินการพัฒนา 5 (พ.ศ.2525 - 2529) วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ ได้ดำเนินการพัฒนา 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาการพิมพ์ สาขาวิชาการถ่ายภาพและภาพยนตร์ สาขาวิชาเคมีอุตสาหกรรม สาขาวิชาออกแบบอุตสาหกรรม
- พ.ศ. 2528 เปิดสอนสาขาใหม่ 2 สาขา คือ สาขาโลหะวิทยา และสาขาวิชาเทคโนโลยีขนส่ง (ปัจจุบันคือ สาขาวิชาช่างโยธา) นอกจากนี้ยังได้เปิดสอนสาขาวิชาประเมินราคาที่ดินและทรัพย์สิน(ปัจจุบันคือสาขาวิชาช่างโยธา) โดยได้รับความช่วยเหลือจากกรมที่ดิน
- พ.ศ. 2531 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานนามใหม่ แก่ วิทยาลัยเทคโนโลยี และอาชีวศึกษา ว่า "สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล" ชื่อเดิมของวิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ จึงเปลี่ยนเป็น "สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ" และกำหนดให้วันที่ 15 กันยายนของ ทุกๆปีเป็น วันราชมงคล
- พ.ศ. 2538 วิทยาเขตฯ ได้ดำเนินงานด้านพัฒนาการศึกษา ดังนี้
- จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรม 4 ศูนย์ คือ
 - ศูนย์ฝึกอบรม CNC TECHNOLOGY แผนกวิชาช่างกลโรงงาน
 - ศูนย์ฝึกอบรม CNC TECHNOLOGY แผนกวิชาช่างเคหภัณฑ์
 - ศูนย์ฝึกอบรมอิเล็กทรอนิกส์ยานยนต์ แผนกวิชาช่างยนต์
 - ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมอุตสาหกรรมเสื้อผ้า
- ได้รับพิจารณาจากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ให้ได้รับการช่วยเหลือกับ

- ต่างประเทศและหน่วยงานเอกชนทั้งในและนอกประเทศ เกี่ยวกับความช่วยเหลือความร่วมมือทางด้านวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนบุคลากรไปฝึกอบรมดูงานระยะสั้น ระยะยาว รวมทั้งไปศึกษาต่อในประเทศและต่างประเทศตลอดจนการจัดการศึกษาร่วมกับภาคเอกชน เพื่อผลิตนักศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการ
- พ.ศ. 2541 วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ ตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมให้นักศึกษาได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็มีการส่งเสริมสุขภาพพลานามัยให้แก่นักศึกษา และบุคลากรของวิทยาเขตฯ ทั้งยังดำเนินการด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ตามนโยบายของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลควบคู่กันไปด้วย วิทยาเขตฯ จึงได้จัดตั้งศูนย์ต่าง ๆ เพื่อดูแลและให้บริการงานดังกล่าว ดังนี้
- ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ สถาบันวัฒนธรรมราชมงคล เฉลิมพระเกียรติ
 - ศูนย์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเอง
 - ศูนย์การเรียนรู้คอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง
 - ศูนย์วิทยบริการ
 - ศูนย์ออกกำลังกาย
- พ.ศ. 2542 วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ ได้ประกาศนโยบายเข้าร่วมโครงการประกันคุณภาพการศึกษาด้วยระบบมาตรฐาน ISO 9000 โดยได้มีการกำหนดนโยบายคุณภาพของวิทยาเขตฯ อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพคณาจารย์ และปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้เป็นมาตรฐานตลอดจนมีการปรับโครงสร้างการบริหาร การจัดการต่าง ๆ ของวิทยาเขตฯ ให้เจริญรุดหน้าอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของวิทยาเขตฯ ให้เป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของสังคม
- พ.ศ. 2544 วิทยาเขตฯ ได้รับการรับรองระบบบริหารงานคุณภาพตามมาตรฐานเลขที่ มอก./ISO 9002 : 1994 จากสถาบันรับรองมาตรฐานไอเอสโอ ตามใบอนุญาตเลขที่ QMS01164/415 ออกให้ ณ วันที่ 12 ตุลาคม 2544
- ในโอกาสที่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ จะครบรอบวันคล้ายวันสถาปนาปีที่ 50 ในวันที่ 14 กรกฎาคม 2545 วิทยาเขตฯ จะมุ่งมั่นพัฒนางานด้านต่าง ๆ ต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อช่วยพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญเข้มแข็งสืบไป

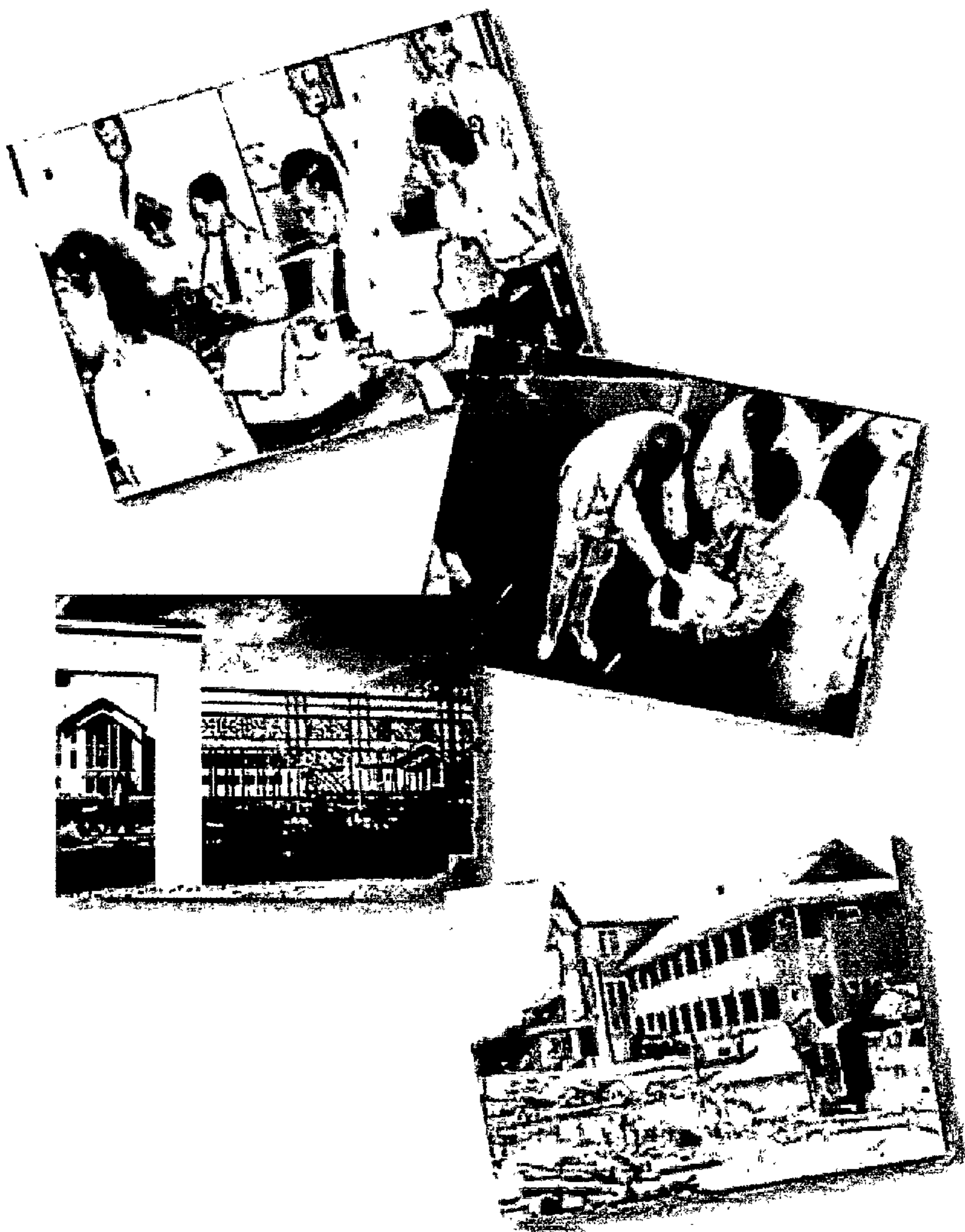
การจัดการศึกษา

ปัจจุบันเปิดสอน 3 ระดับคือ

1. ป.ว.ช.
2. ป.ว.ส.
3. ปริญญาตรี

แต่ในปีการศึกษา 2542 เปิดรับเฉพาะระดับ ป.ว.ส. และระดับปริญญาตรี เท่านั้น นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2495 ที่วิทยาเขตได้เปิดทำการสอนมา จนกระทั่ง 14 กรกฎาคม 2542 มีอายุครบ 47 ปี ผลิदनักศึกษา ระดับ ป.ว.ช. , ป.ว.ส. และระดับ ปริญญาตรี ทั้งสิ้น กว่า 90,000 คน มีบุคลากร ครู- อาจารย์ ทั้งสิ้นกว่า 600 คน

ปัจจุบันสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ มีเนื้อที่ทั้งหมด 136 ไร่ 1 งาน 62 ตารางวา ตั้งอยู่เลขที่ 2 ถนนสาทร แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120 โทรศัพท์ 0-2287-3211 ถึง 25

ภาพประกอบ 16 สถาบันการศึกษาด้านอาชีวศึกษา

เทคนิคกรุงเทพ ฯ พุ่มพามาเมฆ

ที่มา : www.btc.rit.ac.th

2.8 จัดสร้างโรงพิมพ์คุรุสภา ที่ลาดพร้าว กรุงเทพฯ

จากหนังสือประวัติคุรุ (2514) ตามพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภาโดยตำแหน่ง พลเอกมังกร พรหมโยธี จึงได้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภา และมีโอกาสทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการของครูอย่างใกล้ชิด

กิจการของครู ซึ่งคุรุสภาได้จัดขึ้น มีแผนกประการ เช่น การแสดงปาฐกถาณ สามัคยาจารย์ พลเอกมังกร พรหมโยธี สนับสนุนมาโดยตลอด ในบางครั้งท่านก็ไปร่วมฟังคำบรรยายของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แสดงปาฐกถาณด้วยความสนใจ ปีใน มาลากุล (2514) กล่าวว่า “พลเอกมังกร พรหมโยธี บอกว่าผู้ฟังการแสดงปาฐกถาไม่ต้องเสียเวลาค้นหนังสือมากมายหลายเล่ม แต่ได้รับความรู้ จากการฟังอย่างเกินค่าเพราะผู้แสดงปาฐกถาได้ค้นมาให้เสร็จ”

ความเป็นปึกแผ่นของคุรุสภาในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเรื่องอาคาร สถานที่ ได้มีกำเนิดมาในสมัยพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นประธานอำนวยการ โดยได้ของบประมาณแผ่นดินมาช่วยเหลือสมทบในการก่อสร้างหอประชุม และหอพักคุรุสภา

นอกจากนี้ ได้ปรับปรุงร้านศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ และโรงพิมพ์คุรุสภา ให้มีสมรรถภาพดีขึ้นทั้งในด้านการผลิตและการขาย ระยะแรกเป็นการพิมพ์แบบเรียนยังไม่รัดกุมพอ จึงทำให้แบบเรียนบางเล่มมีผิดพลาด และแพงเกินไป พลเอกมังกร พรหมโยธี ก็ได้ริเริ่มที่จะให้องค์การฯ จัดพิมพ์แบบเรียนหลักต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ไม่ให้เกิดผิดพลาด และให้มีราคาถูกลง และยังได้สนับสนุนเพิ่มกำลังทางการพิมพ์ เพื่อรับงานแบบเรียนที่ขยายตัวขึ้น โดยให้สร้างโรงพิมพ์ขึ้นใหม่อีกแห่งหนึ่งที่ตำบลลาดพร้าว ซึ่งกลายเป็นโรงพิมพ์ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทยในปัจจุบัน

ประวัติโรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว

จากหนังสือโอกาสครบรอบ 30 ปี ของการจัดตั้งองค์การฯ คุรุสภา (2523 : 14 - 15)

ในขณะที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นประธานอำนวยการคุรุสภาที่ลาดพร้าวขึ้น เพราะมองเห็นว่า การศึกษาได้ขยายตัวไปอย่างกว้างขวาง ปริมาณนักเรียนเพิ่มขึ้นทุกปี ความต้องการในตำราเรียนและอุปกรณ์การศึกษาเพิ่มมากขึ้น เมื่อคิดคำนวณแล้วอาจกล่าวได้ว่าเป็นทวีคูณทุกห้าปี จึงได้ร่วมกับคณะกรรมการอำนวยการฯ คุรุสภา ในชุดปี พ.ศ. 2497 ซึ่งมีหลวงประโมทย์ จรรยาจิราข เป็นประธาน ได้เห็นความจำเป็นที่องค์การฯ คุรุสภา จะต้องขยายตัวในงานด้านการพิมพ์ ประกอบกับการจัดทำแบบเรียนของกรมวิชาการ ที่ต้องการผลิตหนังสือให้มีคุณภาพดีขึ้น คณะกรรมการจึงเห็นชอบที่จะให้จัดตั้งโรงพิมพ์ขึ้นใหม่ให้ทันสมัย ในปี พ.ศ. 2497 โอนโฉนดที่ดิน 22 ไร่ 271 ตารางวา เป็นเงิน 1,247,262.50 บาท

- พ.ศ. 2498 ได้เริ่มวางแผนจัดสร้างโรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าวขึ้น เพื่อได้เป็นโรงพิมพ์ที่ใหญ่ที่สุดและทันสมัย
- พ.ศ. 2501 การก่อสร้างได้เสร็จสิ้นลง ทำพิธีเปิดโดย ม.ล.ปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. 2504 ซื่อที่ดินเพิ่มเติม เนื้อที่ 18 ไร่
- พ.ศ. 2511 ซื่อที่ดินเพิ่มเติม เนื้อที่ 4 ไร่

รวมขณะนี้เนื้อที่โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว มีเนื้อที่ 44 ไร่ 271 ตารางวา

พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้อนุมัติให้องค์การคุรุสภาพิมพ์แบบเรียนต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และยังได้อนุญาตให้พิมพ์หนังสือซึ่งท่านได้เรียบเรียงเอง คือ เรื่อง นโปเลียน ให้เป็นแบบเรียน ประเภทอ่านประกอบ ซึ่งเนื้อหาสาระเหมาะสมอย่างยิ่ง

2.9 วันครู

จากหนังสือที่ระลึกงานวันครู (2542) วันครูจัดให้มีขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2500 หลังจากพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 ประกาศใช้ 12 ปี สถานที่จัดงานวันครูครั้งแรกของจังหวัดพระนครและธนบุรี คือ กรีฑาสถานแห่งชาติ

ความเป็นมาของวันครู มาจากการปรารภ และการเรียกร้องของครูจำนวนมาก ซึ่งปรากฏในหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนอื่น ๆ หลายด้าน ความเห็นของครูที่แสดงออกนั้น พยายามที่จะชี้ให้เห็นความสำคัญของครู และอาชีพครูในฐานะที่เป็นผู้เสียสละประกอบคุณงามความดีเพื่อประโยชน์ของชาติและประชาชนเป็นอันมาก จึงควรที่จะมีวันแห่งการรำลึกถึงความสำคัญของครู เปิดโอกาสให้ครูทั้งหลายได้พักผ่อน ได้บำเพ็ญกุศล ตลอดจนกระทำกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ของครู และการศึกษาของชาติตามสมควร

จากการเรียกร้องของครูดังกล่าว จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภากิตติมศักดิ์ได้นำไปเสนอในที่ประชุมผู้แทนคณะครูทั่วประเทศ ในการประชุมสามัญของคุรุสภาเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2499 โดยกล่าวปราศรัยต่อที่ประชุมมีความตอนหนึ่งว่า “ที่อยากเสนอในตอนนี้อีกก็เนื่องจากผู้เป็นครูมีบุญคุณ เป็นผู้ให้แสงสว่างในชีวิตของเราทั้งหลาย ข้าพเจ้าคิดว่าวันครูอาจจะมีสักวันหนึ่งสำหรับให้บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายได้แสดงความเคารพสักการะต่อบรรดาครูผู้มีพระคุณทั้งหลายเพราะว่าสำหรับคนโดยทั่วไปถ้าถึงวันตรุษ วันสงกรานต์ เราก็ทำเอาบรรดา อัฐิของผู้มีพระคุณบังเกิดเกล้า มาทำบุญ ทำทาน คนที่สองรองลงไปก็คือครูผู้เสียสละทั้งหลายเราอยากมีวันครูสักวันหนึ่งวันนั้นเป็นวันที่ลูกศิษย์จะได้ทำความเคารพสักการะแก่บรรดาผู้เป็นครูทั้งหลาย ข้าพเจ้าคิดว่าในโอกาสนี้จะขอฝากที่ประชุมนี้ไว้ด้วยลองปรึกษากันในหลักการทุกคนคงจะไม่ขัดข้อง”

ดังนั้นในการประชุมสามัญคุรุสภา ประจำปี พ.ศ. 2499 จึงได้นำเรื่องนี้ขึ้นพิจารณาด้วย ที่ประชุมได้มีมติเห็นควรให้มีวันครู เพื่อเสนอคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาต่อไป โดยมีหลักการดังนี้

1. ความมุ่งหมาย

- ก. เพื่อประกอบพิธีระลึกถึงคุณบูรพาจารย์
- ข. เพื่อส่งเสริมสามัคคีธรรมระหว่างครู
- ค. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างครูกับประชาชน

2. กำหนดวัน

เห็นควรให้กำหนดวันที่ 16 มกราคม ซึ่งเป็นวันประกาศพระราชบัญญัติครูในราชกิจจานุเบกษา เป็นวันครู

3. กิจกรรม

ในวันครูควรจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของวันครูดังกล่าว และควรจัดให้มีพิธีปฏิญาณตนด้วย

4. การจัดงานวันครู

สำหรับจังหวัดพระนครและธนบุรี ให้คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาเป็นผู้จัด จังหวัดอื่น ๆ ให้แยกจัดที่อำเภอ หรือกิ่งอำเภอ ส่วนอำเภอเมืองให้จัดร่วมกับจังหวัด หรือเห็นสมควร และสามารถจัดรวมกันทุกอำเภอ ทั้งจังหวัดก็ได้

คุรุสภาได้นำข้อเสนอ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี และหลักการของที่ประชุมสามัญคุรุสภา พ.ศ. 2499 เสนอคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาในคราวประชุม เมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2499 ที่ประชุมได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณา และศึกษารายละเอียด อีกครั้งหนึ่ง

คณะกรรมการพิจารณาแล้วได้กำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมในเรื่องกิจกรรมที่ควรมีในงานวันครู โดยกำหนดให้มีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ในตอนบ่ายเป็นพิธีระลึกพระคุณบูรพาจารย์ และปฏิญาณตน นอกนั้นให้มีกิจกรรมพิเศษเพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างผู้ประกอบอาชีพครูด้วยกันระหว่างครูกับประชาชน

สำหรับคำปฏิญาณตน คณะกรรมการได้เห็นชอบใช้ถ้อยคำต่อไปนี้

“ข้าขอปฏิญาณตนว่า

- ข้อ 1 ข้าจะบำเพ็ญตนให้สมกับได้ชื่อว่าเป็นครู
- ข้อ 2 ข้าจะตั้งใจฝึกสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของชาติ
- ข้อ 3 ข้าจะรักษาชื่อเสียงของคณะครู และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม”

ต่อมาคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา (พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภา) ในคราวประชุมเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2499 ได้มีมติรับข้อเสนอของคณะกรรมการและให้กระทรวงศึกษาธิการนำเสนอรัฐบาลเพื่อให้กำหนดวันที่

16 มกราคม เป็นวันครู ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 ให้วันที่ 16 มกราคม ของทุกปีเป็นวันครู และให้กระทรวงศึกษาธิการสั่งการให้เด็กและครูหยุดในวันดังกล่าวได้ วันครูจึงได้เริ่มจัดขึ้นในปีแรกตั้งแต่วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา

การจัดงานวันครู ได้กำหนดเป็นหลักการให้มอบทุนงานวันครูไว้ให้แก่ครูชนรุ่นหลังทุกปี อนุสรณ์สำคัญที่ได้กระทำมาแต่ต้น คือ หนังสือประวัติครู หนังสือที่ระลึกวันครู และสิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุ

หนังสือประวัติครู จัดให้มีขึ้นเพื่อ รวบรวมประวัติของครูเก่าที่ล่วงลับไปแล้ว ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีความสามารถในหน้าที่ มีคุณงามความดี ประกอบประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองเป็นอันมาก นำมารวมเป็นเล่มไว้เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ประกอบอาชีพครูสืบไป

หนังสือที่ระลึกวันครู หนังสือที่ระลึกวันครูได้จัดทำขึ้นเฉพาะในส่วนกลางเป็นลักษณะสุจิตตรของการจัดงานวันครู โดยคุรุสภาในส่วนกลาง หนังสือนี้ได้จัดทำมาทุกปีตั้งแต่ต้น

สิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุ อนุสรณ์งานวันครูส่วนนี้แต่เดิมได้ตั้งเป็นโครงการไว้ชัดเจนในครั้งแรกเรียกว่า “โครงการอนุสรณ์วันครู 2500 ” โดยให้เชิญชวนข้าราชการ พนักงาน และครูในกระทรวงศึกษาธิการ และคุรุสภาบริจาครายได้คนละหนึ่งวัน และเชิญชวนประชาชนบริจาคเพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่บูรพาจารย์ของตนตามศรัทธา เพื่อนำเงินไปสร้างโรงเรียนประชาบาล 9 หลังให้ชื่อว่า “โรงเรียนวันครู 2500 ”

ในปี 2501 ได้มีการแบ่งภาคการศึกษาออกเป็น 12 ภาค คณะกรรมการจัดงานวันครูได้กำหนดให้สร้าง โรงเรียนอนุสรณ์วันครูขึ้น ภาคละ 1 แห่ง

การสร้างโรงเรียนเป็นอนุสรณ์งานวันครูได้ดำเนินต่อมา จนถึงงานวันครูปี 2504 คุรุสภาสามารถสร้างโรงเรียนอนุสรณ์งานวันครูได้ครบทุกจังหวัด จำนวน 71 แห่ง เมื่อสร้างโรงเรียนเป็นอนุสรณ์งานวันครูได้ครบทุกจังหวัดแล้ว คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาได้มีมติให้สร้างค่ายลูกเสือขึ้นเพื่อประโยชน์งานวันครูในปี 2504 จึงเป็นค่ายลูกเสือภาคการศึกษาละ 1 ค่าย รวมทั้งสิ้น 12 ค่าย ในปี 2506 คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการของคุรุสภาได้พิจารณาเห็นว่าควรจะนำเงินไปใช้ประโยชน์แก่ครูในด้านอื่น ๆ โดยเสนอให้ นำเงินบริจาคไปเป็นทุนจัดตั้งมูลนิธิ และหาดอกผลมาเป็นค่าใช้จ่ายคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาจึงมีมติให้จัดตั้งมูลนิธิช่วยการศึกษาบุตรสมาชิกคุรุสภาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ต่อไป ในปี 2509 คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา ได้นำข้อเรียกร้องของสมาชิกจากที่ประชุมสามัญ คุรุสภาประจำปี ที่ให้คุรุสภาหาทางช่วยเหลือครูที่ได้อุทิศชีวิตจิตใจให้แก่การเป็นครูมาตลอดจนอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์และด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะพระราชทานเงินจำนวน 100,000 บาท เป็นทุนประเดิมแก่มูลนิธิช่วยครูอาวุโสในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2509 คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาจึงได้ดำเนินงานจัดตั้งมูลนิธิขึ้นชื่อว่า มูลนิธิช่วยครูอาวุโสในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้ลงมติให้มอบเงินอุทิศ

ส่วนกุศลในงานวันครูมาสมทบเป็นทุนแก่มูลนิธิช่วยครูอาวุโสทั้งหมด จึงทำให้มูลนิธิช่วยครูอาวุโสมีทุนเพียงพอจะจัดสรรให้แก่ครูอาวุโสที่ครบเกษียณและสมควรได้รับความช่วยเหลือทางการเงินในแต่ละปี ท่านละ 8,000 บาท ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาในปี 2512 คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาเห็นว่า การขอรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธานั้นควรยุติได้แล้วเพราะได้รบกวนประชาชนตลอดเวลา 12 ปี จึงมีมติให้งดการเรียกริเงินในงานวันครูตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้งานด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี ประสบผลสำเร็จ

จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาถึงภูมิหลัง ผลงานและแนวคิดทางด้านการศึกษาของ พลเอกมังกร พรหมโยธี จากเอกสาร หนังสือหลาย ๆ เล่ม ได้พบว่าในช่วงที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้สร้างผลงาน ทางด้านการศึกษาไว้มากมาย จึงกล่าวได้ว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี ประสบความสำเร็จ ในการทำงานด้านการศึกษา และผลงานดังกล่าวยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติจนถึง ปัจจุบัน ซึ่งผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้ผลงานด้านการศึกษาของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ประสบความสำเร็จในประเด็นต่อไปนี้

1. ด้านบุคคล

1.1 พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และ ประการสำคัญ คือเป็นผู้สนใจด้านการศึกษาเพราะมีความเชื่อว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการ พัฒนาประเทศชาติ ม.ล. ปิ่น มาลากุล (2509 : 87) ในหนังสือมูลสารศึกษา ประวัติครู สรุปความได้ว่า “ในช่วงระยะที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ไปดูงานใน ต่างประเทศ เมื่อกลับมาแต่ละครั้งก็ได้มาไตร่ตรอง พยายามปรับปรุง แก้ไข เพื่อให้เหมาะสม กับประเทศไทย”

เมื่อไปดูงานที่ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อกลับมาถึงประเทศไทย ได้ปรับปรุงด้าน อาชีวศึกษา ตั้งวิทยาลัยเทคนิคที่ทุ่งมหาเมฆ จนเจริญก้าวหน้าประชาชนหันมาสนใจส่ง บุตรหลานเข้าศึกษาด้านอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

นอกจากนี้ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก มาย ได้ผ่านงานต่าง ๆ หลายกระทรวง เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม และ เป็นแม่ทัพบูรพา (ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์. 2509 : คำไว้อาลัย) ได้ผ่านการบริหารบุคคลมามาก มายหลายระดับ ตั้งแต่ระดับล่างสุด จนถึงระดับสูงสุด ได้นำความรู้และประสบการณ์มาดูแล การศึกษาของชาติ จึงส่งผลให้การบริหารงานด้านการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการ เจริญรุดหน้าเป็นอันมาก

จากคำไว้อาลัยในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเอกมังกร พรหมโยธี กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2509 : คำไว้อาลัย) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะการทำงานของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ไว้ว่า “ท่านเป็นทหารโดยวิชาชีพ ท่านจึงมีความกล้าหาญ ดั่งเห็น ประจักษ์ระหว่างที่ท่านปฏิบัติราชการอยู่ แต่แม้ในราชการพลเรือน ท่านก็กล้าคิด กล้าปฏิบัติ มีความตกลงปลงใจอันแน่วแน่ แต่พร้อมที่จะปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่าง สุขุม”

คุณสมบัติของพลเอกมังกร พรหมโยธี ที่หม่อมเจ้าบรรเจิดวรรณวรางค์ วรวรรณ ได้กล่าวในหนังสือพระราชทานเพลิงศพของพลเอกมังกร พรหมโยธี (2509 : 113) สรุปความ

ได้ว่า “พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นคนที่มีใจคอหนักแน่น มั่นคง และสุจริต มีความกตัญญู ต่อผู้มีพระคุณเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง ไม่ดูหมิ่นใคร และไม่ยอมให้ใครดูหมิ่น เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญกว่าส่วนตัว มีมานะอดทน และมีธำรง เป็นคนมีระเบียบ ท่านได้เคยปรารภเสมอว่า ถ้ามีมานะอดทน พยายามที่จะทำอะไรก็ย่อมได้ซึ่งสิ่งนั้น ตัวท่านเองมีมานะอดทนที่จะสร้างตัวก็สร้างได้สำเร็จ”

จากหนังสือพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2509 : 70) ได้สรุปไว้ว่า “พลเอกมังกร พรหมโยธี ท่านเป็นทหาร จึงพูดตรงไปตรงมาตามที่ท่าน คิด ไม่คิดอย่างหนึ่งแล้วพูดอีกอย่างหนึ่ง จึงเป็นคุณสมบัติที่น่านิยมยิ่งนัก”

จากคุณสมบัติของพลเอกมังกร พรหมโยธี ที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้การพัฒนาทางด้านการศึกษาของชาติ ในส่วนที่ท่านรับผิดชอบเจริญก้าวหน้า สมกับยุคสมัยที่เรียกว่า “ยุคขยายการศึกษา” โดยแท้จริง

1.2 ม.ล. ปิ่น มาลากุล ในหนังสือ “100 ปี รัฐมนตรีศึกษา” (2535 : 100) ได้กล่าวไว้ว่า ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นบุคคลที่ได้คลุกคลีอยู่กับวงการศึกษามาตลอดชีวิตของการรับราชการ โดยเริ่มชีวิตราชการที่กรมวิชาการ (ปัจจุบัน คือ กรมอาชีวศึกษา) เป็นอาจารย์ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หัวหน้าแผนกฝึกหัดครู อาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมหอวัง อธิบดีกรมสามัญศึกษา ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้สร้างผลงานเป็นที่ยอมรับในวงการการศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ผลงานทั้งด้านงานเขียนทางวิชาการ จัดตั้งแผนกฝึกหัดครู จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงที่ถนนประสานมิตร ตั้งกรมวิชาการ จัดตั้งกรมการฝึกหัดครู ตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศิลปากร (ทับแก้ว) และปัจจุบันได้รับการยกย่องจากองค์การสหประชาชาติเป็นบุคคลดีเด่นของโลกด้านการศึกษา

ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 - 2500 เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการก่อนที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2491 - 2500) และเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการตลอดระยะเวลาที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รวม 6 ปี 2 เดือน

งาน และโครงการต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้ดำเนินการไปนั้น ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้เป็นกำลังสำคัญที่มีส่วนผลักดันงานด้านการศึกษาให้ขับเคลื่อนไปอย่างไม่หยุดยั้ง และเป็นบุคคลที่ทำงานใกล้ชิดกับพลเอกมังกร พรหมโยธี มาตลอด และเป็นบุคคลที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ให้ความไว้วางใจในการทำงานด้านการศึกษามากที่สุด

ดังความตอนหนึ่ง ในหนังสือ พระราชทานเพลิงศพของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ม.ล.ปิ่น มาลากุล. (2509 : 23) ได้กล่าวไว้ สรุปความได้ว่า “พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้เข้ามาบริหารราชการ ณ เวทีเดิมอีกครั้งหนึ่ง แต่กระทรวงศึกษาธิการมีรัฐมนตรีคนเดิม และนายกรัฐมนตรีคนเดิม ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเริ่มทำงานทันทีเริ่มด้วยให้

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (ม.ล.ปิ่น มาลากุล) บันทึกเรื่องราวของมูลสารศึกษา มาให้ท่านอ่านละเอียด”

หลายครั้งที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี มักจะมอบหมายงานสำคัญ ๆ ด้านการศึกษา ให้หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ปฏิบัติงานแทน เช่น เป็นตัวแทนประเทศไทยประชุมที่องค์การสหประชาชาติและส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการบริหารขององค์การเมื่อมีการประชุมสามัญ ครั้งที่ 7 ที่กรุงปารีส และครั้งที่ 8 ที่มอนติวิเดโอ อเมริกาใต้ และได้รับเลือกตั้งสองครั้ง

อีกประการหนึ่งที่เป็นเครื่องยืนยันว่า ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นบุคคลที่ทำงานใกล้ชิดกับพลเอกมังกร พรหมโยธี และเป็นบุคคลที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ไว้วางใจในการทำงาน ด้านการศึกษามาตลอด กล่าวคือในหนังสือพระราชทานเพลิงศพ ที่ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้เขียนถึง พลเอกมังกร พรหมโยธี กับการศึกษา สมัยพุทธศักราช 2491 - 2500 ซึ่งในหนังสือจะกล่าวถึง ความคิด การกระทำ และผลงานที่พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้สร้างสรรค์ไว้ก่อนข้างละเอียด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิด และความคุ้นเคยระหว่าง พลเอกมังกร พรหมโยธี กับ ม.ล.ปิ่น มาลากุล

1.3 จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในช่วงสมัยที่พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นบุคคลอีกท่านหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งที่ทำให้การทำงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นไปได้อย่างราบรื่น

ความสัมพันธ์ระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ พลเอกมังกร พรหมโยธี เกิดขึ้นในช่วงที่ได้ร่วมกับคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 ซึ่งเรียกว่า “คณะราษฎร” ยศทหารทั้งสองท่านขณะนั้น คือพันตรีหลวงพิบูลสงคราม (แปลก ขีตตะสังคะ) และร้อยเอกหลวง พรหมโยธี (มังกร พรหมโยธี)

ในปี พ.ศ. 2481 จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ส่งเสริมสนับสนุน พลเอกมังกร พรหมโยธี มารับตำแหน่งทางการเมืองหลายตำแหน่ง เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ดังความตอนหนึ่ง (บุญชนะ อัดถากร. 2526 : 18) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “บันทึกวิเคราะห์ และวิจารณ์ 16 นายกรัฐมนตรีไทย” สรุปได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อคิดสิ่งใดแล้วก็อยากให้นำไปปฏิบัติ คนที่ท่านใช้มีสองประเภท คือ ฝ่ายที่ปรึกษา เช่น พระยาอนุমানราชชน หลวงสารานุประพันธ์ และหลวงวิจิตรวาทการ อีกประเภทหนึ่ง คือ ฝ่ายปฏิบัติ ได้แก่ รัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ ท่านจะแต่งตั้งเพื่อนและบุคคลที่ไว้วางใจไปดำรงตำแหน่ง เช่น พลเอกมังกร พรหมโยธี”

เมื่อ พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ท่านได้มีความพยายามที่จะปรับปรุง พัฒนางาน ด้านการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้า

เพราะท่านเชื่อว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เมื่อประชาชนมีการศึกษาอย่างทั่วถึง ประชาชนก็จะเป็นพลังมาพัฒนาประเทศชาติ การดำเนินงานในกระทรวงศึกษาธิการหลายครั้ง ที่ได้รับการสนับสนุนจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างเกินความคาดหมาย

ความตอนหนึ่งที่เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของ พลเอกมังกร พรหมโยธี จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในหนังสือ “พระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี” ปิ่น มาลากุล. (2509 : 70) สรุปความได้ว่า

เรื่องการพิจารณางบประมาณ พ.ศ. 2492 กระทรวงการคลังทำเสร็จเสนอคณะรัฐมนตรีก่อนส่งไปยังสภาผู้แทนราษฎร ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2491 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พุดกับคณะรัฐมนตรีอย่างไร หรือพุดกับนายกรัฐมนตรีอย่างไร ไม่มีใครทราบรายละเอียด แต่มีข่าวว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีกล่าวในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า “เสนอต่อไปยังสภาตามที่คลังเสนอมาก็ได้ แต่คณะรัฐมนตรีจะต้องลาออกด้วย เพราะให้กระทรวงศึกษาธิการน้อยเกินไป ผลคือปรับปรุงใหม่” ทำให้กระทรวงศึกษาธิการได้รับการจัดสรรงบประมาณสูงกว่ากระทรวงกลาโหม และได้มากเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งเหตุการณ์นี้ไม่เคยปรากฏมาก่อน

เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ พลเอกมังกร พรหมโยธี เกี่ยวกับการปรับปรุงแบบเรียน ซึ่งเรียกว่า “แบบเรียนเบสิก” เมื่อแบบเรียนได้แต่งเป็นรูปเล่มเสร็จแล้ว เสนอให้พลเอกมังกร พรหมโยธี ท่านเห็นแบบเรียนก็เห็นด้วย แต่ปัญหาตามมามากมายกล่าวคือประชาชน สื่อ หนังสือพิมพ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ในขณะนั้น ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย เพราะเบื้องหลังที่มาของแบบเรียนไม่โปร่งใส มีผลประโยชน์ของข้าราชการ และเอกชนเข้าไปเกี่ยวข้อง ถูกสอบสวนต้องถูกออกจากราชการ และถูกลดขั้นเงินเดือนหลายคน

ในเรื่องนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เขียนจดหมายส่วนตัวถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ดังต่อไปนี้

20 กรกฎาคม 2498

เรียน พี่พรหมที่รักยิ่ง

ที่จริงไม่อยากจะรบกวน แต่มีความหนักใจด้วยเรื่อง Basic ของหลวงก็ ผมได้ฟังความเห็นทั่ว ๆ ไปแล้ว

- 1) สมาชิกสภาไม่เห็นด้วย
- 2) หนังสือพิมพ์ไม่เห็นด้วย
- 3) และประชาชนไม่เห็นด้วย

เมื่อเป็นเช่นนี้ ในฐานะที่เราเป็นรัฐบาลของประชาชน เพื่อประชาชน และสำหรับประชาชน ตามระบอบประชาธิปไตย เราจึงควรฟังเสียงเหล่านี้บ้าง ถ้าขึ้นจะ

ไปตามใจให้ได้ คิดว่าเราจะเดือดร้อนทวียิ่งขึ้น จึงเสนอเป็นส่วนตัวมาว่า ขอให้รอพิจารณาไว้ก่อนดีกว่า อย่าเพิ่งใช้เลย คิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่รัฐและราษฎรด้วย จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาต่อไป

เคารพอย่างยิ่ง

ป. พิบูลสงคราม

จากจดหมายส่วนตัวที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เขียนถึง พลเอกมังกร พรหมโยธี จากคำขึ้นต้นแสดงให้เห็นถึงการนับถือ คู่กันเคย โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เรียก พลเอกมังกร พรหมโยธี ว่า “พี่” เพราะ พลเอกมังกร พรหมโยธี มีอายุแก่กว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม 1 ปี

หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี ละเอียด พิบูลสงคราม (2509 : คำไว้อาลัย) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ พลเอกมังกร พรหมโยธี สรุปได้ดังนี้ “ท่านจอมพลฯ ได้แนะนำ ดิฉันให้รู้จักกับเพื่อนของท่านทุกคน เมื่อมีโอกาสได้พบปะกัน สำหรับท่านพลเอกมังกรฯ ดิฉันได้มีโอกาสรู้จัก เมื่อท่านจอมพล ป. ประจําการอยู่ที่กระทรวงกลาโหม ภายหลังสำเร็จ การศึกษาจากประเทศฝรั่งเศส ท่านจอมพล ป. และท่านพลเอกมังกรฯ มีความสนิทสนมกัน ทั้งในส่วนตัว และงานราชการ ทั้งสมาชิกทั้งสองตระกูลนี้ก็มีความรักใคร่สนิทสนมกันดีเสมอมา

2. ความต่อเนื่องในการดำเนินงานการศึกษา

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้จัดตั้งรัฐบาลและดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2485 - 2500 รวม 13 ปีครึ่ง และก่อนที่จะมาเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. 2484 เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้รับรู้งานกระทรวงศึกษาธิการ มาก่อน

พลเอกมังกร พรหมโยธี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2491 - 2492 และ พ.ศ. 2494 - 2500 รวม 6 ปี 2 เดือน ซึ่งในขณะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ม.ล.ปิ่น มาลากุล ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2489 - 2500 รวม 12 ปี ซึ่งขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

จึงเห็นได้ว่าบุคคลทั้งสามได้ร่วมงานทางการศึกษาที่มีความต่อเนื่องกันมาตลอด จึงทำให้การดำเนินงานทางการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และเจริญก้าวหน้าเป็นอันมาก

จอมพล ป พิบูลสงคราม
อดีต นายกรัฐมนตรี

พลเอกมังกร พรหมโยธี
อดีต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการ

ภาพประกอบ 17 บุคคลสำคัญที่จัดการศึกษาของไทย

ยุคขยายงาน : ก้าวที่สองของการศึกษาไทย

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. (2535). ร้อยปีรัฐมนตรีศึกษา. หน้า 50,87,96.

ดังความตอนหนึ่งในหนังสือ “ประวัติครู” (ปิ่น มาลากุล , 2509 : 74 - 75) ได้กล่าวไว้ สรุปความได้ว่า “พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้เข้ามาบริหารราชการ ณ เวทีเดิมอีกวาระหนึ่ง มีการจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่อีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2495 สืบเนื่องจากการได้รับพระราชทานรัฐธรรมนูญใหม่ แต่กระทรวงศึกษาธิการไม่รู้สึกละเปลี่ยนแปลงใด ๆ เพราะนายกรัฐมนตรีก็คนเดิม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการก็คนเดิมเช่นกัน”

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า รัฐบาลที่จัดตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2495 เป็นรัฐบาลที่มีความต่อเนื่องมีอายุยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย คือ 4 ปี 11 เดือน 2 วัน นานกว่ารัฐบาลชุดปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

จากความต่อเนื่องของบุคคลในคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลมีความเข้มแข็งส่งผลให้งานรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ ได้ทำงานโดยน่านโยบายสู่การปฏิบัติจนเกิดผลงานปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรมโดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการโดยพลเอกมังกร พรหมโยธี ซึ่งผลงานดังได้กล่าวมาแล้วในบทต้น ๆ

3. สถานการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ในสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศต่าง ๆ ได้รับความเสียหายจากภัยสงคราม เมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลงต่างก็เร่งปรับปรุงฟื้นฟูประเทศเป็นการใหญ่รวมทั้งเรื่องการศึกษาด้วย เพราะในช่วงสงครามโลก การศึกษาได้หยุดชะงักลง

เพื่อให้เห็นภาพการจัดการศึกษาของไทยโดยภาพรวมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 - 2435 ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

ยุคเริ่มแรก : ก้าวแรกของการศึกษาไทย

นโยบายการศึกษาจากหนังสือ “100 รัฐมนตรีศึกษา” (2535 : 14 - 15) การศึกษาไทยภายใต้การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชของพระมหากษัตริย์ไทย 3 พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 - 2453) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468) และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468 - 2477)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้วางแผนนโยบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญที่สุด คือ การขยายการศึกษาทั่วในกรุงเทพฯ และตามหัวเมืองกว้างขวางออกไป และที่สำคัญที่สุดพระองค์ทรงเห็นว่า การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับปรุง และขยายออกไปให้ทั่วถึงประชาชนพลเมืองให้มากที่สุด ดังปรากฏข้อความในประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2428 ตอนหนึ่งว่า “ด้วยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริ วิชาหนังสือ เป็นต้นเค้าแห่งความเจริญของราชการบ้านเมืองยิ่งกว่าด้วยศาสตร์วิชาการอย่างอื่น ๆ ทั้งสิ้น”

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีพระบรมราโชบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือ ส่งเสริมการขยายการศึกษาสำหรับประชาชนทั่ว ๆ ไปออกไปให้กว้างขวาง โดยได้ออกพระราชบัญญัติบังคับเด็กเข้าเล่าเรียน ในขณะเดียวกันพระองค์ก็ได้พยายามส่งเสริมการศึกษาด้านวิชาชีพ และการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปอันได้แก่ มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา รวมทั้งทรงส่งเสริมจัดการศึกษาเพื่อสร้างความรู้สึกรักนิยมนแก่ประชาชนด้วย

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงวางแนวนโยบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือ ขยายการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาออกไปให้กว้างขวาง ส่งเสริมการเรียนวิชาชีพในโรงเรียนทุกระดับ โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพการศึกษาดังได้ทรงกล่าวไว้ในที่ประชุมสมุหเทศาภิบาลคราวหนึ่งว่า "การศึกษามัยนี้ควรถือเอาคุณภาพ (Quality) ไม่ใช่ถือเอาจำนวน (Quantity)

ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2435 - 2475 รัฐได้ประกาศใช้แผนการศึกษารวม 6 ฉบับ คือ

1. แผนการศึกษา พ.ศ. 2445
2. แผนการศึกษา พ.ศ. 2450
3. แผนการศึกษา พ.ศ. 2452
4. แผนการศึกษา พ.ศ. 2456
5. แผนการศึกษา พ.ศ. 2458
6. แผนการศึกษา พ.ศ. 2464

โดยสรุป นโยบายการศึกษาในระหว่าง พ.ศ. 2435 - 2475 นับเป็นยุคเริ่มแรก หรือ ก้าวแรกของการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) รัฐได้พยายามที่จะขยายการศึกษาออกไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ในทุกระดับในกรุงเทพฯ และตามหัวเมือง โดยมุ่งเน้นในระดับประถมศึกษา เป็นสำคัญกว่าระดับอื่น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อสนองตอบความต้องการของชาติบ้านเมืองที่ต้องการคนเข้ารับราชการ และในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามนโยบาย นับได้ว่า บรรลุผลสำเร็จพอสมควร โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา อันเป็นการศึกษาสำหรับประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป ส่วนการศึกษาในระดับอื่นประสบผลสำเร็จไม่มากนัก อย่างไรก็ตามความพยายามของกระทรวงศึกษาธิการในยุคเริ่มแรกที่ได้ดำเนินการปรับปรุง โครงสร้างและระบบการบริหาร การประกาศใช้แผนการศึกษาชาติหลายฉบับ และอื่น ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นความพยายามที่จะจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามนโยบายที่กำหนดไว้

ยุคของขย่ายาน : ก้าวที่สองของการศึกษาไทย (พ.ศ. 2475 - 2503)

นโยบายการศึกษา

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ได้ส่งผลกระทบต่อด้านการศึกษา การบริหาร เศรษฐกิจ สังคม และทางการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา “คณะราษฎร” กำหนดไว้ว่า “จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎรทุกชนชั้น” เพื่อประโยชน์ในการปกครอง ตามระบอบประชาธิปไตย และมีเจตนาที่จะพัฒนาการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2503 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญทั้งฉบับถาวร ฉบับชั่วคราว และฉบับแก้ไข จำนวน 15 ฉบับ มีรัฐบาลเข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน 30 ชุด มีผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ 16 ท่าน ซึ่งมีผลกระทบต่อการกำหนดนโยบาย และการดำเนินงานด้านการศึกษาอยู่มากแต่ก็ไม่ทำให้การศึกษาของชาติหยุดชะงักไปและในยุคนี้เป็นยุคที่เชื่อมโยงในการจัดการศึกษาของไทยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช กับระบอบประชาธิปไตย แนวนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในยุคนี้พอที่จะแยกออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก (พ.ศ. 2475 - 2485) นโยบายในการจัดการศึกษาในช่วง 10 ปี แรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะเน้นที่เป้าหมายของ “คณะราษฎร” โดยการขยายการศึกษา ระดับประถมศึกษาออกไปให้มากยิ่งขึ้น และให้ความสำคัญมากกว่าระดับอื่น ส่วนในระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษานั้น การขยายด้านปริมาณ และปรับปรุงคุณภาพ

ระยะที่สอง (พ.ศ. 2485 - 2493) ช่วงแรกของระยะที่สอง ประเทศตกอยู่ภายใต้ภาวะสงครามโลก นโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน จึงเน้นหนักในด้านการทหาร และการป้องกันประเทศ ส่วนในด้านการศึกษาจึงไม่ค่อยชัดเจนนัก ภายหลังสงคราม (พ.ศ. 2488) รัฐบาลได้ปรับปรุงการศึกษาของชาติหลายประการ นโยบายในการจัดการศึกษาได้เด่นชัดขึ้นทั้งในส่วนปริมาณ และคุณภาพในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยได้เอาใจใส่ และทำนุบำรุงการศึกษาของชาติทุกระดับในส่วน of พระพุทธศาสนาจะดำเนินการได้สำเร็จ สมบูรณ์ตามบทแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์โดยเร็วที่สุด

ระยะที่สาม (พ.ศ. 2493 - 2503) มีรัฐบาลเข้าบริหารราชการแผ่นดิน 7 ชุด เป็นช่วงหนึ่งที่มีความสำคัญ ช่วงการศึกษาของชาติได้มีการปรับปรุง และพัฒนาการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน และทุกระดับ ที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดคือ รัฐบาลส่งเสริมการศึกษาในทางปริมาณ และคุณภาพ จะวางรากฐานเพื่อให้ประชาชนมีพื้นความรู้สูงขึ้น

มีความสามารถสูงขึ้น และมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพได้ดี พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีวัฒนธรรม และศีลธรรมอันดีงาม ด้วยการอาศัยการศาสนา และการศึกษาเป็นหลัก ในการจัดการศึกษาของชาติก็คือ “แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ” ซึ่งรัฐบาลขณะนั้น มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาเป็น 4 ส่วน ได้แก่ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา

ในยุคนี้ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ รวม 3 ฉบับ คือ

1. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475
2. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479
3. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494

กล่าวโดยสรุป นโยบายการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2503 ในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองมุ่งที่ขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปให้กว้างขวาง พร้อมทั้งผลิตครูให้เพียงพอในช่วงกลางของยุค (พ.ศ. 2484 - 2487) ทั่วโลกตกอยู่ภายใต้ภาวะสงครามรวมทั้งประเทศไทยด้วย นโยบายในการจัดการศึกษาไม่ค่อยชัดเจนนัก ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลได้มีแนวนโยบายในการดำเนินงานจัดการศึกษา โดยที่จะปรับปรุงการศึกษาในทุกด้าน ทุกระดับ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะระดับประถมศึกษาที่เป็นการศึกษาภาคบังคับ รวมทั้งให้ทุนอุดหนุนการจัดการศึกษาของเอกชน

ยุคแสวงหา : การแสวงหาแนวทางใหม่ในการพัฒนาการศึกษา (พ.ศ. 2503 - 2520)

ในยุคนี้ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษา หรือประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เป็นแผนแม่บท และดำเนินการดังนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) เน้นการขยายการศึกษาภาคบังคับอันเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดแนวการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

2. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514) จากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาฉบับที่ 1 มีเยาวชนอีกจำนวนมาก ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา มาตรฐานการศึกษาโดยทั่วไปยังมีไม่พอ การผลิตผู้สำเร็จไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด จึงกำหนดแผนพัฒนา ฉบับที่ 2 ขึ้น เช่น ปรับปรุงคุณภาพด้านหลักสูตร แบบเรียน และส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์ทั้งคุณภาพและปริมาณ

3. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) เพื่อมุ่งแก้ปัญหา

อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแผนฯ ฉบับที่ 2 เช่น ส่งเสริมการศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปรับปรุงการศึกษาภาคบังคับ เร่งผลิตครูให้เพียงพอและส่งเสริมให้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ฯลฯ

ยุคพัฒนา : การศึกษาเพื่อชีวิต และสังคม (พ.ศ. 2520 - 2535)

รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการได้พยายามปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 - 6 ดังนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ได้มีการปรับระบบการศึกษา จาก 4 : 3 : 3 : 2 (3) เป็น 6 : 3 : 3 แต่มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสม มีการขยายการศึกษาภาคบังคับ และระบบการศึกษาใหม่

2. แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) เป็นช่วงที่สภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ และการพัฒนาที่ไม่สมดุล คือ ผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาตกอยู่กับคนบางกลุ่มเท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน และความไม่เท่าเทียมกัน ในด้านโอกาสของคนในชนบท ดังนั้นในการจัดการศึกษาในช่วงนี้เป็นการจัดการศึกษา เพื่ออาชีพ และการขยายโอกาสทางการศึกษา

3. แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ซึ่งเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่กลุ่มคนในชนบทและผู้ด้อยโอกาส รวมถึงคนพิการในชนบทที่อยู่ห่างไกลด้วยการพัฒนาระบบบริหารการศึกษา และคุณภาพการศึกษาจากภาพรวมของการจัดการศึกษาของไทย ตั้งแต่ยุคเริ่มแรก ยุคขยาย ยุคแสวงหา และยุคพัฒนา การจัดการศึกษาของไทยได้พัฒนาปรับปรุงมาตลอด เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงกับสภาพของสังคม

ยุคขยายนับว่าเป็นก้าวที่สองของการศึกษาไทย นับว่าเป็นยุคที่วางพื้นฐานการศึกษาให้ยุคต่อ ๆ มาได้พัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้ผลงานการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี ได้พัฒนาและประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งนั้นมาจากปัจจัยบุคคลทั้งตัวท่านเอง จอมพล ป.พิบูลสงคราม และ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปัจจัยต่อมา คือ ความมีเสถียรภาพของรัฐบาลขณะนั้นทำให้การดำเนินงานทางการศึกษาเกิดความต่อเนื่อง และประการสุดท้าย คือ สภาพการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการฟื้นฟูปรับปรุงการศึกษา

บทที่ 6

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาประวัติและผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา ในครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาภูมิหลัง ชาติกำเนิด การศึกษา ประวัติการทำงาน ประวัติการรับราชการ และชีวิตครอบครัว
2. เพื่อศึกษาผลงานด้านการศึกษา แนวคิดสำคัญด้านการศึกษาและอิทธิพลของแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาไทย

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นลักษณะการวิเคราะห์จากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคล มีรายละเอียดในการดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร (Document) จะเป็นไปในลักษณะการพรรณนาและการวิเคราะห์ โดยผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลโดยตรง แหล่งข้อมูลประกอบด้วย หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดรัฐสภา หอสมุดคุรุสภา หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยบูรพา หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร หอสมุดกลางสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี หอสมุดสภาสถาบันราชภัฏ และใช้วิธีติดต่อทางโทรศัพท์เพื่อขอข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหอสมุดกลางสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช และห้องสมุดศูนย์กลางการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่อุบลราชธานี (ศ.อ.ศ.อ.)

เมื่อได้ข้อมูลแล้ว จึงนำมาคัดเลือก แยกแยะจัดหมวดหมู่เพื่อทำการวิเคราะห์ในลักษณะการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ

เอกสารได้แยกเป็น 3 ประเภท ประกอบด้วย เอกสารขั้นต้น เอกสารชั้นรอง และเอกสารอื่น ๆ การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ

2. การสัมภาษณ์ (Interview) สัมภาษณ์บุคคล จำนวน 10 คน และในการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาได้เตรียมหัวข้อสัมภาษณ์ทั้งหมด 11 ข้อ ดังนี้

- 2.1 บทบาททางการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี มีความสำคัญอย่างไร
- 2.2 พลเอกมังกร พรหมโยธี มีความสำคัญทางการศึกษาอย่างไร
- 2.3 ท่านคิดว่าอะไรที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี

- 2.4 แนวคิดและอิทธิพลของแนวคิดของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา ส่งผลให้เกิดผลงานด้านการศึกษาอย่างไรบ้าง
- 2.5 ท่านคิดว่าพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนักการทหาร นักการเมือง หรือนักบริหาร
- 2.6 ในทัศนะของท่าน ท่านคิดว่าบทบาทของพลเอกมังกร พรหมโยธี ในการดำเนินงานด้านการศึกษา และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นอย่างไร
- 2.7 บทบาทของพลเอกมังกร พรหมโยธี ช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาอย่างไร
- 2.8 ในทัศนะของท่าน คิดว่าบทบาทที่พลเอกมังกร พรหมโยธี แสดงออกนั้น เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมากน้อยเพียงใด
- 2.9 ท่านรู้สึกอย่างไรที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี มีบทบาทเช่นนั้น
- 2.10 ในทัศนะของท่าน ท่านชอบบทบาทของพลเอกมังกร พรหมโยธี มากน้อยเพียงใด
- 2.11 โดยภาพรวมท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพลเอกมังกร พรหมโยธี อย่างไร

ข้อค้นพบ

จากการศึกษาประวัติ และผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา โดยศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ข้อค้นพบ ดังต่อไปนี้

1. ด้านประวัติชีวิต

พบว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่มีชีวิตที่เป็นนักต่อสู้กับความยากลำบาก และฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ตั้งแต่อยู่ในวัยเยาว์ จนกระทั่งเติบโตเข้าสู่วัยเรียน ก็ได้พยายามศึกษาเล่าเรียนจนจบจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกในสมัยนั้น และเข้ารับราชการทหารด้วยความมานะ อดทน และซื่อสัตย์ จนได้รับความไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาและได้เลื่อนยศตำแหน่งสูงสุดถึงยศ พลเอก พลเรือเอก และพลอากาศเอก ตามลำดับ

นอกจากนี้ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ผ่านงานสายพลเรือนในกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งแต่ละกระทรวงเป็นกระทรวงใหญ่และสำคัญทั้งสิ้น ก็ได้พบความสำเร็จที่ก้าวหน้า และเมื่อพ้นราชการแล้ว ก็ได้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีนครกรุงเทพ และได้ทำประโยชน์ที่สำคัญ ให้แก่ กิจการของเทศบาลนั้นเป็นอย่างมาก (ประกาศ จารุเสถียร. 2509 : คำปรารภ)

จากชีวิตที่ผ่านประสบการณ์มากมาย ดังกล่าว พลเอกมังกร พรหมโยธี (2509 : 2) เปรียบเทียบถึงเรื่องนี้ในหนังสือโนโเปลี่ยน ว่า เด็กที่เกิดมาในความยากแค้น ในเวลาบ้านเมือง มียุคเชษฐ ย่อมจะฝึกนิสัยให้กล้าแข็ง และอดทนต่อความยากลำบากได้

ในทางตรงกันข้ามเด็กที่เกิดมาในเวลาที่บ้านเมืองมีความสงบ หรือบิดา มารดา มีความสุข สมบูรณ์ ด้วยโภคทรัพย์นั้น น้อยนักที่จะเป็นคนใหญ่คนโตได้ ฉะนั้นผู้ที่สามารถ เอาชนะโชคชะตาของตนได้ มักเป็นผู้เคยลิ้มรสวิบากกรรมมาก่อน

2. ด้านผลงานการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า สมัยที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี เข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2491 - 2500) เป็นช่วงสำคัญช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์การศึกษาไทย เพราะได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบบริหาร มีการปรับปรุงแผนการศึกษาชาติ ส่งเสริมการศึกษาในส่วนภูมิภาค และได้ปรับปรุงหน่วยงานเกี่ยวกับการจัดและส่งเสริมคุณภาพ การศึกษาหน่วยงาน และสถาบันการศึกษาที่ได้ก่อตั้งขึ้นในสมัยที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี คือ กรมวิชาการ กรมการฝึกหัดครู กองการต่างประเทศ ศูนย์กลางการอบรมการศึกษา ผู้ใหญ่อุปราชธานี วิทยาลัยบางแสน วิทยาลัยการศึกษาบางแสน วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์พนมทวน กาญจนบุรี วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช วิทยาลัยเทคนิคทุ่งมหาเมฆ และได้รับเริ่มจัดงานวันครูขึ้นเป็นครั้งแรก (100 ปี รัฐมนตรี , 2535 : 88 - 89)

3. แนวคิดและอิทธิพลของแนวคิดส่งผลต่อการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ในสมัย พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการ ได้นำแนวคิดการศึกษาแผนใหม่ (Progressive Education) มาจัดการศึกษาเป็น ครั้งแรกในประเทศไทย โดยมีความคิดพื้นฐานว่าการศึกษานั้นคือการรอกงามของผู้เรียนและใน ทางปฏิบัติการศึกษาคือการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. 2542 : 82-100)

ต่อมาการจัดการศึกษาแผนใหม่ได้กระจายไปสู่การศึกษาทุกระดับ และครอบคลุม ทั่วทั้งประเทศจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาประวัติและผลงานของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา ผู้ศึกษามี ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในประเด็นต่อไปนี้

1. การนำไปใช้ประโยชน์

- 1.1 เป็นเอกสารประกอบการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา
- 1.2 เพื่อประกอบการเรียน การศึกษาค้นคว้าถึงแนวทางในการจัดการศึกษาของ ไทยตั้งแต่ในอดีตเชื่อมโยงมาจนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อการวิจัยต่อไป

- 2.1 เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาแนวคิด และผลงานของ
พลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านอื่น ๆ
- 2.2 การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการศึกษาของไทย ช่วงสมัย พลเอกมังกร
พรหมโยธี กับสมัย ม.ล.ปิ่น มาลากุล และสมัยศาสตราจารย์
บุญถิ่น อัตถากร

3. แหล่งข้อมูลที่สามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

ด้านบุคคล ได้แก่ ทายาทของ พลเอกมังกร พรหมโยธี และบุคคลร่วมสมัย ส่วน
ข้อมูลด้านเอกสาร ค้นคว้าเพิ่มเติมได้จากสถาบันที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้มีส่วนก่อตั้ง
หอสมุดแห่งชาติ ราชกิจจานุเบกษา และรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร หอสมุดรัฐสภา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการฝึกหัดครู. (2529). วันคล้ายวันสถาปนา กรมการฝึกหัดครู. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2495). 60 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- _____. (2530). หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- _____. (2527). 92 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2531). 96 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2537). แนวคิด และผลงาน ศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร. กรุงเทพฯ :
อัมรินทร์พรินติงแอนด์พับลิชชิง.
- _____. (2533). 98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ เหลียวมองอนาคต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2535). 100 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- เกียรติกร พรหมโยธี. (2509). "คำไว้อาลัย," ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชพิธีพระราชทาน
เพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี. หน้า 78. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- ดวง อภัยวงศ์. (2509). "คำไว้อาลัย," ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพ
พลเอกมังกร พรหมโยธี. หน้า 32. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- จรรยา มิลินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยงยุทธ ลีเมสกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพัก
เขตพระโขนง กรุงเทพฯ เมื่อ 11 มีนาคม 2545.
- เจตกำจร พรหมโยธี. (2544). "คำปรารภ," มปน. กรุงเทพฯ : เอกสารอัดสำเนา.
- ชม ภูมิภาค. (2536). "กรมการฝึกหัดครู", ใน ม.ล.ปิ่น มาลากุล บุคคลที่ทำประโยชน์แก่
การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชม มุสิกานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยงยุทธ ลีเมสกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพัก
กรุงเทพฯ เมื่อ 28 มีนาคม 2545.
- ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์. พลเรือตรี. (2509). "คำไว้อาลัย," ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราช
พิธีพระราชทานเพลิงศพพลเอกมังกร พรหมโยธี. หน้า 30 - 31. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- ทวี บุญเกตุ. (2509). "คำไว้อาลัย," ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพ
พลเอกมังกร พรหมโยธี. หน้า 22 - 23. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. (2543). ใน วิสัยทัศน์การวางแผนพัฒนาประเทศในสหัสวรรษหน้า.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เพชรรุ่ง.

ธำรง บัวศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยงยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพัก
เขตพระโขนง กรุงเทพฯ เมื่อ 6 มีนาคม 2545.

นิเชษฐ์ สุนทรพิทักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยงยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สำนักงานสภาราชภัฏ กรุงเทพฯ เมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2545.

นราธิป พงษ์ประพันธ์, พลตรี กรมหมื่น. (2509). "คำไว้อาลัย," ใน หนังสืออนุสรณ์งาน
พระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี. หน้า 22 - 23. กรุงเทพฯ
: มปป.

แน่นน้อย ปัญจพรรค. (2539). สารคดีชีวประวัติอาจินต์ ปัญจพรรค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
สารคดี

บุญชนะ อัดถากร. (2526). "จอมพล ป. พิบูลสงคราม เชื้อผู้นำชาติพันธุ์," ใน บันทึก
วิเคราะห์ และวิจารณ์ 16 รัฐมนตรีไทย. หน้า 18. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
สหประชาชาติพานิช.

ปิ่น มาลากุล, ม.ล.. (2509). "พลเอกมังกร พรหมโยธี อดีตประธานกรรมการอำนวยการ
คุรุสภา," ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร
พรหมโยธี. มปป. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ปรีชา เจียมรวมวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยงยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านพัก เขตบางพลัด กรุงเทพฯ เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2545.

ประเกียบ คล่องตรวจโรค. (2499). "พลเอกมังกร พรหมโยธี ที่ข้าพเจ้ารู้จัก," ใน หนังสือ
ที่ระลึกครบรอบวันเกิดปีที่ 60. หน้า 7 - 15. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ประภาส จารุเสถียร, จอมพล. (2509). "คำปรารภ," ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทาน
เพลิงศพพลเอกมังกร พรหมโยธี. ไม่ปรากฏหน้า. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.

ประสิทธิ์ สุนทโรทก. (2536). "อาจารย์อภัย จันทวิมล กับงานฝึกหัดครู," ใน ขุนพลการ
ศึกษา งาน และชีวิตของนายอภัย จันทวิมล. หน้า 113 - 117. กรุงเทพฯ : ไทย
วัฒนาพานิช.

พนัส หันนาคินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยงยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านพัก จังหวัดพิษณุโลก เมื่อ 9 มีนาคม 2545.

มังกร พรหมโยธี, พลเอก. (ม.ป.ป). นโปเลียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
มหาวิทยาลัยบูรพา. (2543). "ประวัติพลเอกมังกร พรหมโยธี," ใน สุจิตร์พิธีเปิดห้อง
บรรยายพรหมโยธี. หน้า 1 - 21. เอกสารอัดสำเนา.

ไมตรี ฐมชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยงยุทธ ลี้มสกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านพัก จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 14 มีนาคม 2545.

- ละเอียดยศ พิบูลสงคราม , ท่านผู้หญิง. (2509) "คำไว้อาลัย," ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพพลเอกมังกร พรหมโยธี. หน้า 36 - 37. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- วิษณุ วรรณ. (2543). ชีวิตประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- วิลลิส พี. พอตเตอร์. (1966). "คำไว้อาลัย," ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพ พลเอกมังกร พรหมโยธี. หน้า 72. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- วิเชียร เกาทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ยงยุทธ ลิมสกกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี เมื่อ 7 มีนาคม 2545.
- สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี. (2540). "ประวัติพลเอกมังกร พรหมโยธี," ใน กรวด หิน ดิน ทราย แมกไม้ และขุนเขา. หน้า 21 - 31. สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี.
- สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช. (2540). "พลเอกมังกร พรหมโยธี กับราชภัฏนครศรีธรรมราช," ใน สัจจิบัตรพิธีเปิดรูปหล่อจำลอง พลเอกมังกร พรหมโยธี. หน้า 1 - 15. สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- สุชิน ประพันธ์พจน์. (2540). กรวด หิน ดิน ทราย แมกไม้ และขุนเขา. สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี.
- สุรินทร์ เหลือลมัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ยงยุทธ ลิมสกกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพัก จังหวัดราชบุรี เมื่อ 9 มีนาคม 2545.
- สายหยุด จำปาทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ , ยงยุทธ ลิมสกกลเศรษฐ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่บ้านพัก เขตปะเวศ กรุงเทพฯ เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2545.
- สำนักงานคุรุสภา. (2536). "ขุนพลการศึกษา งาน และชีวิตของนายอภัย จันทวิมล," ใน หนังสือที่ระลึกพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพนายอภัย จันทวิมล. หน้า 113 - 129. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2515). "ประวัติพลเอกมังกร พรหมโยธี," ใน ประวัติครู. หน้า 57 - 113. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2536). ม.ล.ปิ่น มาลากุล บุคคลที่ทำประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2542). "วันครู," ใน ที่ระลึกงานวันครู 16 มกราคม 2542. หน้า 22 - 26. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี , กระทรวงศึกษาธิการ. (2535). "รัฐมนตรีศึกษายุคขยายงาน" ใน 100 รัฐมนตรีศึกษา. หน้า 87 - 90. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานสถิติกลาง. (2530). "รายงานสำมะโนประชากร พ.ศ. 2502," ใน วิสัยทัศน์การวางแผนพัฒนาประเทศในสหัสวรรษหน้า. หน้า 15. กรุงเทพฯ : เพชรรุ่งการพิมพ์.

- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. (2498). “ประชุมสมัยสามัญ,” ใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5 - 9. หน้า 394. กรุงเทพฯ : รัฐสภา.
- _____. (2498). “ประชุมสมัยสามัญ,” ใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10. ไม่ปรากฏหน้า. กรุงเทพฯ : รัฐสภา.
- _____. (2491). “ประชุมสมัยสามัญ,” ใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. หน้า 973. กรุงเทพฯ : รัฐสภา.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2542). “การศึกษาแผนใหม่,” ใน ปรัชญาการศึกษาไทย. หน้า 88 - 100. เอกสารอัดสำเนา.
- เสริมศรี เกษมศรี , ม.ร.ว.. (2536). “นายอภัย จันทวิมล ผู้อำนวยการ ศ.อ.ศ.อ.” , ใน งาน และชีวิตอภัย จันทวิมล. หน้า 123 - 124. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- องค์การค้ำคुरुสภา. (2523). “โรงพิมพ์คुरुสภาลาดพร้าว,” ใน หนังสือโอกาสครบรอบ 30 ปี ของการจัดตั้งองค์การค้ำคुरुสภา. หน้า 14 - 15. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คुरुสภาลาดพร้าว.
- อัมพร มีสุข , คุณหญิง. (2536). “ม.ล.ปิ่น มาลากุล กับยูเนสโก,” ใน ม.ล.ปิ่น มาลากุล บุคคลที่ทำประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง. หน้า 129. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คुरुสภาลาดพร้าว.
- Bogdan, R.C. and Biklen. S.K. (1982). *Qualitative Research for Education : An Introduction to Theory and Methods*. Boston : Allyn and Bacon. Inc.
- French Jr., J. R. P. and Raven, B. (1959). *The Bases of Social Power in D. Cartwright,ed. Studies in Social Power*. Ann : University of Michigan and Raven.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ และบทให้สัมภาษณ์

ในทัศนะจากบุคคลที่เป็นนักวิชาการด้านการศึกษา นักบริหารด้านการศึกษา และบุคคลที่ร่วมสมัยกับพลเอกมังกร พรหมโยธี

เนื่องจากพลเอกมังกร พรหมโยธี ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มายาวนานถึง 6 ปีเศษ (พ.ศ. 2491 - 2492 และ พ.ศ. 2494 - 2500) ได้ทำงานร่วมกับบุคคลทุกระดับ บุคคลที่เกี่ยวข้องและได้ร่วมทำงานกับท่านในยุคสมัยนั้นบ้างก็เสียชีวิตด้วยอายุขัย และบางท่านที่มีชีวิตอยู่ต่างก็เกษียณอายุราชการไปแล้ว ผู้ศึกษาจึงได้พยายามไปขอสัมภาษณ์ (โดยมีหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์จากบัณฑิตวิทยาลัย และบางครั้งขออนุญาตสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัว) ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวคิดจากนักการศึกษา และนักบริหารการศึกษาในยุคสมัยใกล้เคียงกับพลเอกมังกร พรหมโยธี มากที่สุด บุคคลดังกล่าวได้แสดงทัศนะมุมมองที่คล้ายกันหรือแตกต่างกันบ้าง และในการขออนุญาตสัมภาษณ์ครั้งนี้บางท่านไม่สามารถติดต่อได้เพราะข้อมูลด้านที่อยู่ และสถานที่ทำงานเดิมไม่ชัดเจนจึงไม่สามารถติดต่อเพื่อสัมภาษณ์ได้

จากรายชื่อของบุคคลที่ระบุไว้เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์รวม จำนวน 17 ราย ไม่สามารถติดต่อได้ 4 ราย ไม่สามารถให้สัมภาษณ์ได้ 3 ราย เพราะหาไม่มีความรู้เรื่องที่จะให้สัมภาษณ์ ไม่ได้ใกล้ชิดกับบุคคลที่ศึกษา และบางรายมีปัญหาเรื่องสุขภาพ

ส่วนบุคคลที่ให้สัมภาษณ์ 10 ราย ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นายวิเชียร เกาทอง	- อดีต อาจารย์ 2 ระดับ 7
2. นายสุรินทร์ เหลือลมัย	- อดีต อาจารย์ใหญ่โรงเรียนชุมชนบ้านจอมบึง
3. ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์	- อดีต ผู้อำนวยการวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
4. ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์	- อดีต อธิบดีกรมสามัญศึกษา
	- อดีต อธิบดีกรมการฝึกหัดครู
5. ศ.ดร.ธำรง บัวศรี	- อดีต รองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน ชลบุรี
6. ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์	- อดีต รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก
7. นายจรรยา มิลินทร์	- อดีต อธิบดีกรมการฝึกหัดครู
8. นายไมตรี ฐมชัย	- อดีต รองอธิบดีกรมการฝึกหัดครู
9. ดร.สายหยุด จำปาทอง	- อดีต อธิบดีกรมการฝึกหัดครู
10. พ.ท.ชม มุสิกานนท์	- อดีต เลขานุการส่วนตัว พลเอกมังกร พรหมโยธี

1. บทบาททางการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี มีความสำคัญอย่างไร

อาจารย์วิเชียร เกาทอง อดีตอาจารย์วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ได้ให้ทัศนะว่า เท่าที่ทราบท่านเป็นบุคคลที่มีบทบาทที่ทำให้วิทยาลัยครูหมู่บ้าน และวิทยาลัยครูอื่น ๆ เพิ่มขึ้นทุกภูมิภาคของประเทศไทย

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนอนุบาลจอมบึง เคยเป็นนักเรียนทุนรุ่นแรก ๆ ของวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ

ได้กล่าวว่าพลเอกมังกร พรหมโยธี ได้นำแนวคิดการจัดตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านมาจากประเทศตุรกี โดยได้รับความรู้เรื่องราววิทยาลัยหมู่บ้านจาก ม.ล.ปิ่น มาลากุล ท่านมีความสนใจ เพราะท่านเห็นว่าการจัดตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านนี้ สามารถนำมาปรับใช้กับของไทยได้ ในที่สุดผู้ใหญ่ในคณะรัฐบาลขณะนั้นได้มีความเห็นให้จัดตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงได้ที่กิ่งอำเภอจอมบึงเดิมโดยรับนักเรียนจากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เข้ามาเรียนรู้ศึกษาในวิทยาลัยหมู่บ้าน ซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่า “เด็กทุน” โดยวิทยาลัยให้ความรู้ทั้งทางวิชาการ ทักษะในเชิงช่าง การเกษตร เมื่อจบหลักสูตรนักเรียนเหล่านั้นได้นำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ เคยได้ทำงานใกล้ชิดกับพลเอกมังกร พรหมโยธี ทุกครั้งที่ท่านมาตรวจราชการที่วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ท่านมักจะพักค้างคืน ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ จะเป็นผู้ดูแลอยู่เสมอ และต่อมาภายหลังได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง เป็นลำดับที่ 3 ของผู้บริหารของสถานศึกษาแห่งนี้ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ ได้ให้ทัศนะว่า จำได้ว่าพลเอกมังกร พรหมโยธี มีบทบาทสำคัญด้านการศึกษาเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือได้ยกฐานะกองการฝึกหัดครู เป็นกรมการฝึกหัดครู ทั้งนี้เพื่อยางงานด้านผลิตครูให้เพียงพอ เพื่อรองรับการขยายตัวด้านการศึกษาประชากรระดับประถมศึกษา และหลังจากนั้นกรมการฝึกหัดครูก็ได้พัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี เป็นนักการศึกษาที่มีผลงานด้านการเขียนตำราทางวิชาการศึกษาหลายเรื่อง ปัจจุบันงานเขียนตำราทางวิชาการที่ยังมีผู้สนใจอยู่มาก ท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับทุนรัฐบาลไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกาเป็นลักษณะวิธีการการศึกษาแผนใหม่ (Progressive Education) เมื่อท่านจบการศึกษาระดับปริญญาเอกได้กลับมาเป็นเรี่ยวแรงพัฒนางานด้านการศึกษาของไทย โดยในอดีตเป็นรองอธิการท่านแรกของวิทยาลัยการศึกษาบางแสนชลบุรี

ได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้ ก่อนอื่นต้องเข้าใจว่าก่อนผมกลับมาทำงาน พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในช่วงระยะนี้มีนักการศึกษาไทยที่ไปเรียนที่สหรัฐอเมริกา เป็นจำนวนมาก คือหลังสงครามโลกครั้งที่สอง บุคคล

เหล่านั้นเริ่มกลับมาทำหน้าที่ เช่น ศาสตราจารย์สาโรช บัวศรี ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ และ มีอีกหลาย ๆ คน ส่วนผมกลับมาหลังเขาหน่อยหนึ่ง ประมาณ 2 - 3 ปี เมื่อกลับมาแล้ว นักการศึกษาเหล่านี้เริ่มเผยแพร่ความคิดทางการศึกษาแผนใหม่ พลเอกมังกร พรหมโยธี ท่านเป็นคนที่มีความคิดที่ทันสมัย ท่านไม่ได้ขัดขวาง ทั้ง ๆ ที่ท่านเองได้เล่าเรียนในระบบ การศึกษาดั้งเดิมมานาน แต่เมื่อได้รับทราบก็เกิดมีความรู้สึกว่าจะจำเป็นต้องมีการปฏิรูป การศึกษาโดยเฉพาะในระดับฝึกหัดครู และในช่วงนี้กระทรวงศึกษาธิการได้ยินยอมให้มีการ จัดตั้งวิทยาลัยครูชั้นสูงเป็นครั้งแรกเพราะเดิมเราไม่มีเรามีแต่โรงเรียนฝึกหัดครู และโรงเรียน ฝึกหัดครูชั้นสูงที่ประสานมิตร เดิมก็เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง เมื่อ ดร.สาโรช บัวศรี กลับมา บอกว่าถ้าเราจะยกระดับวิชาชีพนี้ขึ้นเราจำเป็นต้องเปิดสอนชั้นระดับปริญญา เพราะฉะนั้นจะต้องยกโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา นั่นก็เป็น ข้อเสนอซึ่งท่านผู้ใหญ่ก็รับฟังและเห็นดีด้วย จึงได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็น ครั้งแรก พ.ศ. 2496 ทั้งนี้เพื่อยกระดับวิชาชีพนี้ให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงนั้นก็เพื่อให้มีชั้นปริญญา พลเอกมังกร พรหมโยธี และ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้มีความคิดว่าจะต้องจัดตั้งวิทยาลัยวิชา การศึกษา ที่เปิดสอนระดับปริญญาขึ้นที่ต่างจังหวัด ในที่สุดก็ไปจัดตั้งที่บางแสน เป็นวิทยาลัย การศึกษาบางแสน ซึ่งเดิมบริเวณนี้มีวิทยาลัยบางแสนเป็นการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา เป็นโรงเรียนกินนอน (โรงเรียนประจำ) แบบของประเทศอังกฤษ ได้เปิดสอนได้ประมาณ 3 - 4 ปี จึงต้องยกเลิกไปเพราะประชาชนไม่ค่อยนิยม ประกอบกับความต้องการใช้พื้นที่จัดตั้ง วิทยาลัยวิชาการศึกษา เพราะตามความคิดเห็นของพลเอกมังกร พรหมโยธี จะต้องใช้พื้นที่ สร้างวิทยาลัยวิชาการศึกษา 1,700 ไร่ เพราะท่านได้รับทราบจากนักการศึกษาที่ได้ไปศึกษา ที่สหรัฐอเมริกาว่ามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่เติบโตมาจากวิทยาลัย วิชาการศึกษาทั้งสิ้น จากนั้นก็ขยายเป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลาย ๆ สาขาวิชา พลเอกมังกร พรหมโยธี ท่านก็ยอมรับแนวคิดนี้เช่นเดียวกัน แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่ท่าน ทำไม่สำเร็จเพราะในปี พ.ศ. 2500 ได้มีการจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ท่านไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็น คณะรัฐมนตรี และไม่กี่วันต่อมา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติยึดอำนาจจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ความคิดของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ที่จะขยายพื้นที่ของวิทยาลัย วิชาการศึกษาบางแสนให้มีพื้นที่ถึง 1,700 ไร่ จึงเหลือเพียง 700 ไร่เช่นเดิม

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ อดีตอธิบดีกรมสามัญศึกษา และต่อมาได้ดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมฝึกหัดครู ท่านได้ให้ทัศนะถึงบทบาทการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี ท่านกล่าวว่ามีความสำคัญมาก เท่าที่ได้รับทราบจากผู้บริหารกระทรวงในสมัยก่อนว่าท่านเป็น ผู้มีสายตายาวไกล มองการศึกษาภาพกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานการฝึกหัดครู ซึ่งจะเป็น ส่วนขยายการศึกษาให้กว้างขวาง

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า ท่านเน้นการฝึกหัดครู ทั้งในการสร้างครู และให้การศึกษาแก่ครู เช่น การไปดูงาน ไปเรียนต่อต่างประเทศ เพื่อที่จะกลับมาเป็นกำลัง

ในการสร้างครูต่อไป ทำให้การขยายงานด้านการสร้างครูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะครูที่จะมาสอนผู้ที่จะเป็นครูต่อไป ควรมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางขึ้น

อาจารย์จรรยา มิลินทร์ อดีตอธิบดีกรมการฝึกหัดครู ท่านได้ให้ทัศนะถึงบทบาทการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี ว่า ท่านเคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประมาณ พ.ศ. 2500 ในช่วงเวลาของการขยายการศึกษาทุกด้านหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย เป็นอาจารย์สอนในวิทยาลัยครูในระยะแรก ๆ ต่อมาได้ปฏิบัติราชการที่กรมฝึกหัดครู ได้ให้ทัศนะถึงบทบาททางการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี ว่าท่านได้พัฒนาการศึกษาไปสู่การศึกษา (แบบอเมริกา) ทำให้นักเรียน กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ ทำงานเป็นกลุ่ม เป็นผู้นำมากขึ้น

ดร.สายหยุด จำปาทอง ได้ให้ทัศนะว่าเคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นักการศึกษาผู้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้นกล่าวว่า เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่มีบทบาทสำคัญในคราวที่ผลักดันงบประมาณ และโครงการต่าง ๆ ของกระทรวงต่าง ๆ ให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีเยี่ยม

พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาใหม่ ๆ (ขณะนั้น) อยู่ 2 งาน คือ

1) จัดตั้งวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึงเพื่อนำเด็กชาวเขาที่จบชั้นประถมศึกษามาเรียนครู เพื่อกลับไปเป็นผู้นำในท้องถิ่นที่เขาอยู่ แนวคิดปัจจุบัน คือการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดในชุมชน

2) จัดตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยบูรพา)

2. พลเอกมังกร พรหมโยธี มีแนวความคิดทางการศึกษาอย่างไร

อาจารย์วิเชียร เกาทอง ได้แสดงทัศนะว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี อยากให้ประชาชนได้รับการศึกษา เพราะท่านเคยเป็นรัฐมนตรีมหาดไทย เมื่อท่านไปตรวจราชการในท้องถิ่นทุรกันดาร ได้พบเห็นความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งมีฐานะยากจน มีความเป็นอยู่อัตคัด ท่านอยากจะให้ประชาชนได้รับการศึกษา เพื่อให้การศึกษาไปพัฒนาชีวิตและวิถีชีวิตของคนให้ดีขึ้น

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย ได้ให้ทัศนะว่าแนวคิดของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ว่าท้องถิ่นจะพัฒนาได้ จะต้องสร้างคนในท้องถิ่นให้พัฒนา นั่นก็คือจะต้องได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอ ได้รับความรู้ทั้งวิชาการ และทักษะทางช่าง บุคคลดังกล่าวก็จะกลับไปพัฒนาท้องถิ่นของตนเองต่อไป

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ ได้ให้ทัศนะถึงแนวคิดทางการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี ว่าประเทศชาติจะพัฒนาไปได้ ประชาชนจะต้องได้รับการศึกษาอย่าง

เพียงพอ ถ้าประชาชนต่างก็ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงอย่างน้อยระดับประถมศึกษา การศึกษาที่ประชาชนได้รับนั้นจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชาติได้ เพราะประชาชนอ่านออกเขียนได้ สามารถติดตามข่าวสารบ้านเมือง สามารถใช้การศึกษาไปพัฒนาตนเอง ทั้งด้านความเป็นอยู่ อาชีพ รายได้ ท่านได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเอาปาล้อมเมือง จำนวนครูไม่พอ ต้องพัฒนาการฝึกหัดครู คนงานต้องได้รับปริญญา ครูใหญ่ต้องได้ปริญญาเอก การใช้สถานที่จัดตั้งวิทยาลัยครูจะต้องไม่ต่ำกว่า 1,000 ไร่ จะต้องให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ครูจะต้องเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้าน ห้องสมุดของวิทยาลัย ชาวบ้านต้องมาใช้ โรงเรียนต้องเป็นของชุมชน โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ครูกับชาวบ้านต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ต้องมุ่งพัฒนาชนบท โดยเอาชาวบ้านมาดูงานที่วิทยาลัย นักเรียนวิทยาลัยครูหมู่บ้านจะต้องทำงานได้ทุกอย่าง และสามารถแนะนำชาวบ้านได้

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี ได้แสดงทัศนะว่า ซึ่งในเรื่องนี้ผมได้กล่าวไปบ้างแล้วถึงแนวคิดของท่าน และขณะเดียวกันนี้ผมว่าท่านเห็นความจำเป็นของการศึกษา เพราะเรื่องของการฝึกหัดครูนั้น ถ้าจะให้การศึกษาระดับประถม และระดับมัธยมก้าวหน้าไปได้ มันจะต้องอาศัยหน่วยงานข้างบน คือกรมการฝึกหัดครูเป็นหน่วยงานที่จะสนับสนุน จะต้องมีการครู - อาจารย์ที่ดี ท่านเข้าใจตรงจุดนี้ดี ฉะนั้นจะต้องทุ่มเทเพื่อให้ระดับล่างได้เติบโต เพราะฉะนั้นครูมีวุฒิต่ำ เช่น ป.ม. , ป.ป. จึงจำเป็นต้องปรับวุฒิของครูให้สูงขึ้น เช่น เปิดวิทยาลัยการศึกษาที่ประสานมิตร และที่บางแสน และต่อมาก็เปิดที่ปทุมวันทีพุดตานนี้เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างระดับอุดมศึกษา กับระดับที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา กล่าวคือ จะต้องเร่งให้ระดับการฝึกหัดครูให้เข้มแข็ง การศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาจึงจะเข้มแข็ง

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ได้กล่าวว่า แนวคิดที่สำคัญการฝึกหัดครูต้องจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู และมีแนวคิดที่ประเทศชาติจะก้าวหน้าเข้มแข็งได้ จะต้องให้ความเข้มแข็งของชนบท ท้องถิ่น โดยเฉพาะกระจายการศึกษาไปสู่ภูมิภาค ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ฉะนั้นสถาบันการฝึกหัดครูในสมัยนั้น เป็นสมัยที่ท่านอาจารย์บุญถิ่น อัตถากร เป็นอธิบดี ท่านรับงานช่วงต่อจาก ม.ล.ปิ่น มาลากุล ทั้งสองทำงานร่วมกัน และได้วางรากฐานไว้ โดยในการจะจัดตั้งสถาบันการฝึกหัดครูนั้นจะต้องกระจายออกไปให้กว้างขวางที่สุด โดยให้ครอบคลุมพื้นที่ ให้กว้างขวางที่สุดของประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสกับคนที่อยู่ในชนบทและท้องถิ่นนั้นได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เพราะโดยทั่ว ๆ ไปในสมัยนั้นคนส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาแค่ระดับมัธยมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ม.6 หรือ ม.8 น้อยมาก

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า ท่านเข้าใจดีว่า การจะพัฒนาชาตินั้นจะต้องพัฒนาคน และการพัฒนาคนจะดีเพียงใดขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพของผู้ทำหน้าที่เป็นครู

อาจารย์จรรยา มิลินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เคยเป็นแม่ทัพด้านบูรพา ในสมัยสงครามอินโดจีน ซึ่งไทยได้ดินแดนบางส่วนกลับมา เป็นความภาคภูมิใจของพลเอกมังกร พรหมโยธี

ในด้านการศึกษาคิด ของ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นผู้มีความคิดเข้าสมัยใหม่ พอใจในการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาเป็นผู้สั่งให้ตัดถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ถมคลอง 2 ข้าง ของถนนเพชรบุรีเดิมเป็นการขยายถนน

ด้านการศึกษา เห็นด้วยกับนักการศึกษาที่สำเร็จมาจากสหรัฐอเมริกา ที่นำแนวคิดการศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education) มาด้วย ซึ่งมีแนวคิดในการยอมรับความเป็นเอกลักษณ์ของเด็กให้เด็กมีเสรี ไม่กดบังคับให้อยู่ในระเบียบและท่องจำบทเรียนที่ไม่มีความหมาย สนใจสังคมรอบตัว

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย ได้ให้ทัศนะว่า ได้ขยายการฝึกหัดครูให้ดีขึ้น โดยส่งเสริมการฝึกหัดครูระดับสูง จัดตั้งสถานฝึกหัดครูหลายแห่งยุบเลิกสถานฝึกหัดครูระดับต่ำทั้งหมดโดยค่อย ๆ ลดลง ๆ จนหมดไป

ดร.สายหยุด จำปาทอง ได้ให้ทัศนะว่าการขยายโอกาสศึกษาให้ไปสู่ท้องถิ่นไกล ๆ โดยสร้างโรงเรียนประถมศึกษา และเพิ่มสถาบันผลิตครู ขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น การสร้างบุคลากร ในมหาวิทยาลัย โดยให้ทุนการศึกษาต่อในต่างประเทศ

3. ท่านคิดว่าอะไรที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี

อาจารย์วิเชียร เกาทอง เรื่องนี้ผมไม่ทราบ

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย ได้ให้ทัศนะว่าผมเข้าใจว่าท่านได้รับอิทธิพลแนวคิดจากการศึกษาดูงานจากต่างประเทศ เช่น ประเทศในทวีปยุโรป และสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะแนวคิดการผลิตครู เพื่อให้ครูเป็นกำลังสำคัญในการไปพัฒนาท้องถิ่นทุรกันดาร โดยเฉพาะในชนบทที่อยู่ห่างไกล

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ ได้ให้ทัศนะไว้ว่าตามแนวคิดของผมในขณะที่ผมปฏิบัติราชการที่วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงนั้น ท่านได้มาติดตามงาน ยามว่างท่านได้พูดคุยสนทนากับผม ผมคิดว่าสิ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี คือ การที่ท่านได้มีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในแถบทวีปยุโรปได้พบเห็นความเจริญ โดยเฉพาะเมื่อมีโอกาสมาทำงานด้านการศึกษาที่ได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น

บางครั้งท่านได้ข้อเสนอแนะกับบุคคลใกล้ชิด เช่น ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในสมัยนั้น ม.ล.ปิ่น มาลากุล และอาจารย์บุญถิ่น อัตถากร ท่านเห็นว่าข้อเสนอเหล่านี้มีประโยชน์จึงนำไปสู่การปฏิบัติ

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี ในเรื่องนี้ผมคิดว่ามี 2 - 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรกในขณะนั้นนักการศึกษาที่ได้ไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกาได้กลับมา นักการศึกษาเหล่านี้ได้นำแนวคิดการจัดการศึกษาแผนใหม่เข้ามา โดยพลเอกมังกร พรหมโยธี ท่านได้รับ และมีความคิดเห็นคล้อยตาม และยอมรับ ประการต่อมาคือหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ชนะสงคราม ก็พยายามจะสร้างความเชื่อถือ และให้นานาประเทศยอมรับ กล่าวคือนอกจากได้ให้ทุนการศึกษาไทยไปเรียนต่อที่อเมริกาแล้ว เขาก็ยังส่งผู้เชี่ยวชาญมาประเทศเรา ฉะนั้นพลเอกมังกร พรหมโยธี ก็ได้มีโอกาสได้พบปะผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้น จึงได้รับแนวคิดมา และประการสุดท้าย คือ ท่านได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานต่างประเทศ

ซึ่งแนวคิดทางการศึกษาเกือบทั้งหมด ได้รับอิทธิพลจากแนวในการจัดการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงนี้เองมีการขยายวิทยาลัยครูไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ เรื่องนี้ผมไม่ทราบ แต่ในฐานะที่ท่านได้รับการะกิจของบ้านเมือง และเป็นแม่ทัพบูรพาและการที่ท่านไปศึกษาดูงานต่างประเทศ และในการที่ท่านได้ทำงานในบทบาทที่จะต้องรับใช้บ้านเมือง ย่อมสร้างแนวคิด วิสัยทัศน์ให้กับคนในระดับนั้นได้ ฉะนั้นเมื่อท่านได้มาเป็นรัฐมนตรีศึกษาท่านก็ได้ให้นำแนวคิดนั้นมาพัฒนา ให้เกิดการขยายตัวให้กว้างไกลขึ้นในวงการการศึกษา

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า ท่านคงจะได้เห็นแบบอย่างจากต่างประเทศ โดยเฉพาะในตอนที่ท่านเป็นแม่ทัพบูรพา ในกรณีพิพาทกับอินโดจีนของฝรั่งเศส คงจะสร้างความรู้สึกว่าคนที่ได้รับการพัฒนาด้วยการศึกษาแล้วย่อมจะมีความสามารถสูงกว่าคนที่ได้เรียนมาน้อยกว่า

อาจารย์จรรยา มิลินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า ได้รับอิทธิพลด้าน Progressive Education จากนักการศึกษาที่สำเร็จมาจากสหรัฐอเมริกา ในสมัยนั้น

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย ได้กล่าวว่าสิ่งที่มีอิทธิพลแนวคิดด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี ว่า มีผู้จบปริญญาเอกทางการศึกษา จากสหรัฐอเมริกา บุคคลเหล่านั้นได้เสนอแนะการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในแนวอเมริกาแทนแนวคิดทางการศึกษาของไทย ที่ยึดแบบมาจากประเทศอังกฤษ

ดร.สายหยุด จำปาทอง ได้ให้ทัศนะว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ดังนั้นคาดว่ามีอิทธิพลต่อความคิดที่จะเพิ่มโอกาสให้คนได้รับการศึกษาสูงขึ้น

4. แนวคิดและอิทธิพลของแนวคิดของพลเอกมังกร พรหมโยธี ด้านการศึกษา

ส่งผลให้เกิดผลงานด้านการศึกษาอย่างไร

อาจารย์วิเชียร เกาทอง ได้กล่าวว่า เท่าที่ผมทราบผลงานด้านการศึกษาของพลเอกมังกร พรหมโยธี เช่น ขยายการฝึกหัดครู โครงการครูชนบทที่วิทยาลัย

อุปราชธานี ก่อตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช และวิทยาลัยบางแสน

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย ได้กล่าวว่า ได้ยกฐานะกองการฝึกหัดครูเป็นกรมการฝึกหัดครู ทั้งนี้เพื่อส่งผลถึงการขยายการฝึกหัดครูให้ทั่วประเทศ

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ ผมคิดว่าผลงานที่เกิดจากแนวคิด เช่น ได้ขยายการศึกษาทุกระดับ เช่น ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ขยายการฝึกหัดครู ทำให้สถานศึกษาเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น จำนวนครูที่ไปสอนนักเรียนมากขึ้น

นอกจากนี้ยังดูแลการศึกษา สำหรับเด็กด้อยโอกาส เช่น การจัดการศึกษาสงเคราะห์ โดยจัดตั้งโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แห่งแรกที่กาญจนบุรี

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี ผมก็ได้กล่าวไปแล้ว สรุปก็คือทำให้มีวิทยาลัยการศึกษาขึ้น ก่อตั้งวิทยาลัยครูทั่วประเทศ เกิดการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา กล่าวคือส่งนักศึกษาไปศึกษาดูต่างประเทศ เมื่อบุคคลเหล่านั้นกลับมาช่วยพัฒนาประเทศต่อไป และผลจำได้ว่าส่งผลถึงระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เช่น การจัดตั้งโรงเรียนมัธยมแบบผสมที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ในส่วนนี้เกิดจากอิทธิพลแนวคิดของการจัดการศึกษาแบบแผนใหม่เข้ามา และได้จัดการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาส โดยได้จัดตั้งโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ขึ้นที่จังหวัดกาญจนบุรี

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ กล่าวว่า จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดการขยายตัวในการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครูไปทั่วประเทศ เพื่อหวังที่จะให้ผู้จบระดับมัธยมศึกษาได้มีโอกาสเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาสูงขึ้น

ได้ขยายการฝึกหัดครูเริ่มจากในส่วนกรุงเทพฯ แล้วได้ขยายไปต่างจังหวัด และจังหวัดอื่น ๆ อีกหลายจังหวัด

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง และวิทยาลัยนครศรีธรรมราช ซึ่งท่านได้ให้ความสนใจ โดยได้ติดตามการก่อสร้างตลอดเวลา จนปัจจุบันวิทยาลัยครูดังกล่าวได้พัฒนา เป็นสถาบันราชภัฏที่เปิดสอนหลายสาขาวิชา และเชื่อว่าในอนาคตสถาบันราชภัฏอาจจะพัฒนา และยกระดับฐานะไปสู่ศักยภาพที่สูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งบุคคลผู้มีส่วนขยายแนวคิดนี้คือ อาจารย์บุญถิ่น อัตถากร คือเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการวางรากฐานการฝึกหัดครูไทย

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า มีการปรับปรุงการสร้างครูอย่างมาก นอกจากนั้นท่านยังมีผู้ได้บังคับบัญชาที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล โดยเฉพาะ ม.ล.ปิ่น มาลากุล และอาจารย์บุญถิ่น อัตถากร

อาจารย์จรรยา มลิษฐ์ ได้ให้ทัศนะว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

1. หลักสูตรเข้าระบบการเรียนจากสหรัฐอเมริกา เป็นการศึกษาแบบใหม่
2. ทำให้เกิดวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีการศึกษาด้านวิชาครูถึงปริญญาตรี
3. มีการศึกษาขยายการศึกษาด้านปริมาณทุกระดับ

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย กล่าวว่าได้เปลี่ยนระบบการสอบไล่ที่คิดเป็นเปอร์เซ็นต์มาเป็นหน่วยกิต

ดร.สายหยุด จำปาทอง ได้ให้ทัศนะว่า จากแนวคิดข้างต้นทำให้เกิดการสร้างครูให้เป็นผู้นำในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น นั่นคือสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีการขยายการผลิตครูทั้งปริมาณและคุณภาพ ทำให้ขยายทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไปสู่ชนบทมากยิ่งขึ้น มีการขยายระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะการเพิ่มคุณภาพทางอาจารย์

5. ท่านคิดว่าพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนักการทหาร นักการเมือง หรือนักบริหาร

อาจารย์วิเชียร เกาทอง ได้ให้ทัศนะในเรื่องนี้ว่าพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นนักการทหารจะมีน้ำหนักมากกว่าโดยดูจากวิธีการทำงาน บุคลิกภาพ หรือมองภาพรวมของท่านเมื่อมาทำงานทางการเมือง และนักการบริหารท่านก็นำวิธีการทำงานของทหารมาใช้ด้วย

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย ได้กล่าวในเรื่องนี้ไว้ว่า ผมคิดว่าในขณะที่ท่านเป็นทหารท่านก็เป็นทหารได้ดี มีตำแหน่งก้าวหน้าถึงพลเอก ต่อมาภายหลังได้ร่วมกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม จัดตั้งรัฐบาล ท่านเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ท่านก่อสร้างผลงานไว้มากมาย

สรุปว่าเป็นนักบริหารทั้งทางทหารและนักบริหารทางการเมือง และท่านรู้จักนำประสบการณ์ในการทำงานมาประยุกต์ใช้ในการทำงานตามบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ ได้ให้ทัศนะในเรื่องนี้ว่า ผมคิดว่าท่านเป็นทั้งสามนักนั้นแหละ เพราะท่านรับผิดชอบงานด้านใด มักจะมีผลงานโดดเด่น เป็นที่กล่าวขวัญถึงเสมอถึงผลงาน

ศ.ดร.อรรณ บัวศรี ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ผมคิดว่าเป็นลักษณะผสมผสานกันมากกว่า บางครั้งท่านบริหารการศึกษาท่านก็นำลักษณะทหารมาใช้ เช่น ความรวดเร็ว ความเด็ดขาด มีอยู่ครั้งหนึ่ง ท่านไปติดตามการทำงานที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาที่บางแสน ขณะนั้นผมเป็นรองอธิการบดีก็เดินพาท่านไปตรวจตึก ท่านพบหยักไย แมงมุมตามตึกท่านชี้ ผมหันซ้ายหันขวา เพื่อหาคนมากวาด ท่านบอกว่าคุณนั้นแหละกวาดให้สะอาด

ขณะเดียวกันท่านก็เป็นนักการเมืองด้วย กล่าวคือท่านจะฉวยโอกาสดึงงบประมาณได้มากมายมาจัดการศึกษา เช่น การลงทุนสร้างวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประการสุดท้ายท่านเป็นนักบริหารที่ขยันติดตามงานมาก งานจึงเจริญก้าวหน้า

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้กล่าวคือ คิดว่าท่านเป็นทั้งนักการทหาร เป็นแม่ทัพ นักการเมืองก็เป็นเพราะเป็นรัฐมนตรีเจ้ากระทรวง และท่านก็เป็นนักบริหารด้วย

เพราะฉะนั้นเราอย่าไปแยกแยะว่าท่านเป็นนักอะไรคงไม่ได้ เพราะเป็นแล้วแต่ละหน้าที่ท่านเป็นได้ดีหรือไม่ ปัญหาก็คือท่านเป็นได้ดีในแต่ละบทบาทหน้าที่ ท่านได้เอาประสบการณ์จากการเป็นทหาร เป็นนักการเมือง มาใช้วางรากฐานในการบริหารการศึกษาของประเทศท่านก็ทำได้ดี เพราะท่านมีแผนการวิธีการมีแนวคิด แต่ถ้าว่าไปแล้วในช่วงที่ท่านเป็นรัฐมนตรีศึกษานั้น ท่านทำได้ดีมากเพราะดูจากผลงาน

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า ท่านเป็นนักบริหารที่มีการตัดสินใจแน่วแน่ อันอาจจะเกิดจากการมีการสั่งการอย่างเด็ดขาดจากแนวทางที่เคยเป็นนายทหาร ระดับแม่ทัพภาคมาก่อน

อาจารย์จรรยา มิลินทร์ ให้ทัศนะว่า เป็นนักการทหาร และนักบริหาร ผสมผสานกัน

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย ในเรื่องนี้ผมเชื่อว่าท่านเป็นนักการเมือง และนักบริหารการศึกษา พร้อม ๆ กันเพราะในฐานะเป็นรัฐมนตรี ต้องต่อสู่ทางสภาเพื่อให้ได้งบประมาณมากมาย มาจัดการศึกษา และท่านก็ทำได้ ที่ว่าเป็นนักบริหารก็เพราะท่านรู้จักใช้คนดีเข้ารับตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ ของกระทรวง เช่น ตำแหน่งอธิบดีกรมการฝึกหัดครู อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ทำงานได้รวดเร็ว ทันใจ

ดร.สายหยุด จำปาทอง ให้ทัศนะว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี สามารถเป็นได้ทั้ง 3 อย่างอย่างสมบูรณ์

6. ในทัศนะของท่าน ท่านคิดว่าบทบาทของพลเอกมังกร พรหมโยธี

ในการดำเนินงานด้านการศึกษา และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นอย่างไร

อาจารย์วิเชียร เกาทอง ได้ให้ทัศนะว่า ท่านแสดงได้สมบทบาทมากในฐานะเป็นเจ้ากระทรวงศึกษาธิการ สิ่งที่เป็นเครื่องแสดงยืนยัน คือ ผลงานทางการศึกษา

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย ในเรื่องนี้ผมไม่ขอก้าว เพราะมองภาพไม่ชัดเจน

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ ได้ให้ทัศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า ในทัศนะของผม ผมมีความเห็นว่าท่านได้แสดงสมบทบาท ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยท่านได้สร้างคน สร้างหน่วยงาน และได้กำกับงานด้านการศึกษาให้ขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย ถึงแม้ว่าจะมีปัญหา อุปสรรคมากมาย แต่ท่านไม่ท้อถอย ท่านได้รับผิดชอบ และได้นำองค์กรที่รับผิดชอบฝ่ามารุสุม ปัญหาอุปสรรค จนปรากฏผลงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี ได้ให้ทัศนะว่า ผมว่าท่านแสดงบทบาทของท่านตามภาระกิจ ในฐานะที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอย่างสมบูรณ์ ท่านมีความเข้าใจในแนวทาง

การจัดการศึกษา ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ ๆ และขณะเดียวกันท่านพยายามปรับตัวของท่านในการทำงานค่อนข้างดีมาก ผลงานจึงปรากฏให้เห็นดังที่เราทราบกัน

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ได้ให้ทัศนะในเรื่องนี้ว่า บทบาทในช่วงที่พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ท่านมีบทบาทในการพิจารณาจัดตั้งวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง และวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชด้วยตัวท่านเอง และท่านเป็นผู้มีส่วนผลักดันให้การศึกษาในยุคสมัยนั้น ทุกระดับตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกหัดครู เจริญก้าวหน้าเป็นลำดับ ท่านเป็นผู้ที่มีอิทธิพลค่อนข้างสูงในรัฐบาลสมัยนั้น โดยอาจจะเป็นความคุ้มเคย กับผู้นำรัฐบาลในสมัยนั้น และประกอบกับท่านทำงานด้วยความมุ่งมั่น เสียสละ มีสายตาที่ยาวไกล จึงทำให้ท่านมีบทบาทในการดำเนินงานด้านการศึกษาสมัยนั้นค่อนข้างสูง

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า อยากจะพูดว่า เป็นตอนที่การศึกษาไทยมีความก้าวหน้าสูงสุด ผู้ตอบหมายถึง ตัวเพิ่มจากจุดเดิมไม่ใช่ระดับสูงสุด

อาจารย์จรรณู มลิินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นทหาร การตัดสินใจก็ดำเนินการเช่นเดียวกับแม่ทัพ คือเมื่อเสนาทหารทำแผนเสนอมาก็เลือกแผนใดแผนหนึ่งตามความเห็นของตนแล้วให้ดำเนินการไปตามนั้น แม่ทัพจะไม่ยุ่งในรายละเอียด

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย ได้ให้ทัศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า ในขณะที่ประเทศยังด้อยจากระดับการศึกษาโดยส่วนรวมมีผู้จบประถมศึกษา ในเกณฑ์ด้อยกว่าประเทศอื่น ๆ ท่านสามารถทำให้มีผู้ไม่รู้หนังสือลดลงมาก ขยายโรงเรียนไปยังอำเภอต่าง ๆ ขยายการฝึกหัดครู ทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยท่านมีความเห็นว่าให้เวลาเด็กอยู่ในโรงเรียนดีกว่าจบแล้วไม่มีงานทำ จึงขยายโอกาสการเรียนมากขึ้นทุกระดับ

ดร.สายหยุด จำปาทอง ให้ทัศนะว่า ตามที่กล่าวข้างต้น เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่เป็นที่ยอมรับในรัฐบาล จึงเป็นผลส่งให้กระทรวงศึกษาธิการ ได้รับการสนับสนุนทั้งงบประมาณ และโครงการต่าง ๆ (ในขณะนั้น) ด้วยดีตลอด

7. บทบาทของพลเอกมังกร พรหมโยธี ช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาอย่างไร

อาจารย์วิเชียร เกาทอง ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทของท่านช่วยให้การศึกษาพัฒนารุดหน้าไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทุกระดับ ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า ท่านได้ขยายการศึกษาทุกระดับตั้งแต่การศึกษาประถมศึกษา มัธยมศึกษา และเด็กด้อยโอกาส จึงทำให้ต้องขยายการผลิตครู ให้เพียงพอกับความต้องการของการศึกษา ระดับต่ำลงมา

ผมเข้าใจว่าท่านมีส่วนในการยกระดับฐานะครูประชาบาลให้ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป โดยการส่งเสริมให้รับการศึกษาต่อ และเพิ่มวุฒิทางวิชาครูให้สูงขึ้น

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ท่านได้แสดงบทบาท ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นผลงานที่ได้สร้างสรรค์เป็นสิ่งที่ประจักษ์ว่าท่านพัฒนาการศึกษา

ศ.ดร.อรรณ บัวศรี ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้พัฒนาการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ และโดยเฉพาะการฝึกหัดครูท่านได้ให้ความสนใจมาก ยกเว้นระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าท่านต้องการวางพื้นฐานทางการศึกษาระดับล่างให้มั่นคงก่อนก็ได้ แล้วค่อยขยายระดับมหาวิทยาลัยในโอกาสต่อไป

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ได้กล่าวว่า จากบทบาทดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ช่วยให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในระดับต่าง ๆ เพิ่มขึ้น

ด้านอาคารสถานที่ได้จัดสรรงบประมาณในการก่อสร้างสถานศึกษาทุกระดับเพื่อให้เพียงพอต่อการขยายตัว โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศทำให้อาคารเรียน เครื่องไม้เครื่องมือเพิ่มมากขึ้น และในสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีศึกษา ท่านได้จัดหาทุนให้ข้าราชการไปศึกษาต่อต่างประเทศ เมื่อบุคคลเหล่านั้น กลับมาก็เป็นกำลังสำคัญมา สร้างความเจริญให้กับประเทศเป็นอันมาก

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า ท่านริเริ่มสนับสนุน การฝึกหัดครู ซึ่งเป็นแนวคิดเดียวกับ ม.ล.ปิ่น มาลากุล แต่เนื่องจากท่านเป็นที่เกรงใจของคณะรัฐมนตรีมากกว่า จึงสามารถทำให้งานพัฒนาการศึกษาทำได้ง่ายขึ้น

อาจารย์จรรยา มิลินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางการศึกษาเป็นเสรีนิยมยิ่งขึ้น ผลพวงจากอิทธิพลของ Progressive Education ในปี พ.ศ. 2500 ทำให้เกิดคนรุ่นใหม่ที่ปฏิวัติสังคมไทยใน พ.ศ. 2516 ได้

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย ได้กล่าวถึงบทบาทในการพัฒนาการศึกษาของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ว่า ได้จัดตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร และสาขาอื่น ๆ ในภูมิภาค ให้ทุนการศึกษาแก่ระดับฝึกหัดครูมากขึ้น ให้การศึกษาอบรมครู ระดับสูง เกิดขึ้นส่งคนไทยไปศึกษาดูงาน เพิ่มเติมยังต่างประเทศมากขึ้นเป็นพิเศษ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา

ดร.สายหยุด จำปาทอง กล่าวว่ามีการขยายโอกาสทางการศึกษา ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

8. ในทัศนะของท่าน คิดว่าบทบาทที่พลเอกมังกร พรหมโยธี แสดงออกนั้นเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมากน้อยเพียงใด

อาจารย์วิเชียร เกาทอง ได้ให้ทัศนะไว้ว่า เป็นประโยชน์มากทั้งยุคสมัยนั้น และส่งผลถึงยุคสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน งานที่ท่านเริ่มต้นวางรากฐานไว้ได้รับการสานต่อ จึงเจริญรุดหน้าเป็นอันมาก เช่น การศึกษาสงเคราะห์จากแห่งเดียวก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น วิทยาลัยครูที่ท่านให้ความสำคัญมาก ปัจจุบันจะยกระดับฐานะเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏในเวลาอันใกล้

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย ได้ให้ทัศนะไว้ว่า เป็นประโยชน์มาก กล่าวคือ เมื่อท่านได้มารับผิดชอบในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งควบคุมดูแลการศึกษาทั่วประเทศ ท่านได้ยอมรับการศึกษาแผนใหม่จากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยนักการศึกษาของไทยในสมัยนั้นที่ได้รับแนวคิดการศึกษาแบบใหม่มีส่วนเสริมแนวคิดให้บังเกิดผลสู่การปฏิบัติ จนเกิดการพัฒนาศึกษาในที่สุด

ส่งผลให้ประเทศได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเพราะประชาชนมีการศึกษา ส่งผลให้รัฐบาลต่อมาสามารถพัฒนาประเทศไปได้เพราะประชาชนได้รับการศึกษา

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผมคิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของประเทศไทยมากทั้งในอดีตและยังส่งผลถึงปัจจุบันด้วย ผมขอยกตัวอย่างสักตัวอย่างหนึ่ง เช่น การฝึกหัดครูที่ท่านได้ก่อตั้งมาเพื่อทำหน้าที่ผลิตครู เพื่อไปสอนนักเรียนให้เพียงพอกับความต้องการของประเทศ และในขณะเดียวกันกับการฝึกหัดครูได้พัฒนาตัวเอง โดยทำการเปิดสอนสาขาวิชาต่าง ๆ มากขึ้น ไม่เปิดสอนเพื่อไปเป็นครูอย่างเดียวเหมือนเมื่อก่อน และในปัจจุบันได้เปิดสอนระดับปริญญาโทหลายสาขาวิชา ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน และข้าราชการที่อยู่ในส่วนภูมิภาคต่าง ๆ ได้มีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา ปัจจุบันสถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่งทั่วประเทศ

สิ่งที่กล่าวมานี้ถือได้ว่า เป็นผลงานที่สร้างประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างมหาศาล

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี ได้ให้ทัศนะไว้ว่า บอกได้เลยว่าเป็นประโยชน์แก่การศึกษาของชาติมากมายมหาศาลเรียกได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ของการศึกษาไทยที่มีการขยายการศึกษาให้เจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ได้กล่าวว่า ในทัศนะของผมคิดว่า พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้วางรากฐานการศึกษาของไทยให้เข้มแข็ง และสิ่งที่ท่านได้ทำ ได้ส่งผลให้การศึกษาของไทยในสมัยต่อ ๆ มาได้พัฒนา และเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับ และคิดว่าจะส่งผลถึงปัจจุบัน และอนาคต

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในระยะต่อมา จะว่าท่านรับลูกจาก ม.ล.ปิ่น มาลากุล ซึ่งถือว่างานฝึกหัดครูเป็นงานสำคัญแต่ตามที่กล่าวมาแล้วในข้อ 7 เมื่อมีผู้จบปริญญาโท - เอกมากขึ้น ทำให้งานฝึกหัดครูมีอัตราเร่งสูงขึ้น

อาจารย์จรรยา มลิษฐ์ ได้ให้ทัศนะว่า มีประโยชน์ที่ช่วยเร่งกลไกในการพัฒนาศึกษาในด้านปริมาณ และความเสมอภาคในโอกาสได้เร็วขึ้น

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย ได้ให้ทัศนะว่า คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อประเทศมากพอสมควรในความคิดอันก้าวหน้าของท่าน

ดร.สายหยุด จำปาทอง ให้ทัศนะว่าในแง่งบประมาณ และโครงการต่าง ๆ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการน้อยคนจะเทียบได้

9. ท่านรู้สึกอย่างไรที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี มีบทบาทเช่นนั้น

อาจารย์วิเชียร เกาทอง ผมรู้สึกดีใจที่ได้เห็นผู้ใหญ่ในสมัยนั้นเห็นความสำคัญของการศึกษา และได้เอาใจใส่อย่างจริงจัง

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย ผมเห็นด้วยอย่างยิ่งที่ท่านแสดงบทบาทเช่นนั้น โดยท่านเห็นความสำคัญของการศึกษา และคิดว่าบทบาทที่ท่านแสดงนั้นหาได้ยากยิ่ง จากรัฐมนตรีศึกษาในยุคสมัยนั้นที่กล้าคิด และกล้าทำ มีจิตใจที่มุ่งมั่นที่จะพัฒนาการศึกษา

ดร.ปรีชา เจียมรอมวงส์ ได้กล่าวว่า ท่านเป็นคนฉลาด ท่านมองอะไร จะมองด้วยสายตาอันยาวไกล คิดทำอะไรมักจะคิดล่วงหน้าไปตั้ง 40 - 50 ปี ข้างหน้า เรียกว่าเป็นผู้มีวิสัยทัศน์

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี ได้กล่าวว่า ในขณะนั้นผมมีความรู้สึกสนุกกับงาน เพราะท่านติดตามผลักดันตลอดเวลา เมื่อเราทำงานพบปัญหา ขาดสิ่งใดท่านดูแลตลอด เช่น งบประมาณ เครื่องมืออุปกรณ์ ท่านดูแลทุกอย่าง ทำให้มีกำลังใจในการทำงาน มีความรู้สึกว่าผู้ใหญ่ไม่ทอดทิ้งเรา

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ กล่าวในเรื่องนี้ว่า ผมชื่นชมท่านเป็นบุคคลที่ทำประโยชน์กับประเทศชาติ ท่านเป็นผู้มีสายตาอันกว้างไกล เป็นบุคคลที่กล้าตัดสินใจ เป็นผู้มีความสามารถในเชิงบริหาร

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า บางคนอาจไม่ชอบความเด็ดขาดในการตัดสินใจ แต่ผู้เขียนในขณะนั้นรู้สึกพอใจมาก แม้แต่สิ่งที่เราเห็นเล็กน้อย แต่ท่านเป็นคนรักคุณภาพไม่ว่าเป็นคนหรือวัตถุ ที่ผู้ตอบประจักษ์ชัดก็คือ โรงเรียนพิบูลบำเพ็ญ (ปัจจุบัน คือโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยบูรพา) อาจจะเป็นโรงเรียนระดับประถมแห่งแรกในประเทศไทย ที่มีพื้นที่หินขัด ท่านพูดต่อหน้าอธิบดีกรมสามัญศึกษา (หลวงสวัสดิ์สารศาสตร์พุทธิ) ว่า ถ้าหินขัดมีรอยนิดเดียวท่านจะตัดเงินเดือนตั้งแต่การโรงถึงอธิบดี ความจริงอาจจะไม่หมายความว่าเช่นนั้น แต่แสดงว่าท่านเอาใจใส่แม้แต่สิ่งเล็กน้อย

อาจารย์จรรยา มลิษฐ์ ให้ทัศนะว่า รู้สึกเป็นธรรมดาที่นักการเมืองสมัยนั้นมีความคิดไปในทางก้าวหน้าและพัฒนาเช่นเดียวกับหัวหน้ารัฐบาลสมัยนั้นคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เป็นคนลักษณะเดียวกัน แต่ความคิดริเริ่มจะสูงกว่าผู้อื่น

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย กล่าวในเรื่องนี้ว่า รู้สึกพอใจในบทบาทของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ที่ท่านเอาใจใส่ในการพัฒนาการศึกษา เป็นอย่างดี ก่อนข้างจะทุ่มเทตนเองในเรื่องดังกล่าว

ดร.สายหยุด จำปาทอง ให้ทัศนะว่า เป็นผู้ที่ทำประโยชน์แก่กระทรวงศึกษาธิการ อย่างดีมาก

10. ในทัศนะของท่าน ๗ ขอบบทบาทของพลเอกมังกร พรหมโยธี มากน้อยเพียงใด

อาจารย์วิเชียร เกาทอง ในภาพรวม ผมชอบในระดับมาก

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย ผมชอบท่านที่ท่านเป็นบุคคลไม่ทะเยอทะยาน ไม่โอ้อวดตัวเอง โดยเห็นได้จากที่มาตรวจราชการที่วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ทางวิทยาลัยได้สร้างเรือนรับรอง แล้วตั้งชื่อว่า “พรหมโยธี” ท่านมาพบบอกว่าให้เปลี่ยนชื่อเสียใหม่ มัน ไม่เหมาะสมไม่ควร บุคคลอื่นมาเห็นจะรู้สึกไม่ดี และทำให้ท่านอึดอัดไม่สบายใจด้วย ในที่สุด ก็เปลี่ยนชื่อเป็น “บึงงาม” ตามที่ท่านแนะนำ

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ กล่าวว่า อย่าให้ผมบอกว่าชอบเลย แต่ผมมีความศรัทธา ท่านมากกว่า ได้เห็นความเสียสละ ความมุ่งมั่น เอาจริง เอาจริงในการทำงานอย่างทุ่มเทให้กับชาติบ้านเมือง และท่านเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่สง่างามสมเป็นชายชาติทหาร

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ผมคิดว่าขอบบทบาทของความเป็นผู้ใหญ่ของท่าน เช่น การวางตัว ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับในข้อจำกัดของตัวเองเรื่องใดที่ท่านไม่รู้ ท่านจะถามคนที่รู้เรื่องนั้น

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ ได้กล่าวว่า ผมชอบบทบาทของท่านในฐานะที่ท่านมองปัญหาต่าง ๆ ได้ชัดเจน และสามารถทำปัญหามาแก้ไขได้ตรงจุด

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า ชอบมาก เพราะท่านนำความก้าวหน้าให้แก่กระทรวงศึกษาธิการ มากมายต้องหมายเหตุไว้ด้วยว่า ผลงานที่ท่านสร้างมาในระยะแรก ผลผลิตออกดอกให้ท่านได้ใช้คนเหล่านี้เป็นกำลังต่อไป

อาจารย์จรรุญ มลิินทร์ ให้ทัศนะว่า บทบาทในฐานะรัฐมนตรีในขณะนั้นก็อยู่ระดับพอใช้ได้

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ท่านมีบทบาทต่อการศึกษาในขณะนั้นมาก ในฐานะเจ้ากระทรวง

ดร.สายหยุด จำปาทอง ให้ทัศนะว่า ในแง่ทางการเป็นผู้นำของกระทรวงศึกษาธิการ นับว่ามีบทบาทดีมาก เพราะเป็นที่ยอมรับของคณะรัฐมนตรี

11. โดยภาพรวมท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ พลเอกมังกร พรหมโยธี อย่างไร

อาจารย์วิเชียร เกาทอง มีความคิดในเรื่องนี้ว่า จะหาบุคคลที่มีประสบการณ์ในการทำงาน ที่มีความสามารถรอบด้าน มีความจริงใจ มุ่งมั่น และถือการทำงานโดยยึดผลประโยชน์ของประเทศชาติหาได้ยากยิ่ง เช่น พลเอกมังกร พรหมโยธี

อาจารย์สุรินทร์ เหลือลมัย กล่าวว่า เป็นบุคคลที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่วงการศึกษาไทยทั้งในอดีต และส่งผลถึงปัจจุบันเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกหัดครู

ดร.ปรีชา เจียมรวมวงศ์ ได้กล่าวว่า ท่านเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีประสบการณ์ในการทำงานมากมาย งานทุกงานเมื่อท่านลงมือทำมักจะประสบความสำเร็จเสมอ

ศ.ดร.ธำรง บัวศรี ได้กล่าวว่า เป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพดี มีบารมีในคณะรัฐบาล คณะรัฐมนตรียอมรับนับถือ รองจากท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ดร.นิเชต สุนทรพิทักษ์ กล่าวว่าในภาพรวมเกี่ยวกับ พลเอกมังกร พรหมโยธี ท่านเป็นปูชนียบุคคลของประเทศ เป็นคนไทยคนหนึ่งที่เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาให้กับประเทศ และท่านเป็นผู้มีความคิดและชี้นำแนวคิดให้กับข้าราชการ กระทรวงศึกษาธิการ และบุคคลที่มีแนวคิดร่วมกับท่านสูงสุดคนหนึ่ง คือ ท่านบุญถิ่น อัตถากร อธิบดีกรมการฝึกหัดครู เป็นผู้มีบทบาทในการขยายงานการฝึกหัดครูในระยะต่อมาออกไปอย่างกว้างขวาง

ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ทัศนะว่า ท่านมีบารมี จากการที่เป็นคนสำคัญในคณะรัฐบาล อาจจะเป็นเพราะฝีมือในการทำทัฟเข้าต่อสู้กับฝรั่งเศส จนยึดได้ดินแดนคืนมาหลายจังหวัด นอกจากบารมีท่านยังมีความคิดกว้างไกล สิ่งที่ท่านทำท่านจะต้องหวังไว้ว่าผลต้องออกมามีคุณภาพสูง ในตอนนี้แทบจะกล่าวได้ว่าหากกรมการฝึกหัดครูจะทำอะไรท่านจะให้ความสนับสนุนเต็มที่ และต้องไม่ลืมว่าทหารเอกของท่านคือ ม.ล.ปิ่น มาลากุล และอาจารย์บุญถิ่น อัตถากร โดยเฉพาะอาจารย์บุญถิ่น อัตถากร นับถือท่าน พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นอย่างยิ่ง

อาจารย์จรรยา มลิินทร์ ไม่ได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้

อาจารย์ไมตรี ฐมชัย กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า รู้สึกว่าท่านเป็นคนดี ช่วยสร้างงาน พัฒนาการศึกษาของชาติมาก เป็นคนเอาจริงเอาจังกับงาน สมควรได้รับการยกย่องในวงการศึกษาคนหนึ่ง

ปัจจุบันนี้วิทยาลัยครูได้ปรับสภาพเป็นสถาบันราชภัฏ เจริญรุดหน้าต่อไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในอนาคต นี่ก็แสดงถึงสายตาที่กว้างไกลในการมองของผู้บริหารในกระทรวงศึกษาธิการในยุคนั้น ประกอบด้วยท่านพลเอกมังกร พรหมโยธี ท่านอาจารย์บุญถิ่น อัตถากร เป็นอธิบดีกรมการฝึกหัดครู และ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ดร.สายหยุด จำปาทอง ให้ทัศนะว่า ในแง่ของการเป็นผู้นำของกระทรวงศึกษาธิการ มีผู้เทียบเคียงได้ยาก

พ.ท. ชม มุสิกานนท์ เป็นเลขานุการส่วนตัวของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ปัจจุบัน อายุ 88 ปี ผู้ศึกษาไม่สามารถไปสัมภาษณ์ได้โดยตรง สาเหตุเพราะ มีปัญหาด้านสุขภาพ แต่ก็ให้สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ถึงผลงานด้านการศึกษาของ พลเอกมังกร พรหมโยธี ว่า

ท่านมีความคิดริเริ่มดี ผลงานด้านการศึกษาของท่านมากมาย เช่น ก่อตั้งโรงเรียน สามเสน เพราะขณะนั้นเด็กไม่มีที่เรียน ก่อตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงราชบุรี ก่อตั้งเทคนิค กรุงเทพ ฯ หุ่นหามาเมม ฯลฯ

ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพลเอกมังกร พรหมโยธี กับ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ว่าทั้งสองคุ้นเคยกันมาก กล่าวคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เรียก พลเอกมังกร พรหมโยธี ว่า “พี่พรหม”

ภาคผนวก ข

คำไว้อาลัยของบุคคลสำคัญในวงราชการและมิตรสหาย

ครอบครัวพรหมโยธี. (2509). หนังสืออนุสรณ์ งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก,
พลอากาศเอก, พลเรือเอก, มังกร พรหมโยธี.

คำไว้อาลัย

ก่อนพลเอก มังกร พรหมโยธี ถึงแก่อนิจกรรมสักหน่อย ภริยากับข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยม และมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้พบเห็นว่าอาการดีขึ้นมากแล้ว ไม่นึกเลยว่าจะมีโรคแทรก เป็นเหตุให้ถึงแก่อนิจกรรมโดยกะทันหัน ฉะนั้น เมื่อได้รับโทรศัพท์ที่ข่าวร้าย ข้าพเจ้าจึงรู้สึกงงกันไปด้วยความเศร้าสลดใจ

ข้าพเจ้ารู้จักกับพลเอก มังกร พรหมโยธีมากกว่า ๒๖ ปีแล้ว ตั้งแต่ท่านดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม แล้วดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และในที่สุดได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ จนปี ๒๕๐๐

กระทรวงทั้งสามนี้ เป็นกระทรวงอันสำคัญยิ่งของรัฐบาล ฉะนั้น เมื่อพิจารณาคุณกิจราชการที่ท่านบำเพ็ญไว้แล้ว จะเห็นว่าท่านมีเกียรติประวัติเป็นอย่างดี

แน่ละ ท่านเป็นทหารโดยวิชาชีพ ท่านจึงมีความกล้าหาญ ตั้งแต่เห็นประจักษ์ระหว่างที่ท่านปฏิบัติราชการทหารอยู่ แต่แม้ในราชการพลเรือน ท่านก็กล้าคิดกล้าปฏิบัติ มีความตกลงปลงใจอันแน่วแน่ แต่ก็พร้อมที่จะปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสุขุม

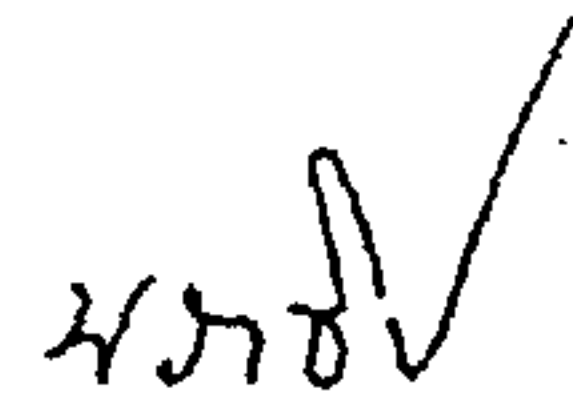
นี่เป็นประสบการณ์ที่ข้าพเจ้าได้รับจากการสังสรรค์กับท่านเป็นเวลานาน ปีในคณะรัฐมนตรี ทำให้ข้าพเจ้าระลึกถึงความในราชนิติของเจ้านักยพราหมณ์ที่ว่า ถ้ามีความสามารถ ทำไมกับภาระที่หนัก ถ้ามีความตั้งใจจริง ทำไมกับผลที่อยู่ห่างไกล ถ้ามีความกล้าหาญ ทำไมกับพลัดภูมิประเทศ ถ้ามีความน่ารักใคร่ ทำไมกับคนอื่น

พลเอก มังกร พรหมโยธี มีความสามารถ มีความตั้งใจจริง มีวิชา
และมีवानรรักใคร่ จึงบรรลุผลสำเร็จในการบำเพ็ญคุณประโยชน์นานัปการ
ไว้แก่ชาติบ้านเมือง

ขอให้คุณงามความดีที่ท่านได้บำเพ็ญไว้ จงเป็นปัจจัยนำท่านไปสู่
สุคติในสัมปรายภพเทอญ

(ลงพระนาม)

พลตรี

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้ารู้จักกับ พลเอก มังกร พรหมโยธี และได้ร่วมปฏิบัติราชการมาด้วยกันตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อครั้งท่านยังเป็นนายทหารหนุ่มประจำกองทัพบกมัยศ ร.อ. หลวงพรหมโยธีอยู่ ข้าพเจ้าเรียกท่านว่า “คุณหลวงพรหม” และก็ยังเรียกติดปากอยู่จนกระทั่งได้พบท่านครั้งสุดท้าย ก่อนที่ท่านได้ล้มป่วยลงไม่นานนัก ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอเรียกท่านว่าคุณหลวงพรหมฯ ต่อไปตามเดิม

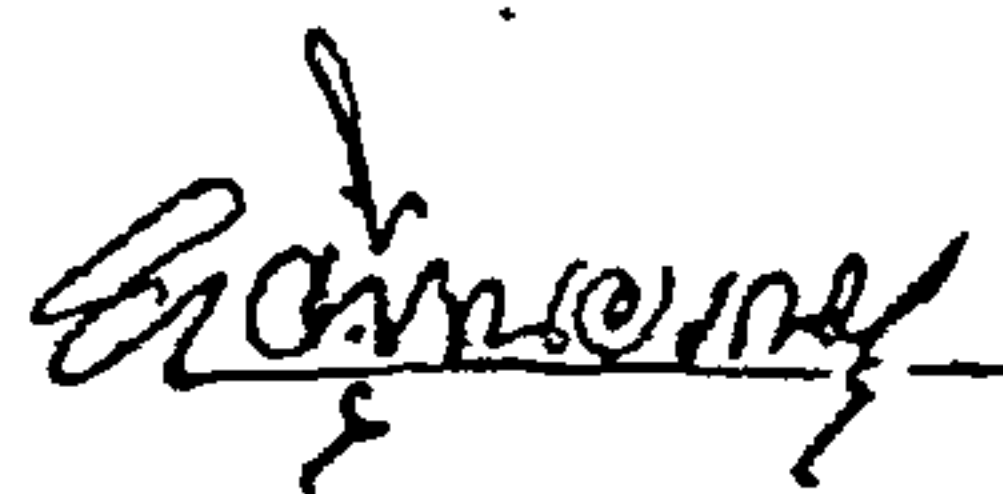
คุณหลวงพรหมฯ เป็นผู้สร้างกายลุ่มบุดและแข็งแรงสมเป็นนายทหาร และเป็นคนพลพิดันในเรื่องการแต่งกายมาก คือท่านแต่งกายสะอาดสะอ้าน และถูกต้องตามระเบียบแบบแผนเสมอ และในความรู้สึกของข้าพเจ้านั้นท่านเป็นคนมวนิยมมากทั้งก่อนข้างจะเข้าระเบียบอยู่สักหน่อย ท่านเป็นคนเจ้าการมพูดจาคมคายปากกล้าอยู่ไม่ใช่น้อย แต่ขณะเดียวกันท่านก็สุภาพเรียบร้อยและอ่อนโยน โอกาสใดที่ควรจะเข้มแข็งเด็ดขาดท่านก็เข้มแข็งและเด็ดขาด สมกับที่ท่านเป็นทหาร ข้าพเจ้าจำได้ว่าครั้งหนึ่งในระหว่างที่ประเทศไทยกำลังมีกรณีพิพาทกับประเทศอินโดจีน และคุณหลวงพรหมฯ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพบูรพา เพื่อนรักของท่านคนหนึ่งซึ่งก็เป็นนายทหารบกมัยศพันเอกและเป็นอธิบดีกรมการพลเรือนแห่งหนึ่ง ได้กระทำผิดระเบียบและวินัยของทหารอย่างร้ายแรง ในระหว่างการที่ใช้กฎอัยการศึก คุณหลวงพรหมฯ จึงได้สั่งให้นำตัวเพื่อนของท่านคนนั้นขึ้นศาลทหาร เช่นนั้นเป็นต้น นัยอมเป็นการแสดงว่าเมื่อถึงเวลางานแล้วท่านก็แยกเรื่องส่วนตัวออก และแสดงความเข้มแข็งเด็ดขาดทันที

คุณหลวงพรหมโยธีได้รับราชการในตำแหน่งสำคัญ ๆ หลายตำแหน่งทั้งในราชการฝ่ายทหารและราชการฝ่ายการเมือง ในทางราชการทหารนั้นท่าน

ได้เคยเป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแม่ทัพบูรพา ส่วนในตำแหน่ง
การเมืองท่านก็ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่สำคัญ ๆ หลายกระทรวง
เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งล้วนเป็นกระทรวงที่มีความสำคัญ
ต่อประเทศชาติทั้งสิ้น แม้แต่ในตำแหน่งการกุศลท่านก็ได้เป็นกรรมการ
สภาอากาศไทยอยู่หลายปี และท่านยังได้เคยเป็นนายกเทศมนตรีนคร
กรุงเทพ ฯ กับได้เป็นกรรมการอื่น ๆ อีกมากมาย

คุณหลวงพรหมโยธีได้ปฏิบัติงานในหน้าที่ของท่านที่ได้รับมอบหมาย
ด้วยดีตลอดมา และกล่าวได้ว่าท่านได้ตรากตรำทำงานมาตั้งแต่ยังหนุ่มจนได้
ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของประเทศจนเกือบไม่มีเวลาได้พักผ่อนเลย แต่
เนื่องจากท่านเป็นคนแข็งแรง และมีสุขภาพดี ท่านจึงยังคงทำงานอยู่ได้ใน
กรรมการต่าง ๆ จนถึงอายุ ๗๐ ปี จึงได้ล้มป่วยและถึงแก่กรรมลง

ในโอกาสที่มีการพระราชทานเพลิงศพคุณหลวงพรหมโยธี คราวนี้
ข้าพเจ้าจึงขอตั้งจิตอธิษฐานขออำนาจกุศลทั้งปวงที่ข้าพเจ้าได้ประกอบมา
จงเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ พลเอก มังกร พรหมโยธี ประสพแต่อิฏฐวิบุลยคุณ
ในสัมปรายภพตามควรแก่ฐานะทุกประการ.

(ทวี บุญยเกตุ)

คำรำลึกของเพื่อนเก่า

นอกจากการเป็นเพื่อนตายในฐานะที่ได้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ข้าพเจ้ากับพลเอก มังกร พรหมโยธี หรือคุณหลวงพรหมโยธี ยังมีความรักใคร่สนิทสนมกันในทางส่วนตัว เป็นอันมาก พลเอก มังกร มีวัยแก่กว่าข้าพเจ้าเล็กน้อย ข้าพเจ้าจึงชอบเรียกขานว่า “พี่พรหม” เสมอ เราได้มีการติดต่อ เยี่ยมเยียน พบปะสังสรรค์ซึ่งกันและกันอยู่เป็นเนืองนิตย์ จำได้ว่าเมื่อระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ข้าพเจ้าเป็นรัฐมนตรีอยู่ที่กระทรวงยุติธรรม คุณหลวงพรหมฯ เป็นรัฐมนตรีมหาดไทย ได้มาร่วมรับประทานอาหารกลางวันด้วยกันเป็นประจำ เราจึงได้มีการใกล้ชิดและเห็นอกเห็นใจกันเป็นอันมาก เมื่อข้าพเจ้าเจ็บป่วยต้องเข้ารักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล คุณหลวงพรหมฯ ก็ได้ไปเยี่ยมและปลุกปลอบให้กำลังใจเป็นหลายครั้งหลายหน นับเป็นไมตรีจิตมิตรภาพอันแนบแน่น ซึ่งข้าพเจ้าจะไม่มีวันลืมเลือนไปเสียได้

คุณหลวงพรหมโยธีมีชะตาชีวิตในทางราชการงานเมืองมามากมาย จะกล่าวแต่ที่สำคัญ ๆ ก็คือ เคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มหาดไทย และศึกษาธิการ นอกจากนี้ยังได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งอันมีเกียรติอื่น ๆ เช่น เป็นแม่ทัพภาคบูรพาในคราวที่ประเทศไทยมีกรณีพิพาทกับฝรั่งเศสในอินโดจีน เป็นอุปนายกสภาการศึกษาและเป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลนครกรุงเทพ เป็นต้น ปรากฏว่าท่านเป็นผู้เข้มแข็งและความสามารถ ได้บริหารงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินไปด้วยดีและเจริญก้าวหน้าในทุกๆ แห่งซึ่งไปประจำอยู่ เป็นผู้รักสัจจธรรมและชอบการสร้างเสริม อาทิเช่น เมื่ออยู่เทศบาลก็ได้วางโครงการสร้างศาลาเทศบาลนครกรุงเทพ ให้เป็นที่โอ่โถงสง่างาม สัมกับเป็นเทศบาลในเมืองหลวงดังที่เห็นประจักษ์อยู่ในทุกวันนี้ แม้สถานที่จะยังไม่สำเร็จเรียบร้อยเพราะขาดงบประมาณ แต่ผู้บริหารงานของเทศบาลในระยะหลังก็ยังดำเนินการก่อสร้างต่อจาก

โครงการที่คุณหลวงพรหมฯ ได้เป็นผู้ริเริ่มขึ้นไว้โดยตลอดมา นับว่าเป็นผู้มีเกียรติประวัติอันดีงามสมควรแก่การยกย่องสรรเสริญ

ในทางส่วนตัวคุณหลวงพรหมฯ เป็นผู้มีความรักใคร่ใจคอเยือกเย็นละมุนละม่อม ชอบคบหาสมาคมกับเพื่อนฝูงและผู้รักชอบพออย่างกว้างขวาง มีความโอบอ้อมอารีเมตตากรุณา จึงเป็นที่รักใคร่นับถือแก่เพื่อนฝูงและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยทั่วไป ความเป็นผู้รักสัจธรรมเป็นนิสัยอันมีอยู่โดยไม่เสื่อมคลาย พวกพ้องเพื่อนฝูงจะเห็นว่า คุณหลวงพรหมฯ แต่งตัวเรียบร้อยและสง่างามอยู่เสมอ มีเรื่องซำๆ เมื่อคราวที่ไปเป็นแม่ทัพภาคบูรพาที่ชายแดนบ้านปราจีนบุรี คณะผู้แทนราษฎรในสมัยนั้นได้พากันไปเยี่ยมทหาร แล้วเข้าเยี่ยมคำนับแม่ทัพด้วย เมื่อกลับมาพระนครได้เล่าเรื่องกับผู้ที่อยู่แนวหลังว่า แม่ทัพพรหมโยธีของเราเข้มแข็งขยันดี และแต่งตัวสะอาดหลาวผมเรียบงามเรียบร้อย แม้ว่าจะอยู่ในสนามรบ

วันคืนหมุนเวียนไปโดยไม่หยุดยั้ง จากวันนั้นเป็นพรุ่งนี้ มะรืนนี้ เดือนนี้ เดือนหน้า ปีนี้ ปีหน้า ฯลฯ สังสารของมวลมนุษย์และสิ่งทั้งมวลหรือไม่มีชีวิตทั้งหลายก็เสื่อมโทรมชดถอยลงเป็นลำดับ สรรพโรคภัยอันตรายก็เข้ามามีส่วนแทรกแซง ทำให้บังเกิดการเจ็บป่วยอ่อนแอ แม้จะช่วยรักษาพยาบาลเยียวยาด้วยประการใด ๆ ก็เพียงเป็นการบรรเทาเบาบาง แต่ไม่มีทางที่จะหยุดยั้งความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความเสื่อมสลายนั้นเสียได้ ไม่ว่าผู้ครองสังสารจะมีความดีความวิเศษหรือความคงทนสักเพียงไหน ผลที่สุด พลเอก มังกร พรหมโยธี หรือ คุณหลวงพรหมโยธี ก็ต้องประสบกับความจริงในข้อนี้ และต้องจากพวกเราไปโดยไม่มีวันกลับเนื่องด้วยโรคหัวใจ ความเสียดายอาลัยอาวรณ์ของเพื่อนฝูงญาติมิตรก็มีอยู่เป็นเนืองประการ แต่ก็ไม่มีใครที่สามารถจะช่วยใครในเรื่องเช่นนั้นได้ เมื่อโลกนี้ยังมีคนอยู่ มีสิ่งทั้งชีวิตหรือไม่มีชีวิตบังเกิดอยู่ กฎแห่งไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ยังคงครอบงำแก่มวลชนและสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นอยู่โดยตลอดไป

อย่างไรก็ดี แม้ว่าร่างกายอันเป็นรูปธรรมของพลเอก มังกร พรหมโยธี หรือ
คุณหลวงพรหมโยธี จะถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว แต่ชื่อเสียงเกียรติคุณอันเป็นนาม
ธรรมก็จะยังคงอยู่ในความทรงจำของเราต่อไปอีกตลอดกาลนาน เพราะคุณธรรม
ความดีนานาประการที่ท่านได้ประกอบไว้ในขณะดำรงชนม์ชีพอยู่ มีแต่สิ่งที่ดีควรแก่
การนับถือการยกย่องสรรเสริญ ซึ่งจะเป็นเครื่องเตือนใจ ให้หัดดีละอายและระลึก
ถึงอยู่เสมอ

ที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณอันประเสริฐของมิตรที่รัก
จงไปสู่สุคติ ไปสู่ที่สุขที่สงบ สติดีเสียดยั่งยืนในสรวงสวรรค์ชั้นพรหมโลกนันทะเทอญ.

พลเรือตรี

๑ ๕๑๖ ๗๗๗๗

(กวิทย์ ขำรงนาวาสวัสดิ์)

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๐๘

บ้านขำรงสวัสดิ์

ถนนราชวิถี พระนคร

แต่ ๗ พณ ๗ พลเอก มังกร พรหมโยธี

ชราธัมโมหิ	เรามีความแก่เป็นธรรมดา
ชรังอนะตัตโต	เราจะล่วงพ้นความแก่ไปไม่ได้
พญาธัมโมหิ	เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา
พญาธังอนะตัตโต	เราจะล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปไม่ได้
มรณะธัมโมหิ	เรามีความตายเป็นธรรมดา
มรตังเอนะตัตโต	เราจะล่วงพ้นความตายไปไม่ได้

๗ พณ ๗ พลเอก มังกร พรหมโยธี เป็นนักเรียนนายร้อยที่สำเร็จออกเป็นนายทหารรุ่นเดียวกับท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่ ๗ พณ ๗ พลเอก มังกร พรหมโยธี ไปประจำเหล่าทหารราบ ท่านจอมพล ป. ออกไปประจำเหล่าทหารปืนใหญ่ ทั้งสองท่านก็ออกไปประจำการต่างจังหวัดกัน มิได้อยู่ร่วมจังหวัดเดียวกัน

ท่านจอมพล ๗ แนะนำฉันให้รู้จักกับเพื่อนของท่านทุกคน เมื่อมีโอกาสดังกล่าวได้พบปะกัน สำหรับท่านพลเอกมังกร ๗ คิดฉันได้มีโอกาสรู้จัก เมื่อท่านจอมพล ป. ประจำการอยู่ในกระทรวงกลาโหมภายหลังที่สำเร็จการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศสในท่านจอมพล ป. และท่านพลเอกมังกร ๗ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันทั้งในขณะปี ๒๔๗๐ ราชการและส่วนตัวร่วมทั้งสมาชิกทุกคนในสองตระกูลนี้มีความรักใคร่สนิทสนมกันเป็นอันดีเสมอมา ท่านจอมพล ๗ และท่านพล เอกมังกร ๗ ได้ร่วมรับราชการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งสำคัญยิ่งของชาติ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศไทย และเพื่อความผาสุกและปลอดภัยของประชาชนคนไทย ตลอดระยะเวลาที่ทั้งสองท่านดำรงตำแหน่งทางการเมือง ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ในงานสำคัญ ทั้งทางทหารและทางการเมืองซึ่งท่านพลเอก มังกร พรหมโยธี ได้ปฏิบัติมาแต่ละครั้งฉันมั่นใจว่าจะมีปรากฏอยู่ในชีวประวัติของท่าน พลเอกมังกร พรหมโยธี อย่างละเอียดแล้ว ซึ่งผลงานของท่านที่ได้ปฏิบัติไปเพื่อประเทศไทยและประชาชนคนไทยนั้นได้เป็นเสมือนตราดวงสำคัญ

คงกล่าวกันว่า “

ความชั่วความดีเป็นตรา”

เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔ พลเอก มังกร พรหมโยธี ได้ปรึกษาราชการกับท่านจอมพล ป. ๑ ตามปกติ ณ ที่ทำงานในวังสราญกุลลับ เมื่อได้ทราบว่าคุณกำลังเจ็บอยู่เพียงคนเดียวโดยนัยท่านพลเอก จอมพล ป. ๑ ว่า “เจ็บเสียแล้วหรือ หมกๆ ไข้ไปซะหน่อยละ” เพื่อน ๆ สนิทของท่านจอมพล ป. ชอบพูดล้อเล่นกับท่านอยู่บ่อย ๆ คุณเจ็บครั้งนี้เป็นการป่วยเจ็บธรรมดาเจ็บแล้วกลับฟื้นสู่สภาพปกติตามเดิม

เมื่อคุณกลับจากประเทศญี่ปุ่นใน พ.ศ. ๒๕๐๗ คุณได้ทราบว่า พลเอก มังกร พรหมโยธี กำลังป่วยรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์ ด้วยโรคหัวใจ คุณรู้สึกตกใจเพราะทราบว่าโรคหัวใจนี้มีอันตรายอย่างไร พอมีโอกาสคุณรีบไปเยี่ยม แต่ได้เห็นอาการท่านดีขึ้นมากแล้วกลับนั่งได้ ท่านยังได้นั่งคุยกับคุณเป็นเวลากว่าครึ่งชั่วโมง ต่อมาท่านก็มีอาการดีขึ้นจนนายแพทย์อนุญาตให้ท่านออกจากโรงพยาบาล เมื่อท่านออกจากโรงพยาบาลและแข็งแรงดีก็ไปเยี่ยมคุณถึงบ้าน เมื่อท่านได้รับตำแหน่งประธานสภาจังหวัดพระนคร - ครั้งสุดท้ายคุณรู้สึกเป็นห่วงเกรงว่าท่านจะหมกมุ่นกับการงานจนเป็นเหตุให้โรคเก่าของท่านกลับกำเริบขึ้นอีก แต่เมื่อคุณไปเยี่ยมเพื่อลาไปประเทศญี่ปุ่นเมื่อประมาณ วันที่ ๒๓-๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๘ เห็นท่านแข็งแรงดีตามปกติ คุณก็ค่อยคลายกังวลใจ

แต่เอจจา! ความเกิด, แก่, เจ็บ, ตาย เป็นสิ่งธรรมดาที่มีความเที่ยงแท้แน่นอน ผู้ใดจะหลีกเลี่ยงมิได้ ดังพระพุทธเจ้าจะทักเตือนเชิญมาเขียนไว้ข้างต้น การเจ็บที่ไม่หายคืนกลับสู่สภาพเดิม และเจ็บจนถึงอนิจกรรมของท่านพลเอก มังกร พรหมโยธี ทั้งร่างกายให้สูญหายไปจากโลกนี้ในท่ามกลางผู้ที่รักและอาลัย แต่จะสูญหายไปก็แต่วิญญาณและร่างกาย แต่นามและผลงานของท่านจะยังปรากฏเป็นอนุสรณ์อยู่ต่อไปไม่สิ้นสุด คุณเชื่อมั่นว่าวิญญาณอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของท่านคงจะต้องไปสู่สุคติภูมิอันเต็มไปด้วยความสุข เกษม สันติ ในโลกทิพย์แน่นอน.

หากโลกทิพย์ตามหนังสือ “โลกทิพย์” ซึ่งแปลจาก Life in the world unseen โดย คีรี พุขศุกร์ จากฉบับภาษาอังกฤษของ Mr. Anthony Borgia มีจริง

ขออุทิศบุญราศีที่ท่านพลเอก มังกร พรหมโยธี ได้บำเพ็ญมาแต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่แก่และอาภิงสังส์ที่ บุตร, ภรรยา, ญาติ, มิตร ของท่านได้บำเพ็ญอุทิศแต่เดิมมานั้น ขอให้เป็นพลวระบัจจยสังส์เสริมเพิ่มพูนความสันติสุขเกษมสำราญ แต่ท่านวิญญาณของท่านพลเอก มังกร พรหมโยธี ในสัมปรายภพอันเป็นโลกทิพย์ตามควรแก่วิสัยทุกประการเทอญ.

จรูญ วัฒนวงษ์

(ท่านผู้หญิง ละเอียด พิบูลสงคราม)

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๐๘

พลเอกมังกร พรหมโยธี

อดีตประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภา

พลเอกมังกร พรหมโยธี แม่ทัพกองทัพบูรพาสมัยสงครามกรณีพิพาทอินโดจีน และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย สมัยมหาสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการถึงสองครั้ง คือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๑—๒๔๙๒ หนึ่ง และระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๔—๒๕๐๐ อีกครั้งหนึ่ง รวมสองครั้งเป็นเวลา ๖ ปีครึ่ง ตามพระราชบัญญัติครู พ.ศ. ๒๔๘๘ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภาโดยตำแหน่ง ท่านจึงได้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภา และมีโอกาสทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการของครูอย่างใกล้ชิด ตลอดระยะเวลาดังที่ได้กล่าวมานั้น

กิจการของครูซึ่งคุรุสภาได้จัดขึ้นนั้น มีเป็นเอกประการ เช่น การแสดงปาฐกถาณ สามัคยาจารย์ เป็นต้น พลเอกมังกร พรหมโยธี สนับสนุนตลอดมาและในบางคราวท่านก็ไปร่วมฟังคำบรรยายของผู้ทรงคุณวุฒิผู้แสดงปาฐกถานั้นด้วยความสนใจ ท่านบอกว่าผู้ฟังไม่ต้องเสียเวลาค้นหนังสือมากมายหลายเล่ม แต่ได้รับความรู้จากการฟังอย่างเกินค่า เพราะผู้แสดงปาฐกถาได้ค้นหามาให้เสร็จ

ระหว่างปีตกเรียนฤดูร้อนทุก ๆ ปี คุรุสภาจัดกิจกรรม เพื่อการศึกษาของครูผู้เป็นสมาชิกมากมายหลายอย่าง เช่น การชุมนุมเพื่อการศึกษา (ช.ศ.ร.) การแสดงปาฐกถา (ป.ศ.ร.) และการเดินทางเพื่อการศึกษา (ด.ศ.ร.) เป็นต้น พลเอกมังกร พรหมโยธี มักจะเดินทางไปในพิธีเปิดและพิธีปิดกิจกรรมนั้น ๆ แทบทุกคราว และยังได้ร่วมเดินทาง ด.ศ.ร. ล่องแก่งแม่น้ำปิงครั้งหนึ่งด้วย ในโอกาสนั้นท่านได้อยู่ใกล้ชิดสนิทสนมกับสมาชิกจำนวนมาก

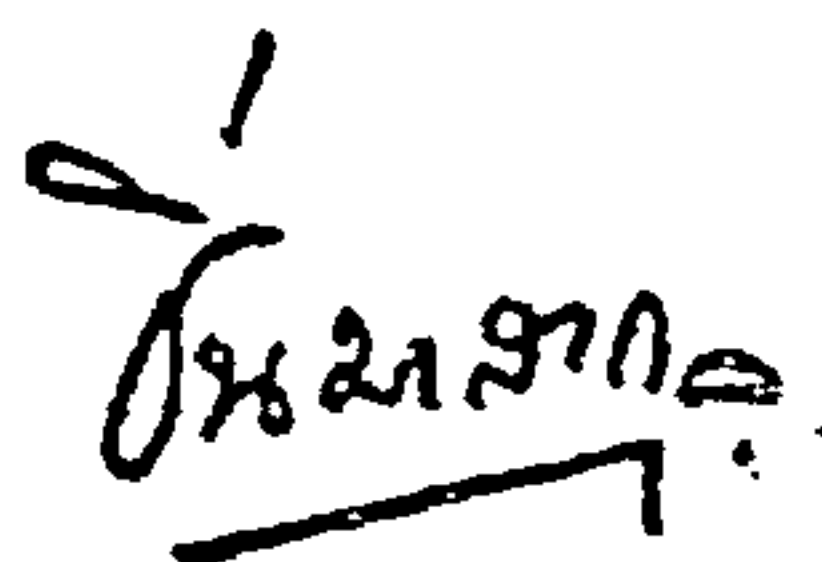
สิ่งที่จะเว้นกล่าวมิได้คือ ความเป็นปึกแผ่นของคุรุสภาในปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะในเรื่องอาคารสถานที่ที่ได้มีกำเนิดมาในสมัยที่ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นประธานกรรมการอำนวยการ และท่านได้ขอเงินงบประมาณแผ่นดินมาช่วยเหลือสมทบในการก่อสร้างหอ-

ประชุมและหอพักครูสภายอดหนึ่ง การจัดงานวันครู ซึ่งทำให้เกิดโรงเรียนวันครูขึ้นตาม จังหวัดต่าง ๆ ก็มีกำเนิดในสมัยของท่านเช่นเดียวกัน

นอกจากกิจการของครูสภาโดยตรง พลเอกมังกร พรหมโยธี ยังได้ส่งเสริมและสนับสนุนงานขององค์การการค้าของครูสภาอีกด้วย เป็นต้นว่า ได้ปรับปรุงร้านค้าศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ และโรงพิมพ์ครูสภา ให้มีสมรรถภาพดีขึ้นทั้งในด้านการผลิตและการขาย ระยะนั้นเป็นเวลาที่การพิมพ์แบบเรียนยังไม่รัดกุมพอ ปรากฏว่าแบบเรียนบางเล่มมีผิดพลาดบ้าง บางเล่มก็แพงเกินไป พลเอกมังกร พรหมโยธี ก็ได้ริเริ่มที่จะให้องค์การค้าฯ จัดพิมพ์แบบเรียนหลักต่าง ๆ เพื่อที่จะไม่ให้ผิดพลาดและให้มีราคาถูกลง ท่านยังได้สนับสนุนเพิ่มกำลังทางการพิมพ์ เพื่อบังานพิมพ์แบบเรียนที่ขยายตัวขึ้น โดยให้สร้างโรงพิมพ์ขึ้นใหม่อีกแห่งหนึ่งที่ตำบลลาดพร้าว ซึ่งกลายเป็นโรงพิมพ์ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ในปัจจุบันนี้

พลเอกมังกร พรหมโยธี ได้อนุมัติให้องค์การค้าของครูสภาพิมพ์แบบเรียนต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ในที่สุดท่านก็ได้อนุญาตให้พิมพ์หนังสือ ซึ่งท่านได้เรียบเรียงเองเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องนโปเลียน ให้เป็นแบบเรียนประเภทอ่านประกอบ ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะท่านก็เป็นทหารชั้นแม่ทัพ ครูสภามีความยินดีที่ได้มีโอกาสพิมพ์เรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง ในงานพระราชทานเพลิงศพของท่าน นับเป็นอนุสรณ์แห่งคุณความดีที่ท่านได้กรุณาสร้างสรรค์ให้แก่ครูสภา และองค์การค้าของครูสภา ในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่

เมื่อพลเอกมังกร พรหมโยธี อดีตประธานกรรมการอำนวยการ ได้ล่วงลับไปแล้ว บรรดาสมาชิกครูสภาซึ่งมีจำนวนแสนย้อมตังจิตอธิษฐาน ขอให้วิญญาณของท่านประสบสันติสุขในภพหน้าเทอญ.

ประธานกรรมการอำนวยการครูสภา

๙ มิถุนายน ๒๕๐๘

INDIANA UNIVERSITY

*School of Education*EDUCATION BUILDING
BLOOMINGTON INDIANA 47405AREA CODE 812
TEL. NO.

May 5, 1966

Madame Promyothi
Airport Road
Bangkok, Thailand

Dear Madame Promyothi:

I have just learned through Mr. Bhunthin of the passing of my good friend General Promyothi and wish to extend to you and your family sincere sympathy of the Porter family. You know, I am sure, of the great respect and admiration I had for your husband, not only for his personal qualities but for his great contribution to education in Thailand. I told him several times that his great monument would be an improved system of education and for that all of Thailand, but particularly the youth, are in his debt.

Sincerely yours,

Willis P. Porter

WP/sc

พลเอก มังกร พรหมโยธี

ในทัศนะของนักหนังสือพิมพ์

(จากบทความ “สนิมการเมือง” บันทึกโดย “เกียรติ” แห่งหนังสือพิมพ์เดลินิวส์)

นักหนังสือพิมพ์ได้ยกย่องให้ พลเอก มังกร พรหมโยธี “เป็นนักการเมืองผู้ไม่เคยร้องไห้” ท่านได้รับการยกย่องให้เป็น นักการเมืองและนักการทหารที่แท้จริง ในยามเป็นนักการเมืองท่านก็เป็นนักการเมืองที่นิยมการต่อสู้แบบการเมือง ในยามเป็นนักการทหาร ท่านก็พร้อมและยินดีที่จะเสียสละเลือดหยาดเหงื่อและร่างกายเพื่อประเทศชาติทุกขณะ

เขาเป็นนักการเมืองรุ่น “พี่เออย” คนหนึ่งของวงการเมืองในระบอบประชาธิปไตยก่อนปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง เขาเป็นนายทหารชั้น “ร้อยเอก” แต่เพราะเขาสนใจต่อชีวิตของ นโปเลียน ยอดทหารคนหนึ่งของโลก เขาจึงได้ไต่เต้าจากความเป็นนายทหารชั้นผู้บังคับกองพัน เป็นแม่ทัพและในทางการเมือง เขาเป็นรัฐมนตรีอยู่หลายกระทรวง และหลายสมัย เขาเป็นทหารที่เคยผ่านสมรภูมิเลือดมาแล้วทั้งนอก และในประเทศ

ยอดชายนายทหารการเมืองรุ่น คือ พลเอก มังกร พรหมโยธี หรือที่เรียกว่าลูกในหมูนักการเมืองทุกยุคทุกสมัย ในบรรดาคัด หดวงพรหมโยธี นั้นเอง

จากการปฏิวัติครั้งแรกของเมืองไทย จากการเกิดกฎครั้งแรกของเมืองไทย บทบาทของนายทหารหนุ่มผู้ก้าวหน้าไปไกล และรวดเร็วกว่าที่นายทหารและนักการเมืองรุ่นเดียวกันคาดหมายเอาไว้ เพราะความพิสมัยไหลหลั่งต่อ จอมทหารชาวฝรั่งเศสแห่งเกาะคอซิกา เขาจึงเลือกไปศึกษา และงานทหารในประเทศฝรั่งเศส และนั่น หดวงพรหมโยธี แม้ว่าจะมีอายุเกินวัยนักเรียนไปแล้วก็ตาม แต่จากความชัดเจนในวิชาการทหาร หดวงพรหมฯ ได้อะไรต่ออะไรจากประเทศฝรั่งเศสมามากมาย รวมทั้งชีวประวัติของนโปเลียน เช่นเดียวกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายทหารร่วมการปฏิบัติ หลวงพรหมโยธี เป็นคนไทยคนแรกและนายทหารคนแรก
ที่เรียบเรียงชีวประวัติของนโปเลียน เขากลับมาถึงเมืองไทยด้วยความภาคภูมิใจ
และที่น่ายกย่องยิ่งกว่านั้น ก็คือตำแหน่งการเมืองรอกอยเขาอยู่ และหลังจากนั้นไม่
นานราชรถก็ไปเกาะเขาขึ้นมาเป็นใหญ่เป็นโตในวงการเมือง

หลวงพรหมโยธี ร่วมคณะรัฐบาลกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม หลายยุค
หลายสมัย เป็นรัฐมนตรีหลายกระทรวงด้วยกัน และก็เป็นเรื่องแปลกแต่จริงอย่างหนึ่ง
คือแม้ว่าเขาจะเป็นทหาร โดยเลือดเนื้อเชื้อไข และเป็นทหารที่สัมผัสส่วนทุกกระเบียดนิ้ว
แต่เขาเกลียดการปฏิบัติรัฐประหารอย่างยิ่ง เขาเคยพูดว่า การปฏิบัติควรจะมีเพียง
ครั้งเดียวและปฏิบัติให้เสร็จสิ้นจึงจะมีความหมาย แต่การปฏิบัติรัฐประหารบ่อย ๆ
จะไม่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยงอกงามขึ้นได้เลย ในวงการทหารเรียกเขาว่าพี่
แม่แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังเรียกเขาเช่นนั้น ทุกครั้งที่มีการปฏิบัติรัฐประหาร
เขาจะไม่ยอมรับรู้ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่นั่นแหละผู้ที่อยู่วงการเมืองแล้ว ก็
ย่อมหนีการเมืองไม่พ้น และในที่สุด เขาก็ต้องประสพเคราะห์กรรมทางการเมืองใน
บางครั้งบางคราว

ในสมัยสงครามอินโดจีน เขาได้รับมอบหมายด้วยความไว้วางใจให้เป็น
“ แม่ทัพ ” บุกเข้ายึดดินแดนไทยเดิมของเรากลับคืนมา พระตะบอง เป็นจุดหมาย
ปลายทางของทัพพรหมโยธี และทัพพรหมโยธีเอง ที่รักได้โจมตีจนกระทั่ง
ฝรั่งเศส และเขมรจนมุม ต้องยอมยกดินแดนเดิมของไทยกลับคืนมาให้ไทย
หลวงพรหมโยธี เป็นแม่ทัพของไทยคนหนึ่งก็แสดงให้เห็นว่าทหารไทยมีสมรรถภาพ
ในการรบ และใช้ยุทธวิธีการรบในป่า แบบที่ทหารทั่วโลกนิยมใช้กันอยู่ทุกวันนี้

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง เขาเป็นคนหนึ่งที่ถูกกล่าวหาเป็นอาชญากร
คนหนึ่ง แต่แล้วก็รอดไปได้ และต่อจากนั้น ชีวิตในทางการเมืองของหลวง
พรหมโยธีก็สงบไปพักหนึ่งจนกระทั่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาเป็นนาย
กรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง หลวงพรหมโยธีจึงเข้ามาสู่สนามการเมืองอีก สำหรับการ

เมืองในระยะหลัง ๆ นี้ ดูเหมือนว่าบุคคลผู้จะดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการศึกษารวดเร็วไปหน่อย ประชาชนจึงวิพากษ์วิจารณ์การกระทำเป็นอย่างมาก แต่ชาติชายนายทหารผู้รักไม่เคຍย่อท้อ เพราะเขาคิดว่า การเมืองนั้นย่อมจะต้องมีทั้งเกลียดและรัก มีทั้งชมและตำหนิตลอด จอมพล ป. พิบูลสงคราม . จึงเขาไปจัดระเบียบเกี่ยวกับการบ้าน ในคอตาแห่งนี้ นายกรัฐมนตรีนครกรุงเทพ

ทันทีที่เขาได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผลงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการบูรณะบ้านเมืองก็ได้เริ่มอย่างจริงจัง ถนนตัวอย่าง คือถนนเพชรบุรี ซึ่งเป็นถนนสายที่ยาวที่สุดในนครหลวงได้เริ่มสร้างและสำเร็จด้วยความเรียบร้อย ในสมัยที่หลวงพรหมโยธีเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งความจริงเวลานั้นน่าจะได้รับการชื้อว่าถนนพรหมโยธี ในสมัยที่เป็นนายกรัฐมนตรี แต่เพราะเหตุว่าพ้นตำแหน่งเสียก่อน โครงการของเทศบาลนครกรุงเทพ ก็จะเปลี่ยนชื่อถนนเป็นอนุสรณ์ต่อการทำงาน of นายทหารนักการเมืองผู้จะต้องถูกระงับไป

หลวงพรหมโยธี เป็นนักการเมืองคนเดียวของเมืองไทยที่แต่งกายได้เรียบร้อยและสามารถที่สุด เขาเคยถูกนักการเมืองล้อว่า หน้าตา กระเดียดจะเหมือนดาราภาพยนตร์ทชอ บ๊อบ ไชป์ และดูเหมือนจะมีค่าแห่งความจริง ครึ่งหนึ่งหลวงพรหมฯ เคยเกิดเรื่องกับช่างถ่ายภาพหนังสือพิมพ์ ถึงกับแย่งกล้องถ่ายรูปกัน เหตุผลมีนเดียว คือตอนหนังสือพิมพ์ไปถ่ายรูปนั้นหลวงพรหมฯ กำลังอยู่ในสภาพที่แต่งกายไม่เรียบร้อย คือผมยู่และไม่ได้สวมเสื้อนอก

ปัจจุบันนี้ พลเอกหลวงพรหมโยธี พ้นจากวิถีทางการเมืองไปแล้ว แม้จะยังปลงอนิจจังต่อเพื่อนนักการเมืองรุ่นเดียวกันที่มีอันเป็นไปแต่ละคน และที่ละคนก็ตาม แต่เขาก็ไม่เคยหวนไหวต่อสถานการณ์การเมืองที่หลอกด้อยู่ออบตัวเขา เพราะถือเสียว่าเขาบุญมีมาอย่างโชกโชนแล้ว สำหรับตัวเขาเองนั้น ก็ยังไม่แก่เกินไป สำหรับวัยของผู้ที่จะเข้าสู่วงเวียนการเมืองอีก

ที่บ้านของอดีตนักการเมืองผู้ กมนพหลโยธิน เขามีเจ้าหนี้หลักเขตถนน
ไทยกับเขมรฝั่งไวกังตางสนามหญ้าหน้าบ้าน ดังนั้นเป็นอนุสรณ์แก่เขาดำหรับให้ระลึก
ว่าในสมัยหนึ่งเขาเป็นแม่ทัพออกรบเอาดินแดนเดิมของไทยคืนมาได้ แต่ในเวลา
ต่อมาสถานการณ์ทางการเมืองภายนอกประเทศบังคับและทำให้นักการเมือง ต้อง
คืนดินแดนเดิมของไทยซึ่งเขาได้รับมาด้วย เลือด แรง เหงื่อ และชีวิตของเขา

ถูกละ เขาเป็นนักการเมืองที่นิยมการต่อสู้แบบการเมือง ไม่ใช่การต่อสู้แบบทหาร
แต่ในยามที่เขาเป็นทหาร เขาก็เป็นทหารคนหนึ่งที่ใครจะลบเหลี่ยมเขาไม่ได้ และเขา
เป็นนักการเมืองที่ไม่เคยร้องไห้เลย.

พลเอก มังกร พรหมโยธี นักการเมืองผู้ไม่เคยร้องไห้
(จากหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ พ.ศ. 2507)

งานอดิเรกของคุณพ่อ

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีนิสัยไม่ชอบยุ่ง ๆ ท่านมักจะใช้เวลาว่างแม่เพียงเล็กน้อย ทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่าง ๆ เป็นงานอดิเรกของท่านเสมอ มากบ้างน้อยบ้างตามโอกาส ส่วนมากเป็นงานเขียนหนังสือซึ่งท่านได้เคยเขียนมาตั้งแต่ยังหนุ่ม แต่เนื่องจากเวลาว่างของท่านมีน้อย งานเขียนดังกล่าวจึงมักจะเป็นเรื่องที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ และกระจายกันอยู่ในที่หลายแห่ง ข้าพเจ้าเห็นว่าการจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ ในวันพุธที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๐๘ นี้ น่าจะได้มีผลงานทางด้านการเขียนของท่านเป็นอนุสรณ์ไว้มาก อย่างน้อยสักเรื่องหนึ่งก็ยังดี จึงได้ขอรองคุณประสพ จุลละเกศ ผู้จัดการโรงงานไฟ กรมสรรพสามิต ให้ช่วยจัดเจ้าหน้าที่คนให้ ก็ได้พบเรื่อง “วิทยาศาสตร์สังเคราะห์นิกส์” และเรื่อง “วิหัตตัญญู” ทั้ง ๒ เรื่องที่ท่านได้แปลและเรียบเรียงไว้ตั้งแต่ท่านยังเป็น “นายร้อยโท มังกร ผลโยธิน” และลงพิมพ์ในหนังสือ “เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์” สำหรับเรื่องแรกปรากฏอยู่ในเล่ม ๘ ตอนที่ ๒ ประจำเดือน “กุมภาพันธ์” พ.ศ. ๒๔๖๗ หน้า ๒๕๓ ส่วนเรื่องหลังอยู่ในเล่ม ๘ ตอนที่ ๑๑ ประจำเดือน “พฤศจิกายน” พ.ศ. ๒๔๖๘ แต่โดยที่แม่เวลาน้อยไม่สามารถจะค้นหาจากที่อนมารวบรวมไว้ให้ครบถ้วนได้ และทั้ง ๒ เรื่องที่พบแล้วนี้ ก็แม่เวลาไม่พอที่จะพิมพ์ได้ทั้ง ๒ เรื่อง จึงได้เลือกเรื่องแรกมาพิมพ์ลงในหนังสือที่ระลึกนี้เพียงเรื่องเดียว พ่อเป็นอนุสรณ์เท่านั้น และได้คงถ้อยคำคำนวณตลอดจนตัวสะกดการันต์ไว้ตามเดิม มิได้แก้ไขตามพจนานุกรมปัจจุบัน.

เกียรติกร พรหมโยธี

(เกียรติกร พรหมโยธี)

๘ มิถุนายน ๒๕๐๘

วิทยาศาสตร์สังเคราะห์หนังสือ

นายร้อยโท มังกร ผลโยธิน

- แปลและเรียบเรียง -

ในสมัยปัจจุบันนี้ ผู้ที่เป็นหัวหน้าหนังสือในการสืบจับโจรผู้ร้าย ได้พยายามที่จะค้นคว้าหาวิธี และออกกรเขียนแบบแผนถึงวิธีการที่จะผจญและจับตัวผู้ร้าย อยู่เป็นอันมาก เพราะเมื่อประมาณ ๒๕ ปีล่วงมาแล้ว มิได้มีผู้ใดที่จะนึกถึงถึงเหตุการณ์ที่จะต้องผจญกับพวกผู้ร้ายเหล่านั้นเลย ด้วยพวกผู้ร้ายในสมัยนั้น มิได้มีวิธีเปลี่ยนแปลงและพิศดารอย่างไรออกไปเหมือนเช่นสมัยนี้ แต่ต่อมาบัดนี้ พวกผู้ร้ายที่คิดอโงะปลิ้นปล้อน ลักเล็กชะโม่น้อย และเอาไฟเผาบ้านเรือน ตลอดจนกระทำการฆาตกรรมเหล่านี้ ได้มีวิธีป้องกันพวกคณะของเขาให้พ้นจากการจับกุม และปราศจากอันตรายอันจะพึงมีมาถึงตนได้เป็นอย่างดี ตามเหตุผลที่กล่าวมานี้ จึงเป็นเหตุอันจำเป็นยิ่งสำหรับหนังสือทั้งหลาย ที่จะต้องค้นคว้าหาวิธีต่าง ๆ ที่จะจัดการสืบและจับกุมเจ้าพวกผู้ร้ายเหล่านั้น ให้เป็นผลสำเร็จจริงได้ ตามกาลสมัยแห่งความเจริญ ถ้าจะกล่าวอย่างตรง ๆ ก็คือ ถ้าผู้ร้ายมีความไหวพริบและฉลาดในเล่ห์เหลี่ยมเท่าใด นักสืบก็ต้องพยายามที่จะหาวิธีแก้ไขและจับกุมผู้ร้าย ให้เป็นผลสำเร็จได้เท่านั้น รวมความว่านักสืบกับผู้ร้ายย่อมเป็นคู่แข่งกันอยู่เสมอไป ทุก ๆ เดือนได้มีผลเหล่านี้ทั้งสืบจับตัวผู้ร้ายไม่ได้ และที่เป็นปัญหายุ่งยากกับโรงศาล เดือน ๆ หนึ่งก็ยังมีอยู่เสมอ ถึงว่าการต่อสู้จะดำเนินไปเป็นการล่าหลังต่อผู้ร้าย และผู้ร้ายเป็นผู้ก้าวหน้าไปก่อนประจักษ์เห็นมากกว่าการรบกระดาน ซึ่งจำพวกผู้ร้ายเป็นฝ่ายประจักษ์ที่พยายามป้องกันตนมิให้จนแต้ม ฝ่ายนักสืบเป็นฝ่ายที่พยายามจะรุกให้ฝ่ายพวกผู้ร้ายซึ่งเป็นประกันนั้นจน และไม่มีแต้มที่จะเดินต่อไป ทั้ง ๒ ฝ่ายนี้ต้องกระทำการต่อสู้กันอยู่เช่นนี้เรื่อยไปจนไม่มีที่สิ้นสุดจริงๆอยู่ แต่ต่อมาบัดนี้ฝ่ายนักสืบได้ดำเนินการรุกไล่เข้ามาเกือบสำเร็จอยู่แล้ว โดยใช้ความคิดอันลึกซึ้ง ซึ่งเกี่ยวแก่กฎแห่งวิทยาศาสตร์อันมีอำนาจที่จะบังคับให้ผู้ที่ประพฤติดกฏหมาย หรือ

จำพวกผู้ร้ายจนเต็ม ไม่สามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้ ถึงแม้ว่าจะดำเนินต่อไปได้ ก็ไม่สู้จะมีเต็มและวิธีเดินให้พ้นปราชัยไปได้

ผู้ร้ายในสมัยปัจจุบันนี้ เป็นผู้ที่มีความกล้าและเดินแผนอันลึกลับกว่าอดีตสมัยมาก เขาได้มีวิธีป้องกันพวกของเขาให้พ้นอันตราย และปราศจากการถูกจับกุมได้ดั่งฝันอย่าง และกระทำได้ดีเท่ากับพวกนักสืบที่ติดตามจับกุมเขาเหมือนกัน

ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งได้เคยพบปะและสังเกตเห็นมาแล้วว่า ความผิดของผู้ร้ายจำพวกที่ได้รับการศึกษามาแล้วเป็นอย่างดีนั้น มักจะเป็นความผิดในทางปลอมธนบัตร และปลอมเอกสารที่สำคัญ ๆ ต่าง ๆ ความผิดของเขาเหล่านี้มักกระทำเมื่อเขามีอายุ ๔๐ ปีหรือหลังจากนั้น เหตุที่เขาต้องกระทำผิดในวัยที่ค่อนข้างจะแก่ ก็มาจะเป็นด้วยเขารู้สึกว่าหลักแห่งอาชีพที่เขาตั้งดำเนินการอยู่นั้น อดคิดผิดเคืองและหมดหวังที่จะได้ดิบได้ดีอีกแล้ว

นอกจากการป้องกันและการจับกุมผู้ร้ายตามทฤษฎีรูปพรรณลักษณะ หรือผู้ร้ายยอมรับสารภาพความผิดตามปกติแล้ว ในสมัยนี้ยังมีผู้ชำนาญรอบรู้ในทางกฎหมาย ได้พยายามหาวิธีที่จะกำจัดผู้ร้ายและเปลี่ยนวิธีดำเนินการที่แล้ว ๆ มา เพื่อให้เหมาะแก่กาลสมัยอยู่แต่ก็ตาม ในระหว่างนี้คดีอันเกี่ยวแก่ปัญหาการขาดกรรมสิทธิ์มีอยู่เต็มอ และหาวิธีที่จะป้องกันได้น้อยเต็มที่ ถึงแม้ว่ากรมตำรวจจะมีตำรวจผู้พยายามหมั่นเพียร และรอบรู้ชำนาญในกิจการใด ๆ ก็ดี ก็เป็นการทราบตระหนักแน่แล้วว่า ฝ่ายตำรวจจะจัดการป้องกันให้พ้นจากการขาดกรรมสิทธิ์ได้ยาก แต่ถึงกระนั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายนี้ก็ได้ใช้ความพยายามจนเต็มความสามารถ ที่จะให้สำเร็จผลจนได้ ดังนั้นจึงได้มีปัญหานั้นจนถึงเรื่องการป้องกันการจับกุม และทำรูปพรรณลักษณะของผู้ร้าย ตลอดจนการพิสูจน์ความผิดของผู้ร้ายที่ได้กระทำผิดขึ้น

เครื่องยนตร์ ทางรถไฟ เรือ รถ เครื่องบิน เหล่านี้ ได้อยู่ในระยะทางคงหลาย ๆ ไมล์สำหรับเป็นเครื่องช่วยเหลือผู้ร้าย ซึ่งผู้ร้ายอาจหนีได้รวดเร็วให้

ไกลจากตำบลที่ตนได้กระทำผิดไว้ โดยใช้เวลาน้อยก็จริงอยู่ แต่ผู้ร้ายก็จำต้อง
 ลงอยู่ในตำบลใดตำบล ๓ และณตำบลนั้นเอง กฎหมายก็ยังตามมาลง
 โทษแก่ผู้ร้ายนั้น ๆ ได้ ก็โดยอาศัยโทรศัพท์ โทรเลข โทรเลขได้นำ เครื่องบิน
 และวิทยุ เป็นเหตุเป็นดาให้แก่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ผู้จะกระทำการจับกุมนั้นเอง พอข่าวแห่ง
 การฆาตกรรมปรากฏขึ้น เจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาโดยดีทั้งชาติ ณ ตำบลนั้น
 ได้มีคำสั่งให้ผู้ชำนาญในการตรวจลายนิ้วมือ ช่างถ่ายรูป แพทย์ รับมายังสถานที่
 ที่เกิดเหตุขึ้นโดยเร็ว ภาพของสถานที่อันแสดงให้เห็น ว่าผู้ถูกบาดเจ็บอยู่ในอาการ
 อย่างไร บาดแผลของผู้รับเคราะห์ วัตถุของกระสุนที่ผู้ร้ายยิง พร้อมทั้งเครื่องตกแต่ง
 สถานที่เกิดเหตุขึ้น สิ่งเหล่านี้ช่างถ่ายรูปก็จะได้จัดการถ่ายไว้ แล้วผู้ชำนาญ
 ในการตรวจพิมพ์ลายนิ้วมือ ก็รับเอาเงาสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ร้ายถูกและแตะต้อง
 ไว้ด้วยกัน

ภายใน ๑ ชั่วโมง ผู้ชำนาญในการตรวจพิมพ์ลายนิ้วมือ ก็ได้ตรวจลายนิ้วมือ
 อย่างละเอียดถี่ถ้วน และได้ทำการสำรวจดูว่าจะตรงกับลายนิ้วมือของผู้ร้ายคนใดบ้าง
 ในจำพวกที่ได้จับบรรทุกไว้แล้วนี้ ๆ แล้วคน หากว่าลายนิ้วมือนั้นมีอยู่ในสมุด
 ระบุผู้ร้ายแล้ว และถึงแม้ว่าจะคล้ายคลึงกันกับลายนิ้วมือของผู้ร้ายอื่น ๆ ที่มี
 จำนวนถึง ๒ หมื่นคน ผู้ชำนาญในการตรวจสอบก็ยังจะสามารถชี้ตัวผู้ร้ายได้ภายใน
 ๒-๓ นาทีทงน ก็โดยอาศัยพิจารณารูปร่าง โครงของนิ้วมือและลายกันหยอที่ผิดแผก
 แตกต่างกันนั่นเอง

ถ้าตรวจลายนิ้วมือพบและถูกต้องแล้ว ก็ต้องส่งรูปพรรณสันฐานของผู้ร้าย
 ไปยังที่ทำการตำรวจทุก ๆ แห่ง ถ้าลายนิ้วมือของผู้ร้ายไม่ปรากฏในสมุดระบุ
 ผู้ร้ายแล้ว ก็ต้องเก็บรวบรวมไว้เป็นหลักฐานจนกว่าจะจับกุมตัวผู้ร้ายซึ่งหลบหนี
 นั้นได้ แต่บางทีผู้ร้ายนั้นได้หนีไปเสียตามจังหวัดต่าง ๆ หรือต่างประเทศแล้ว เขาก็
 ใช้ให้ผู้อื่นกระทำการติดตามจับตัวต่อไปยังตำบลที่ผู้ร้ายหนีไป เพราะเขาได้นำ
 รูปพรรณของผู้ร้ายไปยังศูนย์กลางของที่ทำการตำรวจทุก ๆ แห่งโดยทางโทรเลข

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ	นายยุกุทธ ลิ่มสกลเศรษฐ์
วัน/เดือน/ปีเกิด	29 เมษายน 2497
สถานที่เกิด	อำเภอกะปง จังหวัดพังงา
สถานภาพสมรส	สมรสกับ นางสาวสมศิริ ลิ่มสกลเศรษฐ์ รับราชการครู
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 24/8 ตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนคุรุราษฎร์รังสฤษดิ์ อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนคุรุราษฎร์รังสฤษดิ์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2519	สำเร็จ ป.กศ.สูง จากวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2522	สำเร็จ ค.บ. (สังคมศึกษา) จากวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2545	สำเร็จ กศ.ม. (บริหารการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ